

Атанас Наковски
Без сенки

Обединени от общата идея за контакт с пришълци от Космоса, четирите новели, представени в този сборник, са всъщност опит за надникване в реалния живот. Авторът разкрива един сложен свят от противоречия и конфликти, в който се движи съвременният човек, анализира неговия нравствен мир, търси моралните подбуди в неговите постъпки.

Иван Гранитски
Фантастична реалност

Читателят ще се излъже, ако очаква да намери в тази книга разкази за главозамайващи космически приключения, за звездни катастрофи и драматични пътешествия към неизвестни светове. Много по-привлекателни за автора са пътешествията в неизследваните пространства на човешката душа. Там той търси измеренията на фантастичното. За Атанас Наковски фантастичните елементи в сюжета са само форма за надникване в реалното. В отличие от някои съвременни прозаисти, които подменят в книгите си действителните социални противоречия с мними и създават някакъв измислен свят, Наковски избира по-трудната задача – да рисува от натура, да пресъздава в художествени образи сложното кълбо от противоречия и конфликти на реалния човек и неговия живот. Ето защо вниманието на белетриста е насочено предимно към нравствения свят на героите му.

Какво става със социалната чувствителност на съвременника? В каква посока са измененията в индивидуалното и общественото съзнание на човека от края на века? Може ли съвременникът да постигне вътрешно морално равновесие, да устои на атаките на резигнацията, скепсиса, отчуждението, да се пребори с всемошната хидра на злото?

С романите си от последните години – „Светът вечер, светът сутрин“, „Да достигнеш края“, „Катастрофата“ – Атанас Наковски търси художествен отговор на всички тези въпроси. И го намира, като ни поднася своеобразна художествена кардиограма на душевността на своите герои.

Новелите от „Без сенки“ засягат близка проблематика. Въпреки че са разнопосочни по своите внушения, те са обединени от общия стремеж на автора да огледа със социално критично око един отрязък от действителността. А фантастичното се оказва условна рамка за развитието на действието, катализатор за свободното разгръщане вътрешната истина на типажите.

На пръв поглед хирургически хладен е методът на белетриста да надзърне и в най-тайните кътчета от вътрешния свят на своите герои, да ги покаже в цялата диалектически сложна и многостранна обстановка, в която те се формират като личности, развиват се или деградира. Тук Наковски е суров и точен при художественото претворяване натурата на персонажа. Той се стреми към истината, към нейните разнопосочни проявления. В известен смисъл той е безпристрастен наблюдател. Безпристрастен, но не и безстрастен. Напротив – в повествованието на всяка от новелите подтекстово ще усетим съдържаната емоционалност на автора. Слабост и пристрастие той може да си позволи само към художествената истина за разгръщането образа на героя. Авторът страда, ако героят му деградира, ако не издържа нравствената проверка на времето, но главната си задача той вижда в това да пресъздава правдиво движението на образа, да следи саморазвитието на характера, а не да подменя действителните противоречия и колизии с мними. Тук е заключено и едно от основните послания на белетриста – героят и неговата чувствителност, времето, в което живее, трябва да бъдат показвани такива, каквито са, а не такива, каквито ни се иска да бъдат. Само истината ще ни помогне да променим човека и обществото. И в постигането на тази истина писателят е призван да играе изключителна роля.

Новелите „Невъзможни срещи“, „Купувачът на ябълки“, „Заключено недоволство“ и „Без сенки“ ни убеждават колко труден и нееднозначен е пътят към разкриването вътрешната истина на героите. Белетристът избира различен подход. Ако в „Заключено недоволство“ и „Невъзможни срещи“ повествованието е реалистично, на отделни места с

гротескни оттенъци, в „Купувачът на ябълки“ авторът си служи предимно с оръжието на пародията. Той пародира фантастичното повествование, за да подложи на безжалостна дисекция нравствени слабости на съвременния човек. И трябва да отбележим умението на Атанас Наковски да се превъплъщава, да променя стила си в съответствие с обекта на художествено „изследване“.

Разбира се, това не е случайно, не е авторова приумица или артистичен каприз. Наковски иска да види героя си отвътре, да погледне на света с неговите очи, да се превъплъти в неговата душевност и да разбере и най-скритите мотиви за постъпките му. Оттук идва и привидната безстрастност при разгръщането образите на героите, за която вече споменахме. Сякаш авторът е само хроникьор на живота на създаваните от него персонажи. Тъкмо това максимално доближаване до вътрешната истина на образа помага на писателя да бъде автентичен, правдив. Ето защо по-точно е да наречем фантастичните новели на Атанас Наковски реалистични новели. „Без сенки“ всъщност представлява реалистичен поглед към фантастичната действителност, наречена живот. А доколко авторът е дълбок, точен и завладяващ в този си поглед, това вече ще прецени читателят.

Невъзможни срещи

1

Полузамаян от горещината, потен и измъчван от жажда, пресякох улицата, без да дочакам зелената светлина на светофара. После влязох в сладкарницата. Не обичам тези заведения за „убиване“ на времето, но нямаше какво да правя, пиеше ми се. Свободна беше само масата до входа. Седнах и от нетърпение бях готов да почукам с пръсти. Не го сторих, макар сервитьорката да продължаваше приказката си с момичето зад бара. Но не ме спираше съзнанието, че не е прието да се тропа по масите – просто безсмислено беше да нервнича, сервитьорката щеше да ми обърне внимание едва когато тя пожелаеше. Устните ми вече лепнеха.

И тогава в сладкарницата влезе моят приятел и колега Стоичков. Усмихнах му се измъчено, ала той не реагира на усмивката ми. Гледаше ме и погледът му сякаш минаваше през мен. Колкото и жаден да бях, никак не ми беше приятно да ми показват, че ме възприемат като празно пространство. „Хей, ти! Къде се намираш?“ – исках да му викна, но той вече беше минал покрай масата и вървеше към дъното на сладкарницата. Там, на една маса в ъгъла, седеше млад, широкоплещест мъж с красиво и малко необикновено лице. Стоичков спря пред него – нищо не каза, но младият човек сви рамене и послушно стана. После все така послушно и мълчаливо го последва. За да излезе от сладкарницата, Стоичков трябваше повторно да мине покрай моята маса. Този път аз с цялото си тяло се обърнах към него, но той и сега не ме удостои с вниманието си.

Навън те се качиха на колата – това беше нашата служебна кола.

– Моля? Какво ще обича другарят?

Най-после бе дошла сервитьорката.

Изпих оранжадата – беше прекалено студена, – платих и станах. Трябваше да отида на още две-три места и след около час и половина бях вече в службата. Когато минавах покрай вратата на Стоичков, аз се подвоумих, но после натиснах дръжката.

По риза, с навити ръкави и отворена яка – точно какъвто го видях в сладкарницата, – Стоичков седеше приведен над писалището и човек би рекъл, че дреме. На писалището имаше само един бележник, празен лист хартия и препълнен с угарки пепелник.

– А, ти ли си? – за миг повдигна глава Стоичков и отново заби поглед в празния лист хартия.

– Отдавна не сме се виждали – ехидно казах аз, – та вече си забравил как изглеждам!

– Затова ли ми се показваш?

– Каква беше тази история със сладкарницата? – не се стърпях аз.

– Кога?

– През миналия век! Преди час и половина не ме ли видя, като влезе в

сладкарницата?

– Да не си мръднал от горещината? Имам толкова работа, че... Днес още не съм обядвал!

– Прав си! Някой е мръднал от горещината! Ти мина на двацет сантиметра от мен!

– Майната ти! – изруга той и стана.

Дългото му лице бе свито от умора и горещина.

– Имаш късмет. Добре, че не обичам по-остри думи!

Той рядко се шегуваше. Само когато срещнеше идиотизъм в най-чист вид – това бяха неговите думи. Но нали го бях видял преди час и половина в сладкарницата? Два пъти мина покрай мен – веднъж на влизане, веднъж на излизане.

– Странно! – вече без предизвикателство казах аз. – Готов съм да се закълна, че това беше ти!

Стоичков ме погледна отегчено и аз видях, че сивият цвят на умората е засипал очите му.

– Ти – казах аз, – ти или някой, който ужасно приличаше на теб, днес влезе в сладкарницата, взе някакъв мъж и излезе с него... Така приличаше на теб, че се качи дори в нашата служебна кола!

Стоичков посегна към телефона, взе слушалката и набра номера на гаража.

– На! – каза той и ми подаде слушалката.

– За какво ми е?

– Говори с гаража! Питай ги каквото щеш! Само не ме изкарвай побъркан!

Взех слушалката. Човекът от гаража ми отвърна, че днес следобед не е искал кола никой, в това число и нашият отдел.

Върнах слушалката на Стоичков:

– Припознал съм се...

Ала знаех, че не съм се припознал... Беше изключено в сладкарницата да съм видял друг човек! Бях далеч и от мисълта, че Стоичков ме лъже... Не разбирах какво става.

В същото време, когато излизаше намръщеният клиент, в сладкарницата влезе млада жена с розов минижуп. На входа за малко не се сблъскаха, но човекът успя да се задържи на пръсти и измърмори нещо под нос.

Младата жена мина бавно през сладкарницата, сякаш диреше някого с поглед, и после седна край свободната маса в ъгъла. Почти никой не ѝ обърна внимание – бе достатъчно горещо, за да бъдат хората любопитни без нужда. Само сервитьорката отбеляза за себе си, че няма защо да бърза – тая не идваше да се скрие от слънцето или пък да пие нещо, тя идваше да чака. Следователно можеше и да почака.

Продължи да разговаря с момичето от бара. Стоеше с гръб към новодошлата и макар да нямаше никакви особени причини, все пак изпита леко безпокойство. Да, един млад човек бе пил кафе на същата маса, но тя още не долавяше връзката между него и състоянието си.

Над бара висеше голямо огледало и в него се виждаше цялата сладкарница. Сервитьорката забеляза, че небръснатият мъж на отсрещната маса вече няколко пъти нервно вдига ръка, обърна се и с достойнство отиде при него. Дребна работа – още един малък коняк. Като че ли светът щеше да се свърши, ако не го изпиеше тъкмо сега! Тя му донесе коняк и мълчаливо тракна чашката върху масата – да разбере, ако може!

После се върна при барманката.

– Щом облека нова дреха – каза барманката, – веднага ми личи, че току-що съм я облякла. А онази в ъгъла сякаш се е родила с дрехи! Защо някои жени са така елегантни?

Тя имаше миловидно лице с хубави очи, но го загрозяваше дългият ѝ нос.

Сервитьорката я мързеше да се обръща, само повдигна глава и погледна в огледалото. Новодошлата търпеливо чакаше. Тя седеше на края на стола и беше кръстосала дългите си, открити високо над коленете нозе, имаше какво да показва, затова не се скъпеше, нито пък се стесняваше.

– Не обичам изкуствени мигли! – пренебрежително каза сервитьорката. – Никога

не знаеш какво може да ти се случи! Ако пък се наложи да заплачеш...

Миглите на младата жена в ъгъла бяха естествени, тя нямаше дори червило на устните си, но горещината правеше сервитьорката заядлива. Не беше минал и ядът ѝ към небръснатия с коняка. Още повече че на самата нея изкуствени мигли не ѝ отиваха и това бе истинска несправедливост.

– Не... Виж я само колко е хубава! Никакъв лак няма на косата си и пак е лъскава! Боже, защо и аз не съм такова женче!

– Май че съм я виждала някъде тая! – изведнъж сериозно каза сервитьорката. – Ами да! Онзи, с когото идва миналата седмица, беше преди малко тук! Беше, ама си отиде!

Тоя път не я домързя, обърна се и преценяващо я изгледа.

– Тя е!... Цял час се натискаха в ъгъла. Тя затова пак там е седнала! И ние с тебе сме млади, ама тая реколта... Хич не ѝ пука, че заведението е пълно! Много ги има такива дългокраки, дългокоси... Но момчето! Сегашните са като врабците – хем слабосилни, хем се ежат, цялата им работа като зиме по дърветата на площад „Славейков“... Но този ми хареса!

Небръснатият отново се въртеше на стола и вдигаше ръка.

– Видях де! – раздразнено каза сервитьорката. – Не съм ракета!

Неговото нетърпение ѝ пречеше да разговаря. Отиде да му донесе коняк, но се оказа, че той искал да плати, и тя се скъса.

– Като че ли само вие си плащате!

После се върна при барманката, стоя един миг неподвижна, въздъхна и продължи.

– Обичам такива мъже! – мечтателно каза тя и, разбира се, нямаше предвид небръснатия. – ... Не съм виждала друг човек да му стои така хубаво сив костюм! Ама тая го измачка целия, направи го на бербат! Вместо той нея, тя – него! Това вече не мога да разбера!

Младата жена в ъгъла, която беше дългокрака, но съвсем не и дългокоса, и до тоя миг търпеливо чакаше – сервитьорката не си спомняше дали бе пушила миналия път, сега не запали, – стана изведнъж и бързо тръгна към изхода.

Сервитьорката насмешливо я изпрати с поглед и сви рамене:

– Той че си отиде, отиде си, но и на тая търпението е късо като полата ѝ!... Не, не са като нас тия!...

2

По обяд, тъкмо когато се очакваше слънцето да грее най-силно, горещината намаля, а сетне духна вятър. Изглежда, прекаленото затопляне през последните дни щеше да докара лошо време. Това често се случваше – сякаш преди да бъде изстудена, земята трябваше първо хубаво да се нагрее. Вятърът все още бе ленив, но вече се долавяха резливи струйки. После се появиха облаците, появили се като че ли от нищо – едно малко, едва забележимо облаче изведнъж започна да расте и скоро над града се натрупа огромна сиво-бяла кълбеста грамада, която неспирно се движеше, кълбетата се издуваха, преливаха едно в друго и пак се разделяха, най-отдолу облачната маса захвана да се налива със застрашителна оловна сивота.

В края на последния час, когато Елена раздаваше на учениците си тетрадките с контролното по математика, стана ясно, че идва не само дъжд, а може би и буря. Облаците покриваха цялото небе, което се виждаше от прозорците на класната стая. Навън вятърът вече превиваше дърветата и до Елена достигаше разтревоженият шум на листата. От далечните мъгли стаята се пълнеше с виолетова светлина и после, докато гърмеше, ставаше още по-мрачно...

Когато Елена напусна сградата на училището, падаха вече първите капки. Тя беше само по рокля – сутринта нищо не предвещаваше такава буря – и дъждът щеше да я измокри, но въпреки това излезе. Не знаеше защо трябва да бърза в дъжда, ала в тясното преддверие, дето спря за малко, изведнъж почувствува как нещо я тегли навън. Не я чакаше някаква определена работа – просто я обхвана непреодолимо желание да тръгне – и преди да осъзнае какво прави, се намери на улицата. Колегите ѝ викнаха нещо след нея, но тя не ги чу. Капките бяха толкова едри, че удрияха като град по раменете ѝ, а върху плочите на тротоара се появили големи тъмни кръгове,

които бързо растяха и губеха формата си. Миришеше на мокър прах и озон. Елена неволно се сви в очакване да плисне пороят, но ударите по раменете ѝ заредяха и преди още да е започнал истински, дъждът спря.

Беше невероятно всичко да се размине само с няколко капки. Улицата изведнъж се изпълни с шум. Скрити до тоя миг под стрехите и във входовете, хората бързаха да използват кратката отсрочка, която им даваше природата. На трамвайната спирка мигновено, сякаш подквасена, шупна огромна навалица.

Облаците продължаваха да тегнат над града, вятърът беше утихнал, мокрите петна по тротоара съхнеха. Елена се усмихна – необяснимото напрежение, което я беше изхвърлило на улицата, се уталожваше, но посоката, в която вървеше, все още не беше посоката към дома ѝ. Тя съзнаваше, че без това забавяне на дъжда щеше в този миг да бъде вече мокра кокошка, но представата за подобно преमेждие само я развеселяваше. Нямаше никакво обяснение за неразумната си постъпка: нито можеше да знае предварително кога ще спре дъждът, нито пък изпитваше особено желание да бъде изкъпана наред улицата... „Освен ако – помисли си тя, – освен ако вчерашното неидване на Андрей, първо и единствено досега, ме е развълнувало повече, отколкото предполагам.“ Тя беше чакала в сладкарницата точно двамадесет минути и после се разкайваше, задето е избързала да си отиде. Но Андрей не се обади и по телефона – нещо почти невероятно след неидването му, – така че имаше основание за тревога. Вечерта си легна два часа по-късно, все с надеждата Андрей да позвъни... „Но той не позвъни и сега аз сигурно, без да го съзнавам напълно, не съм съвсем на себе си!“

Като мислеше за Андрей, Елена повдигна глава и изненадана го видя. Той вървеше срещу нея и беше неизвестно откъде се е появил. Напред улицата бе дълга и права, само преди миг Елена бе забелязала, че е пуста, а наблизко не излизаше никаква пряка. Тогава тя предположи, че навярно е била тъй дълбоко замислена, та след като се бе окопитила, светът сякаш отново се създаваше пред очите ѝ. Но както и да беше, дори светът отново да се създаваше – сега той бе свършено друг: нищо не напомняше дъжда и бурята, изтънелите облаци се топяха някъде зад покривите, а над улицата грееше слънце.

Елена спря на място, сякаш не можеше да повярва, че Андрей идва срещу нея, после радостна затича.

– Лошо момче! – глезено-строго извика тя. – Къде изчезна? Забрави ли, че на този свят има телефони?

– Виновен съм... забравих!

– Какво?

– Забравих, че има телефони!

Тя го хвана под ръка и се притисна до него. Да върви всичко по дяволите! Много важно, че не е дошъл вчера. Нали сега е тук? Цял ден няма да го пусна, само трябва да позвъня на мама да не се тревожи... И не съм облечена както трябва, а по вкуса на мама: „Тая пола, педя и половина над коленете, да я хвърлиш! Ти си учителка!“ „Първо, не е педя и половина, и второ, нали в училище не ходя така?“ „Разваляш характера си! Свикваш с двуличие!“ „Рокля и характер! Мамо, мамо“... Какви глупости си спомням! Той е при мен и аз разбирам, че двадесет и четири часа от живота ми се губят.

– Добре, че не заваля! – радостно въздъхна тя. – Ако беше заваляло, сигурно и днес нямаше да се видим!

– Аз спрях дъжда! – важно каза той. – Ако не бях аз, сега щеше да вали! И град щеше да падне!... Но го отмених!...

– Разбира се, че си го отменил! – весело рече тя. – Как не се сетих веднага! Та кой друг, освен ти!

– Не вярваш ли?

– Аз да не вярвам! Извинявай, но ти ме вземаш за някоя друга! Казвай, с коя ме бъркаш!

За миг той се смути, по лицето му се изписа объркването, в което беше изпаднал и което не можеше да скрие, но тя нищо не забеляза.

Затвори очи и допря лицето си в ръкава му. От дрехата лъхаше позната миризма. Като куче съм – помисли си Елена. – Ако завържат очите ми, и тогава ще го намеря! Между хиляди ще го намеря! Но сега разбирам, че втори ден като вчерашния не бих могла да преживея... Не дето чаках в сладкарницата и онази сервитьорка ме гледаше,

сякаш съм експонат без надпис – беше ме страх, че денят никога няма да свърши...

– Така се радвам, че си при мен! Вчера много те чаках, но не ти се сърдя!

Той не отговори. Сигурно не разбра, че и по такъв начин може да се задават въпроси, но притисна с лакът ръката ѝ към тялото си. Тя обичаше тази негова ласка и веднага прости недосетливостта му.

На ъгъла Елена се отби в телефонната кабина и позвъни на майка си. Докато говореше с нея, тя гледаше Андрей и му се усмихваше. После излезе, хвана го за ръката и каза:

– Днес нямам повече никакви задължения!

И си помисли, че все пак е неспособна да забрави колко много е била разтревожена вчера. Никога не съм се питала – мислеше тя – какъв е смисълът на всичко, което правим с Андрей. Още като го ви`дя, разбирам, че смисълът е в самото му съществуване! И сигурно нищо няма да се промени, но през последните двадесет и четири часа ме смущава, задето освен името му не знам почти нищо друго за него... Не остана време... Толкова е глупаво, че ако може да прочете мислите ми, навярно ще се отврати! Всеки ден се виждаме, понякога танцуваме, целуваме се и завчера останахме съвсем сами в стаята... За него узнавам всичко, когато стискам ръката му, когато очите му се доближават до моите и ме целува.

Тя не се стърпя и каза:

– Искаш ли да прекараме целия ден заедно? Да си върнем и това, което сме изгубили вчера!

– Добре, днес целия ден ще бъдем заедно! – Гласът му се усмихваше. – Но ти, ти още не си обядвала!

– А кой ще напълнее?

Сега се усмихнаха очите му.

– Ако искаш – каза тя, – тогава да отидем в нашата сладкарница. Един сандвич... и едно кафе.

– В сладкарницата? И там нищо не трябва да си спомням, нали?

Тя почервеня.

– Ти си много добро момиче! Винаги ми е било по-приятно да мълча и да те слушам!

Ако той може да чете мисли – помисли си тя, – аз съм изгубена! Когато чаках вчера в сладкарницата и после – да позвъни, мислех такива неща и кроях такива планове...

– Ти си много добро момиче – повтори той. – Кой знае защо не съм ти казал още, че съм инженер... Вчера ме задържаха на един строеж и когато поисках да ти телефонирам, телефонът се развали!

Боже мой! Ами ако е прочел мислите ми и онзи ден, когато бяхме сами в стаята и освен нас нямаше никой друг?

– Ти винаги си проявявала великодушие към мен... Един провинциалист, който само от два месеца е тук!

На Елена ѝ беше горещо. Слънцето грееше право в очите ѝ, тя ги затвори и потъна в розова слепота.

– Толкова съм щастлив, че те срещнах!

– Но ти можеше да срещнеш и друга!

Той не отговори и тя си помисли, че лошо се владее – прекомерното вълнение сякаш деформираше чувствата ѝ и ги подменяше с техни двойници. Всъщност тя вече се страхуваше да мисли за него и за себе си...

През изминалите двадесет и четири часа в сладкарницата нищо не се беше променило, освен дето вече не бе така задушно. Иначе сервитьорката като че ли още не бе свършила разговора си с момичето от бара. Тя стоеше с гръб към масите, а масите се отразяваха в огледалото и сякаш висяха над главата ѝ. Момичето зад бара я изглежда с вчерашната завист в очите и тихо каза нещо на сервитьорката. Онази се обърна, но погледна само Андрей.

Масата в ъгъла бе заета и те седнаха недалеч от входа. Сервитьорката пристигна веднага, но гледаше пак само Андрей. Очите ѝ бяха леко изпъкнали и на Елена ѝ се стори, че това е от възхищение.

– Какво ще обичате? – сладко запита тя.

– Коняк, кафе и един сандвич.

– Не бих ви препоръчала сандвичите...

– Тогава една паста – каза Елена.

Сервитьорката не помръдна.

– Една паста по ваш избор! – каза Андрей и сервитьорката му се усмихна.

Елена злорадо си помисли, че щом тая жена се усмихне, на горната ѝ устна сякаш поникват мустачки.

Когато сервитьорката отиде да изпълни поръчката, Елена облегна главата си върху рамото на Андрей. Вече се беше успокоила, вчерашният ден повече не я тревожеше, а кой знае, може би и не съществуваше и беше сън...

– Започва се! – каза сервитьорката, като отиде при момичето от бара.

В тоя миг в сладкарницата влезе един човек, който се стори познат на Елена. Той седна до самия вход, запали цигара и впери поглед в тях. Лицето му беше отблъскващо любопитно и като че ли насмешливо... Сервитьорката донесе коняка, кафето и пастата и сложи всичко пред Андрей. Андрей внимателно избута кафето и пастата към Елена, но въпреки това сервитьорката каза само на него:

– Надявам се, че ще ви хареса! Съвсем прясна е!

Тя говореше за пастата. Елена пак се усмихна – ако имаше нещо, което Андрей не вкусваше, това бяха тъкмо пастите. И като че ли в някаква връзка с пастите си спомни защо ѝ е познато лицето на човека от масата до входа. Беше онзи, с когото за малко не се сблъскаха вчера. И забеляза още, че той не гледа нея, а Андрей. Неговото любопитство обаче не правеше впечатление на приятеля ѝ, той седеше безразличен и сякаш нищо не забелязваше.

Андрей се обезпокои по-късно, когато в сладкарницата влезе висок слаб мъж, с тясно лице и малки очи. Изненадващо беше поведението и на другия – до входа. Той се извърна към новодошлия, сякаш държеше непременно да бъде забелязан от него, а лицето му се усмихна нахално и предизвикателно. Новодошлият го отмина като вещ. На Елена дори ѝ се стори, че ако може да мине през него, той и това щеше да направи, и се насочи право към Андрей.

Имаше нещо вдървено в походката му – стъпваше прекалено внимателно, сякаш върху паркета зееха дупки и случайно можеше да попадне в някоя от тях. В мига, когато се появи на входа, Андрей бе посегнал към чашката с коняка и щом го видя, веднага дръпна ръката си. Сега той чакаше и Елена усещаше колко му е неприятно, че този човек е влязъл в сладкарницата.

На една крачка от масата им новодошлият се усмихна, усмихна се само с тънките си устни, и каза:

– Няма ли да ме поканиш на вашата маса?

Андрей мълчаливо кимна.

– Но преди това ще ме запознаеш с другарката, нали?

Андрей сви рамене и се обърна към Елена:

– Мой приятел... колега... – Но не назова името му.

Мъжът седна срещу тях с изправено тяло, като че ли носеше корсет под сакото си, с прави рамене и неподвижно лице.

– Ще пиеш ли нещо? – неохотно запита Андрей.

Онзи отказа само с поглед, сякаш толкова скъпеше думите и движенията си. В това време човекът до входа явно се дразнеше, че не чува разговора им. Той се беше навел напред и сигурно би преместил масата си до тяхната, ако бе възможно. Момичето от бара поглеждаше Елена с мълчаливо съчувствие. Наистина какво ставаше?

Лицето на Андрей бе омърлушено и пребледняло, малко бе да се каже, че присъствието на новодошлия го угнетява и изпълва с чувства, още неразбираеми за Елена. Тя стисна ръката му под масата и ядосана извърна най-студеното си изражение към новодошлия. Погледът му остана същият, сякаш гледаше не лицето ѝ, а чашата с коняка.

– Да! – неочаквано проговори той. – Неприятност на строежа! И ти незабавно трябва да отидеш там!

– Изключено! – почти извика Андрей, но веднага се овладя и подмилкващо се усмихна: – Добре де, не може ли после... Довечера?

– Не! – отвърна новодошлият. – Наредиха ми да ти предам – незабавно!

Андрей пое въздух – в чертите на лицето му се вля коравина, която Елена още не познаваше, но той само въздъхна и с това сякаш лицето му отново омекна:

– Не мога така... Виждаш, че не съм сам.

– Половин час?

– Така ли? Ами ако на това незабавно кажа – да върви по дяволите?

За първи път в изражението на новодошлия се появи нещо човешко – той тъжно се усмихна.

– Скъпи Андрей – неочаквано каза той и думата „скъпи“ прозвуча така неловко, че на Елена ѝ стана неудобно заради него. – Това не е от мен... Ако искаш, остани тук до вечерта! Дори и аз ще остана да пия по чашка с вас!

Той погледна Елена и в погледа на сивите му очи имаше укор или може би нещо друго, което съжаляваше и осъждаше едновременно.

Сърцето ѝ се сви – съвсем другояче си бе представляла тя този ден!

– Андрей! – каза Елена. – Сега не е работно време! Те нямат право! Ти ми обеща!

А тя вече беше намислила. Мислеше го още преди да се обади на майка си. Имаше една приятелка – можеха да отидат при нея и да останат там до вечерта.

Сякаш нечул молбата ѝ, Андрей продължаваше да гледа пред себе си.

– Ти няма да отидеш! – повтори Елена. – Аз не искам да отиваш!

Новодошлият презрително се усмихна, лицето му бе все така строго и осъждащо.

– Андрей, чуваш ли ме! Аз те моля! – И докато говореше отчаяна, разбра, че никъде няма да отидат, следобедът им бе пропаднал още в мига, когато в сладкарницата влезе тоя отвратителен сухар с очи на пълх.

Андрей млъкна, той дори не се колебаеше. Тогава тя си спомни какво бе решила да направи за него и почервеня:

– Добре, утре пък аз няма да пожелая да се видя с теб!

– Ти не знаеш какво искаш от мен! – каза Андрей и се огледа за сервитьорката.

Едва включил на четвърта и натиснал газта, както се полага, трябваше да спра пред светофара. Сякаш не бях видял, че докато потеглям, светлината е жълта, а на четвърта преминавам вече на червено. Толкова ли бях развълнуван? Не мога да кажа, че когато видях младия мъж, очаквах непременно да се появи и Стоичков. Нито пък бях влязъл преднамерено в сладкарницата – обикновена случайност, която после квалифицираме като предчувствие...

Бързах много, исках да отида в службата, преди още Стоичков да е излязъл от сладкарницата, но повече от половин секунда гледах зелената светлина и не можех да съобразя, че пътят ми е свободен. Съобразих едва когато шофьорът на таксито след мен нервно натисна клаксона. Сега вече бях убеден, че не съм срещнал двойник на Стоичков – такива двойници не съществуват и не можеха да съществуват. Поне дрехите щяха да бъдат различни! А петното на ревера му? От десет дни се канеше да даде сакото на чистене... Да не говорим за изкуствения крак, който правеше походката на Стоичков малко вдървена и създаваше впечатление, че той се страхува да не хлътне в някоя дупка. Но равнодушието? Тъкмо равнодушието, проявено не само спрямо мен, но и към младия човек и момичето, ме разколебаваше. Стоичков не можеше да бъде равнодушен, дори и да искаше!

Докато с непозволена скорост летях за службата, кой знае защо си спомних и погледа на младия мъж. Не бях виждал досега подобен поглед. Очите му като че ли се вслушваха, девойката до него сякаш бе камертон, по който той съобразяваше настроението си...

Като спрях колата, все пак колкото и да бързах, не слязох веднага. Запалих цигара и с ръце, отпуснати на волана, отново си спомних и обмислих всички „за“ и „против“. Може ли Стоичков да има двойник? Ако не – защо крие от мен срещите си с младежа? Или ако трябва да крие, защо го прави по такъв начин? Не бях истински убеден в нито един от отговорите на тези въпроси.

После слязох от колата, пресякох бавно тротоара и още по-бавно изкачих стълбите. Чувствах се ужасно неуверен. Пред вратата на Стоичков поспрях, поех си дъх и почуках.

– Да! – сякаш изстреля отвътре Стоичков.

Ръката, с която посегнах към дръжката на вратата, трепереше и се беше изпотила вече. Отворих. Стоичков седеше зад писалището си, седеше кой знае откога,

навярно от сутринта. Погледна недоволно... „Пак ли някой идиотски въпрос? Не ти ли омръзна?“ – прочетох в очите му, но това беше мое субективно тълкуване. Стоичков не обичаше да го безпокоят, когато мисли. Кимнах и веднага затворих.

3

Когато Андрей каза на Елена, че е тук от два месеца, той не излъга, макар понятията истина и лъжа да бяха в случая толкова относителни и неясни, та не си струваше човек да мисли за тях. Може би не беше излишно едно малко уточняване – „тук“ се отнасяше не само за София, но и за обекти от рода на Планетата и даже Галактиката, ала с това щеше да се навлезе в една прекалено неправдоподобна за обикновеното човешко мислене материя; нямаше да допринесе нищо за онова изясняване, към което се стремеше Елена. Напротив, би я объркало още повече, а момичето не го заслужаваше. Също така и въпросът за дъжда, дето се канеше да вали, а кой знае защо не вали. Тя го схвана като шега – повече Андрей и не целеше, макар по едно време да беше на път да се издаде. – Защо – не знаеше. Не вярваше да му е повлияло човешкото честолубие и желание да блесне пред любимата, но кой знае!

Всъщност по въпроса за дъжда Андрей тепърва щеше да отговаря – другаде и пред другиго. Той знаеше, че няма да му се размине, нищо нямаше да му се размине – вече бе дошло онова, което го заплашваше през всичките петдесетина дни.

След като изпратиха Елена, приятелят му го изгледа със съжаление:

– Казват, че когато някой се насади веднъж, влечението му към следващото насаждане било почти непреодолимо... Прочетох го в една тукашна книга.

– Да си прочел и нещо друго? Например, че досадниците често са принудени да си слагат изкуствени ченета?

– Представи си колко ме изненада, че и тук са постигнали идеята за невмешателство! Защо си позволи да отмениш дъжда?

– Искаше ми се!

– Добре ще бъде, ако след малко се въздържиш да повториш този отговор!

– Има ли някакво значение? Нали казвам истинската причина?

– Сигурно има някакво значение. Обикновено се предпочитат отговори, в които преобладава разкажание, по-малко – обяснения, и се отбягва предизвикателството!

– Никога не предизвиквам!

– Самоуверен си, мислиш, че ти се е разминало! А пред Главния вчера възникна друга проблема и затова те отложи за днес. Предпочетох да не те питам, но понеже и двамата знаем, че няма да ти простят – защо упорствуваш с това момиче?

– Защо упорствувам?

– Именно! И така нарушаваш инструкцията за контактите! Заради това момиче ти си позволи нещо нечувано – позволи си да се намесиш в природните явления на тази част от планетата!

– Искях непременно да я видя, а дъждът щеше да ми попречи!

– Глупости!... Не мога да си представя... Дори и да не съществуваше инструкция – какво общо може да има между нас и тях?

Какво общо? Въпросът не беше нито нов, нито оригинален – Андрей си го задаваше почти всеки ден. Винаги, когато срещнеше Елена, той ѝ подаваше ръка и го смущаваше големият зелен камък на пръстена ѝ. Беше глупаво, разбира се – един напълно безжизнен камък с елементарен строеж, но той си въобразяваше, че долавя вибрации и нещо като зов за помощ. Ала не камъкът беше причината, не камъкът го караше да нарушава инструкцията, а Елена. Той не пропускаше нито един случай, когато можеше да я докосне. Докосваше я нежно и предпазливо, сякаш се страхуваше да не повреди нежната кожа на момичето с грубите си според тукашните представи пръсти, и не изпитваше абсолютно нищо от този допир, но докосванията му пораждаха богата и сложна гама от преживявания в душата на момичето. Той невинаги разбираше тези преживявания, често те се появяваха в изненадващо нови вариации, озадачаваха го и във всички случаи нямаша нищо общо с него. Тогава защо? Той се усмихна печално – ако можеше да си отговори разумно, навярно нямаше да бъде принуден сега да отговаря и на въпросите на Главния. Въпросите на Главния бяха нещо повече от разпит – те означаваха почти присъда!

Като погледна придружителя си, вече изгубил образа, който обикновено приемаше, за да може да се движи свободно из града, Андрей си спомни как срещна Елена за първи път...

... Тя вървеше по улицата и идваше насреща му. Беше късен следобед, време, когато хората се питаха къде да отидат и как да прекарат вечерта. Този стремеж непременно да правят нещо за „убиване“ на времето, след като човешкият живот бе отчайващо кратък, беше необясним и дълго остана загадка за него. Докато той се питаше в какво е силата на навиците, защо едни си спомнят дъх на алкохол, други – женски лица или някакви още ненапълно изяснени неща, Елена продължаваше да идва насреща му. Но тогава тя още не беше Елена, а едно спокойно, може би малко уморено момиче, доволно от златистата светлина, от лекия полъх на вятъра, от силуета на планината, възприеман почти несъзнателно, с привычка, вкоренена още от детинството. После погледите им се срещнаха, той видя внезапна изненада в нейните очи и съжаление в душата ѝ. Това съжаление я накара да спре и се обърне след него. Тя се срамуваше от постъпката си, лицето ѝ почервения, навярно подир миг очите ѝ щяха да плувнат в сълзи, но съжалението, че този миг няма да се повтори вече, здраво я държеше на място... Андрей я подмина, но изпълнен с любопитство, също спря, обърна се и тръгна към нея.

И все пак при тази първа среща той като че ли установи повече връзка с камъка на пръстена ѝ, отколкото с изящните ѝ пръсти. Онова трепване на Елена, замирането ѝ в безкрайно очакване, пораждано пък от допира на неговите пръсти, той откри по-късно. Изобщо тогава всичко откриваше със закъснение. Първата среща запомни с руменината на момичето, с отчаяните усилия на волята ѝ, с безсмислиците, които представляваха техният разговор. Тези безсмислици ужасно вълнуваха Елена, те го изненадваха със значението, което имаха за нея. После прочете в съзнанието ѝ желание името му да бъде Андрей. Така той стана Андрей.

Следващия ден отидоха на кино – примитивна форма за публично показване на предполагаеми мисли. Елена седеше до него неподвижна. Голи до раменете, ръцете ѝ лежаха на скута. Тя имаше трогателни рамене, нежни и все пак недостатъчно заоблени, за да скрият острото начало на ключиците. Ръцете ѝ лежаха спокойно, ала той веднага усети, че това спокойствие е наложено с воля.

Тя искаше да постави ръката си върху страничната облегалка между неговия и нейния стол. Искаше и в същото време се страхуваше, той долавяше значението, което тя отдаваше на простото движение – преместване на ръката, – и не го разбираше, както не разбираше и какво я възпира. Тогава се пресегна и докосна ръката ѝ малко по-горе от лакътя. Кожата ѝ беше гладка и хладна. Преди да влязат в киното, те се бяха ръкували и той не бе отбелязал повече от едно краткотрайно трепване. Сега с Елена ставаше нещо странно. Седеше все тъй неподвижна и се преструваше, че гледа екрана. Филмът се мяркаше разпокъсан пред очите ѝ, измъчвах я мисли, които той още не успяваше да дешифрира. Кичур коса се беше смъкнал край ухото ѝ, а лицето и шията ѝ бяха облени от червенина като вчерашната.

Елена сякаш изгаряше, но кожата на ръката ѝ продължаваше да бъде хладна. После тя стисна пръстите му, но той, както и по-късно, както през всичкото време, не изпита абсолютно нищо.

После излязоха от киното и Елена каза, че вечерта била чудно зелена. Той премълча за цветовете, които сам виждаше. Пак полъхваше от планината и тялото ѝ се наслаждаваше на лекия повей. Вървяха към някакви дървета и когато попаднаха под сянката им, в тялото на Елена изведнъж се появи неспокойно очакване. Дишането ѝ затихна, тя стискаше несъзнателно ръце, ускори крачките си. Още по-интересно беше желанието да овладее безпокойството си – мислеше неласкави неща за себе си, страхуваше се, както в киното, и същевременно това състояние не ѝ беше съвсем неприятно. Като излязоха на светло, тя сякаш се успокои, но той виждаше как в тялото ѝ продължава да блуждае непонятно очакване.

Андрей с насмешка си помисли, че макар и камъкът на пръстена ѝ тогава да му изглеждаше по-близък и разбираем, тъкмо в онази вечер се роди любопитството му към плътта ѝ. Тя притежаваше чудни свойства и криеше в себе си възможности за преживявания, които неговият могъщ свят дори не подозираше, че съществуват. Беше ли в състояние да обясни това на Главния? Или да му опише вечерта, когато за първи път танкуваха?

– Ти не знаеш ли да танцуваш? – запита веднъж Елена. – Защо не ме поканиш някога?

Той се вгледа в лицето ѝ и се помъчи да види представите ѝ. В съзнанието ѝ лежеше картината на някакъв ресторант с оркестър. На празното място между масите се бяха притиснали мъже и жени и ритмично се поклащаха и движеха. Той се усмихна весело – и това занимание бе от порядъка „убиване“ на времето.

– Съжаляваш, че не си ме поканил още, нали? Гледай после истински да не съжаляваш!

– Защо? – удиви се той. – Веднъж ти каза, че ти е по-приятно да си приказваме!

– Сега ще ми бъде по-приятно, ако танцуваме! Те бяха на улицата, по платното се точеха коли, недалеч звънеше трамвай, в очите на Елена се мяркаха и изчезваха хората, които минаваха покрай тях. Но той усети, че в тялото ѝ се е появил някакъв ритъм. Този ритъм блестеше в погледа ѝ, трептеше в полуотворените ѝ червени устни, сякаш изтичаше от върховете на пръстите ѝ.

– Не искаш ли да танцуваме тази вечер?

Картината в ресторанта бе почти същата, каквато я бе видял в съзнанието на Елена. Само че бе още и ужасно задимено, миришеше на алкохол и кухня. Съзнанието на Елена бе запазило само приятните за нея подробности.

Те постояха малко в ъгъла, докато се освободиха две места. Масата бе до една колона, недалеч от оркестъра. Оркестрантите тъй се стараеха, че – както се стори на Андрей – колоната едва издържаше напора на звуковете. „И сега аз ще трябва да танцувам! – помисли си той. – Добре, но защо е този шум?“ „Шумът“ обаче така преобрази Елена, че бузите ѝ отново заруменяха, а ритъмът, който тя носеше от улицата, правеше погледа ѝ замечтан и малко разсеян.

Първо трябваше да поръчат нещо за вечеря и една бутилка вино. Сервитьорът наля чашите им. Елена взе своята, наведе се към Андрей и сериозно каза:

– За най-хубавото, което си мислиш сега!

Той мислеше дали не е възможно по някакъв начин да накара оркестъра да млъкне. Възпря го само образът в съзнанието на Елена – двамата изправени и притиснати един в друг, а оркестърът – по-разлудян откогато и да било. Тогава реши, че докато са в ресторанта, ще остави да го водят картините в нейното съзнание.

Така той навреме видя желанието ѝ да станат. Преди това един от оркестрантите се изправи пред микрофона и каза нещо за някакви влюбени. Думите неочаквано изпълниха Елена с желание за близост, тя мислено протегна ръце и ги сложи върху раменете му.

– Искаш ли да станем? – запита той.

Тя сякаш нямаше сили да отговори и само кимна.

Когато я прегърна, той усети тревогата и очакването, които му бяха познати, но сега вече те не бяха същите.

– Не знаех, че танцуваш така великолепно! – прошепна тя.

Андрей се усмихна – всъщност танцуваше Елена, а той следеше в съзнанието ѝ какво тя очаква от него. Днес тялото на Елена се държеше по странен начин, то бе податливо и същевременно чуждо, притискаше се и се отдръпваше, изпадале все повече в някаква вглъбеност, която му беше недостъпна... Докато танцуваха, тя го възприемаше сякаш само чрез танца. За нея Андрей като че бе единствено ритъм и движение, на които тя страстно желалаше да се подчини, но всеки път нещо я задържаше и мислите ѝ потъваха някъде, за да се върнат после смутени и малко гузни.

По-късно, когато станаха да танцуват втори път, в нея се появи и нещо друго, което превръщаше преживяванията ѝ в необикновено сложна плетеница. Сега Елена не внимаваше и той, естествено, също грешеше.

– Уморих се – най-после каза тя. – Нали не ми се сърдиш?

Той вече знаеше, че тя се страхува от нещо и иска по-скоро да седне на мястото си. За миг дори и очите ѝ се уплашиха.

После танцуваха още два-три пъти, но излизаше бледо. Елена се насилваше да танцува и да бъде весела само заради него.

– По-добре е да си тръгнем! – предложи той. – Тук не може да се диша повече!

– Добре...

И помисли: „Изгубена съм! Вече съм изгубена!“

Теминаха по мостчето над езерото и излязоха на алеята. Пред тях имаше два пътя – към огромните тъмни дървета на парка или към неестествено бялата светлина на улицата, отдето още долиташе шум на автомобили.

– Ела! – прошепна Елена и го хвана за ръката. Когато нагазиха под дърветата, те видяха, че в парка не е толкова тъмно. Под краката им тихо шумеше пясъкът на алеята. Пред тях паркът се губеше в сиянието на звездите и то не хвърляше сянка, само полепваше по листата на дърветата и те меко проблясваха.

Край едно дърво с огромна разперена корона Елена спря и се обърна към Андрей. В мрака не личеше онова напрежение на лицето ѝ, то беше сега сякаш по-малко, едно осветено от звездите петно, което кротко го гледаше и чакаше. Той си спомни киното и сложи ръце върху раменете ѝ, но това нищо не промени. Раменете ѝ бяха топли и той едва ги докосваше, защото знаеше, че ако отпусне ръце, Елена ще се прегъне под тежестта им. Тя млъкеше. Понякога той долавяше в съзнанието ѝ зараждащи се думи, но като че ли тя сама бързаше да ги унищожи, преди да са се оформили напълно.

– Студено ми е! – изведнъж потрепера Елена. – Да си отиваме.

Андрей я поведе към улицата и веднага усети, че тя върви без желание, но не посмя да ѝ предложи да останат още малко под дърветата. За втори път тази вечер той беше безсилен да преодолее бариерата на самовглъбяването ѝ.

Част от пътя изминаха с трамвай. В осветената празна кола Елена няколко пъти си помисли: „Глупачка! Боже, каква глупачка!“ – И отбягваше погледа му. Тя не подозираше, че той я вижда дори и когато е обърнат с гръб към нея.

После тръгнаха по някаква уличка и щом стигнаха дома ѝ, Елена го погледна усмихната, хвана неочаквано главата му с ръце, целуна го по устните и побягна нагоре по стълбите.

Когато се срещнаха на другия ден, Андрей вече знаеше какво се крие зад нейното вглъбяване. Отведе я в една странична улица и там я целуна. Елена като че ли искаше да го отблъсне, но само затвори очи и се притисна в него.

– Мислех, че си ужасно срамежлив! – смутено каза после тя. – Но не ме целувай повече по улиците, учителка съм и може да ме види някой ученик!

Каза го и веднага забрави думите си.

После се целуваха в сладкарницата, дето ходеха понякога, в парка под дърветата и много скоро Андрей разбра, че целувките са сякаш някакъв преход – наистина много важен за Елена. Всеки път, когато я изпращаше – макар през целия ден да бяха се целували, – Елена тревожно мислеше: „Сигурно му омръзнах вече... Аз съм истинска глупачка. Защо е толкова недосетлив? Ето го – пак скръсти ръце! Не може ли да им намери по-подходящо място?...“ Той усещаше как раменете ѝ потръпват и викат ръцете му, но мислите ѝ се объркваха, като някаква вълна отново се надигаше онова нещо, което някога бе скрило от него желанието ѝ да се целуват. Какво искаше да скрие сега?

И после дойдоха онези мигове преди четири дни. Тя го покани у дома си. Беше рано следобед, когато нажеженият, потен и замаян град едва дишаше под слънцето.

– Имам много тетрадки за поправяне... Защо не дойдеш у дома? Няма никого! Мама отиде при брат ми и ще се върне чак утре!

Тя се смееше весело, за да не изглежда смутена.

– Ще ме видиш дали съм работна! Затова не забравяй – аз ще работя, а ти ще гледаш! Само ще гледаш!

В стаята, дето го въведе, беше хладно и здрачно. Елена обясни, че нощем майка ѝ държи прозорците отворени, а сутрин рано ги затваря и пуска пердетата – единственият начин да се запази малко от нощната хладина. Андрей знаеше това, както познаваше и стаята – неведнъж бе я виждал в съзнанието на Елена.

Настани го да седне в креслото до прозореца.

– Ще седиш тук през всичкото време – каза Елена, като му помагаше да седне, сякаш беше дете.

Коленете ѝ докоснаха неговите и тя мигновено отстъпи назад.

– Ще седиш и няма да ставаш! Нали? Може да станеш само докато отида да сваря

кафе, но щом се върна, да те намеря седнал!

Тя продължаваше да говори с онзи насмешливо-строг тон, но той виждаше колко е неуверена и разколебана. Не съжеляваше, задето го е поканила; напротив – още не бе овладяла радостта си, че най-сетне е настъпил удобен миг и тя е намерила смелост да използвав този миг.

Когато се върна от кухнята с поднос в ръка, мислите ѝ бяха хладни и делови: „Само тетрадките! Имам двайсет и три тетрадки и никакво време!... Той обеща и ще изпълни обещанието си!“ Така делово и хладно беше и лицето ѝ, но тя не съзнаваше, че в същото време друга мисъл я довежда почти до отчаяние: „Мама ще иде при батко чак другия месец...“

Елена седна насреща, до малката масичка, дето бе купчината тетрадки. Взе големия червен молив, разтвори една от тетрадките, поклати глава и ненадейно стана.

– Виж! – каза тя и дойде при него. – Всеки път едни и същи грешки! Като че ли хората са по-верни на себе си, когато грешат!

Той знаеше какво има в тетрадката и отде идва грешното решение, но не разбираше защо Елена отбягва допира на ръката му, след като я бе държал в прегръдките си и я бе целувал.

– Как да му пиша двойка? Така разчита да се освободи от матура!

И мислеше, че ако целия следобед прекара до масичката си, всичко ще бъде безсмислено.

– Много си снизходителна към учениците си!

– Ти нищо не разбираш!

Той разбираше онова, което тя само чувствуваше – това момче щеше да се развие по-късно, когато вълнението престанеше да сковава мисълта му.

После тя му показва втора тетрадка, но този път ръката ѝ не се отдръпна от неговата и остана да лежи в дланта му. И както някога в киното, косата ѝ увисна и докосна челото му. Очите ѝ неподвижно го гледаха и Андрей се виждаше в разширените ѝ зеници. Сетне тя затвори очи, лицето ѝ стана тъжно и сякаш се отдалечи от него.

„Възможно ли е да съм толкова слаба? Или не всичко е условност?...“ Мислите ѝ бяха безцветни и неуверени. В същото време в съзнанието ѝ неудържимо се раждаха други картини. Те сякаш я хипнотизираха и тя им се отдаваше напълно. На Андрей му беше трудно да ги разчете. Единственото, което разпознаваше в тях, бе нейният и неговият собствен образ. Те седяха на кушетката в другата стая и той бе изпълнен с намерения, които сам не можеше да разбере, а тя чакаше нещо, забравила всичко друго край себе си. Очите ѝ бяха пак така затворени, а двете бръчици край устата ѝ му напомняха деня, когато я целуна.

После Елена се върна малко назад и тръгна по улицата, дето го видя за първи път. Върна се и в киното и преживя отново миговете, когато той докосваше хладната ѝ ръка. В ресторанта не се задържа, почти веднага отиде в парка и дълго броди там, за да излезе неочаквано на улицата, дето той сам я целуна.

Тя се върна от спомените си по-уверена. Картините в съзнанието ѝ станаха по-ясни и точни, той все пак не ги разбираше, но усещаше, че водят към него.

Елена отвори очи и очите ѝ сега се усмихваха. Допря горещата си буза до неговата и прошепна:

– Винаги ли изпълняваш обещанията си?

– Винаги! – отвърна той и видя, че Елена остана разочарована, макар да го скри от себе си.

Тя се изправи и неохотно тръгна към масичката с тетрадките. Докато се отдалечаваше и той гледаше раменете ѝ – все тъй трогателно нежни и слаби, – изведнъж прозря: Елена се отдалечаваше не само от него, а и от още нещо, почти толкова важно, колкото и усещането ѝ, че живее. Днес той няколко пъти бе доловил в душата ѝ трепет, подобен на трепета, когато очакваше да я целуне, ала в този миг той изглеждаше жалък и нищожен в сравнение с онова отпадащо чувство, с което Елена крачка подир крачка отиваше към масичката.

После тя седна и се обърна към него, ала лицето ѝ бе само усмихната маска. Зад маската продължаваха да се мяркат предишните картини и Елена уморено се вслушваше в себе си.

По-късно Елена с плаха надежда каза, че я боли глава и предпочита да излязат. Това пак не беше вярно, с тия думи тя целеше нещо друго и той напразно се взираше в

съзнанието ѝ, изумен, че неговата могъща цивилизация не е в състояние да му помогне да вникне в душата на тази жена. Очите на Елена бяха леко зачервени, сигурно не от напъгане над тетрадките, но към каква мисъл водеше червенината на очите ѝ, какво се криеше зад внезапно измененото ѝ, удължено и разочаровано лице, той не знаеше. Безсилието му го изпълваше с отчаяние, различно от отчаянието на Елена, защото той нищо не очакваше, в кристалното му тяло всичко бе програмирано и настъпваше с последователност, граничеща с пустота. Понякога мислеше, че вземайки непривичен образ, ще бъде способен и да чувствава. Това не бе дори самоизмама – тя не съществуваше в неговия код.

– Така се радвам – каза Елена. – Мислех, че ще нарушиш обещанието... Сега те уважавам повече...

Тя беше щастлива, че може да се самоизмамва.

4

– Време е да престанеш да бъдеш Андрей! – каза придружителят му. – След малко ще се изправиш пред Главния, а той не обича неуместни шеги!

Главният не беше сам. Когато Андрей, или вече H_{33} , влезе при него, той седеше на мястото си между своите четирима помощници. Те нямаха лица, но по навик, придобит от Елена, Андрей неволно ги виждаше в земен вид. Бе надарил Главния с лъскаво, плешиво теме, кръгли студени очи и дълго, самоуверено лице. В това лице с хлътнали бузи и стиснати, безцветни устни не можеше да има никакви страсти дори и ако бе лице на земен жител.

– H_{33} – каза Главният, – днес вие пак сте напуснали кораба без разрешение?

Отговорът щеше да бъде безсмислен като въпроса, затова Андрей предпочете да замълчи.

– Вие преминавате всякакви граници! Не говоря само за момичето, а и за дъжда! Знаете ли какво значи това?

Дали знае? Той знаеше защо Главният е заобиколен от четиримата си помощници. Съветът на петимата. Не почти присъда, а вече – присъда! Преди да каже, преди да помисли каквото и да е. Осъден. Това, което се появи у него, Елена навярно би нарекла насмешлива усмивка, но Главният не можеше да го определи. Андрей почувствува усилието му.

– Какво казахте? – запита Главният. – Какъв е този боклук в главата ви?

Андрей пак не отговори. Предпочиташе да мисли за Елена, останала долу на планетата, която се въртеше заедно с невидимия за земните хора кораб. С това отново щеше да затрудни Главния – когато си служеше с понятията на Елена, мислите му ставаха неразбираеми за другите. А мислите на Елена? Беше ли му лесно да ги разчете в началото? И само в началото ли? Той видя лицето ѝ с двете бръчици край устните и плахата надежда в тях. „Ако способността да четеш в чуждото съзнание е щастие – мислеше той, – защо да не е още по-голямо щастие да чувствуваш и разбираш чувствата?“

– H_{33} , престанете! – каза Главният. – Забранявам ви да мислите за странични неща!

– Слушам! – отвърна Андрей. – Да не мисля за странични неща!

– Вие се стремите към нещо, което ви е неприсъщо! Няма да говоря за инструкцията. Нима не виждате, че тази проява на живот, която наблюдаваме, е така различна от нас, от всичко познато и предполагаемо, така ограничено във времето и пространството? Не възниква ли с основание въпросът, наистина ли е разумна, логична? Нейното неправдоподобие е равно почти на несъществуване!

– Но вие не разбирате...

– Аз всичко разбирам – запомнете! Разбирам и това, което още не сте си помислили!

Главният млъкна и погледна нагоре. Таванът на залата представляваше тяхното звездно небе, но за Андрей сега то бе мъртво, както небесата на всички светове, защото не минаваха през душата на Елена. Само тя можеше да вижда как сиянието на звездите полепва по листата на дърветата, как разсейва мрака, без да хвърля сенки и

да поражда желания, по-силни от усещането ѝ, че живее.

– Вашият интерес – извика Главният – престана да бъде научен интерес! Защо се намесихте в природните явления на планетата?

– Исках да се видя с момичето!

– Моля, обяснете ми, какво значи „исках да се видя с момичето“?

– Това, което казах!

– Вие не казахте всичко!

– Тя щеше да страда, ако не я видех...

– Да страда? Що за формула!

Земният образ, с който Андрей бе надарил Главния, започваше сякаш да придобива и характер. Един неприятен, свадлив характер на вечно мърморещ, недоволен човек. Главният много добре виждаше в съзнанието му отчаяното лице на Елена и то трябваше да му обясни всичко.

– Не, не всичко! – поправи го Главният.

– Това не е формула! – каза Андрей. – Само едно момиче с отчаяно лице...

– Вие прекалявате!...

– Аз ви отговарям... – с чисто земна досада отвърна Андрей. – Какво повече?

– Вие прекалявате със своето нежелание да се разкриете докрай.

Думите на Главния му напомниха нещо. Да, разбира се... Но каква прилика може да има Главният с Елена? Той изискваше, а тя само мечтаеше. Но резултатът? Имаше ли представа Елена какво значи да знаеш всичко, да се лишиш от възможността да гадаеш и си избираш това, което ти харесва? Голямо щастие ли щеше да е за нея, ако узнаеше неспособността му да изпитва чувства?

– Вие знаете всичко за момичето – каза той на Главния. – Знаете всичко, което зная и аз за нея...

– Вие сте непоправим! Но аз знам вашите мисли! – бавно каза Главният. – Знам ги по-добре от вас... Сега излезте и почакайте навън.

– Струва ми се, че този глупак е изгубен! – каза Главният на помощниците си, когато Андрей излезе. – Той се е добрал до тайната на превръщането.

– Но то е безвъзвратно, необратимо.

– Въпреки... Този глупак е хипнотизиран от преживяванията на момичето, иска не само да вникне в същината им, но и да ги повтори в себе си. Има само един начин – да стане като нея!

– Той не може да иска такова нещо!

– Уви! Много хитро задръства съзнанието си с формули, донесени оттам, но аз долових... Главната вина все пак е моя. Знаех за срещите му и го поощрявах с невмешателството си. От неговото съзнание черпех сведения за тази част на планетата, която коренно се различава от другата. Интересен факт – една и съща форма на живот, на цивилизация, но тази част от планетата е организирана несравнимо по-логично! Но не можах да определя, че истинската опасност е момичето... Не забелязах навреме как $H_{3\text{sub}}$ неволно подменя картината на земната цивилизация с преживяванията на Елена и започва да се стреми към нещо, което фактически не може да съществува. Ето една от картините, които, смятам, ме заблудиха в самото начало...

... Виждате момичето – според земните схващания тя е красива и представлява онзи модерен тип, който се харесва сега там. Върви по улица, покрита със сняг. Снегът е съвсем нов, още чист и бял. Няма вятър, затова клоните на дърветата също са отрупани със сняг. Те се огъват под тежестта му. Тя се връща от училище, утре е първият ден на ваканцията, и е весела. После минава през един площад. Тук, край някаква барака, са натрупани току-що отсечени борчета и ели. Логично е предположението, че техният вид ще събуди у нея определени мисли – учителка е по математика! Тя не мисли за дървесината, която може да се използва в индустрия и строителство, нито ѝ минава през ума, че тия дървета, преди да ги отсекаят, са участвували в производството на кислород, без който животът на планетата е немислим. Нищо подобно! Видът на дръвчетата, нахвърляни безразборно, смачкани и покрити със замръзнал сняг, я връща в детските години. Тя вижда блестящи дрънкулки, запалени свещи, чува песни, усеща вкус на баница и желае да ѝ се падне някаква

пара`. Усмива се разнежена, спира пред бараката и купува едно дръвче, което ѝ е абсолютно ненужно... Това става няколко месеца, преди да се срещне с нашия Н{sub}3{/sub}, но по-късно е мислела за тая случка в негово присъствие.

Не е по-различна и другата картина от края на същата зима. Пролетта настъпва изведнъж... Една нощ Елена се събужда и чува вятъра. Само че движението на въздушните маси от максимум към минимум тя възприема по един озадачаващ начин. За вятъра тя мисли като за живо същество!... Сутринта няма и помен от снега, омръзнал вече на всички с мръсносивия си цвят. Всъщност той им е омръзнал, защото трябва да дойде пролетта, но те не го съзнават. Земята сега е черна, вече е топло, вятърът продължава да духа. Тоя вятър обаче ще изпари голяма част от влагата, необходима за посевите. Какво е отношението на Елена? Когато излиза сутринта и вятърът я духва в лицето, в главата ѝ се появяват странни мисли за целувки, за пръсти, за длани... Усмива се и диша дълбоко, иска ѝ се да тича, иска ѝ се да срещне някакъв непознат – и всичко това само защото въздушните маси се движат от максимум към минимум. Няколко месеца по-късно, в подобно състояние, породено от други причини – златиста светлина на залез, вечерен силует на планина, тя среща Н{sub}3{/sub}.

Наистина каква опасност може да представлява едно глупаво момиче? Не съзрях опасност и в картините, дето сами видяхте сред хаоса в главата на Н{sub}3{/sub}. Впрочем те бяха твърде неясни и той непрекъснато ги замъгляваше, опитваше се да скрие истинското им предназначение. Но има още една, неизвестна за вас картина. Навярно от нея трябваше да разбере, че недооценката на един новооткрит свят е винаги опасна.

В същата къща, един етаж по-долу, живее някакъв писател. Стар, бих рекъл – склерозирал, с треперещи ръце, но с детски очи. Живее си, хората четат книгите му, но забравят някак да си зададат въпроса, жив ли е още този човек, или не.

Елена е спортен тип – уверихте се от фигурата ѝ, – но спортът малко я интересува. Все пак един ден по повод на предстоящ мач прочита във вестника бюлетин за здравословното състояние на някакъв известен футболист. Травма на коляното... На другия ден нов бюлетин, интервю с лекаря – чужденец от другата част на планетата. На третия: кратко описание на самочувствието на футболиста, малък спор доколко е било уместно да се лекува от чужденец. И тогава Елена скъсва вестника, а след училище отива в редакцията. Влиза при главния редактор, за нея това не е трудно, като хубава жена тя внушава на околните желание да ѝ услужат.

– Извинете, другарю Велчев – развълнувано каза тя. – Четох във вашия вестник за здравословното състояние на другаря Кралев. Можете ли да ми кажете нещо повече?

Велчев е поласкан, той не само желае да услужи, но и да ѝ се хареса.

– Най-важното! – казва той. – Ще играе! Ще играе!

– А сега искам да ви запitam, знаете ли нещо за здравословното състояние на другаря Кирил Ангелов?

– Кой?

– Кирил Ангелов! Не си ли спомняте читанката от първо отделение? Млад, красив човек с мустачки... От кого научихте български език, другарю Велчев, не си ли спомняте вече?

– Но чакайте, той...

– Ще отмина вашето неволно предположение... Знам, че сте зает, ще ви отнема още две минути! Не изпитвам нищо срещу вашия Кралев, казват, че дори бил симпатичен! Но защо забравихте човека, от когото научихте езика, на който пишете сега за Кралев! И само на език ли ви научи той? Това исках да ви запitam... Извинявайте!

Въпреки красотата на Елена главният редактор е ядосан. Този човек държи да бъде уважаван. Той не е свикнал да му говорят така. Той винаги сяда на първия ред, защото кинокамерите обикновено не обхващат другите редове... Никога не поздравява пръв, отмъстителен е и обича да го ласкаят... Но когато си тръгва към дома, с него става нещо чудно! За момичето мисли вече без злоба. И си спомня за писателя, а със спомена в душата му нахлуват изкласили ниви, чучулиги, усеща дъх на зряло жито и вижда новолуние, мократа риза лепне на уморения му гръб, босите му крака потъват в топлата прах на пътя... Той сега е добър, толкова добър, че ако му предложат да седне пред безчувствените очи на кинокамерите, само ще поклати глава. Сърцето му е изпълнено с благодарност към стария писател, в душата му зрее решение още утре да го посети, макар да не знае къде живее и отдавна е забравил как изглежда.

Трябва да кажа, че и в този случай постъпката на момичето е глупава. Парадоксално – нито главният редактор, нито който и да е друг би могъл да научи езика си от стария писател! Не така стават тия работи! Но аз бях длъжен да разбера: тези хора имат определена система на отношение към света – непонятна за нас, но извънредно могъща: тяхната земна стихия!...

Много късно открих опасността, която грози Н{sub}3{/sub}. След онази среща в дома на Елена Н{sub}3{/sub} бе решил, ако по някакъв начин се повторят преживяванията на момичето, да вземе участие в тях. Не ми беше ясно как ще го стори. Пратих да го повикат. Като видя пратеника ми, Н{sub}3{/sub} си помисли какво ли би станало, ако го унищожи. Освен това зафиксирала е и следната негова мисъл: „Според природните закони, които познаваме, тоя свят не може да съществува. Природните закони ли са ограничени, или ние?... Невероятно! Изключено е откритията да пораждаат ограниченост, но, изглежда, тя винаги ще ги съпътствува.“ Искам да добавя – не бива да мислите, че това е някакво просветление и Н{sub}3{/sub} ще осъзнае невъзможността на намеренията си.

На другия ден – пак с надеждата, че преживяванията на Елена ще се повторят – той спря дъжда! После срещна момичето – т.е. използва едно нейно минутно зазяпване и прие земен вид на улицата, дето се намираше тя. Моят пратеник ги настигна в сладкарницата. Н{sub}3{/sub} внимателно и с подозрително любопитство се взираше в преживяванията на момичето. Той чакаше, дебнеше образите в съзнанието ѝ – и те отиваха натам, дето искаше Н{sub}3{/sub}.

Но добре е да ви представя тези преживявания, както са доловени от моя пратеник. Той е по-малко опитен в земните работи и затова – по-обективен.

Той седи срещу тях. Момичето гледа само Н{sub}3{/sub}. Елена е изпълнена с едно-единствено желание, което напълно я лишава от жалкия ѝ разум. Пратеникът ми вече е определил, че способността ѝ да мисли я тласка изключително към глупави решения. Тя иска да заведе някъде Н{sub}3{/sub}, да го заведе, каквото и да става, забравила дори условностите на техния живот. Пратеникът ми вижда стая и легло. Вижда в съзнанието на Елена и образа на дете, което обаче не присъствува в стаята. То е някаква бъдеща проекция между нея и Андрей, както тя нарича нашия Н{sub}3{/sub}. Детето е незакодирано същество, абсолютен природен произвол, неговите сетнешни постъпки и прояви са непредвидими!

Те седят един срещу друг – Н{sub}3{/sub} и моят пратеник. На него лично от мен са дадени широки пълномощия. Той дори има право, според обстановката, да позволи на Н{sub}3{/sub}, ако е наложително, да остане по-продължително време там. Но изумен, че Н{sub}3{/sub} може да има нещо общо с незакодираното същество, той решава незабавно да прекрати отвратителната среща. Единствено пропуска да забележи намерението на Н{sub}3{/sub} – да го унищожи, него, моя пратеник! Наистина намерението му е замъглено от земни мисли, но е съвсем определено и ако Н{sub}3{/sub} не пристъпва към действие, то е само защото ще изложи на опасност и живота на момичето...

Повтарям мисълта си за заплахата, която крие в себе си недооценката на новооткритите светове, и ви питам: ясно ли е към какво се стреми Н{sub}3{/sub}?

– Н{sub}3{/sub}, заповядвам ви да влезете и изслушате нашето решение!
Навън, дето трябваше да чака Андрей, отдавна нямаше никого!

5

Когато се събуди, Андрей усети студ. Росата беше навлажнила дрехите му и той трепереше. Тялото го болеше от коравата, неравна земя. Беше тъмно и не се виждаше нищо освен накъсано, звездно небе. Постепенно очите му свикнаха с тъмнината – това, което висеше над него и накъсваше небето, бяха короните на дърветата. Наближаваше да съмне, от планината полъхваше, но вятърът сякаш поклащаше не дърветата, а небето над тях.

Изведнъж Андрей скочи и тревожно се огледа. Някакво животно профуча през храстите и отшумя нагоре, като ронеше камъни по склона. „Тук не може да има диви

животни!“ – помисли си той, но сърцето му продължаваше неспокойно да бие. Устата му беше пресъхнала, той преглътна с усилие и за първи път усети жажда.

Наоколо едва ли имаше вода, не се чуваше нищо освен шума на листата, но на Андрей му се стори, че някъде долу ромоли ручей. Спускането по стръмния склон беше трудно. Храстите закачаха дрехите му, шибаха го по лицето, но той вървеше и слюнката в устата му ставаше все по-гъста. Вместо при ручея излезе на някакво шосе.

Когато стъпи на гладкия асфалт, който разсичаше гората надве, краката му трепереха от умора. От асфалта лъхаше влага, но вода нямаше. Андрей седна върху един километричен камък и до изгрева на слънцето не помръдна от него. Беше уморен и жаден, по бузата му, разсечена от някакъв клон, течеше кръв. Потта по раменете му започна да изстива и той отново затрепера.

Най-после небето студено засветля и звездите угаснаха. В дерето отстрани потече мъгла и над нея останаха да стърчат само върховете на дърветата. Това не продължи дълго – скоро върховете почервеняха, а мъглата заредя и през нея прозираха вече тъмните дънери. Андрей се обърна и видя слънцето – червено и неправдоподобно плоско. То още седеше на хоризонта, като че ли залепено върху небето над насрещната лилаворозова планина. В гората от двете страни на шосето беше утихнало. Андрей стана и разкърши снага – време беше да подири пътя към Елена.

По-късно той чу познат звук – някъде под него завиваше трамвай и колелетата му скриптяха на завоя. Андрей тръгна към звука. Сега вървеше по пътеката, слънцето светеше в очите му, шумовете на града ставаха по-ясни, той сякаш потъваше в тях и целият трепереше от нетърпение.

Пътеката свърши до широкото каменно стълбище. Долу имаше градинка, но Андрей видя само червената чешма с фонтанчета. Втурна се по стъпалата и запъхтян наведе лице над веселата, подскачаща струйка. Не можеше да си поеме дъх, струйката мокреше бузите и очите му, задавяше го, но той пиеше и натежаваше от блаженство.

После натопи носната си кърпа и изтри кръвта по лицето. Когато се изправи, слънцето плуваше в дима на някакъв комин, беше помръкнало и тъжно като луна в затъмнение, веселата струйка вече не блестеше, но това не го разочарова – коминът сякаш сочеше посоката към града и Елена.

Той пое в тази посока, натам водеше и трамвайната линия. По улицата, встрани от линията, профучаваха камиони и земята изтръпваше под тях. Тук-там се мяркаха хора и също бързаха надолу по линията. Щом стигна първата спирка, Андрей съобрази, че ако се качи на трамвая, по-скоро ще попадне в центъра на града и по-лесно ще се ориентира.

Трамвайът беше претъпкан – хората отиваха на работа и не бяха много внимателни един към друг. Още на спирката Андрей трябваше да напегне всичките си сили, за да не го изтласкат, а в колата го блъскаха и стъпваха по краката му. Ако не беше съзнанието, че трамвайът скъсява пътя му до Елена, щеше да слезе още на следващата спирка. Навалицата обаче го спаси от друго неудобство, което Андрей не подозираше – той нямаше пари за билет, ала кондукторката тъй и не стигна до него.

Андрей не успя да се ориентира и в центъра на града. Тук бе не само същата мрежа от непознати улици, както в предградието, но той не знаеше и какво да дири. Някога виждаше целта си по права линия и тогава улиците с техните посоки и имена не го интересуваха. Сега имената на улиците бяха най-важното и неговото положение бе несравнимо по-лошо от положението на провинциалист, за първи път попаднал в София. Провинциалистът поне знаеше какво да пита. Всичко това обаче Андрей не съзнаваше.

Светофарите меняха цвета на кръглите си очи, колите спираха и потегляха, хората се трупаха пред белите, нашарени на ивици коридори или нетърпеливо пресичаха пътя на колите. Същото правеше и Андрей. Така той се мота няколко часа и накрая всякога излизаше на улица със светофар и бели, ивичести коридори. Мрежата на центъра здраво го държеше и той напразно се мятеше насам и натам. Накъдето и да тръгнеше, беше принуден после да се върне по стъпките си към центъра. Улиците, които отвеждаха встрани, го отдалечаваха сякаш и от Елена. Той помнеше момичето върху оживени тротоари под разклонени дървета, помнеше витрини и безспирни потоци от коли по платното.

Най-сетне започна да губи търпение. Слънцето – вече горещо обедно слънце – напичаше ту врата, ту лицето му, яката на ризата му неприятно овлажня. Краката му отново отмаляха, подбитите ходила го боляха.

Той се облегна на едно дърво да почине. Улицата продължаваше да шуми и бляска с никела и стъклата на автомобилите. Как да намери Елена сред този хаос? Ако не му бяха попречили, щеше да извърши превръщането пред дома ѝ. Но нямаше избор – бяха по петите му, само незабавното превръщане обезсмисляше преследването. Той не им трябваше такъв!

А беше ли нужен такъв на себе си?

Той никога не бе мислил, че животът е така труден и пълен с усещания, които не носят радост. Някога знаеше и можеше всичко, сега стоеше облегнат на грапавия ствол на дървото и му се виеше свят от умора. Два месеца всеки ден бе слизал в тоя град, но днес не го познаваше. Сякаш улиците и площадите бяха създадени едва тази сутрин, за да затворят пътя му към Елена... А безсилието? Когато мислеше за своето безсилие, той се чувствуваше нещастен и самотен, както на разсъмване, когато седеше на километричния камък и трепереше от студ.

По-късно, като вървеше безцелно по тротоара, нещо привлече погледа му и преди още напълно да е осъзнал какво е това, Андрей тръгна към него. Беше витрината на магазин за колбаси. Видът на лъскавите златистокафяви и червени, на матовите пепелносиви или опушеножълти меса зад стъклото напълни устата му със слюнка, а стомахът му мъчително се сви. Това усещане отдавна го безпокоеше и размътваше мислите му, но сега избухна с такава ярост, че не можеше да откъсне очи от витрината.

Само да посегне през стъклото!... Нали стъклото никога не е било препятствие за него? Той протегна ръка, но гладката хладна повърхност спря пръстите му. Неприятно изненадан и нетърпелив, той натисна малко по-силно, но стъклото остана все така твърдо и непробиваемо. Тогава той се огледа да види няма ли възможност да достигне колбасите отстрани и едва сега горчиво се опомни.

Онзи, който вчера бе способен да отмени дъжда, защото му пречеше да се срещне с Елена, днес вече не съществуваше. Днес той беше безсилен да се пресегне през едно нищо и никакво стъкло. До вчера не му бяха необходими колбаси, а сега дъвчеше мислено и преглъщаше, работеше безспирно като мотор, забравен на празен ход, и му се струваше, че ако се отдалечи от витрината, незабавно ще умре. За миг той отново забрави кой е и пак посегна към стъклото. Ако го удари с юмрук, ще бъде ли то все тъй непробиваемо? Той се отдръпна леко, но не замахна. Не беше работата там – пробиваемо ли е стъклото, или не, – просто в последната секунда забеляза, че никой не постъпваше така. Хората дори не спираха пред витрината – влизаха направо в колбасарницата, казваха или посочваха какво искат, после плащаха и поемаха завития в хартия пакет. Това беше много по-лесно, отколкото да се пробие стъклото.

Андрей влезе в магазина и каза същото, което каза купувачът преди него:

– Половин килограм шунка!

Бързо и ловко, сякаш си играеше с ножа (вчера той така си играеше с дъжда), колбасарят отрязва няколко еднакви парчета. Гледайки го, Андрей усети, че устата му отново се пълни със слюнка. Шунката миришеше непоносимо вкусно. Като си помагаше с ножа, колбасарят метна парчетата върху теглилката, добави едно съвсем мъничко парченце и после, докато все така ловко и като че ли на шега загъваше пакета, каза:

– Един и петдесет!

Андрей бръкна в джоба си и ужасената му ръка остана там.

– Следващият, моля! – нетърпеливо каза колбасарят и сложи настрана пакета с шунката.

В джоба на Андрей нямаше и не можеше да има пари. Той погледна с отчаяние колбасаря и каза:

– Нямам... Забравил съм парите!... – Миризмата на шунка го влудяваше.

– Два и четиридесет! – каза колбасарят на следващия купувач.

– Нямам! – повтори Андрей. – Забравил съм парите!

– Съчувствувам ви, гражданино! – сви рамене колбасарят. – Но проверявайте джобовете си предварително! Следващият, моля!

Андрей преглътна разтреперан – пакетът с шунката беше само на половин метър, но от него го делеше друго стъкло. Беше ли и то така здраво?

– Е, не се разстройвайте толкова! – каза колбасарят. – Ще си вземете отдругаде! Шунката навсякъде е еднаква!

Беше ли така здраво и това стъкло? Той преглътна повторно. Трябваше да си

помисли, само че не тук, дето миризмата на шунка продължаваше да го влудява. Той погледна ножа в мазните ръце на колбасаря и полека тръгна към вратата.

Навън спря пред витрината, обхванат от предишното желание да разбие с юмрук стъклото, но нещо го забави. Ах, да, трябваше да си помисли! Пречеха му движенията на челюстите, пречеше му движението на гърлото. Да си помисли? Спомни си – той не е същият! Стъклото ще разкъса юмука му, от меката плът ще рукне кръв, както тази сутрин потече кръв от бузата му. Но само това ли? Имаше и нещо друго, то беше по-лесно, по-разумно... Какво беше то? Къде се намираше, как изглеждаше?... Пак така му се струваше, че ако се отдалечи от витрината, ще умре. Но не умря. Нито се отдалечи истински от витрината, защото тя заседна в него заедно с всичките си колбаси. Той тръгна по тротоара и продължаваше да вижда витрината. Тя го теглеше назад, той се блъскаше в хората, които срещаше, и бе готов да се върне, преди още да си е спомнил онова другото. Искаше да си го спомни, напрягаше мисълта си, но виждаше единствено витрината и усещаше миризмата на шунката.

Носът му долови нова миризма. Той не я познаваше – позна я стомахът му. Миризмата бе лека и очевидно идваше отдалече, но Андрей изведнъж си спомни всичко. Разбира се – имаше ресторанти. И там първо ядяха и после мислеха за пари! Той се изненада колко лесно и просто е било. Докато вървеше подир новата миризма и радостен усещаше как тя става все по-гъста и близка, питаше се дали винаги, когато човек е гладен, изминава толкова дълъг път до най-разумното? В действителност ресторантът бе по-далеч, отколкото му се беше сторило.

От покривката на масата, макар и скоро прана, лъхаше на всичко ядено върху нея. Андрей нетърпеливо се размърда и помахаше с ръка. Един важен сервитьор с шкембенце и лице, напоено с вкусни миризми, донесе листа и го сложи на масата. Андрей направи опит да го прочете, но буквите играеха пред очите му.

– Някаква супа – каза той, инстинктивно чувствавайки, че трябва да се държи по-спокойно и търпеливо. – И хляб, разбира се. А после...

– Имаме телешко печено!... Не е писано в листа...

Печеното беше от вчера, ала Андрей не можеше вече да чете мисли. Той само си спомни шунката и върху лицето му се изписа съжаление.

– Печено, нали? – избърза сервитьорът.

– Печено...

Супата беше гореща, още първата глътка опари устата му и после Андрей почти не усещаше вкуса на яденето, но това нямаше значение. Важното бе, че ядеше, дъвчеше истински, а не мислено и гълташе. Гълташе и в гърлото му се стичаха сокове, те попадаха в стомаха и той с благодарност ги приемаше.

Лицето му порозовя, ръцете му постепенно престанаха да потреперват, очите му изведнъж се заинтересуваха от околната обстановка.

Стените на ресторанта до средата бяха облицовани със светлокафяво дърво. Сервитьорите ловко разнасяха чинии и бутилки, по масите леко потракваха ножове и вилици, само миризмата вече не бе така влудяваща и можеше спокойно да се поема.

Когато изяде и печеното, Андрей въздъхна. Твърде бързо се почувствува сит. Новото усещане му напомни гората, коравата влажна земя и той трепна. Не искаше да мисли пак за кораба и за секундата на превръщането. Това беше нещо далечно и непоправимо и можеше да му попречи. Сега трябваше да мисли за друго – как да се измъкне от ресторанта.

Той отново повдигна глава. Беше просто непоносимо, че с един поглед обхваща толкова нищожно малко пространство. Сервитьорите продължаваха да се движат между масите; неговият сервитьор приказваше на бара, ала преди Андрей да предприеме нещо, той тръгна оттам с две чаши в ръката. Мина покрай него и остави чашите през три маси отдясно. Докато минаваше, Андрей извърна глава. Сетне онзи отново отиде при бара и се обърна към ресторанта. При това положение Андрей не можеше да се измъкне незабелязано. Оставаше другото – да излезе направо, пред очите на сервитьора, и щеше да го направи, но го възпираше преживяното досега. Той вече се плашеше от последствията.

И все пак измъкването се оказва изненадващо лесно. Както мнозина други, Андрей отиде до тоалетната. Оттам до изхода на ресторанта разстоянието бе три пъти по-

късо, отколкото до масата му. От тоалетната той спокойно се отправи към изхода.

Навън бе станало още по-топло и на Андрей му се приспа. Храната приятно тежеше в стомаха му, той усещаше как соковете ѝ го правят благодушен, изпълват го с доволство и леност. Беше горд, че така ловко се е измъкнал от ресторанта. След всичките поражения, преживени днес от него, сред ужасяващото безсилие това бе първата му победа. Андрей се надяваше, че няма да остане и последна. „Има време! – мислеше той. – Всичко ще се нареди! Но защо така ужасно му се приспива на човек след ядене?“

Влезе в градинката, недалеч от колбасарския магазин, избра пейка на по-сенчесто място и седна, докато се размине дрямката му. Но заспа и се събуди късно следобед.

Вече цялата градинка лежеше в зеленикава сянка. На пейката седяха хора и приказваха, а на пясъка до чешмата играеха деца. Със схванато тяло и натежала глава Андрей не можа да съобрази веднага къде е. Какви са тези деца? В съзнанието на Елена често се мяркаха деца, но онова бяха нейните ученици! Или и той е попаднал в училище? Тогава тук наблизко трябва да се намира и Елена?

Скочи разтреперан, но едва пристъпил към децата, болката в крака го опомни. Никакво училище и никаква Елена! Просто е заспал на пейката... Той си спомни ресторанта, но сега ловкото измъкване вече не го зарадва, не изпитваше гордост. След съня беше кисел и свадлив. Пиеше му се вода. Отиде до чешмата и дълго пи, но водата не го ободри, както сутринта. Каква глупост – да заспи! Като че ли е свършил нещо, като че ли е намерил Елена и остава да излезе на улицата, дето тя отдавна го чака! Всъщност Андрей бе сънувал момичето и душата му още пазеше неясното усещане, че само преди миг Елена е била някъде наоколо.

Накуцвайки, навъсен и сърдит, Андрей тръгна към улицата. Вече не бе така топло, но с горещината си бе отишъл и блясъкът на деня. Сградите се бяха отдръпнали встрани, улицата изглеждаше по-широка, светлините на светофара горяха по-ярко. По платното все тъй тихо прошумяваха коли, но истинското движение сега бе по тротоара. Толкова много хора! Тълпата му напомни онзи късен следобед, когато за първи път видя Елена. „Убиване на времето“ – помисли той, но вече без насмешка. Беше му тъжно. Хората вървяха във всички посоки – жените с голи рамене, мъжете с отворени яки на ризите, – изглеждаха усмихнати и безгрижни. Навярно мнозина отиваха на кино и там щяха да стискат ръцете си, макар нищо да не им пречеше да вършат това на улицата. Други сигурно ги теглеше да танцуват. Той усети тялото на Елена, топлината, която се излъчваше заедно с миризмата на одеколон, заедно с желанието ѝ да се целуват... Нима бяха изминали само няколко дни? За миг Андрей се обърка. Тогава той не измерваше времето с дни и в сегашното му безсилие всичко изглеждаше безкрайно далеч.

Изведнъж Андрей видя едно момиче с къса рокля и познати коси. Елена? Като разблъскваше хората, той задъхан изтича към момичето, но много скоро разбра, че се е припознал. То дори не приличаше на Елена.

Разочарован Андрей застана пред витрина с детски играчки. Хората продължаваха да вървят, но сякаш се бяха променили. Толкова много равнодушни и чужди лица! Те все така минаваха покрай него и се изгубваха в тълпата. Очите им бяха непроницаеми – той не виждаше нито една мисъл, не можеше да прочете нито едно желание. Какво се беше случило? Андрей примига – улицата се наклони и после пак дойде на мястото си заедно с парещото чувство на самота. „Невъзможно! – помисли си Андрей. – Трябва да я намеря!... Трябва да я намеря въпреки всичко, да я търся като луд, да не пропускам нито едно лице, да гледам на всички страни. Какво ми остава, ако не я намеря? Да легна на паважа и незабавно да умра! Друга възможност няма!“

Изгубил блясък, следобедът вече губеше цветовете си. Синьото и червеното на небето се сгъстиха и над улиците легна заплашителна виолетова светлина. После синьото изтласка червеното някъде зад покривите и тогава зеленото на дърветата бързо потъмня.

Лицата на жените се промениха заедно с цветовете на гаснещия ден и здрачът им придаваше привлекателност, за която Андрей преди не бе мислил. Може би защото и здрачът нищо не бе скривал от него?...

На един ъгъл някакъв мъж се отдели от жена си и дойде при него.

– Престанете да гледате жена ми! – през зъби каза той.

В гласа му имаше желание да удари.

– Аз търся друга жена! – каза Андрей.

– Търсете я, без да гледате моята! – заплашително изрѣмжа онзи и се върна при жена си.

Андрей стана по-предпазлив. Не разбираше какво значение има дали гледа една жена, или не, но навярно съществуваше нещо. После светнаха лампите и той можеше да разглежда жените, преди още да са се приближили.

Когато я видя, Андрей не повярва веднага. Тя не идваше към него, а се отдалечаваше. Вървеше по отсрещния тротоар – нейният гръб, нейните крака, нейните движения. Вървеше може би отдавна и също като него с напразна надежда се взираше в чуждите лица. Той пресече платното и тръгна да я гони. Но сега вече имаше опит. Когато я наближи, забави крачките си. Това бяха нейните трогателно нежни рамене с остри ключици и те непременно помнеха ръцете му. Но най-безспорно доказателство бяха онези почти незабележими движения на тялото ѝ. Те отделяха Елена от целия останал свят. После долови нейния парфюм, който винаги се сливаше с желанието ѝ да се целува. Вече беше неспособен да се владее. Не усети как сложи ръка върху рамото ѝ, обърна я с рязко движение към себе си и с другата ръка посегна да я прегърне. Следващият миг нещо го удари по бузата и той отстъпи.

– Нахалник! – извика жената. – Как смеете!

Лицето, което гневно го гледаше, нямаше нищо общо с Елена. То беше доста по-старо и някак бодливо – с остър нос и остра брадичка.

– Аз... – искаше да каже нещо Андрей, но млъкна.

Устните му потреперваха. Нали помнеше всички подробности и така добре ги видя? После неволно потърка ударената буза. И защо го удари. Само я беше докоснал. Докосванията му пораждаха истинска лавина от приятни преживявания у Елена. Всеки допир беше начало на усещания, които тя дълго помнеше и с удоволствие възкресяваше в паметта си. А тази защо постъпи така?... Той погледна жената. Досега нито веднъж не бе прочел в съзнанието на Елена желание да го удари. Напротив, тя затваряше очи и чакаше още нещо, което той не винаги разбираше. Какво чакаше тази? Макар и възмутена, жената не бързаше да си отиде. Не каза нищо повече и като че ли искаше да се усмихне. На Андрей изведнъж му стана безразлично какво друго ще стори тя. Свали ръка от бузата си и полека тръгна под дърветата.

По-късно влезе в тъмния парк, намери свободна пейка и седна. Неговия първи ден като човек бе свършил, въпреки че за другите още продължаваше. От околните пейки долиташе шепот, някъде съвсем наблизко прозвуча женски смях и дълго не утихна, падаше и се издигаше, все по-радостен и щастлив. Андрей недоверчиво поклати глава – той вече се съмняваше. Такива преживявания нямаше. Ако съществуваша, докосването му трябваше да ги породии и у жената с острото лице. Или Елена беше изключение? Още докато държеше ръка върху ударената буза, той мислеше, че тайната е може би другаде. Не помнеше ли друга действителност, когато и сам бе друг, с други възможности? Щеше ли някога да узнае истината? След днешния ден Андрей повече не вярваше.

Късно вечерта, когато паркът опустя и Андрей заспиваше, той изведнъж разбра, че през целия ден се е държал като последен глупак. Да търси един човек сред милиони други! Истинска бездънна глупост! А той помнеше сладкарницата, помнеше всяка уличка, всяко ъгълче и извивка от сладкарницата до дома на Елена. Ако хората в тоя град са милион, сладкарниците са десет, двайсет, сто. Само трябва мислено да раздели града на квадрати и да търси. Той се разсъни и бе готов да тръгне веднага, но поклати глава. Стига глупости! Възможностите на новото му тяло бяха ограничени. Първо да си почине. Нали днес не друго, а жаждата, гладът и умората станаха причина да изгуби и малкото разсъдък, който му бе останал.

Той легна отново върху пейката. Над главата му висеше небето, пак така накъсано, както тази сутрин, но сега той вече знаеше от какво е това. Клоните. После разбра, че вижда и звездното сияние – то разсейваше мрака и не хвърляше сянка, само полепваше по листата на дърветата. Не, нищо не беше лъжа, всичко съществуваше и беше съществувало – той виждаше звездното сияние и то пораждаше желания в душата му. Заспа щастлив.

Когато се събуди, не беше още нито студено, нито пък влажно от росата. Едва после усети, че някаква ръка докосва рамото му и в същия миг ярка светлина заслепи очите му. Той засенчи с длан лицето си и стана.

– Какво правите тук? – недоволно запита някой в тъмното.

– Спя! – каза Андрей.

– Тук не е място за спане!

– Пейката е корава, но може да се спи...

Заслепените му очи постепенно свикнаха с тъмнината и той видя пред себе си човек в униформа.

– Тук не е място за спане! – повтори униформеният.

– На земята е по-неудобно... Още ме боли гърбът от снощи!

Униформеният не отговори. Андрей седна и се опита пак да легне.

– Я ставайте! – рязко каза униформеният. – Дайте си документите!

– Какви документи? – недоумяващ запита Андрей. – Не мога ли да спя без документи?

– Паспорта! – с глас, нетърпящ повече възражения, го прекъсна униформеният.

– Ясно, нещо не се разбираме – добродушно каза Андрей. – Какво е това паспорт?

Униформеният като че ли притихна. Андрей отново седна, но това само ядоса униформения:

– Елате с мен!

Той го изведе от парка. На улицата чакаше кола. Униформеният кимна на Андрей да влезе в колата, настаня се мълчаливо до него и даде знак на шофьора.

6

Със Стоичков бяхме в коридора, когато доведоха младия човек. По-точно вървахме към изхода – време беше за обяд. Стоичков палеше цигара, а пък аз се питах какво е за предпочитане: една малка сливова или водка. Тъкмо в тоя миг въведоха младия човек. Като видя Стоичков, очите му помътняха от ужас, направи движение, сякаш искаше да се притисне в стената и потъне в нея, ако е възможно това. Но се сдържа и продължи на вид спокойно да крачи към нас. Стоичков му обърна толкова внимание, колкото някога „двойникът“ му, ако имаше такъв, бе обърнал на мен. Едно от качествата, които липсваха на Стоичков, бе умението да се преструва. Бях убеден, че той за първи път вижда този човек. Убеден и в същото време неприятно разколебан, защото младежът не само го познаваше, но и се страхуваше от него.

Обедът мина тягостно. Стоичков мълчеше – той рядко говореше на масата, но този път кой знае защо ми се искаше да наруши правилото. Мислех за ужаса в очите на младия човек. Накрая казах:

– Видя ли онзи, младежа, колко беше изплашен?

– Аха... Ами и ти да си на негово място!

– Ние да не ядем хора?

– Той не се плаши от нас, а от това, което е направил!

– Защо мислиш, че непременно е направил нещо, което...

– Защото – прекъсна ме Стоичков, – ако нищо не е направил, сега да обядва в някой ресторант като нас!

Наистина разговорът ни беше глупав и безсмислен. Не възразих, а Стоичков се облегна, запали цигара и с удоволствие смукна. Най-разумно беше и аз да запаля.

Като отидох в службата, проверих каква е работата. Водеха го от едно районно управление. През нощта намерен в парка без документи и на въпросите отговарял така, че милиционерът го взел за леко откачен. В районното не могли да решат дали наистина се прави на ударен, или е искрен и за най-уместно намерили да го доведат при нас. Помолих да ми разрешат да се заема с него и молбата ми бе удовлетворена.

Нямах търпение. Може би дори не е съвсем точно да се каже: нямах търпение. Бях обхванат от особено чувство, сякаш не ми предстоеше просто разпит, а някакво необикновено преживяване. Защо мислех така? Дали защото все още мислех и за Стоичков?

Доведоха го. Той влезе и застана до вратата. Веднага забелязах, че за първи

път попада в такава обстановка. Беше спокоен – не онова напрегнато маскиращо спокойствие, а поведение на човек, който само очаква. Дрехите му, великолепият сив костюм, в който го помнех от сладкарницата, беше поизмачкан. Разбира се, щом е спал в парка!

– Седнете – казах аз. – Пушите ли?

В мъчливия му отказ имаше достойнство, каквото рядко се срещаше в недоброволните посетители на моята стая. Странно, не знаех нищо за него освен сухото сведение от районното, към което, естествено, се прибавяха и беглите ми впечатления от двете ни срещи, но той вече ми се нравеше. Трябваше да бъде много внимателен.

– Вие знаете защо сте тук, нали? – запитах аз.

Той само разпери ръце и се усмихна.

– Кажете ми – със студена официалност продължих аз, – как да разбирам вашите думи, че никога досега не сте имали документи?

– Точно така! – доверчиво каза той. – Никога досега не съм имал документи!

– А защо сте запитали милиционера какво е това паспорт?

– Защо пита човек? Да му отговорят, нали?

Стана ми неприятно. Шегата трябваше да започва от мен, а не от него. Като го погледнах по-внимателно обаче, забелязах, че той няма никакво намерение да се шегува. Тогава си спомних мнението на милиционера. Откачен ли беше този човек?

– Чакайте – казах аз. – Така доникъде няма да стигнем! Не знаете какво е паспорт – та вие не сте паднали от небето! Защо криете документите си?

Очите му ме гледаха все така спокойно и открито – този човек нямаше какво да крие, освен че думите ми го учудват.

– Слушайте, какъв сте вие?

– Човек...

– Човек! – с неволна насмешка повторих аз. – Но още като се роди, човек го записват... Той не остава така, въобще! И после цял живот има документи!

Очевидността на това, което говорех, бе толкова неоспорима, че ми прозвуча като издевателство. Бях недоволен от себе си. Не биваше и да се ядосвам.

– Къде живеете? – все пак ядосано запитах аз.

– Никъде...

– Знаете ли какво означава това? Моля, обяснете ми, какво значи никъде?

– Никъде...

Държането му вече ставаше глупаво, не подходеше на интелигентното му лице. Така упорствуха само тъпи и невежествени крадли.

– Може би не разбирате въпроса ми?

– Разбрах и ви отговорих.

Наблюдавах очите му. Те отдавна не се учудваха. В тях беше изплувало безразличие, каквото рядко бях виждал досега. И все пак милиционерът грешеше – този човек не беше побъркан. Човекът насреща ми мислеше, само че мислите му минаваха край мен. Бях готов да се обзаложа – той дори не ме виждаше.

– Ще кажете ли поне името си?

Той въздъхна и ме видя.

– Андрей.

– Само Андрей?

– Само Андрей.

– Добре, Андрей. По всичко личи, вие не сте прост човек. Кажете, какво се е случило с вас?

Той ме погледна, сякаш някъде много отдалеч, и не отговори.

– Как попаднахте в парка?

– Вървах по улицата...

Аз бях издръжлив човек. За разлика от Стоичков при нужда можех и да се преструвам. Сега разбрах, че още един подобен отговор, и щях да избухна така, че от този момент хората ще имат друго мнение за мен.

– Така, вървахте по улицата. Но защо не се качихте на някой покрив, а влязохте в парка? – изтърсих аз и също ми беше вече безразлично какво пък той ще си помисли за мен.

Той се усмихна – имаше примирителна усмивка на човек, патил и много видял. Но

държането му?

– Искях да си почина... През целия ден търсих една позната...

Стоп! Беше ме изпреварил, но не биваше да разбере това!

– Позната! – подигравателно казах аз. – И тя като вас – сигурно никъде не живее, няма документи... Така ли?

– Не, защо? Живее... Но не знам името на улицата. Знам само как може да се отиде от една сладкарница до тяхната къща.

Така и предполагах. Естествено, той не допускаше, че знам коя е тази сладкарница.

Взех един бял лист и го сложих на писалището пред него.

– Можете ли да начертаете пътя от сладкарницата до дома на вашата... позната?

– Защо? – без особен интерес запита той.

– Че как иначе ще я намерим?

– Вие искате да я намерите? – радостно скочи той от стола. – Можете да я намерите?

Такова нещо ми се случваше за първи път. След неохотните и странно наивни отговори радостта му, че ще бъде намерен човек, който може да даде сведения за него, беше почти неправдоподобна. Но не бързах ли да се радвам и аз?

– Не ме лъжете, нали? – нетърпеливо запита той.

– Та начертайте най-после пътя! – строго казах аз. – Или мислите, че само с вас ще се занимавам?

Въпреки голямото му вълнение и дори не вълнение, а истинска треска ръката му беше точна, без всякакво усилие чертаеше идеално прави линии.

– Вие сте инженер, нали? – запитах аз.

Вместо да отговори, той отчаяно отпусна ръка:

– Вие не знаете къде е тази сладкарница! Аз също не знам...

Ако се беше преструвал досега, играеше гениално.

– Я ме погледнете! – казах тогава аз. – Да сте ме виждали някъде?

– Не.

– А пък аз – да! Заедно с вашата позната в същата сладкарница!

Мислех, че ще го смутя, но той само въздъхна с облекчение.

– Забравихте да кажете името й! – подсетих го аз.

– Елена! – с готовност отвърна той. – Казва се Елена и е учителка. Живее на втория етаж.

Позвъних, предадох чертежа, обясних какво трябва да сторят и казах да побързат. Андрей ме гледаше в устата и сякаш мислено повтаряше думите ми. Той бързаше повече от мен!... Виждах, че иска да стане от стола, трудно му беше да седи на едно място, но отново се държеше с онова достойнство, с което бе влязъл при мен.

Този човек ми беше неясен. Съпоставих началото на разговора със сетнешния резултат – едното не само противоречеше, то просто изключваше другото. Какъв човек седеше насреща ми? В погледа му се появи мекота и аз за втори път днес бях готов да се обзаложа – тя бе отправена към мен. Бях свикнал в подобни случаи да наблюдавам прикрит страх, гузност или прекалена самоувереност. Те отсъстваха и бяха отсъствували през всичкото време. Какъв човек седеше пред мен?

Оставаше още един въпрос и аз се бавех да го задам. Андрей извърна лице и погледна стената. Неговото движение ме изненада, той за първи път отбягваше погледа ми. На бузата му розовееше драскотина и щях да запитам от какво е, но той ме изпревари. Още с първата дума, която произнесе, долових, че дълго е обмислял въпроса и все още не е преодолял колебанието си.

– Тук... – каза той – като влизах, видях един човек с вас. Вие познавате ли го?

„Тръгна! – помислих си. – Но къде ще стигне?“

– Да – отговорих. – Заедно работим!

– Отдавна ли?

– Има-няма десет години... Дори дванадесет!

– И винаги ли е изглеждал така? Искам да кажа, не е сменял външността си?

– Е, тя външността сама се сменя... Преди дванайсет години той беше по-млад. И още нямаше протеза на крака...

Андрей затвори очи, а върху успокоеното му лице се появи усмивка. Затворени очи и усмивка – това изразяваше несравнимо по-голямо облекчение от въздишката.

– Вие откъде го познавате? – като почаках малко, внезапно запитах аз.

– Не го познавам... Сбърках го с друг, който много му прилича. Но това, вярвайте ми, никак не ви засяга!

Не можех така мигновено да реша засяга ли ме, или не, но престанах да му задавам въпроси – имах вече опит с него.

По-късно доведоха момичето.

Най-после Елена идваше – Андрей никога не бе очаквал, че ще я намери по такъв необикновен начин. Понякога искаше да обясни това на човека, в чиято стая седеше, но навреме се опомваше. Той бе добър и умен, но го смущаваше склонността му да задава безсмислени въпроси.

Андрей отново затвори очи и видя Елена... Дребна, усмихната, винаги устремена нанякъде, с две бръчици край устата и кротко чакащо лице.

После някой отвори вратата, Андрей погледна и скочи от стола. Пред него стоеше една жена – и тя беше Елена и сякаш не приличаше на нея. Преди всичко тя беше хубава и той едва сега разбираше какво означава това. Някога лицето и тялото на Елена бяха само комбинации от линии, в тоя миг те се бяха превърнали в нещо, което дълбоко го засягаше и беше сякаш част от него.

Елена стоеше до вратата и се усмихваше – малко разтревожена, малко смутена, ала радостна. Беше облечена както винаги с къса рокля, раменете ѝ бяха голи, косата ѝ блестеше. Но днес Андрей виждаше повече неща от някога – той пак виждаше нежната ѝ кожа, синята веничка на слъпото око, стройните ѝ крака – но всичко това живееше и туптеше, влизаше в него, безпокоеше го, измъчваше го и го правеше щастлив.

После Елена пристъпи, мина през слънчевия лъч, който пронизваше стаята, и Андрей почувствува, че сърцето му се свива. Той не знаеше какво мисли тя, но усещаше как се стопява пространството между тях, приемаше ласката на тялото ѝ през разстоянието, което още ги делеше. Тя идваше заедно с едва доловимия мирис на парфюм, със сянката на миглите си, с косъмчетата, които вече се събираха на кичур, за да увиснат след малко на челото ѝ. Тя идваше и устните ѝ се приближаваха, в ръцете ѝ, все още отпуснати надолу, вече се раждаше посягане. Андрей затвори очи. И в това очакване Елена да го докосне той разбра, че е готов отново да преживее всичко – и глад, и жажда, и болка, и самота. Не съжаляваше за нищо и никога нямаше да съжалява. Освен може би за изгубеното време.

– Моля, седнете! – прозвуча познат отнякъде глас, но Андрей не му обърна внимание.

Елена беше хванала ръката му малко по-горе от лакътя и я стискаше. През свитото му гърло преминаваше горещина, той усети как в очите му се събира желание за плач и това желание бе също така почти непоносимо щастие.

– Моля, седнете! – настойчиво повтори гласът.

7

След това минаха два дни. Понякога го водеха в стаята, където видя Елена. Онзи човек винаги седеше зад писалището си и преди още да отвори уста, вече питаше – питаха очите му, лицето му. Той беше едър и хубав, с широки силни рамене, но с много тъжни устни. Андрей искаше да запита какво го боли, но все не оставаше време. Онзи бе твърде зает с въпросите, които му задаваше.

Веднъж в стаичката, дето го държаха, дойде някакъв усмихнат мъж с голяма глава и дебел врат. Изглежда, яката на ризата го стягаше, защото непрекъснато движеше шията и раменете си.

– Спокойствие! – тържествено обяви той, но отбягна погледа му.

Накара го да седне и запита как се чувства. Андрей отвърна, че е добре, но не му харесва, дето го държат затворен. Големоглавият кимна, извади от чантата си блестящо малко чукче, удари го леко над коляното, после – над другото и зададе още няколко въпроса, по-безсмислени и от въпросите на другия. Поклати недоверчиво едрата си глава и излезе.

Важното беше, че и този път не доведоха Елена. Андрей запита човека, който я

намери, защо не я водят вече, но онзи сви рамене:

– Не разбирате ли, че всичко зависи от вашите отговори?

– Добре, питайте! – Това вече беше нещо. – Питайте де!

– Вие казвате, че сте били инженер... Казали сте го на момичето, нали? Ние проверихме – такъв инженер като вас няма никъде!

– Това вече ме питахте!

– Но и вие не отговорихте! Какво сте всъщност?

– Казах ви – човек!

– Добре де, човек! Но само човек, това още нищо не е!

Андрей си спомни времето, когато можеше да чете в съзнанието на Елена, да спира дъжда, да върви по права линия и когато стените не бяха още препятствие за него. Усмихна се:

– Сигурен ли сте?

– Сега питам аз! – ядоса се онзи. – В сладкарницата при вас е дошъл един човек. Вече знаете, че и аз го видях. Той ви е казал, че незабавно трябва да отидете на строежа. Къде е този човек?

– Този човек вече го няма – изгубил търпение, отвърна Андрей. – Нали ви казах вчера!

– Как така го няма! – изпъшка онзи.

Той много бързо се променяше. Андрей го помнеше от първия ден – тогава той беше самоуверен и лицето му почти непрекъснато изразяваше снизхождение. Сега като че ли съжаляваше за нещо и то го изпълваше с досада. Устните му продължаваха да тъгуват.

– Как така го няма? Когато ви доведоха, вие се уплашихте от моя колега, който прилича на него. Случайно ли беше това?

– Не мога да ви обясня!

Онзи сякаш се обиди. Той дълго мълча, потиснат от някаква мисъл, после погледна в папката, разтворена пред него, и каза почти приятелски:

– Откъде ми дойдохте такъв на главата? Упорит, неразбран, без всякакво чувство за отговорност към себе си... Та вие непрекъснато усложнявате положението си! Откъде паднахте, а?

– От космоса.

– Уф! – намръщи се човекът зад писалището. – Космосът сега е на мода. И животът в космоса, и сигнали от космоса, и летящи чинийки, и рисунки на хора със скафандри в сахарските пещери... Защо прекалявате с търпението ми?

– Не прекалявам. Казах истината.

– Вие наистина приличате на човек, паднал от друга планета, но ако не престанете да издевателствувате, ще наредя да ви изведат незабавно! Така ще прекарате тук един ден повече, отколкото навярно заслужавате!

Андрей предварително знаеше, че резултатът ще бъде такъв. Той помнеше собствената си мисъл: „Според природните закони, които познаваме, тоя свят не може да съществува... Изключено е откритията да породят ограничеността, но, изглежда, тя винаги ще ги съпътствува!“ Какво му даваше основание да иска от този човек повече? Може би въпросите му? Не, въпросите само го дразнеха, те просто взаимно се дразнеха, без да искат и без да знаят защо.

– Извинявайте. Пошегувах се неумело.

– Е, така, да продължим. На вас тогава не ви се е искало да отидете!

– Къде? На мен и тук не ми се искаше да дойда!

– Питам за строежа. Отговаряйте!

– Не ми се искаше...

– И все пак отидохте?

– Не можех да не отида. Тогава още не можех да не отида!

– А сега? – бързо, с някаква неясна надежда запита онзи.

– Сега вече е друго – въздъхна Андрей и сам не знаеше – с облекчение или съжаление.

– Как така друго?! Обяснете какво се е променило!

– Няма да разберете.

– Събраха се много неща, които все не мога да разбера. Не ви ли идва наум, че ме обиждате?

– Не ви обиждам. Има неща, които не само вие не можете да разберете... Аз също...

Или може би той – още повече? От нощта, когато се събуди в парка и след това го разкарваха насам-натам, докато ненадейно срещна Елена, Андрей бе пълен с въпроси... Когато момичето го докосна, той разбра, че е станал човек. Но и оттогава непрекъснато се питаше – наистина ли, или външно наподобява човек? Защото какво придоби освен чувство за самота, освен страх, жажда и глад? Навярно единствено още и човешка безпомощност... Онзи зад писалището въпреки тъжните си устни имаше повече сила – той можеше да намери Елена и после да го лиши от присъствието ѝ. А без Елена всичко губеше смисъла си.

Андрей погледна човека зад писалището. Да, те двамата си приличаха. Въпреки всичко той бе станал човек – чувствуваше и се самоизмъчваше не по-зле от него. Но разбираше ли онзи зад писалището невъзможното му положение? На кораба с мисълта си той можеше да постигне всичко. Какво постигаше тук с чувствата? И какво общо имаше с тези чувства? Когато бе на кораба, стремеше се към примамливия свят на Елена – сега се намираше тук, сред този свят, и още не бе видял неговата примамливост. Или тя никога нямаше да се появи?

Навел глава, изпълнен с отчаяние, Андрей бе престанал да слуша въпросите на онзи зад писалището.

– На какъв строеж ви заведоха? – най-после извика онзи.

– Никакъв...

– Пак ли започвате?

– Не беше строеж!

– Значи сте излъгали Елена?

– Не съм я излъгал... – неприязнено отвърна Андрей. – Ще се обидите, вие твърде често се обиждате, но пак няма да разберете. Тя просто искаше да знае нещо за мен. Казах ѝ каквото можеше да разбере, което беше близко до понятията ѝ! Има неща... Когато човек не може да ги проумее, взема за побъркан този, от когото ги е чул. Може би така е по-лесно, може би е естествено. Не исках Елена да ме смята за побъркан!

Но всъщност не е ли побъркан, щом е забравил, че едно същество се създава според света, дето ще живее? Или по-точно – създава си го светът, в който то се появява?

Онзи се усмихна само с очи и леко издаде устни напред. Веждите му направиха дъги и набръчкаха челото му.

– Ако зависеше единствено от вашето желание!

Той мислеше, че е много остроумен! Той си въобразяваше, присвояваше си правото да съди, правото да разполага с него... Андрей не искаше да му отговаря, но не се стърпя и каза:

– Вече ми е безразлично!

И тук отново си спомни за Елена – единственото същество, което още можеше да даде смисъл на живота му и да го избави от появилата се след превръщането му убиваща самотност.

– Вие ми обещахте, че днес ще видя Елена!

Онзи не отговори.

– Ще видя ли днес Елена? – повтори Андрей и чувствуваше как против волята му го обхваща все по-силен гняв. – Вие сте лъжец и измамник! Постъпвате несправедливо и жестоко с мен!

Онзи не се учуди на гнева му, а думите му сякаш не чу. Разбира се, не му изнасяше да слуша такива думи и предпочиташе да не ги чува.

Когато Андрей се успокои, разбра, че гневът му е бил напразен и безсмислен. Сякаш не съществуваша три дни земен опит и не знаеше, че тук нищо не се постига лесно – нито с логика, нито с чувство. Но да не види Елена? Жива и трептяща, с увиснали коси и синя веничка на сляпото око, излъчваща привличане, на което вече не можеше да устои? Не, той трябваше да я види, дори ако се наложеше да извърши глупост, по-голяма от превръщането му в човек.

Той беше отчаян и в отчаянието, което го гнетеше, почти осъзна, че сега се намира невъобразимо далеч от Елена, много по-далеч, отколкото преди... Това ли бе единственото, което постигна в резултат на съдбоносната си крачка? Всъщност той щеше да го осъзнае по-късно и то непрекъснато щеше да го спохожда, за да го потапя

в още по-голямо отчаяние...

– Все така ли е? – запита момичето. – Няма ли поне някаква промяна?

– Все така е – отвърнах аз.

Всеки път, когато идваше при мен, спомнях си срещата ѝ с Андрей. Може би прекалявах с наблюдателността си... Някога в сладкарницата най-силно впечатление ми беше направило онова вслушване у Андрей – сякаш момичето беше камертон на настроението му. Тогава, в моята стая, това вслушване липсваше. Те се гледаха – в очите на Андрей сияеше почти нечовешка радост, а тя беше смутена, скована от неловкост и вместо да му подаде ръка, стисна го над лакътя. Обяснявах си го – едно внезапно повикване в учреждение като нашето мнозина можеше да смути. Но само това ли беше?

Сега тя седеше срещу мен. Малко отслабнала, с леки сенки от безсъние под очите и разсеяна. Знаех, че не е разсеяна – така изглеждаха понякога дълбоко замислените хора. Ръцете ѝ безпомощно лежаха на скута. Беше модерно момиче – би било пресилено да се каже, че полата покрива бедрата ѝ, но кой знае защо те не ми действаха. Може би защото лицето ѝ нямаше грим. А може би и по друга причина.

Като изключим деня на срещата, тя идваше вече втори път. В коридора беше срещнала Стоичков – не ми каза, но знаех. Бе уплашена, затвори бързо вратата и се облегна на нея. Тя се страхуваше Стоичков да не я последва.

– Успокойте се! Приликата е извънредно голяма, но нямат нищо общо! Просто – двойници!

Излишно бе да ѝ казвам, че Стоичков току-що е бил при мен. Той не одобряваше нейните посещения.

– Ти какво си? – беше ме запитал. – Бавачка?

– Не! Защо?

– Според мен всичко отдавна е ясно!

На него му беше ясно и едва сега идваше да ме просвети.

Господи, защо приятелите понякога така късно забелязват нашите тревоги! Гледах го с любопитство. Той изтърси цигарата си – имаше обичай да я върти по ръба на пепелника и това ме дразнеше.

– Или е ненормален, или е много опитен! Но това момиче няма работа тук! Каза каквото знаеше и – край!

Колко лесно било: или е ненормален, или е много опитен! Ами ако случайно се окаже нещо трето?

– Защо да не идва? Страда момичето, иска да научи нещо... А той! Ти не си видял още какво става с него, когато говори с нея!

Стоичков ме изгледа подигравателно. Имаше ли смисъл да споря? Каквото мислеше, бе изписано на лицето му – място за спор нямаше. Той знаеше всичко и бе невъзможно да се прибави към знанието му дори и едно зрънце.

Този път присъствието му ме гнетеше. А може би не само този път? Нямах време да се ровя в спомените си – чаках момичето и не исках да го види при мен. Или навярно вече съм се питал: възможна ли е една втора среща между Андрей и Елена. Макар и не винаги приятно, понякога присъствието на Стоичков ме тласкаше към мисли, които после дълго ме занимаваха...

Докато си спомнях всичко това, Елена седна. Беше твърде разтревожена, за да внимава дали полата напълно покрива бедрата ѝ. После ме погледна и запита, както беше запитала вчера:

– Все така ли е?

– Все така...

Но не каза, както не беше казала и вчера:

– Може ли да го видя?

Или:

– Кога ще го видя?

Незададените въпроси не ме засягаха служебно и не биваше да мисля за тях. Или, напротив, мислех за тях, защото продължавах да си спомням Стоичков.

– Просто не разбирам – оплака се тя. – Никога не съм допускала, че само за един ден човек може да се промени така! Той е същият... и е друг човек!

– Напълно нормален е – успокоих я аз. – Установено с преглед. Макар да прилича на човек, паднал от друга планета!

Стана ми неудобно, въпреки че Андрей не можеше да ме чуе. Бях си спомнил отговора му за космоса, с който като че ли искаше да ми покаже абсурдността на някои мои въпроси.

– Но как може така, за един ден! – учудваше се Елена. – Очите му – същите, усмивката – и тя! А събрани заедно, друг човек! Какво е станало с него?

Това момиче нямаше представа за човешките възможности. Или ги отделяше от служебните и си въобразяваше нещо безгранично? Втори път за една минута ме караше да мисля за безсилието си – и човешко, и служебно!

– Не знам – признах си аз. – Нито пък той иска да ми каже!

После неумело се пошегувах:

– Навярно и тук – двойник!

– Ако човек можеше да бъде двойник на себе си! – отмина шегата ми тя. – Но не, какво приказвате! Това е Андрей, само че какво е станало с него?

... И с мене? – стори ми се, че би трябвало да добави тя.

Защо мислех така? Елена не слабееше ли от тревога? Да, слабееше. Но нито веднъж не погледна вратата, това, което Андрей пък непрекъснато правеше. Той непрекъснато я чакаше и се надяваше. Или отново прекалявах с наблюдателността си? Не, в нечовешката радост на Андрей имаше нещо, което, като гледах сега Елена, мислех, че не съответствува на тревогата ѝ. Онова, в очите на Андрей, беше изключително и неповторимо. Тревогата на Елена беше обикновена – от нея можеше да се отслабне, да се причини безсъние, а после?

Навярно не бях съвсем справедлив към Елена, но тъкмо това „после“ ме спираше. Можех да му позволя да я види. Но се страхувах. Когато говорех с този човек, ние не се разбирахме. Понякога той ме ненавиждаше. На въпросите ми отговаряше равнодушно, наивно, често – глупаво, държеше се неразумно. Респектът, вдъхнал ми с поведението си през първия ден, вече не съществуваше. По какво се отличаваше Андрей от мнозината, минали през тази стая? Той приличаше на тях, но само докато прозвучеше името на Елена. Тогава Андрей се преобразяваше. В очите му, насмешливи или полузаспали до тоя миг, избухваше нещо нечовешко; ако погледите можеха да убиват, отдавна щях да съм мъртъв. Някаква възбуда – извън всички човешки мерки, с които бях свикнал да боравя – променяше лицето му, пред мен стоеше друг човек, непоносимо страдащ и щастлив едновременно. Той сякаш ме забравяше, напълно отдаден на страшната си надежда за нещо, в което бях неспособен да вникна. Аз повече не съществувах за него, не бях сигурен дали изобщо съзнаваше къде се намира – едно същество, превърнато в стремеж, освободено от всякакви задръжки и условности, които променят, прикриват или убиват чувствата.

През тези мигове и аз като че ли преставах да бъда същият. Губех способността си да анализирам и чаках само още една дума или още едно движение, за да се намеря пред нещо особено важно и съдбоносно. После отново се гледахме чужди, непристъпни един за друг и всичко започваше отначало.

Можех да му разреша да види Елена, но не смеех да рискувам. Помнех първата им среща и не знаех как ще му подеждуваше втората. Какво щеше да открие той зад онова, което аз се опитвах да съзря в Елена? Или се лъжех, всичко бе много по-сложно и неразбираемо и напразно се опитвах да го сведа до обикновеното отношение на мъж към жена? Какъв беше Андрей? Откъде идваше и какво бе станало с него? Каква роля играеше в живота му Елена и достатъчно ли бе само чувството му към нея, за да се преобразява по начин, който увеличаваше дори и мен? Колко неща не знаех и едва ли щях да узная някога!

– Не – изведнъж каза Елена. – Той нищо не е направил. Той не е способен да стори зло – аз съм жена и чувствавам тези работи!

Думите ѝ ме свариха неподготвен. Усмихнах се глупаво и свих рамене. И сякаш не аз, а друг си помисли: тя го познава от два месеца. Много ли можеше да се случи за два месеца? Само не беше разбрала, че той не знае какво е паспорт. Но това имаше ли за тях същото значение, толкова важно значение, както за мен? После се овладях и осъзнах недопустимостта на мислите си.

– Вярвам ви, но какво мога да сторя? – И бях длъжен да добавя: – Той няма никакви документи!

– Тогава какво ще стане с него?

Още един въпрос, който дълго след това нямаше да обичам.

– Не знам – искрено отвърнах аз. – Ще видим!

И се запитах: не проявявам ли излишна самонадеяност с последните думи? Сякаш да загладя неудобството пред себе си, помислих, че въпреки всичко, ако сега тя ме помоли, ще я заведа при него. Тя не помоли.

После си тръгна. Гледах я как върви към вратата и немного уверено се питах какво всъщност имам против нея. Или пък ми беше повлиял скептицизмът на Стоичков и на бърза ръка измислих разликата в силата на техните преживявания? Сериозно ли очаквах Елена да ме помоли – като че ли тя живее на луната и не разбираше колко неуместно би прозвучала подобна молба, – или просто ми беше нужен повод да не мисля за някои неща, възможни само в сънища и мечти.

Преди да излезе, Елена спря на вратата и ме погледна. Изведнъж ми се стори, че я разбирам – случват се и подобни, мигновени просветления! Бях много близо до състоянието, в което може би щях да си помисля, че с нея се е случило нещо чудно: изведнъж, по странен и съвсем необясним начин, е настъпила убийствена промяна със скъпия за нея човек и че тая промяна е равностойна на неговото по-нататъшно несъществуване... Андрей ли се намираше пред нея, или някой друг, напълно чужд и непознат, макар с чертите на лицето му, които нито за миг не можеха да я върнат към щастливото минало, безсилни да пробудят дори една хилядна от предишните чувства?... Но не си го помислих, само долавях как то витае край мен... Очите на Елена бяха зачервени и ме молеха, но кой знае защо, бях доволен, че тя не превърна молбата си в думи...

Заклучено недоволство

1

Привечер, когато Величко Влахов се прибираше у дома си, стори му се, че въздухът е станал зелен като листата на дърветата и сякаш изтича от самата планина. На другата сутрин изгръ топло, ласкаво слънце, стъклата на прозорците отразяваха светлината и пълнеха стаята с весели отблясъци.

Нищо особено не се беше случило още, дните продължаваха да си приличат, но подробностите на света вече не се изпълзваха от погледа му. Нямаше причини за празнуване, дори се чувствуваше уморен, но беше доволен... Всъщност това беше удовлетворение от привършената работа – край на съмненията, край на досадата, която изпитва човек от себе си, когато се люшка между надежда и отчаяние. Всичко беше останало назад, в мъгливите дни на зимата, когато го измъчваше мисълта, че е може би посредствен, та така трудно намира подходящите решения. Сега беше средата на пролетта и той се чувствуваше приятно уморен. Още не знаеше как ще оценят проекта му, но вече мислеше за следващия и докато се излежаваше сред слънчевите отблясъци, изпитваше потребност да извърши нещо, с което да запомни този ден. Нищо не извърши – свари си кафе и отиде на работа, както винаги до днес – закъсня няколко минути, но през всичкото време беше в добро настроение.

Следобед му позвъни неговият стар приятел Стоил Иванов и го покани да отидат на мач. Ако това се беше случило няколко дни по-рано, Влахов сигурно щеше да откаже, защото нямаше почти никакво отношение към футбола, но сега се съгласи.

Преди мача купиха един килограм череша – Стоил се оплакваше, че напоследък е прекалил с консумацията на месо и затова организъмът му се нуждае от плодове. Изядоха черешите в парка и оттам отидоха на стадиона.

Мястото, дето седнаха, се намираше някъде към горните редове и като го гледаше отвисоко, стадионът се стори на Влахов красив. В контраста между зелената трева на полето и сивобелия бетон на трибуните имаше много свежест и тя му напомняше младостта – т.е. времето преди пет-шест години.

Самият мач започна скучно. Впрочем Влахов не знаеше още дали е възможно обратното – един мач да бъде интересен. Известен софийски отбор играеше с отбор от провинцията и макар провинциалистите старателно да гонеха топката, публиката непрекъснато ги осмиваше. Влахов не виждаше причини за присмех, но самоотвержената

игра на момчетата в червени фанелки спечели сърцето му. „Да вземат сега да набутат един гол на милите ми съграждани, че да видим каква песен ще запеят!“ – помисли си той и докато мислеше това, дребничкият ляв нападател на гостите неочаквано се отскубна напред и топката разтърси мрежата зад закъснелия плонж на вратаря.

Публиката започна да освирква рефера, защото уж имало засада, а Влахов си каза: „Ясно, че един гол е малко! Така ми се иска вратарят още веднъж да улови въздуха!“ Този път голът дойде отдясно. По-голяма част от публиката остана притихнала, ала тук-там свиркаха и дюдюкаха и Влахов, който никога не се беше занимавал с психологията на запалнянковците, ядосано помисли: „Негостоприемно племе! Третият гол непременно ще ви запуши устата!“ И третият гол не закъсня – почти едновременно с мисълта на Влахов един далечен удар изненада вратаря на домакините и той само изгледа безпомощно топката.

Някои от зрителите започнаха да се утешават: „Топка е, върти се!“ – казваха те, но утешението им звучеше унило – домакините играеха по-добре, а голове вкарваха гостите. Малко смутен, Влахов неспокойно се запита да не би слънцето прекалено да е напекло главата му. Направи шапка от вестник, сложи я на главата си като се надсмиваше над собствената си фантазия, помисли: „Е добре де, както сега гостите са притиснати пред вратата им и едва дишат, могат ли да прехвърлят топката на онзи, дребничкия, и той да вкара четвърти гол?“

След миг в целия стадион нямаше по-смаян човек от Влахов. Стана точно така! Прехвърлиха топката на дребничкия, той се понесе към вратата на домакините, излъга вратаря, топката мързеливо се търколи и спря до мрежата. „Не може да бъде – тревожно мислеше Влахов. – Това е някаква мистика или съм уморен, или – което е най-вярното – понеже не разбирам много от футбол, само така ми се струва... Някакъв низ от случайности и съвпадения... Гостите сигурно играят по-добре, а пък аз съм разгневен на несправедливата публика!“

Дори и съвсем да не разбираше от футбол, вярно бе тъкмо обратното – домакините играеха по-добре. Те бяха майстори, подаваха си топката леко и точно, можеше да се говори дори за остроумие в комбинациите, които плетяха върху тревата на полето. За такива футболисти едва ли представляваше проблем да вкарват голове. „Хайде още един!“ – вече без насмешка си каза Влахов... Всъщност той нема` време нито да се надсмее на мисълта си, нито да се учуди от резултата ѝ. Една заблудена топка срещна крака на защитник от домакините и влетя в собствената им врата.

През почивката наоколо шумно коментираха странните събития на първото полувреме. Мнозина, надмогвайки изненадата си, припомняха как и друг път са ставали такива неща.

– И най-добрият отбор – говореше някой зад гърба на Влахов – си има несчастни дни! Каквото и да правиш, всичко е против теб! Дори и слабостта на противника!

Зрителите с нетърпение очакваха второто полувреме. Според повечето от тях тогава играта непременно щяла да се обърне: „Няма начин нашите да паднат – казваха те. – Изключено!“ „Ами ако не се обърне и паднат? – ядосано си помисли Влахов. – Къде пише, че само вие трябва да побеждавате?“

През второто полувреме някой сякаш подмени публиката. Зрителите ни най-малко не се бяха примирили с несчастния ден на своя отбор, но вместо да го окуражават, сега те кой знае защо го освиркваха. Влахов беше изненадан, че толкова нетрайно може да бъде преклонението на публиката пред нейните любимци. Не свиреше само Стоил – той млъкеше с преbledняло от напрежение лице и понякога неволно се наклоняваше ту на едната, ту на другата си страна. Влахов дълго време не обръщаше внимание на неговите движения, докато най-сетне осъзна, че Стоил дълбоко преживява онова, което става на полето. Той беше просто отчаян от загубата на любимия си отбор! „Е хайде – нека изравнят!“ – помисли си Влахов, макар и да не разбираше как е възможно един спокоен и уравновесен човек като Стоил да страда заради някакви си пет гола!

В същия миг като че ли някаква вълна се надигна срещу половината на гостите. Същата вълна, но от възторжен рев удави трибуните.

До изравняване обаче не се стигна – попречи свирката на рефера.

Те си тръгнаха заедно с шумящата, възбудена тълпа – публиката дори не поглеждаше към полето и сякаш бързаше по-скоро да избяга от стадиона. Светлинното табло угасна, публиката продължаваше да се изтича през изходите и когато Влахов повторно се обърна към полето, разбра, че колкото повече хора е имало на едно

място, толкова по-празно изглежда то, щом го напуснат. Искаше да се съсредоточи и помисли за преживяното, но нещо сякаш му пречеше и той осъзнаваше само, че е прекарал един добър следобед. Футболът не бил съвсем безинтересна игра! Особено ако човек можеше да се забавлява с вълненията на запалнянковците.

– Е, какво ще кажеш? – запита той приятеля си, когато тръгнаха по улицата.

– Моля те, остави ме! Не ми е до приказки! Още повече с умници като теб!

Влахов извади цигарите си и мълчаливо запуши. Какво още искаше Стоил? Нали мачът бе свършил? Изведнъж се ядоса и навярно щеше да му отговори също така остро, но за щастие бяха стигнали вече мястото, дето чакаше Ана, приятелката на Стоил.

Тя стоеше пред витрината на цветарския магазин – дългокрака, мургава, с лунички по носа – и Влахов се изненада, че Стоил има такава хубава приятелка. „Ето защо я крие от всички!“ – помисли той, докато ѝ подаваше ръка. Ръката ѝ беше прекалено доверчива и на него му се поиска да погали дланта ѝ, но веднага се опомни. Тя учудено го погледна и Влахов се уплаши да не би все пак да го е сторил, измънка името си и пусна ръката ѝ. Пусна я, защото тя като че ли не се сещаше да си я прибере.

– Отдавна исках да ви запозная! – каза Стоил. – Сега да отидем да се почерпим... На две крачки има едно заведение, само за хора като нас!

Стоил вече нямаше нищо общо с отчаяния човек от стадиона, който неволно повтаряше движенията на играчите. Той отново бе разсъдлив и спокоен, знаеше кога и как трябва да постъпи, къде и защо именно там трябва да отиде. Усмиваше се доволен, че Ана е направила добро впечатление на приятеля му.

– Нещо не ми се ходи – колебливо рече Влахов.

– Хайде сега и ти! – смъра го Стоил. – Като децата...

Той стоеше срещу него – немного едър, в добре ушит сив костюм, с добре вързана връзка, с добре обръснато лице. Не беше нито учуден, нито възмутен – просто нежеланието на Влахов да ги придружи не се вместваше в понятието му за целесъобразност. Тогавя Влахов погледна Ана. Тя сякаш нищо не бе чула – усмиваше му се, както преди, когато не се досещаше да издърпа ръката си.

– Не може да не дойдеш! – каза Стоил. – Тази вечер ви запознах – двама души, които сте ми близки! Защо искаш да ме обидиш?

Влахов въздъхна. И на Ана ли говореше със същия високопарен тон? Беше мръкнало, но лампите над тях вече горяха и само смяната на осветлението показваше, че е настъпила вечерта. По улицата непрекъснато минаваха автомобили и лъхаше на изгорял бензин. Миризмата, изглежда, никому не пречеше, хората се разхождаха, както всяка вечер, а лицата им бяха розовозелени от луминесцентната светлина.

Влахов погледна още веднъж към Стоил – и неговото лице беше розовозелено, и лицето на Ана (а моето? – запита се той, учуден, задето така ненадейно е мръкнало) – и изведнъж разбра, че тази вечер всичко има обратен смисъл. Стоил никак не настояваше да бъдат придружени, понятието му за целесъобразност беше най-обикновена преструвка, докато пък той сам – наопаки – нямаше нищо против да отиде с тях. Но като че ли бяха разменили външната проява на желанията си и поведението на единия изразяваше намерението на другия.

– И дума да не става! – решително изрече Стоил. – Тръгвай!

Сега вече Влахов знаеше, че не бива да отива с тях. Той поклати глава и изненадан видя как Стоил се усмихва:

– Знаех си, че ще се съгласиш!

Заведението се намираше на края на гората, наистина „заведение“, но с голяма градина. Седнаха под дървото в средата и докато чакаха да дойде келнерът, Стоил разказваше някаква случка, станала неотдавна в техния завод. Историята беше дълга и скучна, Влахов престана да слуша и си помисли, че навярно Ана желае да танцува.

– Защо не отидохме някъде, дето може да се танцува? – запита тя.

– Танцува се в събота! – учуден каза Стоил. – Когато на другия ден хората не отиват на работа!

Влахов си помисли, че трябва да е по-внимателен – това тук не беше мач, дето можеше да се забавлява, без да го е грижа за чувствата на другите.

Най-после келнерът донесе два коняка за мъжете и вермут за Ана.

– Наздраве! – каза Влахов. – Бъдете щастливи и от нищо да не ви пука!

Стоил намръщено кимна – той не обичаше да се говори по такъв начин пред жени. Наздравецата сякаш не хареса и на Ана – тя посегна вдървено към чашата и неловко я дигна. Очите ѝ бяха станали безизразни и това не ѝ отиваше – липсата на израз правеше лицето ѝ плоско.

– Наздраве! – вяло каза тя.

Влахов никога не пиеше на един дъх и носеше на пиене, но този път се случи наопаки – ливна коняка в устата си, сякаш не можеше да понася вкуса му, и скоро забрави, че трябва да бъде внимателен. „Тази жена все повече ми харесва!“ – помисли той и докато мислеше това, лицето на Ана оживя, напълни се с цветове и тя му се усмихна. Той погледна хубавите ѝ зъби, които сякаш изгряха между устните, и макар да съзнаваше, че постъпва като самохвалко, разказа как го преследва бившата му жена. Той не я беше виждал от години и не разбираше защо сега си спомни за нея, но остана доволен от любопитството в очите на Ана. То го вдъхнови, накара го да забрави бившата си жена и той започна да приказва за бъдещите си проекти. Говореше и сам се учудваше откъде му идва наум всичко това и защо си приписва абсурдни качества. От неговите думи излизаше, че едва ли не свръхновите избухват по волята и настояването му и владее дори тайната на гравитационния колапс... А докато говореше, усещаше как сякаш се издига нагоре, минава през короната на дървото, под което седяха, и увисна над гората и покривите на града. Небе, покриви и между тях – той! И в същото време седи край някаква маса, приказва с някакви хора...

Възбудата му угасна внезапно и той видя учуденото лице на Стоил.

– Ти се напи! Как може от една чашка?

На Влахов му беше безразлично дали е пиян или не, знаеше само, че незабавно трябва да си отиде. Той стана от масата и тръгна към изхода на градината. Там като че ли се опомни – толкова неща го задължаваха да се върне, – но някой насили волята му, заповяда му да не мисли повече за Стоил и Ана, той забрави къде е бил преди малко и полека пое към дома си.

Когато мина по моста, луната беше изгряла. Тънкият ѝ сърп висеше над стадиона и недалеч от него ярко гореше червена звезда. Такава звезда нямаше. Той затвори очи и пак погледна – звездата не искаше да изчезне. После се сети, че това е сигнална лампа върху някой от пилоните на осветителната уредба, и изведнъж се освободи от замайването, което го бе обзело до входа на градината... Сега се намираше на моста, а преди малко бе пил коняк със Стоил и Ана. На мача обърна всичко с краката нагоре, а после го забавляваше точността, с която жената реагираше на мислите му. Но той си спомняше преживяното без никакво учудване. Вече нищо не насилваше волята му, беше само много уморен. Когато се прибра обаче, обхвана го силна възбуда и дълго не можа да заспи, разхождаше се от стена до стена. После се успокои и към дванайсет часа, заспивайки, усети как отново увисва над света.

2

– Внимание! – прониза ни мисълта на Главния. – След десет секунди!

Долу, под невидимия за земните жители кораб, планетата се завърташе и в онзи район, който ни интересуваше, скоро щеше да настъпи разсъмването. Размитата линия на здрача бавно отстъпваше. Всъщност това не беше линия, а доста широка лента, косо опасваща планетата – там светлината и мракът преливаха един в друг и мракът избледняваше, а на светлината ѝ липсваше още блясък. Блестеше единствено снегът по високите планински върхове.

– Внимание! – отново ни обхвана мисълта на Главния. – Пет секунди!

Всъщност мисълта на Главния беше много по-сложна и по-богата от една обикновена информация за началото на опита. Тя съдържаеше в кондензиран вид и всичко, което бе станало до днес. Аз сякаш се разтворих в мисълта на Главния и видях своето участие в подготовката на опита от първия до последния ден.

След нещастieto с H_{3} , който наруши всички инструкции, остана на планетата и се изгуби сред жителите ѝ, Главният забрани всякакви слизания долу. Но изследванията трябваше да продължат. Корабът ни, преодолял разстояния, които бяха

необичайни дори и за нашето свикнало с безкрайността съзнание, не можеше да се върне, без да бъде проучен достигнатият обект. Намирахме се пред изключителна игра на природата – белтъчен живот. Тая форма на живот не само съществуваше противно на всички изказвания за нейната невъзможност, но беше създавала и цивилизация. Наистина твърде безпомощна цивилизация – за тях гравитацията все още представляваше единствено усещане за тежест и беше пречка в транспорта им. Но в своето развитие белтъкът освен известната ни способност да мисли бе придобил и едно напълно неизвестно свойство – да чувствава. След нещастieto с H_3 стана ясно, че това свойство не е безобидно, ние нямахме право да се върнем без неговото детайлно проучване.

Не присъствах на дебатите в Съвета на петте, но щом ме повика Главният, веднага разбрах задачата си. Без да напускам кораба, трябваше да се превърна в земния жител инженер Величко Влахов. Съзнанието на Главния не съдържаеше информация за крайната цел на моята задача, нито пък защо е нужно такова половинчато превръщане и поради това аз не знаех за какво е предназначен този опит. Според модела на задачата достатъчно бе само да придобия характера на Влахов и веднага да доложам. Последното впрочем беше излишно, тъй като през всичкото време щях да се намирам под наблюдението на съвета.

Една сутрин се събудих млад и силен, с добре развито мускулесто тяло и гъста черна коса, от която още не бе паднал нито един косъм. Не мислех за нищо и все пак знаех колко много се харесвам на хората, бях обаятелен и чувството за това сякаш живееше в кръвта и мускулите ми. Събудих се, погледнах тавана и не смеех да помръдна. После, без да се обръщам, усетих, че съм сам и няма кого да събудя с движенията си, но нещо бе съхранило у мен навика сутрин да бъда предпазлив. Още не разбирах дали се е съмняло и дали изобщо не продължавам да спя, когато се появи желанието ми да мисля...

Като U_{34} още не можех да се оправя с понятията на Влахов за времето и пространството, затова, събуждайки се в стаята, сякаш едновременно се намирах в някакъв ресторант и участвах в още множество събития, чиято дата ми беше неизвестна. В ресторанта не лежах в леглото, а седях пред маса без покривка и възбудено обяснявах нещо на управителя. Той беше едър човек със студени устни и намръщена усмивка. Хората обикновено гледаха отгоре надолу, отдолу нагоре или направо и открито. Управителят беше неуловим, погледът му се забиваше внезапно като трън и след миг очите му шареха вече някъде из пространството. На управителя му беше досадно да слуша – той намираше приказките ми излишни, тъй като нищо не разбирах от работа в ресторант. Миризмата на склада с продуктите още не бе изветряла от дрехите му; той виждаше горещата кухня, дето в тая секунда съскаше пара; голям куп документи изплуваха в съзнанието му и келнерите му задаваха въпроси, но той не им отговаряше, защото погледът му следеше някакъв камион. Всеки миг управителят можеше да ми каже: „Я си затваряйте човката!“ Каза го в ума си, докато излизаше от канцеларията на своя началник, а на мен се усмихна и нареди на келнера да застеле масата ми.

Защо хората не умееха да поставят граница между своето домашно настроение и служебното си поведение? – мислех аз, докато чаках супата. Защо се обиждаха, когато им напомниш онова, дето се разбираше от само себе си? Не знаех какво измъчва управителя, навярно строеше дом и майсторите го разиграваха, но длъжен ли бях заради неговите грижи да се храня върху гола маса? Недопустимо е – казах си аз – за една културна страна! – но повече ме гнетеше съзнанието, задето никой не обръща внимание на тая проста истина. И съжалявах, че толкова малко неща зависят от мен. Поне един ресторант можех да оправя!

После видях как лицето ми почервения – беше изминал четвърт час, а келнерът още не носеше супата. Станах и побеснял от гняв, отидох при управителя.

– Супата погрешно е вписана в листа! – спокойно отвърна той. – Днес супа няма!

– Но здравият смисъл... – започнах аз и изведнъж ресторантът изчезна, в тъмнината едва долавях очертанията на дънерите и само шумът на листата показваше, че съм в някаква гора.

– Здрав смисъл! – изсмя се познат глас. – Ти, драги, знаеш ли какво са наричали здрав смисъл хирурзите преди двеста години? Да измиеш ръцете си след

операцията, а не преди, защото тъй и тъй, докато режеш, ще ги изцапаш.

Не виждах кой ми говори, но гласът беше на Стоил.

– Глупости! – извиках аз. – Здравият смисъл произтича от опита на хората!

– Брей, че си умен! Веднага позна! – каза той. – И на какво те е научил твоят опит? Купил си човекът радиоапарат, а пък той не лови съвсем ясно Монте Карло и веднага питаш – къде е здравият смисъл от производството на такива апарати, защо традициите се рушат, преди да бъдат създадени, и още много други... Странно, защо отминаваш аномалиите на климата и не си спомниш, че на вашата будка отдавна не продават билети за безкондукторно таксуване? Защо не запиташ отдавна ли е било, когато в София е съществувала колбасницата на Докузанов и там винаги е имало топли кренвирши?

– Ти си глупак! – студено го прекъснах аз. – Защо виждаш само предметите? Аз ти говоря за други работи и те нямат нищо общо с твой здрав смисъл отпреди двеста години!

Исках да му говоря още за предметите и моето отношение към тях. Стоил грешеше, като свеждаше всичко до недоволство или задоволство от притежавания предмет, но не успях, защото се намерих пред чертожната дъска.

Чакаше ме срочен проект, ала махнах с ръка и извадих вестник от джоба си. Не бях много сигурен кога ставаше това – преди да ме остави жена ми като инженер без бъдеще, който ще умре над чертежите си, или след като ме остави? Впрочем през всичкото време бившата ми жена беше един неизяснен момент – нейното присъствие свободно се местеше в минало и бъдеще. Но само когато се събуждах. През деня аз никога не мислех за нея, тя завинаги освен в миговете на събуждането бе изчезнала от съзнанието ми.

Миризмата на вестника беше приятна. Той миришеше на радостна среща, на сутринно кафе, на широкия свят. Тази миризма ме връщаше понякога чак в детските години, когато за първи път я бях доловил от ръцете на баща ми. Най-силно ръцете на баща ми миришеха на печатарско мастило, когато ги измиеше и още бяха влажни.

В стаята влезе Трендафил и аз едва сега разбрах защо чета вестник в работно време – бях разтревожен.

– Не може! – каза Трендафил още от вратата и всичко ми стана ясно.

Той беше висок, с дългнеста глава, голям нос и голяма уста. Стрижеше косата си ниско, веждите бяха нависнали над очите му, а по ръба на челюстите си оставяше остра, издадена напред брадица, която в този миг придаваше на лицето му нещо горчиво и отчайващо.

Дъщеря му и тази година нямаше да влезе в университета. Талантливо и умно момиче, но без късмет... В същия миг се намерих в кабинета на министъра, при когото бе ходил Трендафил, и го запитах може ли да ми изброи колко велики хора не са били приети в университета. Просто, затръшнаха са им вратата, за смях на кокошките! Министърът не помръдна, усетих, че прекалявам, и продължих по-меко. Нали, съгласен съм, че винаги са ставали грешки. Но времето? И къде? Не смята ли той, че подобни грешки са несъвместими с нашето ново общество? Сега министърът мълчаливо ме гледаше и между него и мен стояха правилници и параграфи, изпитни комисии, тъпни от кандидат-студенти; мяркаха се лица на бащи и майки, звънеше телефонът, някои молеха, други заплашваха и всички мислеха, че децата или протезетата им са най-умни и най-талантливи. Министърът повече от мен се боеше да не стане грешка, но това не ме интересуваше. За разлика от него аз познавах детето на Трендафил и мислех за отчаянието му.

Яката стягаше шията ми, разхлабих връзката, но онова продължаваше да ме души. Душеше ме собствената ми безпомощност – какво можех да сторя, та да не загиват таланти като дъщерята на Трендафил? Вестникът в ръцете ми отвратително миришеше на печатарско мастило.

Трендафил още не беше излязъл, когато аз заплаках, защото не исках да отида на училище. Майка ми учудено клатеше глава.

– Не! – ревах аз. – Няма да отида! Защо ни говори за стригане и въшки?

Аз бях на седем години, но лицето на майка ми изглеждаше такова, каквото го видях за последен път. Тя не се интересуваше от моите преживявания, хвана ръката ми и ме помъкна към училището. Там беше страшният човек с очила и златни зъби, който още през първия учебен ден в живота ми говореше вместо за букви за стригане и

въшки. Можех ли да вникна в думите му, така ясни за мен по-късно? Нас двамата тогава ни интересуваха различни неща, но аз бях по-нетърпелив и непосредствен.

Когато се върнах от училище, баща ми сръза една диня и каза:

– Сега ще направим като лъвовете в пустинята Калахари! Ще изядем динята.

Не схванах докрай връзката между динята и лъвовете, нямаше време – срещу мен седна жена ми. Тя неподвижно ме гледаше.

– Я стига си приказвал! – прочетох в погледа ѝ. – Никой не се интересува от твоите теории. Важни са фактите!

Какви факти? Боже мой, та ние още нищо не си бяхме казали! Закуската стоеше непобутната – бях изгубил всякаква охота към ядене. Размърдах се неспокойно, исках да си спомня най-първия ден, откакто се познавахме, но си спомних деня, когато ме остави.

– От тебе нищо няма да излезе – каза ми тя – и аз много съжалявам! Ти си един самохвалко и не желая да прахосвам живота си заради някой, който ще оправя света, пък взема заплата, която едва стига за половин месец... Искаш ли да ти предскажа какво бъдеще те чака? Бъбрив пенсионер – повече от това няма да достигнеш в живота си!

Аз не ѝ вярвах – тя говореше тъй, защото вече ме мразеше. Странно, въпреки омразата си тя продължаваше да ме харесва, но и на мен ми беше омръзнало. Едва я понасях. Двайсет и четири часа упреци, дори когато спеше, лицето ѝ страдаше, че не притежаваме толкова много неща... Нямах намерение да я спирам, но предпочитах да се разделим мълчаливо. И все пак исках да ѝ докажа, че се лъже – щастието не беше в притежаването на предмети! Преди да отворя уста обаче, видях как тичам към трамвая.

Скочих в движение, но пред мен се изправи контрольорът и започна да ме мъмре.

– Да, имате право! – пресякох го аз. – Но не сте ми нито брат, нито братовчед! Не ми говорете на ти!

Контрольорът остана с отворени от изумление уста. Аз също разбрах, че думите ми са безполезни и ненужни като думите на жена ми, усещах нечий насмешлив поглед в гърба си, страничното ми зрение механично отбелязваше докъде е стигнал трамваят и ме обхващаше все по-голямо възмущение от искреното учудване върху набръчканото лице на контрольора...

Аз се бях събудил, лежах неподвижен и исках да мисля за нещо голямо и важно, но не можех. Едва отворил очи, те сякаш ослепяваха пред случки, за които понякога дори не знаех кога са станали. Те връхлитаха върху мен безразборно. Струваше ми се, че ненадейно съм попаднал във вътрешността на огромна баница и непременно трябва да изляза, но тъпчех на място, всеки пласт приличаше на предишния и аз не виждах къде е краят.

Това бяха отвратителните мигове на сутрешното себеосъзнаване. Те сякаш още пазеха спомена за болката от първата глътка въздух, разпънала дробовете ми на новороден. Измъчвах ме миризми, обикалях места, отдавна вече забравени, преследвах ме разговори, чийто смисъл бях пропуснал да разбера... Питам се що за човек съм, какво съм създал и какво ще създам. Искан да проумея истината за себе си и откривах много истини, но нито една от тях не ме задоволяваше и успокояваше.

Изглежда, действителното събуждане идваше сетне – настъпваше миг, когато изведнъж се освобождавах от непосилното бреме на полусънните си преживявания. Тогава любопитно гледах света – слънчев или дъждовен, ветровит или душен – и с удоволствие мислех за водата в банята, за кафето, което сам щях да си сваря.

Като У₃₄ не можех да проумея характера на Влахов, а превъплътен в неговия образ, блуждаех в някаква неопределена атмосфера, където нещата съществуваха без ясни очертания и често ме подмамваха, тъй като произволно и незабележимо се подменяха. Чия беше вината? Какво ми пречеше? Проследявах живота на обекта във всичките му измерения, понякога изваждах на бял свят неща, който той дори не подозираше, но резултатът оставаше непроменен. Не успях нито веднъж да постигна най-простото – да се приспособя към настроението му. Колко пъти едни и същи причини пораждаха най-различно настроение?

Това беше поражение и трябваше да го призная. Бях забравил, че се намирам под наблюдението на Съвета, и мислех да се явя с доклад, но Главният ме изпревари – отмени задачата ми, както и сходните задачи, поставени пред още неколцина от нас. O_{174} например трябваше да се превъплъти в инженер Стоил Иванов, приятеля на Влахов. Новото решение на Главния предвиждаше конструирането на специален апарат. С помощта на този апарат замисленият опит щеше да бъде извършен на самата планета с участието на истински земни жители, но от разстояние. Разбира се, нищо не пречеше на Главния да вземе това решение малко по-рано и да ни спести отчаяните главоблъсканици, но, изглежда, и цивилизации, по-могъщи от нашата, не са застраховани от подобни бъркотии. Или може би по-голямата степен на цивилизованост предполага и по-големи бъркотии?

След няколко часа планетно време апаратът бе конструиран и готов за действие. В залата освен Главния и Съвета на петте трябваше да присъствуваме и ние – неуспелите превъплътители. Главният се въздържаше от обяснения, мислите, които излъчваше, бяха безпосочни и далеч от предмета. Той се съсредоточи едва в последния миг и внесе корекция в първоначалния си замисъл – размени местата на Иванов и Влахов, т.е. даде главната роля на Влахов. Не знаех какво точно ще последва, но изразявайки се с категориите на Влахов, навярно трябваше да бъда поласкан.

После се оказа, че съм избързал – всъщност само предстоеше настройка на апарата. Освен това Главният искаше да провери доколко Влахов е податлив на внушения. Издебнахме го на футболен мач и мислите му, усиловани и насочвани от нашия апарат, причиниха неприятни преживявания не на един и двама от зрителите, включително и на Иванов, да не говоря за играчите и ръководителите на отборите, които си имаха други сметки. По-късно обаче Главният се видя принуден да прекрати срещата между Влахов, Стоил и Ана. Податливостта на нашия обект към внушение бе най-доброто, което можеше да се желае, но той бе на път да забърка история, чието преждевременно заплитане застрашаваше сетнешния ход на опита.

Днес най-после щяхме да започнем. Вече не мислех за бъркотии, напротив – смятах за съвсем естествено, че нашите превъплъщения са предхождали конструирането на апарата. Нещо повече, ако трябва пак да се изразя с категории на Влахов, можех да бъда горд, загдето съм подсказал на Главния такъв податлив обект!

И така, ние седяхме в централната зала с таван, върху който бе изобразено нашето звездно небе. През една от стените се виждаше чуждата и странна планета, чийто живот бе примитивен, ала загадъчен. Аз можех да удостоверя това, по-точно – неуспеха ми да се превъплътя във Влахов. Можеше да удостовери това и N_3 , ако се беше върнал при нас. Само че ние отбягвахме да мислим за него, защото тогава напрежението около Главния рязко се повишаваше и силовото поле заплашваше мислите ни от невъзвратно разпадане, наричано от земните жители амнезия. Концентрираното напрежение около Главния бе новост, която той сам бе програмирал в себе си подир изчезването на N_3 .

Долу на планетата бавно пълзеше линията на разсъмването. Ту тук, ту там ярко пламваха снежните върхове на планините. Когато сред едно огромно зелено петно се показва районът на опита, планетата изведнъж полетя към нас, сякаш следващия миг корабът щеше да се вреже в нея. През екрана, идвайки насреща ни, се мяркаха голи скали и гористи склонове, дървета със сънни листа и безкрайни хълмисти полета, села, градове... После екранът като че ли изчезна и ние се намерихме в стаята, дето току-що бе отворил очи Величко Влахов.

– Нула секунди! – рязко като гонг прозвуча мисълта на Главния и опитът започна.

Покрит до раменете със сиво одеяло, Влахов се прозина, потри носа си и кихна. Мигът на себеосъзнаването бе минал, но в главата му все така владееше истински безпорядък. Кой по-добре от мен познаваше това състояние? Там гъмжеше от образите на всевъзможни хора – също както в мига на себеосъзнаването, но без онова мъчително напрегане да се освободи от подсъзнателните спомени. В съзнанието му произволно избухваха и мигновено угасваха отделни мисли, пъкаше от неоформени още желания. Този хаос обаче не пречеше на Влахов да бъде щастлив. Причините за щастието му бяха елементарни: свежият въздух на утринта, цветът на ясното небе, слънчевото петно

върху тавана. Той мислеше – по-скоро виждаше – как става, протяга се пред прозореца и после, мързеливо почесвайки гърба си, отива към банята... Без да забележи, той човек няколко пъти изживяваше простите действия, които му предстоеше да извърши, и кой знае защо възприемаше всичко това като удоволствие от излежаването.

Той беше радостен и не му се ставаше, чакаше слънчевото петно да слезе от тавана и да легне върху очите му. Ала постепенно започна да го обзема тревога. Той си спомни вчерашния ден и захвана да анализира поведението си, но Главният мигновено насочи мисълта му другаде. Влахов не биваше вече да си спомня излишни неща. Съзнанието му постепенно се изчистваше от оная ненужна мисловна смет, докато остана само безпокойното очакване да позвъни телефонът. По-късно той щеше да нарече това предчувствие, защото не знаеше, че в същия миг по други канали Главният въздействуваше и на други хора.

Най-сетне телефонът иззвъни.

– Другарю Влахов – сред шума и пукането на слушалката се обади женски глас, – днес точно в десет часа трябва да бъдете в кабинета на генералния директор!

В десет часа генералният директор на обединението му съобщи, че от днес той става началник на отдел. След тази среща Главният усили ритъма. Картините не се различаваха много от онези, когато виждахме как летят през екрана скали и безкрайни хълмисти полета, само че сега летяха лица на хора, кабинети, писалища. Съзнанието на Влахов беше неподготвено да възприеме такова бясно движение и затова много неща по своя път той просто не успя да забележи. На последната картина, с която Главният се върна към предишния ритъм, Влахов вече седеше зад писалището на генералния директор. От този миг, без да изключва апарата, Главният остави Влахов да действа сам...

3

Това заседание сякаш никога нямаше да свърши! Всички пушеха, тютюневият дим се стелеше из целия огромен кабинет и на синкави сплескани облаци бавно се издигаше към полилея от ковано желязо. Гледайки тавана, Влахов си спомняше как една вечер летя с реактивен самолет. Напоследък той често летеше, но тая вечер остана в паметта му. Самолетът за секунди прониза облаците и над тях се показва някакъв друг свят. Горяло някога отдавна, небето още имаше цвят на тухла. Летяха повече от два часа и небето през всичкото време тля, но не изтля докрай, цветът му остана непроменен. Когато кацнаха, на летището валеше дъжд, пистата студено блестеше от светлината на прожекторите. Наистина ли небето над облаците още червенееше, или от един нереален свят бе попаднал в друг, по-нереален? Капките, които шибаха лицето му, бяха съвсем реални...

Той неволно прекара длан по лицето си, сякаш го бършеше. Защо си спомняше това? Може би от умора – заседаваха без малко три часа. Само изказването на главния инженер траеше вече трийсет и пет минути! Сложил ръце на масата, той говореше с усмихваща се лекота. Човек би рекъл, че думите му са наредени някъде из периферията на съзнанието и е достатъчно да държи клапаните му отворени, за да се излива той поток от термини, въпроси и формулировки. Добре поне, дето не спомена лабораторията и Трендафил. Друг път начеваше с тях, а сега сякаш ги бе забравил.

Когато чуеше за лабораторията и Трендафил, на Влахов започваше да му се струва, че е седнал под душ и някой пуска ту топла, ту студена вода. Иначе само си спомняше летенето с реактивен самолет, но и в двата случая преставаше да мисли за главната тема на заседанието – неочаквания застой в изпълнението на плана. Гледаше лицата на своите помощници – така обикновени и достъпни, когато влизаха един по един в кабинета му, и така непроницаеми сега... Очи, носове и уста; погледи, които се събираха в една точка и все пак никъде не се пресичаха. И някакво празно пространство около него – в това пространство думите сякаш забавяха скоростта си и идваха гладки и заоблени, а погледите го заобикаляха. „Нагледно пособие за изучаване теорията на относителността! – с горчива ирония мислеше Влахов. – Толкова голяма ли е масата ми, та изкривява дори посоката на погледите!“

Заседанията винаги му тежаха – заедно с тютюневия дим, който се пластеше, кабинетът се изпълваше и с мисли, които го давеха. Тези мисли държаха тялото му

изправено, леко намръщеното му лице неподвижно гледаше напред, едната му ръка лежеше върху бял лист хартия, а другата стискаше писалка, обърната с перото нагоре. Той никога не записваше – това бе работа на секретарката. Писалката му трябваше да почука с нея, ако се наложи, но неговите помощници бяха дисциплинирани и не си пречеха. Пречеха само собствените му мисли, а нямаше как да им почука. Подобни мисли не биваше да го занимават, докато заседава, но той беше безсилен да ги отклони – те сами избираха времето и мястото на появата си. „Станала е някаква грешка! – мислеше той. – Те чакат сега да се изкажа – навярно ме вземат за някой друг! Не, невъзможно – толкова дълго никой нищо не е забелязал!“ Тези мисли сякаш увеличаваха празното пространство около него и му пречеха да си представи един друг свят – по-прост, обикновен и разбираем.

На мислите му никой не можеше да почука и ги прикани към ред и дисциплина, но затова пък той можеше да прекъсне заседанието. Когато главният инженер най-сетне млъкна и посегна към цигарите си, Влахов се изкашля.

– Достатъчно! – каза той. – Днес стига! Ако продължаваме така, на всеки от нас трябва да му бъде назначен специален заместник, който да върши работата, докато ние заседаваме! Няма да правя изводи, но ще помоля следващия път да се говори ясно и сбито!

Лицето на главния инженер почервения, той забрави, че е посегнал към цигарите, и дръпна ръката си.

– Не бива деловите ни заседания да се превръщат в теоретични конференции, дето всеки иска да блесне със знанията си!

Той си спомни изказването на главния инженер и осъзна, че всъщност говори само за него. Но защо? Нали не спомена Трендафил и лабораторията? Осъзна също, че по-леко е да говориш, когато си последен и не чакаш преценка за думите си... Не, лъжеше се! Искаше само по-скоро да се отърве от тези погледи и усмивки, които отдавна вече преценяваха.

Той си остави писалката и каза:

– Сега сте свободни!

Последна и както винаги – на пръсти, излезе секретарката му.

Той стана и по навик отвори прозореца. Отдолу идваше шумът на улицата, върху покрива на отсрещната сграда жълт неонов надпис приканваше към спестовност. Както винаги вечер, сиянието на неона скриваше планината. Всичко – както винаги! Това успокояваше. Както винаги подир заседание, и сега незабелязано изветряваха угнетяващите мисли. Но не докрай. Бяха изминали няколко месеца – той почти свикна да не се изненадва от факта, че е генерален директор, но усещането за някакво странно присъствие в два свята: неговия, когато мисли за себе си, и на другите, когато го преценяват, си оставаше...

Дали да повика Трендафил? Един разговор с него можеше да го поразсее. Уви, толкова глупав е старият му приятел, че само ще сгъсти напрежението.

Той не усети кога е влязла секретарката му:

– Другарю генерален директор...

Влахов неохотно се обърна.

– От телевизията... Все още чакат! Обясних им, че сте уморен, ала те настояват! Какво да им отговоря?

– Да влязат!

Пръв се вмъкна един млад шишко с червендалесто лице, с таке на главата и филмова камера в ръце. След него влязоха още двама. Намръщеният носеше куфарче, което се оказа магнетофон, а другият беше осветител. Той поздрави с кимване и веднага запита секретарката къде е контактът.

– Измъчихме ви, другарю генерален директор – каза шишкото и Влахов едва сега забеляза русите му мустаци. – Но ще потърпите още малко. Славата иска жертви! Знаете ли колко зрители има телевизията?

В това време кабинетът се изпълни с бяла, режеща очите светлина и Влахов неволно замижа.

– Трябва още един човек – каза осветителят. – Да държи от другата страна... Мила другарко, нали ще помогнете? – обърна се той към секретарката.

– Не е хубаво да седите зад бюрото! – неодобрително поклати глава шишкото. –
Нужно е повече интимност, непосредственост... Най-добре е тук, до тази масичка!

Той хвана Влахов за лакътя и го поведе към масичката. Намусеният беше отворил куфарчето-магнетофон и навиваше лентата. Тия хора си знаеха работата – на Влахов му хареса тяхната непринудена непосредственост и бързината, с която се приспособяваха към всичко, без да изгубят нищо. Тогава той си спомни за празното пространство, което го обгръщаше на заседанията, и се намръщи.

– А, не така! – каза шишкото. – Малко по-весело! Един ръководител не може да говори за успехите на своето обединение с такова лице!

Влахов послушно се усмихна. Ето, такъв човек му трябваше! Той погледна светлите очи на шишкото – този не беше смущаван от нищо и затова сам никого не смущаваше, неговото присъствие сякаш обединяваше двата свята – на собствените мисли и на чуждата преценка. Влахов сложи ръка върху рамото му:

– Всичко ще стане, както трябва... Но вие много бързате, аз пък съм уморен!

– Прекрасно! – възкликна шишкото. – Сега ще седнем, нали? Ето, така!

Той седна и му показва как трябва да държи тялото и главата си.

– Отпуснете се! – посъветва го той. – Забравете, че пред вас има камера! Е, не съвсем де!

Шишкото се засмя и Влахов изведнъж видя, че държането му е далеч от всякаква непринуденост. То беше само навик! „И какво от това? – рече си той. – Казват, че навикът бил втора природа. Ще трябва да свикна и аз!“

– Знам, че сте уморен, но проявете още малко търпение! – подкани го шишкото. – Така... Вие сте роден киноартист!... Светлина!

Докато траеше интервюто, Влахов отново се оживи. Всъщност, мислеше той, в основата на всичко е умората. Какво удивително има в това, че е генерален директор? Ето, вземат интервю, ще го покажат по телевизията...

Тези хора му действаха отморяващо. Не е ли истина? За първи път, откак седна в тоя кабинет, говори, без да го е грижа дали ще сбърка в някоя подробност!

Той се усмихна и въпреки заслепящата светлина видя довольното изражение на шишкото. Влахов искаше да му смигне, но се сдържа – нали не биваше съвсем да забравя, че е пред камера! Той също беше доволен – светът никога не бе му изглеждал по-реален, отколкото сега, в белия блясък на прожекторите и пред равнодушното око на камерата. Един реален генерален директор на едно реално обединение! Вече не го измъчваше споменът за реактивния самолет и червеното, вечно тлеещо небе. Говореше спокойно и разказваше за успехите на обединението, за работата и грижите на своите сътрудници и през всичкото време се усмихваше, както го бе помолил шишкото.

– Готово! Край! – каза шишкото, бялата светлина угасна и в кабинета помрачня.

Това ли беше всичко? Влахов учудено ги гледаше – шишкото се прозяваше, намусеният затваряше куфарчето си, осветителят навиваше кабелите. И тримата бяха уморени, без особена радост, че са привършили работата си. Това ли беше всичко?

– Ще се видите в сряда! – рече шишкото. – Извинявайте за безпокойството!

Влахов поклати глава – това не можеше да бъде всичко! Той искаше отново да светнат прожекторите и да продължи, но те си отидоха, без да оставят никаква нова мисъл след себе си и без да отнесат нито една от старите. Само в кабинета беше помрачно.

Влахов погледна затворената врата. Бяха ли идвали някакви хора, или така му се стори? Ето, преди миг мислеше да повика Трендафил, за да се поразсее, но е минало работното време, нещо не му се ще. Откъде идва тази идиотска мисъл, че е виновен и напразно унижава себе си? Нали двете предположения си противоречат!

Когато излезе от кабинета, секретарката още не си беше тръгнала. Той погледна току-що начервените й устни.

– Вие къде отивате?

– Чака ме мъжът ми... Долу...

– Ах, да! Защо не ми казахте да ви освободя по-рано?

Тя сви рамене и нищо не отвърна, стоеше и гледаше чантата си, до чантата бяха сложени ръкавиците й. Най-после Влахов проумя, че й е неудобно да тръгне преди него.

– Довиждане! – с въздишка рече той и се упъти към вратата.

Когато се събуди сутринта. Влахов вече знаеше кому трябва да позвъни и се учудваше колко лесно го е забравил. Стоил! На онези дембели – така нареченото ръководство на обединението – щеше да им се наложи да се посместят. Много нашироко са се разположили, устата им леят сладки и заоблени приказки, а един пътен съвет няма кой да му даде! Да видим няма ли сега да им преседне!

Както беше по пижама, той посегна към телефона. Обади се женски глас, който странно му напомняше нещо. Така понякога цветовете и миризми му напомняха детството и той се изпълваше с радостна увереност, че го очакват приятни дни.

– Търся другаря Иванов – рече той, като продължаваше да мисли за женския глас. – Ще бъдете ли така любезна...

Оттатък малко се позабавиха, после някой спокойно каза:

– Иванов на телефона.

– Къде се губиш бе! – помъчи се да говори дебело и грубо Влахов. – Знаеш ли откога те чакам?

– Кой се обажда?

– Сигурно някой, чийто глас си забравил!

– А! Ти ли си?

– Ела към обяд при мен – с престорено недоволство продължи Влахов. – Ако искаш, разбира се, да не кажеш после, че ти заповядвам! А да те чакам ли?

– Не знам, ще видя... Сигурно ще дойда!

– Никакво – сигурно! Чакам те!

После Влахов се избърсна, пи кафе, което по навик вареше сам, и излезе.

Сутрин винаги отиваше в обединението пеш, но сякаш едва днес забеляза, че навън е есен. Над дърветата се носеха сребристи паяжини, навярно идваше студена зима. Грееше слънце, но въздухът беше свеж, само да не минаваха толкова коли – всяка от тях мъкнеше подире си опашка от миризма на бензин. Нищо обаче не можеше да развали доброто му настроение. Да стъпваш върху прясно нападали листа беше удоволствие. Всъщност единствено през есента небето ставаше синьо, лете слънцето го избелваше и то изглеждаше овехтяло като след прекомерна употреба. Милиарди години все едно и също небе! Добре, че имаше есен, да му върне цвета. Само миризмата за съжаление оставаше непроменена – на бензин. Ала не е ли смешно да се възмущава? Докъде ще стигне, ако два пъти на ден сменя гледната си точка? Веднъж – на пешеходеца, възмутен от колите, сетне – недоволство от пешеходците, че забавят скоростта на автомобила.

Не, есента му харесваше, защото обичаше спокойствието ѝ. Когато всичко узрееше и мислите стигнеха своя логичен завършек, нямаше причина за тревога. Тогава и небето се подновяваше, жълтият и червен цвят на листата сякаш избистряха света и го стопляха. През лятото човек мислеше за лед, през есента – за топлина. Сигурно нещо ставаше в душата му, а то лятото и есента бяха еднакво безразлични към генералните директори независимо дали ходеха пеш, или наблюдаваха света през прозореца на автомобила. „Добре, че позвъних на Стоил! – помисли си той. – Никога не ми е бил така нужен, както сега!“

В обединението секретарката веднага забеляза доброто настроение на шефа си и умоляващо запита:

– Ще ми разрешите ли да изляза за два часа?

– Може... И дори за повече, но първо ще посрещнем един гостенин!

В кабинета той постоя малко пред прозореца – сега светлината на неона не скриваше планината. Тя лежеше далече зад покривите – все още синьо-зелена, разнежено съсредоточена в себе си. Влахов усмихнат се върна при писалището и протегна ръка към телефона. Интересно, беше ли разбрал Стоил къде го вика? Когато в мембраната прозвуча гласът на жената, той осъзна, че този път е позвънил само заради нея...

– Търся другаря Иванов – каза той, като се мъчеше и пред себе си да не изглежда развълнуван.

– Излезе... Кой го търси, моля? – Жената попита без любопитство, но с някаква мека настойчивост в гласа.

– Негов познат – отвърна Влахов, затвори телефона и мигновено се изпълни със съжаление, задето не продължи разговора.

Телефонният звън завари Иванов в банята.

– Тебе дирят! – малко учудена каза жена му, защото тъй рано още никой не беше им звънил.

Той не можа веднага да намери чехлите – кой знае как се бяха пъхнали между мивката и пералнята. После грабна хавлията, но я остави – тялото му беше насапунисано. Докато говореше, потръпваше от хлад. Привидно грубият глас на Влахов не го заблуди – онзи имаше нужда от него! Сетне се упрекуваше заради последната фраза. Трябваше да бъде по-определен. Да или не! Но когато се върна в банята със засъхнала сапунена пяна по раменете, беше само силно възбуден. „Значи, не ме е забравил! – мислеше той и с трепереща ръка отвиваше крана. – Сега ще му кажа всичко!“ Но в мислите му нямаше никаква закана, а по-скоро удовлетвореност и предпазливо любопитство.

Застана под душа и затвори очи... „Хайде де! – изведнъж се сепна той. – Отде-накъде съм длъжен да отивам при него? Да не ми е нещо началник, та ще ми нарежда! Той да дойде при мен! Първо да ми се извини за онази вечер, напи се като говедо и не знаеше какви ги дрънка!“

Когато обличаше хавлията и издухваше капките, които се стичаха към устата му, Иванов още нищо не беше решил. През главата му продължаваха да минават различни мисли, но те нямаха нищо общо с решението му.

Малко преди обяд, когато влезе в огромния кабинет, Влахов го чакаше изправен встрани от писалището си.

За миг Иванов спря до вратата – още нямаше впечатление, че нещо се е променило, сякаш вчера ядоха череши и сетне отидоха на мач. Единствено зелените очи на приятеля му като че ли не бяха същите. Едва после той разбра, че всъщност вижда един нов, непознат до днес Влахов. Възпълните му устни, чувствителните ноздри, край които вече се оформяха две недълбоки бръчки и придаваха мъдро изражение на лицето му – всичко в него вече бе докосвано хиляди пъти от възхитените погледи на множество хора и това възхищение сега сякаш се излъчваше като радиация наоколо.

Тази радиация проникна и в душата на Иванов, но той скоро се окопити. Възхитени погледи на хората? Вятър работа! Просто приятелят му искаше да изглежда доволен, но и този път не можеше да го заблуди. Задоволството идваше с успеха, а Иванов добре знаеше как вървят нещата в обединението. Никой не обичаше приятеля му – Влахов само се опитваше да изглежда доволен от себе си и това лесно му се удаваше, защото беше обаятелен. А особена обаятелност изпълваше пространството около него главно когато се нуждаеше от някого!

Влахов тръгна към вратата, така че срещата им стана някъде по средата на кабинета.

– Как живееш? – запита Влахов.

– Добре...

– Все там ли си?

– Все там.

Тези въпроси разочароваха Иванов и той се запита дали не греши в преценката си, но минута по-късно той щеше да разбере Влахов – макар и няколко месеца да бяха минали от последната им среща, те сякаш отново трябваше да свикнат един с друг, или пък да забравят какви са били някога. Най-малко от всичко сега Иванов желаше да се разделят като чужди.

Докато говореха, вратата зад тях се отвори и влезе секретарката с поднос в ръка – две кафета и две чашки кока-кола. Иванов отново се ободри – един генерален директор, комуто викаха „див петел“, не черпеше от проста любезност.

– Заповядай! – покани го Влахов.

Седнаха край масичката в средата на кабинета, точно под полилея от ковано желязо. Влахов почака да излезе секретарката и усмихнат се обърна към приятеля си.

– Е, добре дошъл. – Беше изгряла най-очарователната му, свикнала с възхищението на хората усмивка. – Ние сме стари приятели и няма нужда от дълги предисловия! С две думи – каня те да дойдеш при мен! Преди да те запитам съгласен

ли си, искам да те предупредя, че наследството ми е тежичко... Няма да говоря какво е правило предишното ръководство. Но тук има големи възможности за работа! Особено за хора, талантиливи като теб! Тук ти най-пълно ще почувствуващ удоволствието от добре изпълнения дълг!... Аз не държа кой знае колко на генералното си директорство, но елементарната обществена почтеност ме задължава да дам всичко, на което съм способен. Затова са ми нужни верни, с проверена деловитост хора, които ще ме разбират. Питам те – съгласен ли си да те предложи за мой заместник?

„Хайде, ти си Петър Райчев, пък другите ще лепят афишите!“ – радостно помисли Иванов и ни най-малко не се подиграваше, защото отдавна бе очаквал това предложение, чакаше го още от мига, когато научи за необикновеното издигане на Влахов.

После изведнъж му се стори, че не е разбрал добре – той го викаше за свой заместник! – посегна към кафето и се ядоса, защото ръката му потреперваше...

5

Досегашният заместник на генералния директор беше само „временно изпълняващ“ длъжността. Влахов му съобщи, че най-после го освобождава от двойния товар, но важното каза накрая, когато онзи вече се усмихваше – постоянният заместник идваше отвън.

След заседанието, на което представи новия си заместник, Влахов помоли Стоил да не бърза, защото иска да се посъветва с него.

– Видя ли ги? – запита той, когато останаха само двамата. – Добре и гладко говорят – до един готови оратори! Но върви, та работи с такива хора!

Стоил смутено се усмихна:

– Какво да ти кажа...

Той бе доловил, че хората го приемат добре. Всъщност още беше рано да се говори за някакви определени чувства. Длъжността заместник бе една, желаещите за нея – много и тъй като не можеха всички едновременно да я заемат, предпочитаха да видят на нея външен човек. Но докога?

– Сега внимавай – каза Влахов.

През последните дни, макар и да знаеше, че предложението му ще бъде прието, той живя в тревожно очакване, за да разбере още веднъж днес колко умно е постъпил. Най-после беше спокоен, в обединението имаше вече един човек, пред когото можеше да говори, без да се съобразява с неговата мнителност. (Беше забравил Трендафил, който също не бе мнителен!) Един човек, който въпреки титлата си „зам.“ беше само Стоил и нищо повече. Той още не забелязваше как, без да ще, раздвоява времето и произволно оставя Стоил там, където го зарязва през оная вечер.

– Слушай внимателно – повтори той. – Всяко предприятие може да загази! Но тая пасмина, дето я видя тук, не я бива за нищо! Аз съм сам! Няма кой да ми направи един свестен анализ на причините защо изоставя планът. Това ще бъде твоята първа задача!

Той се разхождаше из кабинета – креслото зад писалището вече не беше единственото място, дето се чувствуваше сигурен и защитен срещу всяка изненада.

– Разбираш ли? Десетина дни – толкова му е работата!

Стоил искаше да възрази, че – напротив – това е ужасно малко време, ала не посмя. Пред него се беше изправил Влахов – с ръка в джоба на панталона, широките му гърди леко разтваряха самото, а при ръката платът се събираше в красиви, меки гънки. Стоил бе готов да се закълне, че в тоя миг Влахов слуша и вижда само себе си. Той знаеше колко е опасно да стреснеш един началник дори и когато е твой приятел.

С това не винаги осъзнато усещане за раздвоение на времето Влахов прекара и следващите дни. Сега той влизаше през вратата от алуминий и стъкло, както преди няколко месеца – със същата свежа способност да възприема и най-незабележимото. Тая способност говореше за бодрост на духа. Той отново се радваше на отражението си в стъклото, а стъпалата изкачваше щастлив, изпълнен с впечатления от есенните улици.

Такава хубава есен още не беше преживявал.

Понякога викаше Стоил при себе си, но по-често отиваше при него и винаги се радваше на щастливото си хрумване. Навярно у Стоил имаше нещо от характера на шишкото с кинокамерата. Беше се приспособил на новото място със същата бързина и непретенциозност, сякаш седеше тук от години. Първия път, когато влезе при него, Стоил се изправи, но Влахов го помоли никога вече да не постъпва така. Почтително изправен и с отпуснати надолу ръце, Стоил като че ли влизаше в друго време – времето на заседанията и осъзнатата невъзможност да бъдат съединени световите на собствените мисли и чуждата преценка. То отдалечаваше Стоил от онази вечер в ресторанта и връщаше Влахов към усещането за празно пространство. Той искаше да има приятел до себе си. Само в присъствието на приятел можеше да се живее без мъчителното очакване на неприятности.

На десетия ден, както бяха уговорили, Стоил се яви да направи анализ защо изостава планът на обединението. Той влезе в кабинета, току-що подстриган, в нов костюм и с нови обувки. Тая прекалена официалност не се хареса на Влахов. Когато човек имаше да съобщи нещо радостно, не мислеше толкова много за външността си. Без да разбира още, че иска да поотложи разговора, той повика секретарката и поръча да им донесе кафе и коняк.

– Как ти се струва? Тая година Витоша много рано посивя!

Стоил се усмихна:

– Да бе... В града дърветата още са зелени, а Витоша вече чака зимата.

Готовността на Стоил да говори за странични неща го разтревожи, той се върна и седна зад писалището. Оттам продължи скрито да наблюдава приятеля си – настроението на Стоил бе твърде добро, за да изглежда истинско. Зад такова усмихнато лице, което още не познава бръчки, можеше да се скрие всичко, дори и най-неприятното.

Когато секретарката донесе кафето и коняка, Влахов се съвзе и най-после осъзна, че още е рано да очаква неприятни неща от Стоил.

– Е, казвай – рече той. – Слушам те.

Стоил прочисти гърлото си и Влахов намръщено сви очи. Дразнеше го тоя навик на някои хора да предизвестяват света, че започват изказването си. Но още първите думи на Стоил разсеяха недоволството му.

– Напразно говориш, че сме загазили!

Значи не сме загазили! – вътрешно се усмихна Влахов. Стоил все пак беше човек на място!

– От всички документи, а и от онова, което сам видях, става ясно едно – обединението се развива!

След такова начало би следвало Стоил да направи стереотипния преглед: такива и такива постижения, такива и такива недостатъци, ала той не постъпи така. Дълго и подробно говори за отношенията между хората в обединението и понякога Влахов оставаше изненадан от наблюдателността му. Десет дни – та кога беше успял! Но малко беше новото в тези наблюдения – те почти напълно съвпадаха с неговите собствени! Новото излезе във втората част на доклада, когато Стоил започна да описва конкретното положение в различните предприятия. Сега Влахов чуваше неща, които в по-голямата си част му бяха неизвестни, той често прекъсваше приятеля си, питаше го и му изглеждаше странно, дето сам не се е сетил да извърши същото – да прегледа документите и надникне тук-таме. Всичко като че ли бе лежало на повърхността, трябвало е само по-голямо внимание. После видя, че не е съвсем прав – някои работи не се бяха удали толкова лесно и на Стоил. Това личеше от начина, по който от време на време говореше – по-продължително обмисляше думите и ги изричаше по-бавно, сякаш искаше първо в себе си да провери как ще прозвучат.

Понякога Влахов намръщено гледаше – обикновено, когато Стоил отиваше опасно близко до неприятни неща. Тогава той мислеше дали Стоил не пресилва и дали десет дена не бяха твърде кратък срок за едно по-сериозно проучване, но не успяваше да довърши мисълта си – приятелят му бързо преминаваше на друг въпрос.

– Не... почакай! – прекъсна го той. – Казваш, че на два завода в провинцията им пречи транспортът?

– Да – сви рамене Стоил. – Вместо до цеховете суровината я стоварват на километър и половина... Но това е проектантска грешка, недовидена още от предишното

ръководство!

– Знам, знам... Продължавай!

– Остава лабораторията при управлението – с едва доловимо облекчение каза Стоил. – Тя е почти цял научен институт и нейното значение е голямо. Според мен обаче началникът на лабораторията е крайно неподходящ!

– Не! – изведнъж се възпротиви Влахов. – Само Трендафил не закачай!

– Имах на разположение едва десетина дни... – веднага се отдръпна Стоил. – Може и да греша.

– Не – изведнъж искрено отвърна Влахов. – Не грешаш! Там е работата, че не грешаш!

Той си наля коняк и го изпи на един дъх. После, като гледаше гладкото, добре избръснато лице на Стоил, неговата широка брадичка и спокойните му, предани очи, разбра, че е избухнал по навик. Не обичаше да му споменават за Трендафил, но щом и Стоил не намираше друг изход, какво повече! Той си отдъхна – Трендафил преставаше да бъде бreme... Сетне неволно си спомни как и Трендафил седеше някога пред него, а той се радваше, че вижда един приятел при себе си. Не, Трендафил си оставаше бreme и образът му продължаваше да го тревожи. Той се размърда, сякаш искаше да се изправи, но само сложи ръцете си върху писалището.

– Не виждам причини за особено безпокойство – това е най-важното, което исках да кажа! – завърши Стоил.

Стоил беше млъкнал преди миг, но на Влахов му се струваше, че е изминало ужасно много време.

– Щом началникът на лабораторията е неподходящ – припряно каза той, – ще послушам съвета ти!... Започваме обща работа... не бива от самото начало да бъдем на различни мнения! Издай заповед и ликвидирай въпроса! Ще пиеш ли още един коняк?

– Нали сме на служба?

– Я не ставай педант, генералният директор те кани! Това нищо ли не означава за теб? – смигна му той.

Иванов посегна към бутилката и докато наливаше, Влахов отново си мислеше каква щастлива находка за него е Стоил. Той се огледа, сякаш в кабинета наистина се намираше онова, с което достойно можеше да награти приятеля си.

Върху покрива на отсрещната сграда вече светеше неоновият надпис и като гледаше неговото жълтеникаво сияние, Влахов изведнъж почувствува колко крехка и несигурна е радостта му. Нали така се беше радвал и когато доведе Трендафил? Пиха от същия коняк и светеше същият надпис! Но тогава беше началото. Толкова много време ли измина?

Стоил тракна празната чаша върху масичката и Влахов трепна. Вече знаеше, че щом Стоил си излезе, той през всичкото време ще мисли само за Трендафил и няма да му помогне нищо, дори старият му навик да разширява и стеснява произволно понятията, за да включи или изключи от тях онова, дето му се нрави или му тежи.

Лицето на Стоил доволно се усмихваше.

– Стоиле – рече Влахов, – ти ме зарадва, а сега бързаш да ме обидиш!

– Защо? – удивен запита Стоил. – Какво лошо ти казах?

– Какво... Нищо лошо не си ми казал, напротив... Но нима не съм ти първо приятел, а сетне – началник? Ако те покания у дома, ще скучаеш – староергенска работа! В кръчма да отидем, не сме вече за тая песен...

– Ела у дома! – просто каза Стоил. – Откакто съм се оженил, ти още не си идвал у дома!

– Да не мислиш, че ще откажа!

Някой ден тая къща сигурно щеше да се пропука от тежината на вещите – това не му хареса, но още не мислеше, че е трябвало да откаже.

Креслата бяха скрити в калъфи, масите лежаха под покривки, вазите бяха без цветя. Вази без цветя – също като в магазин за мебели. Зад една витрина блестяха кристални съдове, от които – бе готов да се обзаложи – едва ли бяха отлепени етикетите. На стените висяха картини и завеси, а зад завесите навярно бяха

прозорците.

Когато прекрачи прага, той изпита странното усещане, че някога вече е идвал тук. Спомни си простото жилище на Трендафил и изведнъж разбра, че домът на Стоил му прилича на онези апартаменти, които много обичаха да показват във филмите. Един дом, където нищо не липсва освен може би връзка между живота и вещите. Вещите още не бяха оживели в биографията на хората или обратното – хората се бяха умъртвили в биографията на вещите, което навярно бе едно и също, защото еднакво пораждаше студенина.

Върху килима, скръстила крака по турски, седеше Ана и гледаше телевизия.

Когато влязоха, предаваха бюлетина за времето.

„Атмосферните влияния се сложиха благоприятно... Величини от порядъка на пет процента“...

– Ана – каза Стоил. – Това е Влахов. Спомняш ли си онази вечер, когато ви запознах?

Ана полека се изправи. Лицето ѝ все още беше занесено, ала очите ѝ го познаха. Толкова ли я интересуваше бюлетинът за времето?

– Атмосферните условия се сложиха благоприятно! – насмешливо рече тя и розовината по бузите ѝ изпревари усмивката. – Добър вечер!

– Добър вечер – смутено отвърна Влахов, но поздравът като че ли не стигна и той продължи, смущавайки се още повече: – Извинете, но истината е, че се самопоканих. Моля ви да не се безпокоите, няма да стоя много!

Тя не се беше изменила – същото момиче от ресторанта, само вече не с толкова доверчива ръка.

– Аз не се безпокоя! – все още поруменяла, каза Ана.

Зад гърба ѝ говорителят продължаваше да отваря и затваря уста.

– Искате ли да пиете нещо?

В гласа ѝ като че ли прозвуча лукавство.

– Не – побърза да отговори той. – Вече пих.

– Какво ни пречи да пийнем и тук? – обади се Стоил.

Ана дори не погледна към мъжа си. Зад гърба ѝ сега картината на екрана трептеше, сплетена в зигзаговидни бели и черни линии. „Кой както иска – весело говореше някой зад линиите, – но аз всеки ден пия мляко!“

– Страхувате ли се? – запита тя.

Влахов не отговори веднага – въпросът ѝ беше повече предизвикателен, отколкото насмешлив. Навярно мислеше за оная странна вечер в градината на ресторанта, ала кой знае какво точно си спомняше тя.

– Добре – сви рамене той. – Не искам да бъда нелюбезен гостенин.

– Много помня гласове! – сякаш без връзка каза Ана и следващия миг той осъзна смисъла на думите ѝ.

Нима беше познала гласа му онази сутрин? Подир толкова месеца! Той се уплаши, че може да изглежда много развълнуван, и несигурно запристъпя от крак на крак.

Всъщност Влахов беше смутен още от мига, когато прекрачи прага и видя Ана, седнала по турски върху килима. Спокойната ѝ поза като че ли му обещаваеше същото спокойствие и на него, но веднага разбра, че се лъже. Идването му само я беше събудило от някаква апатия и сега, неестествено оживена, тя сякаш искаше да породи в душата му мисли и чувства, към които той не се стремеше.

Ана се засмя и като го гледаше право в очите, вдигна ръка и прибра косите си назад. Ръката ѝ се задържа върху врата, сетне слезе надолу, докосвайки с пръсти копчетата на блузата. Влахов си помисли, че със същото движение навярно тя се съблича, и неволно я видя без блуза, с гладки рамене и малки твърди гърди.

– Защо не седнете? – все така спокойно запита тя и ни най-малко не му се сърдеше за това, което бе пожелал да види. – Защо стоите прав? Или винаги държите да ви канят по няколко пъти?

– Отивам за коняк! – тържествено обяви Стоил и излезе от хола.

– Мислех, че началникът на мъжа ми е стар и с брада! – подигравателно каза Ана. – А се оказа, че сте вие.

Тя седна срещу Влахов, прибра краката си до краката на табуретката и го

гледаше с леко наведена глава.

– Началниците не са владици! – опита да се пошегува той.

Тя продължаваше да го разглежда и луничките по носа ѝ се смееха.

– Внимавайте! – неочаквано строго каза тя. – Аз съм религиозна!

– Моля да ме извините!

– Вече втори път се извинявате!

– Аз наистина ви моля да ме извините!

– Няма за какво!... Хората се извиняват, когато им е неприятно и искат да скрият това! На вас нали не ви е неприятно?

Тя премести табуретката по-близко и го погледна отдолу нагоре. Косата се свлече върху раменете ѝ, а присмехът по лицето ѝ угасна. То изведнъж стана сериозно, ала границите на тази сериозност бяха така колебливи и несигурни, че Влахов неволно се дръпна назад.

– Вие не обичате ли да си спомняте?

– Не – отвърна Влахов, макар да не беше истина. „Но зависи какво!“ – все пак уточни в себе си той.

– Ще загасите ли телевизора? – с неочаквано раздразнение запита Ана. – Или на вас не ви пречи!

Той послушно стана, отиде и изключи телевизора. Когато се обърна, отново срещна погледа ѝ и се уплаши от неговата откровеност. Тя упорито и безцеремонно го разсъбличаше.

Влахов пъхна ръце в джобовете на сакото, сякаш искаше да прикрие голотата си. Ана също се изправи, бавно, с отчаяна решителност в движенията, и застана недалеч от него, с отпуснати ръце и леко повдигната брадичка, стъпила с раздалечени крака като манекен.

В стаята беше тихо. Ана стоеше неподвижна сред вазичките и калъфите – дългокрака, с хлътнал корем и тесни бедра, – а Влахов я гледаше и не можеше да си спомни дали тогава, в ресторанта, е говорил пред нея за самотата си. Той никога и пред никого не говореше за това! Втрещеният поглед на Ана обаче му подсказваше, че въпреки неговата съпротива тя е отгатила всичко, и той си спомни сутринта, когато гласът ѝ го изпълни с радостно очакване на нещо хубаво... Влахов не искаше да си спомня тази сутрин, той искаше да забрави и вечерта, в която Ана му хареса. Той беше дошъл тук, за да избяга от тревогата си, но Ана стоеше срещу него – с предизвикателно повдигната брадичка и отпуснати ръце – и го тревожеше против волята му. Всичко тази вечер тя вършеше против волята му – разговора, в който го въвлече, намеците, погледите... Обхванат от някакво непонятно озлобление, той извади ръце от джобовете и си помисли да пристъпи към нея, ала в същия миг нейде се отвори врата.

Влахов изведнъж се опомни и видя пред себе си една жена в зелена блуза и сива пола. Тя стоеше недалеч от него, лицето ѝ беше спокойно и може би малко учудено.

– Тук може ли да се пуши? – запита той и помисли, че навярно е леко пиан, за да му се привиждат такива неща.

– Може! – с досада отвърна тя. – Защо да не може?

После отиде към витрината, дето блестяха кристалните съдове, и донесе три чаши. Влахов спечели облога със себе си – етикетите им не бяха отлепени.

Когато Стоил влезе с бутилката в ръка и видя пригответените чаши, доволен каза:

– Обичам, когато хората не губят напразно времето си!

Тази вечер като че ли и тримата бяха разменили ролите си. Стоил се напи пръв и произнесе наздравица, чието начало приличаше на край, а краят изобщо липсваше, защото изведнъж задрямва и не успя да стигне до него. Влахов се чудеше защо алкохолът не му действа, както друг път, но подир всяка чашка си казваше, че стига толкова. Ана поруменя и не можеше да гледа вече нито насмешливо, нито с досада – заедно с нежния цвят на лицето ѝ сякаш бяха избили и нейните истински мисли. Мислите ѝ го молеха да не бърза, а той по инерция все така си обещавахе, че тая чашка ще бъде последна.

Когато се намери в леглото си, без да знае как е станало това, вече съмваше и през болката, която бясно обикаляше през мозъка му и разкъсваше всичко по своя път, в съзнанието му се създаваше и се разпадаше една и съща картина.

Ана е седнала и съсредоточено гледа в чашата си.

– Всичко омръзва и после няма смисъл да продължава. Но първо трябва да се излъжеш! Мислех, че ти си изчезнал и никога вече няма да се появиш. А ти си бил началник на моя благоверен. Просто да пукнеш от смях!

Тя е равнодушна, с изопнато от алкохола лице. По това лице отново няма никакви следи от намерения, то е неподвижно и гладко, с една-единствена гънка – там, дето го подпира юрукът ѝ. Той иска да сложи ръка върху рамото ѝ, но го мързи и с идиотска настойчивост мисли, че Ана непременно ще дойде в квартирата му. От това видение, което се повтаряше с влудяваща настойчивост, той се освободи едва когато намаля главоболието му и отново заспа.

Събуди се към обед със схванати вратни жили и дълго стоя под хладния душ в банята. Кожата му настръхна, но студът върна свежата гъвкавост на мускулите му. После свари кафе и го изпи горещо, течността опари езика и гърлото му. Новото усещане разсея страха му, че е сторил нещо, от което сетне може да се срамува, но чувството му за неловкост пред самия него остана. То го напусна по-късно, по пътя към обединението – всъщност достатъчно беше да не повтаря снощната вечер, следователно не биваше да ходи у дома на Стоил.

7

– Другарят Трендафил Милев моли да го приемете! – тихо доложи секретарката.

– Защо му казахте, че съм тук? Няма ме... Заседавам!

Преди още да види в очите на секретарката колко неубедително е това, той видя пълния с недоумение поглед на Трендафил и се изчерви.

– Не мога да го приема сега! Обяснете му! – почти помоли той. – Да отиде при Иванов!

Секретарката излезе, а той си спомни деня, когато искаше да отиде при министъра, за да му зададе някои неудобни въпроси. Тогава лицето на Трендафил беше отчаяно, още по-отчаяно беше лицето на дъщеря му, а въпросите щяха да бъдат неудобни за министъра. Тогава него го душеше яката на ризата и не проумяваше как е възможно при толкова умни хора все още да има нелогични неща. Това беше времето, когато страдеше от своята безпомощност...

Той се изправи и тръгна към вратата: искаше да спре секретарката, преди да е върнала Трендафил, но още след първата крачка разбра, че повече отвсякога не желае да вижда брадатото му лице. Страхуваше се да не го разколебаят спомените му и този страх беше много стар, по-стар дори от приятелството им.

„Как да му помогна, когато няма начин! – питаше се той. – Разговорът ще бъде изтезание и за двамата ни, защото той няма да ме разбере! Трябва да мине време, за да осъзнае колко неподходящ е бил за началник на лаборатория!“

А с подобен началник на лабораторията работите нямаше да се оправят – той знаеше колко важно е всичко, което се върши там. Когато анализите закъсняват или се губят, или са неточни... Беше му мъчно за Трендафил, но имаше ли право заради чувствата си да пожертвува интересите на обединението? Не! Никой не му беше дал такава право!

Влахов се върна на мястото си и въпреки справедливостта на мислите му отчаяното лице на Трендафил все така продължаваше да го преследва. Ниско остригана коса и настръхнала брадица, нависнали вежди, под които се крият очи, дето никога вече няма да погледнат с добродушна насмешка...

– Какво искаш? – изведнъж се ядоса той. – Не превърна ли лабораторията в хаос?

– А ти! Обединението да не е цъфнало? – навярно щеше да му отвърне Трендафил.

– Не говори за обединението! Твоята работа беше само лабораторията!

– Защо лъжеш? Тебе никога не те е интересувало как работя, ти уволни предишния началник на лабораторията и ме доведе, за да имаш свой човек тук, но нищо не излезе! И сто човека да имаш, сам ти също трябва да разбираш от нещо!

Влахов удари с юрук по писалището, но Трендафил не млъкна, защото не беше в стаята и нямаше как да го изгони.

– Защо се преструваш? – ехидно запита Трендафил. – Нали ти беше известно, че

нищо не разбирам от лаборатория? А ти ме защитаваше, защото и твоето положение беше същото! Ти защитаваше себе си! Сега вече не съм ти нужен, имаш си друг... А и мене щеше да направиш свой заместник, но тогава беше нов и още не знаеше, че можело и така!

Влахов затвори очи. Какво общо с истината имаше всичко това? Нищо!... Никого не бе уволнявал заради Трендафил – предишният началник на лабораторията си отиде сам... Вярно е, не можеше да го понася, беше дребен и плешив, а той цял живот бе страдал от дребни и плешиви хора с кротки усмивки и любезни очи. От учителя му по математика до старшината на ротата. Но не го уволни, той си отиде сам, за да освободи мястото за Трендафил и за неприятностите, които Трендафил донесе със себе си. Защото още на първото заседание някой каза, че в лабораторията е настъпил истински хаос, и едва когато Влахов се намръщи, онзи нарече хаоса временно неблагоприятие, което скоро щяло да се оправи. Не се оправи до края... Беше сбъркал, но не можеше вече да отстъпи. В онова дебнене зад усмивки, в каквито неусетно се превърнаха заседанията, наистина искаше да има поне един свой човек наоколо. Но това ли беше най-важното? Просто той вярваше, че някой ден Трендафил действително ще стане добър началник на лабораторията. Тази вяра защитаваше той!... Можеше ли Трендафил да го разбере? Можеше ли да разбере също така, че освен приятелството има и нещо по-голямо – интересите на обединението например?

Влахов вече съжаляваше, задето не го покани да му обясни у кого всъщност е вината; един разговор непременно щеше да отвори намръщените му очи. Или пък най-малкото, сам той нямаше да изпитва това ненужно неудобство сега.

Протегна ръка към слушалката да провери бил ли е Трендафил при Стоил, но в същото време извънния прекият телефон.

– Влахов на телефона – привично каза той и веднага осъзна, че е избързал – на другия край можеше да е Трендафил.

Някой затаено дишаше в слушалката и Влахов посегна към вилката.

– А, ти ли си! – изпревари го спокойният, лишен от всякакво учудване глас на Ана. – Мислех, че е моят... Погрешно са ни свързали! – Тя млъкна и Влахов беше сигурен, че се усмихва – как ще ги свържат погрешно, когато телефонът беше пряк! – Аз съм тук наблизо. Влязох да пия едно кафе, но не ми е приятно да го пия съвсем сама...

– Покани някого... – с пресъхнало гърло я посъветва той и пак си представи усмихнатото ѝ лице.

– Вече поканих!

„Жалко!“ – искаше да каже Влахов, но само пое дълбоко въздух и стисна слушалката в ръката си. Оттатък вече нищо не се чуваше, слушалката внезапно онемя и той разтревожен запита:

– Ало?...

– Кафенето е до пощенския клон! – рече Ана и като почака малко, допълни: – На пет улици от теб! Може да се дойде и без кола, другарю генерален директор!

Тя се засмя и затвори телефона. Главата му се изпълни с равномерния сигнал от слушалката, но на него не му идваше наум да я отлепи от ухото си. После изведнъж се почувствува самотен и знаеше, че това не е самотност, а някаква празнина. Тя отдавна дебнеше наоколо и най-сетне бе зейнала. Всичко му опротивя, кабинетът го отблъскваше с неприятностите, преживени тук. Можеше ли нещо да запълни тая празнина? В нея нямаше място нито за работа, нито за приятели. Тя беше непристъпна и растеше неудържимо като есенното пожълтяване – всеки ден повече от вчера, днес повече отвсякога.

Когато влезе в кафенето, внезапно го обхвана неувереност – не знаеше какво от онази вечер е било действителност и какво – негова собствена измислица. Струваше му се, че зад обаждането на Ана се крие някаква шега.

Тя седеше в дъното на кафенето до голям плакат с море, плаж и жени в бански костюми. Плакатът пълнеше с пошлост не само кафенето. Влахов колебливо спря и мислеше да се върне, ала лицето на Ана го успокои. Тя се усмихваше невинно и весело; облечена в простичка домашна дреха, тя никак не приличаше на прелъстителка, а само на жена, която се готви да побъбре пред чашка кафе.

– Здравей! – каза тя. – Виждаш ли колко точно съм изчислила пътя ти – поръчах кафетата и подир минута ще ги донесат!

Той седна срещу нея. Отдавна не беше влизал в кафене и навярно щеше да се чувства неудобно, ако не мислеше колко различна можеше да бъде тази жена. Нищо в нея не напомняше онази чудновата вечер – изглежда наистина много си беше въобразил! Това го изпълни с неочаквана тъга и той примирено си каза, че така е може би най-добре.

– Защо ме разглеждаш? – запита Ана. – Ходих да ми направят ноктите...

Тя му показа ръката си и я сложи съвсем близо до неговата. Ноктите ѝ бяха тесни, заострени и меко проблясваха като вътрешността на мидена черупка.

– Имаш хубави нокти – спокойно каза той, зарадван от малко закъснялото откритие, че вече си говорят на ти.

– И твоите са хубави – рече Ана и хвана ръката му. – Такива нокти имат силните, решителни мъже.

Тя обърна ръката му с дланта нагоре и леко прекара пръстите си по нея. Онази странна вечер не беше измислена от него, тя съществуваше, но сякаш бе преживяна от други хора. Той си представи как Ана го гледаше, когато загаси телевизора, но да отиде по-нататък не посмя – такава чистота и спокойствие лъхаха сега от Ана.

Сетне келнерката донесе кафетата. Ана взе с лъжичката парче захар и внимателно го пусна в чашата. Движенията ѝ бяха точни и съсредоточени и като я наблюдаваше, той си спомни как само преди половин час тя му беше позвънила уж погрешка.

– Пак ме разглеждаш! – удиви се тя. – Толкова ли зле изглеждам?

– Не... напротив! Мислех нещо.

Тя престана да бърка кафето, извади лъжичката и я сложи в чинийката.

– Мислиш как съм сгрешила телефонния ти номер – случайно или нарочно? Няма да ти кажа!

– Такова нещо никога не съм си мислил – излъга той, внезапно уплашен да не би наистина да му е позвънила случайно. – Мислех само, че едно кафе се пие за пет минути... Ако бяхме в кръчма, щяхме да повторим...

– Докато се напием ли? – строго запита тя. – Благодаря!

Изпи кафето си мълчаливо, без да поглежда към Влахов, все така съсредоточена, отмерена и далеч от всичко, което можеше да породви някоя определена мисъл у него. Но цветът на роклята ѝ, нещо средно между кафяво, жълто и зелено – едва сега виждаше, дето роклята ѝ не е нито простичка, нито домашна, – бе обнадеждаващ. Нищо не разбираше от цветове и за първи път му идваше наум, че когато избира дрехата си, човек може да свърже цвета ѝ с предстоящо намерение. Тя беше избрала рокля със сложен, ала обнадеждаващ цвят.

Наистина ли не беше позвънила случайно? Той стисна парчето захар, което държеше между пръстите си, и го счупи. Струваше му се, че малкото кафене изведнъж се е превърнало в един затворен свят, откъдето само той не може да излезе, когато си поиска.

Когато усети, че Ана го наблюдава, той я погледна намръщен и почти сърдито запита:

– Имаш ли повече време днес?

– Зависи... – отвърна тя. – Ако потрябва, може да се намери.

– Денят е много хубав... Не искаш ли да се разходим из гората?

Те влязоха в парка откъм стадиона и мълчаливо продължиха покрай кортовете и лятната къпалня. После свиха към телевизионната кула.

По пътеката имаше сухи борови игли, между оределите листа на дърветата ту синееше небе, ту ярко блестяха бели облаци. Върху нападалата шума и по храстите лежаха слънчеви петна и когато вятърът ги разлюлееше, гората изведнъж се изпълваше с живот. Този живот не искаше никакво усилие да се включиш в него, той бе навсякъде и Влахов сякаш го носеше и винаги го бе носил със себе си. Ето какво бе родило желанието му да дойде тук – животът, в който имаше място за всичко.

Така той като че ли забрави спътницата си, зарадван от своето откритие. Назначаването на Трендафил и неговото уволнение, изостаналият план, Стоил и Ана,

която бе жена на Стоил, но крачеше сега заедно с него все по-навътре в гората... Всичко си имаше място и навярно това хората смятаха здрав смисъл – да понесеш едновременно много неприятности и пак да се радваш на сухите борови игли, на небето и слънчевите петна по земята. Той бе тръгнал към гората угнетен, изпълнен с угризения и до гуша потънал в празнината, която наричаше самота. Сега разбираше, че не може да има самота, докато съществува гора, вятър и мирис на бор, докато се разнася тихо шумолене на женски стъпки, докато диша дълбоко и жадно забравения горски въздух.

На една огряна от слънцето полянка той спря и погледна Ана. Отдалече, през върховете на дърветата, долиташе глухият шум на града; по-далече от тоя шум сякаш бяха останали грижите и тревогите му. Полянката беше утъпкана и по нея отдавна не растеше трева – навярно много хора бяха минали оттук. И тези хора непременно са били по-умни от него и по-прозорливи, щом навреме са избягали от валяка на собствените си мисли.

Влахов се усмихна, защото вече не изпитваше никакви угризения, а само желание да прегърне Ана, която също го гледаше и чакаше. Тя стоеше облегната на едно дърво и се усмихваше, а усмивката ѝ беше жива като гората и не се искаше никакво усилие да ѝ отговори. Пристъпи към нея и я прегърна, тя обви шията му с ръце, затвори очи и го целуна. Той въздъхна и още по-силно я притисна, изненадан от мисълта, че всичко го е водило към тоя миг – от вечерта в ресторанта и сутринта, когато ѝ позвъни, до празното пространство около него на заседанията и уволнението на Трендафил. Той стискаше тялото ѝ заедно с роклята, чийто цвят трябваше да го обнадежди, а сега го отчайваше. Защото не беше вярно, че няма угризения; в съзнанието му непрекъснато изплуваха представи за хора и събития и те сякаш пълнеха гората с мисли, които не одобряваха постъпките му и отново разделяха света на две несъединими половини. Тогава го обхвана ярост, че не може да сломи собствената си съпротива, и поведе Ана към храстите, за да няма вече връщане. Тя покорно го последва, но когато той посегна да разкопчее роклята ѝ, Ана поклати глава:

– Моля ти се, не тук!

– Ела у дома... Ще дойдеш ли?

– Ще дойда. Но моля те, не сега! Утре...

Той я пусна и задъхан отстъпи назад. От кръста нагоре тя бе огряна от слънцето, ресниците на клепачите и косите ѝ сякаш светеха, а очите ѝ го гледаха с някакво радостно и едновременно учудено спокойствие.

– Не бъди така нетърпелив – без укор каза Ана и не го утешаваше, защото самата тя навярно нямаше нужда от утешение.

После вятърът разлюля слънчевото петно, сред което стоеше тя, но лицето ѝ не се промени, нейните представи сигурно раждаха мисли, които пълнеха гората с радостни предчувствия... Той с въздишка извади цигарите си и беше изненадан, че в тоя свят има място и за най-несъвместими неща.

Секретарката го посрещна разтревожена, той разбра, че се е случило нещо лошо, и с истинско сърце помисли за Трендафил.

– Викат ви в министерството!... Убих се да ви дия! Имате само двацет минути!

Той си отдъхна, ала веднага го натисна нова тревога – какво още трябваше! Нали вече говориха за плана? Проследи погледа на секретарката и видя обувките си – омърляни и прашни. И затова ли трябваше да мисли сега? После съобрази и за голямо учудване на секретарката изтри обувките си в края на килима. Но тя беше опитна служителка и лесно прикри изненадата си зад полуусмихнатия въпрос:

– Какво ще наредите, докато ви няма?

– Кажете на заместника ми никъде да не отива и да ме чака! Вие можете да не ме чакате!

Зам.-министърът го посрещна пред вратата на кабинета си и сърдечно стисна ръката му, но разговорът, който последва, не беше много сърдечен. Пак същото – зам.-министърът го мъмреше, макар и любезно, а Влахов мрачно гледаше кокалестото му лице с широко надустие и голямо изпъкнало чело.

В списъка на министерството тяхното обединение беше номер осем, следователно той беше осмият поред, който сядаше да бъде мъмрен... Някога, през първия му учебен ден, главният учител им беше наредил да острижат косите си и никак не се интересуваше, че те са дошли да учат буквите... Зам.-министърът не го питаше как се изпълнява план, не искаше и да знае какво мисли един генерален директор на заседание, а говореше и думите му сякаш се трупаша между писалището и креслото, дето седеше Влахов. Той бе осмият поред. Измитаха ли после думите или „зам“-ът, си ги оставяше за повторна употреба, по-лесно да изпълни и своя собствен мъмрещ план?

„Я си затвори човката!“ – беше казал някой и на Влахов му се искаше да го повтори, но клатеше усмихнат глава – мислеше за гората и огряното от слънце лице на Ана, примижаваше пред блясъка на прожекторите, смигаше на шишкото с такето, който бе доволен от него – и с чужд магнетофонен глас обещаваще отчетът за мероприятията да бъде готов. И не само готов, а изпълнен по всички показатели. Разбира се, те имат сили. Съгласен е, че много проточиха. Този план като че ли заседна на гърлото им. Вече ще използват всички сили и възможности, крайно време е!

После му се стори, че зам.-министърът е объркал номера на тяхното обединение, както бъркаше навярно и него с някой друг, защото престана да го разбира и не си спомняше нито едно мероприятие. Всичко бе потънало в празното пространство, което изкривяваше погледите и мислите. Но той продължаваше да клати глава, до пояс затрупан от изречените думи.

– Бих желал следващия път да се видим вече по друг повод! – каза зам.-министърът и той осъзна, че пак му се е разминало. Ала докога?

После зам.-министърът го изпрати до вратата и отново стисна сърдечно ръката му.

В колата на Влахов му се приспа и той задряма, ала също както след тежко пиянство, в съзнанието му непрекъснато се повтаряше разговорът със зам.-министъра. После изведнъж нещо го сепна, той тревожно погледна пред себе си – стените на къщите и уличните лампи сякаш връхлитаха към колата, за да отстъпят сетне мигновено встрани и в това странно движение напред Влахов разбра, че не желае повече да го бъркат с друг, с онзи, с когото имаше само общи спомени...

Влахов свали стъклото и влажният вечерен въздух меко заудря лицето му. Вятърът го ободри и той видя, че е нямало нищо обидно в мъмрещия глас на зам.-министъра. Беше си го заслужил! Но не мислеше ли същото и когато слушаше анализа на Стоил? Малко повече упоритост и самочувствие! Наистина може би сега всичко изглеждаше по-леко осъществимо, защото не го гнетеше многопосочното движение на всекидневието с необходимостта да разсъждава за всевъзможни неща, които изтощаваха ума и сърцето му. Какво трябваше да извърши! Вече знае кой на какво е способен, в лабораторията ще доведе нов човек, за провинциалните заводи ще поиска продължение на линията, та да не се стоварва суровината толкова далеч...

Разбира се, той е придобил някакъв опит и не трябва повече да мисли, че светът край него се раздвоява. Той е генерален директор и отговаря за всичко – хубаво и лошо. Включително и за себе си. Може ли едно обединение да върви напред, ако неговият генерален директор е неуверен и плах?

Колата спря – и той учудено погледна шофьора.

– Стигнахме! – каза шофьорът и слезе да отвори вратичката, но Влахов го изпревари.

Когато влезе в кабинета си, той беше забравил какво е наредил на секретарката и се изненада, като видя Стоил. Сякаш бе влязъл в чужд кабинет!

– Какво е станало? – запита той. – Защо си тук!

– Изпълнявам разпореждането на генералния директор! – усмихнат отвърна Стоил.

– Да, да... – най-сетне си спомни той и се зарадва на своята предвидливост.

Кой друг, ако не Стоил му беше нужен сега?

– Бях в министерството! – каза той. – Лек масаж, от който може да се окуцее!

Стоил съчувствено кимна, а Влахов си спомни Ана и неочаквано разбра, че в разсъжденията му преди малко е липсвало нещо много важно. Той се усмихна смутено и без да съзнава как отново дири защита, седна на мястото си зад писалището. Ана... Стоил... Трендафил... Провинциалните заводи... Главният инженер... Или той наистина беше

неспособен да се противопостави на убийствената многопосочност на всекидневието? Поне за Ана да не мислеше сега, тя нямаше никаква работа тук! Но тъкмо Ана най-много го смущаваше и като напразно се мъчеше да я прогони от съзнанието си, той мислеше за онова, важното, дете бе пропуснал, или просто не искаше да мисли за него...

Стоил седеше неподвижен и чакаше.

— Слушай — ненадейно и за себе си му каза Влахов. — Не знам какво става вече с мен! Преди няколко месеца бях уверен в силите си! Умеех да предвиждам нещата, просто като че ли четях мислите на хората! Не съм ти разказвал дори такива неща като онзи мач — спомняш ли си, веднъж бяхме на мач? — дори такива неща — колко гола да вкара един отбор — сякаш бяха в моя власт! Струваше ми се, че летя над света и се движа не по паважа, а върху покривите на града... Чувствувах се силен, дори не знаех истинската си сила и навярно съм прекалявал... Страшно нещо е силата! А сега за един месец три пъти ме викат в министерството! И уж всичко ми е ясно, уж само да помисля, и ще оправя работата, а не мога. Като се опитам да мисля, сякаш потъвам някъде и бързам да изплувам, преди да се удавя!

Влахов още никому не бе говорил такива неща. Стоил седеше с наведена глава и това го улесняваше. Ако гледаше очите му, навярно отново щеше да мисли за Ана и да се смущава, а така сякаш говореше на себе си. После усети как все пак Ана присъствува на разговора им, но сега тя като че ли живееше в друго време, където Стоил никога нямаше да се появи.

— Никак не е лесно да бъдеш началник, Стоиле!

Стоил чак сега го погледна. Лицето му беше като подновено — тоя човек не се уморяваше и след дванайсет часа прекарани в обединението.

— Защо се самобичуаш? — с упрек запита той. — Работил съм на много места и съм видял всякакви началници. Ти си един изключителен генерален директор!

Влахов бе готов да се усмихне — той отдавна имаше нужда да чуе това и го чакаше още от сутринта, когато за първи път позвъни на Стоил. Преди него той бе чакал тези думи от Трендафил, ала Трендафил беше глупав и не се досещаше. Но не се усмихна, защото не беше вярно, че е изключителен генерален директор: Стоил просто лъжеше, лъжеше, без да му мигне окото.

— Ти си великолепен ръководител — продължаваше Стоил. — Никак не разбирам отчаянието ти: може би си уморен, нужна ти е почивка...

Или пък говореше така от приятелство, наистина разтревожен от неговото отчаяние? Толкова му се искаше да е от приятелство, че за миг повярва и сърцето му се отпусна, ала сетне видя как по свежото лице на Стоил няма никаква тревога. То само се преструваше на загрижено. Познаваше си го той, как хубаво си го познаваше! Това не беше Трендафил, добрият, наивен и глупав Трендафил! Този много добре знаеше как вървят работите на обединението...

Влахов мълчаливо запуши. Изтънялото му лице беше посивяло като тютюневия дим, но той вече не се безпокоеше как трябва да изглежда един генерален директор. Най-после му бяха казали онова, което очакваше да чуе, но беше недоволен и съжаляваше, задето е избързал с тоя разговор. А така добре бе тръгнало всичко между тях! Влахов си спомни как го радваше есента и влизаше в кабинета си бодър и щастлив. Също като някога и с Трендафил, само че тогава го радваше горещото, зелено лято...

— А онези от министерството... — рече Стоил. — Навсякъде има и е имало завистници, ще кажа аз!

Влахов поклати глава. Беше му безразлично какво ще каже Стоил. И винаги бе подозирал, че един ден ще се случи това — Стоил бе прекалено наблюдателен и досетлив. Тогава защо уволни глупавия Трендафил? Или имаше нужда от лъжата само докато я чакаше, защото не знаеше, че няма да ѝ повярва! Той си спомни какво мислеше в гората и горчиво се усмихна — наистина ли в тоя свят нямаше място за несъвместими неща?

Докато траеше наблюдението, от време на време Главният започна да се обгражда с бариера, която не пропускаше мислите му, или пък така ги усложняваше, че ставаха

абсолютно неразбираеми за нас. Веднъж в трептенето на спускащата се бариера долових някои незащитени негови мисли и разбрах, че той също се беше превъплъщавал. Но докато ние имаме за задача по един образ, той последователно се бе превъплъщавал в образите на всички. Не знаех доколко е успял, но възможностите на Главния бяха несравними с нашите.

Когато бариерата не го отделяше от нас, той непрекъснато строеше теории и ги унищожаваше, за да се задълбочи в нови, още по-сложни, и в основата на всичко стоеше някаква опасност, която ни застрашава. Аз почти се досещах каква е работата. Спомнях си събуждането на Влахов и като че ли налучквах защо в кратките мигове на себеосъзнаването хората минават едва ли не през целия си живот. И отпъждах тези мисли, защото нямаш право на тях – бях само наблюдател на опита...

На стената-екран се появи хубавото лице на Ана. То беше мургаво и с лунички по носа, а от скулите леко се стесняваше надолу. Косите ѝ бяха прибрани накуп върху тила, шията ѝ изглеждаше по-дълга и като че ли бе създадена само за нежния овал на лицето. Те просто си принадлежаха – шията и овалът на лицето ѝ. Но очите ѝ сякаш имаха самостоятелен живот – това впечатление идваше от почернените клепачи. Челото ѝ беше спокойно, ала тя никога не бе мислила повече отсега...

Следващия миг, както ставаше винаги, образът излезе от екрана и жената се изправи в целия си ръст: висока, облечена в тънка резедава рокля, която стигаше до над коленето на дългите ѝ крака. Тя вече трябваше да тръгне и кой знае защо първо се стегнаха мускулите на ръката, дето стискаше чантата. „Не мога повече! Защо прави така?“ – беше мисълта, която я измъчваше, и наред с нея в съзнанието ѝ се раждаха и угасваха толкова много други мисли, че по тях можеше да се проследи целият ѝ живот.

Сега обаче главната ѝ мисъл беше Влахов и тя не го виждаше такъв, какъвто го знаехме ние. За нея той не беше само красив. Очаквайки го, тя си представяше някакво равновесие, което непременно трябваше да настъпи заедно с появяването на Влахов. Надеждата ѝ за това равновесие беше постоянна дори и когато мислеше, че е възможно той да не дойде. Тя мислеше за Влахов без думи, в съзнанието ѝ образът му се изграждаше от погледи и намерения, от докосвания и желания, породени от докосванията, преплиташе се с картини от кафенето, улиците и гората, от всички места, дето е била или ѝ се искаше да бъде заедно с него. Тя го виждаше в движение, което имаше само две посоки – приближаване и отдалечаване – и между тези две посоки стоеше безкрайното ѝ очакване.

Влахов трябваше да дойде преди половин час и Ана губеше търпение. Представяше си стълбището, улицата, спирката на трамвая и нямаше никакво желание да слезе по стъпалата, да прекоси платното и застане на спирката. Спирката беше извън движението на Влахов, там посоките губеха смисъл, а заедно с това – и надеждата ѝ за равновесие...

Тя беше неспокойна и защото за първи път се намираше в тази стая, жилище на Влахов. Стаята беше тясна, с две легла покрай стените, допрени като буквата Г. Един двукрил гардероб с натрупани отгоре куфари. Пред прозореца висеше перде. Нищо не подсказваше, че тук, в този грозен и мрачен свят, живее генерален директор като Влахов. „Интересно – питаше се тя, – защо не се е оженил повторно?“ Ана си спомни какво говореше той за бившата си жена и презрително стисна устни – още тогава той разговор не ѝ беше харесал. Интересуваше я също кой разтребва апартамента. Тя не можеше да си представи Влахов с метла или прахосмукачка в ръка, но наоколо бе чисто, макар и всичко – поразено от неизлечимата болест на овехтяването...

Тази стая, в която предметите вече бяха изгубили своя първоначален цвят и форма, кой знае защо ѝ напомняше и ергенската квартира на Стоил. Всъщност докато чакаше и се безпокоеше, тя нито веднъж не помисли за мъжа си и все пак сякаш го виждаше в някакъв полумрак, отдето всеки път изплуваха различни лица. Едно беше еднакво в тях – размитите им черти. Тя не умееше да си представи лицето на своя мъж. И ако понякога го виждаше пред себе си съвсем ясно, като прекомерно увеличена снимка, върху която личат дори порите и брадавиците, тя не знаеше, че си представя не Стоил, а само мисли за неприятните мигове, преживени с него. Ана избягваше да си спомни тези мигове, но както повечето наблюдателни хора, не умееше да наблюдава себе си и не подозираше как непрекъснато живее, потопена в тях. Стаята на Влахов също никак не приличаше на ергенската квартира на Стоил. Ана измисли тая прилика, но за нея тя имаше съвсем друго значение. Напомняше ѝ настроението през един

далечен ден, само че не желаше да си спомня продължението му. Искаше да остане тук и да забрави последните месеци от живота си. Тази стая ѝ харесваше – край изгубилите формата си предмети се бе оформял един характер, сред губещите цвята си вещи се бяха появили цветовете в мислите на Влахов... Но тя не съзнаваше какво я вълнува и ставаше все по-неспокойна...

В съседния апартамент пресипнал мъжки глас се опитваше да пее и това я дразнеше. Тоя глас ѝ напомняше човека, който поправяше звънеца на партера – когато идваше, любопитният му поглед я изпроводи чак до площадката на първия етаж. Сега тя пак мислеше за стълбището, за неговите площадки и вратите на всяка площадка, макар съзнанието ѝ нито за миг да не се освобождаваше от образа на Влахов.

Захвърли чантата си върху леглото и отиде до прозореца. Долу улицата течеше на два потока, разделени по средата от трамвайната линия. Ана се облегна на рамката, уверена, че ей сега ще види Влахов, но всички, които слизаха от трамвая, тръгваха в обратна посока, а от автомобилите нито един не спираше край тротоара.

Тя въздъхна и като нямаше какво друго да прави – стълбището все така я плашеше с единствената възможност да я върне там, откъдето бе тръгнала, – влезе в съседната стая...

Влахов изкачи стълбите и не видя нищо от онова, дето бе направило впечатление на Ана – нито човека в партера, нито ужасяващо големия брой на площадки и врати. Влезе в антрето и оттам в стаята, но го посрещна само дъх на парфюм. Ана си бе отишла преди миг, но така силно се чувствуваше присъствието ѝ, че като затвори вратата след себе си, той искаше да каже: „Извинявай, закъснях!“ – и се сепна. Нямаше никого, Ана си беше отишла. Той хвърли ядосан вестника, който носеше, и не забеляза, че падна до чантата ѝ.

После отиде до прозореца и дълго стоя там, скръстил ръце пред гърдите си. Без да се обръща, гой виждаше стола, върху който навярно тя бе седяла – с изправен гръб, прибрани колени и чанта на коленете. Така уверено седяха жените, когато бяха най-безпомощни, но представата за нейната безпомощност още не го трогваше – той сякаш бе забравил колко дълго се лута из улиците, внезапно разколебан пред тая среща между четири стени. Стоеше неподвижен с лице към прозореца, а дъхът на парфюма продължаваше да виси зад него и го изпълваше с все по-голямо раздразнение. Той не знаеше кому се сърди – на себе си или на нея.

После чу някакъв шум и когато се обърна, тя току-що бе влязла, ръката ѝ още се подпираше в рамката на вратата. Той се спусна към нея, сложи ръце върху раменете ѝ и я притегли, но Ана леко го отблъсна:

– Пил си! Сигурно за кураж!

– Не! Имахме чуждестранни гости в обединението. Затова и закъснях! – излъга той.

– Не ми говори за вашето обединение!

Той помисли, че обединението ѝ напомня за Стоил, но това не беше вярно. Просто ѝ стана смешно, че така неправдоподобно звучат и най-сериозните оправдания.

– Не се ли уплаши, че съм си отишла?

– Не – каза той и пак я притегли към себе си.

Тоя път тя не го отблъсна.

– Когато се обърна, лицето ти още беше ядосано! Не видя ли чантата ми?

Той погледна към кревата – чантата лежеше край вестника.

– Неудобно е двама души да се прегръщат прави...

– Ти не си ли бил ученик? – насмешливо запита тя, но го последва и седна до него върху леглото. – Или никога не си се прегръщал в гора?

Раздразнението му беше минало, но още не изпитваше и никаква радост. Полуповдигнато към него, лицето ѝ беше красиво, тя се усмихваше със затворени очи и заедно с усмивката едва забележима червенина стопляше страните ѝ. Само той беше студен и отново се колебаеше, не можеше да забрави, че не са в гората, дето предварително знаеше какво ще му отвърне тя.

– Не си ли пил достатъчно? – подигравателно запита Ана.

Влахов не отговори.

– Да ти сваря ли едно кафе – видях, че имаш в кухнята!

Той се засмя и отказа. Тогава тя стана и направи няколко крачки към прозореца, но не стигна дотам, а седна в края на леглото и се отпусна назад върху

ръцете си. Роклята се вдигна високо над коленете ѝ.

– Знаеш ли какво си мисля? – тъжно запита тя и понеже той нищо не каза, продължи: – Ти просто си искал да провериш дали ще дойда. Сега вече мога да си отида, нали?

– Можеш да си отидеш винаги, когато пожелаеш – отвърна той, загледан във великолепната линия, която започваше от рамото и се губеше някъде към коленете ѝ. – Но не виждам защо трябва да бързаш.

– Не бързам, но после няма как да се оправдая с чуждестранни гости!

Влахов стана и усмихнат се изправи пред нея. Тя повдигна пак лицето си и на него му се стори, че колкото и да е странно, това е първият истински миг от всичките им срещи до днес. Тя беше дошла и беше го чакала – нима сега трябваше да си отиде, за да осъзнае после той, че този миг никога вече няма да се повтори?

Тя посегна към чантата си, но Влахов я хвана за ръка:

– Не те пускам!

Ана поклати глава:

– В училище имаше извинителни бележки. Сега въкъщи нищо не помага.

Той дръпна чантата ѝ и я захвърли настрана:

– Никъде няма да ходиш.

После те лежаха в разсеяния полумрак – навън отдавна се беше стъмнило, но в стаята влизаше светлина от уличните лампи. Беше вече към единайсет, ала на Ана като че ли не ѝ правеше никакво впечатление късният час.

– Гладна съм! – каза по някое време тя. – Имаш ли нещо за ядене?

– Има в кухнята – отвърна Влахов.

Като почака малко и се увери, че той няма да помръдне, Ана седна върху леглото, усмихна се и сетне тръгна гола към вратата. „Да я напляска сега някой по задника, да разбере!“ – мислеше той и не знаеше какво се е случило с него, защо от присъствието на Ана празнината в душата му става още по-голяма.

– Искаш ли и ти?

Ана стоеше пред вратата, отпуснала тежестта на тялото си върху единия крак, с протегната напред ръка.

– Не!

Въпреки това тя донесе сандвич и на него, но той не го побутна. Докато Ана дъвчеше и вкусно примляскваше, в пристъп на разкаianie Влахов мислеше, че е несправедлив към нея. За да дойде и остане тук, тя жертвуваше много, а той – нищо. Жертвуваше с усмивка, без да му досажда, и може би оттам идваше спокойствието ѝ, в което той виждаше само безсрамие.

Без да иска, Влахов посегна към сандвича. Хлябът беше сух, сиренето – старо, но можеше да се яде. Ана обърна глава и в полумрака на стаята лицето ѝ за миг стана много красиво, както през онзи ден в гората, когато го огряваше слънцето, а косите и клепките ѝ светеха. То бе пак така учудено от радостта, която ѝ предстоеше. Тогава Влахов изненадан разбра, че сам той вече нищо не очаква.

Сякаш го задави, той захвърли сандвича и скочи от леглото.

– Какво ти е? – разтревожена запита тя и полека тръгна към него.

Идваше дългокрака, с малки гърди и хлътнал корем, но вече нищо не му напомняше.

– Недоволен ли си от мен?

Той беше недоволен от себе си. И това недоволство го давеше от мига, когато я прегърна за първи път; не го напусна дори когато почувствува как тя го покорява с очарованието си; когато цялото му същество, мислите и спомените му, онова, което е бил и щеше да бъде, се стремеше да потъне в нея и завинаги да остане там.

– Недоволен ли си от мен? – тихо повтори тя.

Той отчаян поклати глава. Нима можеше да ѝ обясни? Нима можеше и на себе си да обясни защо е недоволен? Тя бе все така хубава, в светлия полумрак тялото ѝ излъчваше едва доловима топлина и тази топлина отново го замайваше, но другото, усещането от разлюляната гора, вече не се връщаше... Опази секунда, когато слънцето огряваше лицето ѝ, а той вярваше, че здравият смисъл е възможността в живота да има място за всичко.

Тя целуна рамото му, той я вдигна на ръце и я пренесе до леглото. Тя се засмя и здраво го притисна върху тялото си, той се опитваше да бъде нежен и я галеше, но беше толкова далеч от нея, колкото и от себе си. Защо? Нали я искаше и тя е тук? Защо да не бъде доволен?

Тя долови неговата разсеяност и като я изтълкува посвоему, успокояващо каза:

— Не се тревожи за мен. Нищо че е късно! Аз съм при сестра си в Своге!

— Много добре — отвърна. — Няма да се тревожа!

Няма да се тревожи... А беше ли се тревожил някога? Беше я поискал в началото на месеца и я получи, преди да дойде средата на този месец. Получи я гола, усмихваща се и всеотдайна. Получи я, без да помръдне пръста си. Защо да не бъде доволен? Дори беше забравил да я запита как ще оправдае закъснението си. Но това ли беше всичко, само това ли разваляше настроението му и превръщаше ласките на Ана в бreme?

Той се освободи от ръцете ѝ и стана. Долу издрънка закъснял трамвай и разтърси стъклата, глуха тръпка премина през пода под босите му нозе, но от прозореца все така тихо струеше среднощният здрач на улицата. Нищо не се беше променило, само предметите като че ли бяха отстъпили настрана и той стоеше самотен сред стаята. Беше гол, но не забелязваше голотата си. А пространството край него продължаваше да расте, потъналите в сянка, тъмни досега ъгли изчезнаха и празнината около тялото му на атлет, с широки гърди и набъбнали мускули ставаше все по-голяма. Влахов седна уплашен на леглото, ала пространството вече не можеше да се събере между четирите стени на стаята.

Зад него Ана изшумоля, но той не се обърна, седеше с наведена глава и отпуснати между коленете ръце. Искаше да увери себе си, че е преспал с една жена, която не обича, и сега изпитва най-обикновена досада, задето тя още не си отива. Но и това не беше вярно. Искаше да обясни самотата си с неудобството утре, когато Стоил узнае къде е била жена му. И това също не беше вярно! Защото се страхуваше да признае колко много прилича неговият собствен живот на тая нощ с Ана. Беше получил всичко, както получи и Ана — незаслужено, в един миг, лишен от страдание, лишен от вдъхновението на стремежа към постигане. Няколко ослепителни месеца подир едно мигновено изплуване, без да е усетил и сантиметър от дълбочините, прелетели край него... Той ли ги преживя, или някой друг?

Влахов въздъхна и затвори очи, защото се срамуваше от себе си, ала не знаеше, че така по-ясно ще види дните, които го гнетяха. Дните на преструвки и фалшива гордост. Само столът, върху който сядаше, бе на генералния директор, а той си оставаше все Величко Влахов — смутен, объркан и глупаво упорит. Седеше в кабинета и беше като спял, не искаше да признае, че някой някъде бе сбъркал името му с друг — толкова му харесваше да бъде това, което не можеше... Назначи Трендафил и го уволни, назначи Стоил и вече едва го понася. А не разбира, че те не са виновни. Те му бяха необходими да се бори с тяхна помощ срещу себе си. Една безсмислена борба — в света нямаше място за несъвместими неща!

Ана отдавна беше сложила ръка върху рамото му, но на него му трябваше време да се опомни къде е. Той сякаш отново извървя залутания из улиците път до квартирата си и изведнъж осъзна, че обича Ана. Не знаеше откога точно я обичаше, но досега нещо пречеше на любовта му. Не можеше да я обича и едновременно да бъде той и някой друг, който всеки миг губи от себе си и от собственото си достойнство.

Той се обърна към нея и мълчаливо я прегърна. Беше му безразлично как е изглеждала в гората и дали някога пак ще изглежда така. В гората го занимаваха други мисли, а сега знаеше как я обичаше и разбираше, че ще я запази само когато се върне към себе си... Тя го гледаше и едва ли подозираше какво мисли той в този миг. Той мислеше, че е готов на всичко заради нея, защото тепърва му предстоеше да изживее онова, което бе пропуснал. Предстоеше му да я заслужи — да изживее пропуснатите мечти и страдания, вдъхновението на стремежа към постигане, разочарованието и утехата... Защото всичко на тоя свят трябваше да има своето място. И само така можеше да остане негово.

Късно следобед Влахов тръгна към парка, дето го чакаше Стоил. Сутринта все още мислеше да говори с него в обединението, но вместо това прати да купят два билета за мач и сега вървеше заедно с множеството. Не се качи на трамвая – колите и бездруго бяха претъпкани, по стъпалата висяха младежи, които викаха и развяваха знамена. По-нататък и по улиците трудно се вървеше. Добре, че всички отиваха в една посока – така му оставаше само да нагажда крачката си с крачките на тълпата. И това бе единственото, дето го свързваше с хората, чийто път бе общ с неговия. Те отиваха да гледат мач за удоволствие, а той?

Сутрин на светлото нещата имаха малко по-друг вид и първа почувствува това Ана. Когато той се събуди, тя още спеше. Той я целуна и отиде да се обръсне. После отново влезе в стаята – Ана седеше в леглото, завита до кръста.

– Не ме гледай – изведнъж се смути тя и повдигна одеялото към брадичката си.

– Защо?

– Сега е сутрин!

Той се засмя, но по-късно, миг преди да повика Стоил, си спомни тая сцена и се запита: „Какво ще му кажа? Че тази нощ жена му е спала при мен?“ Влахов не се страхуваше, вече знаеше откъде започва първата крачка към отричане от себе си – от опита за самооправдание... И той не се оправдаваше, само отлагаше разговора, за да разбере и сега, докато крачеше към стадиона, че все още не е готов за него.

Когато намери Стоил, мачът беше започнал и от време на време над стадиона избухваше вик на възторг или отчаяние, но още ленив, бързо угасваше. Заедно с останалите закъснели те тичешката изкачиха стълбите, но пред пътеката на трибуната имаше цяла тълпа от други закъснели и трябваше да почакаат. Наоколо се носеше глъч, над стадиона звънеше непрекъснат, многогласен шум, който се люлееше и ту отслабваше, ту застрашително растеше. Общата възбуда се предаде и на Влахов.

Най-после стигнаха техния ред. Стоил вървеше пръв и го водеше, властно разбутвайки онези, които се суетяха и не им даваха навреме път. Влахов го следваше отблизо, страхувайки се, че ако изостане, никога няма да се добере сам до мястото си.

– Двайсет и първи и двайсет и втори! Тук са! – каза Стоил и строго погледна двамата младежи, пред които беше спрял.

Влахов не виждаше никакви свободни места. От край до край редицата бе една стена от плътно прилепени рамена.

Младежите се посместиха, но Стоил безцеремонно ги подритна:

– Хайде, хайде! Да ги нямаме такива! Всеки на мястото си!

Без да е още ядосан, Стоил се мръщеше – изглежда, повече по навик, отколкото от нужда. Младежите станаха, а Влахов продължаваше да се учудва на властния характер на приятеля си и на свободата, с която го проявяваше. Странно, с каква бързина се беше превърнал в истински заместник на генералния директор! А не беше минал дори и месец. После, когато седнаха и Стоил все още се наместваше, Влахов неохотно си спомни, че генералният директор това е той, и наведе глава, сякаш околните не биваше да се досетят. Един генерален директор, който не можеше да се освободи от усещането, че е заел чуждо място! За разлика от него Стоил знаеше какво иска и навярно винаги е знаел. Душата му беше гладка като лицето. Такова лице и такава душа бяха способни всичко да скрият... Като гледаше лицето на Стоил, Влахов най-сетне разбра колко чужд му е бил този човек. И сега, и винаги. Вече не изпитваше никакви угризения заради нощта, прекарана с Ана...

Макар и още светло, прожекторите бяха запалени и небето над стадиона изглеждаше виолетово и задимено. Отвъд чашата на стадиона във виолетовия дим като призрази висяха дървета и сгради. Долу, върху яркозеленото поле, играта вървеше мудно, някаква умора като че ли сковаваше движенията на играчите и те мързеливо гонеха топката. Влахов си спомни онзи мач, когато всичко се подчиняваше на мисълта му, и тъжно се усмихна. Имало ли е някога спокойни следобеди и безгрижни вечери? Сега не можеше да подчини себе си! Но ако все пак се върнеше по някакъв начин времето, какво щеше да стори!

Той отново погледна виолетовото димно небе, вече малко по-тъмно. Разговорът със Стоил щеше да бъде безсмислен независимо от последствията, независимо от това,

дали ще последва скандал, или пък Стоил ще преглътне – шега ли е, заместник генерален директор! Решението му да говори със Стоил представляваше само обикновена защитна реакция. Малко беше да заслужи и задържи Ана. Първо трябваше да заслужи себе си и своето истинско място в живота.

– Гоол! – Викът плисна като вълна по трибуната и изправи хората на крака. Само Влахов не помръдна.

– Гол! Гол, другарю генерален директор! – извика Стоил в ухото му и той се намръщи, защото всичко бе така уплетено, така разместено във времето и пространството, изпълнено с толкова съмнения, че липсваше само тоя гол!

Защо още се занимаваше със Стоил? Защо бе извървял дългия път до стадиона, когато имаше по-кратък и по-прав – до онзи сърдечен човек с кокалесто лице и добро изпъкнало чело? Но това щеше да бъде краят, а мислите за края го изпълваха с тъга, защото още не беше готов за него. Щеше ли някога да се пригответи? После се запита дали и за Ана не бе измислил роля, подобна на ролите, които измисли някога за Трендафил и Стоил – с тяхна помощ да запази себе си, без да изгуби нищо?...

– Гооол!!!

Тук Главният прекъсна енергийната нишка, която ни свързваше с планетата. Не мога да кажа, че той прекъсна опита, тъй като ние наблюдавахме последствията от онова, дето всъщност бе опитът – какво ще се случи с Влахов, ако изведнъж стане генерален директор? Да можех да почувствувам, щях да бъда недоволен! Аз не се интересувах от решението на Влахов, при това вече знаех, че решенията само привидно се вземат в един миг – в действителност те зрееха седмици, месеци, а понякога дори и години! Не ме интересуваше решението на Влахов, но бях започнал да разбирам на какво се дължеше неуспехът ни при превъплъщаването. Себенедедовството! Заключеното в човека недоволство от самия него. Ние не познавахме тази енергия. Нейното въздействие беше ограничено, тя не пронизваше космоса като вълните на гравитацията например, но както никоя друга тласкаше към самоусъвършенствуване! Тоя странен белтъчен живот с безпомощна цивилизация... Но толкова безпомощна ли беше тя?

Съзнанието на Главния продължаваше да излъчва сигнали за опасност, но аз не му обръщах никакво внимание. Представях си нашето закодирано съществуване, една хилядолетна програма – гладка, без никакви изненади и недоволство. Една права линия без криви и без наклони – каква беше нашата заслуга, че природата ни е създала именно такива, намерили се на върха още със самото си появяване? Бях готов да се закълна, че изпитвам тъга. Бях се превъплъщавал във Влахов, а не познавах най-главното, онова, което правеше всеки ден различен от другия, всеки ден по-добър и по-интересен от изминалия... Нямахме защо да се кълна – аз наистина изпитвах тъга! После усетих силовото поле на Главния. През неговите все по-чести и мощни трептения долових, че мислите ми са се предали и на останалите... Много късно разбрах защо Главния излъчваше сигнал за опасност. А може и така да ми се е струвало – следващия миг вече не знаех колко прави две и две.

Без сенки

1

Предната вечер пих само един коняк и сутринта бях много изненадан, че се събуждам с крака към възглавницата. Случваше ми се за първи път! Станах и както винаги, направих гимнастика – тялото ми се радваше на движенията, чувствувах се добре. В стаята беше прекалено светло, прозорецът гледаше на изток и слънцето светеше в очите ми като луминесцентна лампа. Дръпнах пердето и отидох да се бръсна.

Чувствувах се добре, но денят като че ли още не бе събуден напълно у мен, измъчваше ме желание да си спомня някакъв сън. Затова пък навиците ми бяха бодри. Посегнах към четката – държах приборите си за бръснене от дясната страна на поличката под огледалото. Сега там нямаше нищо, приборите бяха преместени вляво. Усмивнах се. Изглежда, в някой миг навикът ми да слагам нещата на точно определени места бе задрямал. После се окъпах и излязох, без да закуся, защото имах само

половин час на разположение.

Като направих първите няколко крачки по улицата, неволно се спрях и се обърнах. Още не разбирах какво ме е смутило. После забелязах – нямаше я колата ми. Тя трябваше да бъде пред входа, а стоеше десетина метра по-назад, до отсрещния тротоар, и това бе много чудно. Бях я оставил преди два дни заключена, с натегната спирачка и най-важното – повредена. Тя не можеше да върви.

После забелязах, че и знакът за еднопосочност на улицата не е на мястото си. Той се изпречваше пред очите ми веднага след като поемех пеша към трамвайната спирка. Сега знакът се мъдреше на срещуположния ъгъл и стоеше там навярно отдавна – наоколо нямаше следи от скорошна работа. За колата можех да си обясня някак – нима не съществуваша кранове, способни да вдигат цели локомотиви? Но знакът? Циментът около железния му ствол беше стар, приблизително от времето, когато направиха нашата улица еднопосочна.

Тогавя отново си помислих за коняка. Не вярвах, че един коняк може да окаже някакво особено въздействие на човешкия организъм. Познавах хора, които спокойно изпиваха половин бутилка и не им проличаваше. Конякът ме развеселяваше и сетне, когато се приберях, ме приспиваше. Преди да легна, вземах нещо за четене, но заспивах насред страницата и сутрин не си спомнях какво съм чел. Възможно ли беше тази сутрин да не помня къде съм оставил колата и къде е мястото на знака? Бях доволен, че улицата е пуста, не обичах да ме виждат смутен...

Големият часовник по пътя към трамвайната спирка показваше седем и трийсет, часовникът на ръката ми – осем. Колко часът беше всъщност? Трябваше да запитам някого, но си спомних, че след малко ще мина покрай часовникарския магазин. Стрелката на часовника под надписа „Точно време“ току-що се беше преместила на седем и двайсет и осем. Не видях движението ѝ, но бях сигурен, че току-що се е преместила. Не само нямаше да закъснея, оказваше се дори, че съм излязъл по-рано от обикновено, и се ядосах на моя часовник. Приличаше ли му на един нов, купен с гаранция часовник да свива подобни номера на собственика си?

Сега вече имах възможност да хапна нещо. Преди да се упътя към закусъчната, видях Иванка. Тя беше още далеч, идваше срещу мен, но вървеше по другия тротоар. Винаги съм се питал защо някои смятат, че момичетата изглеждат по-хубави вечер, когато в действителност те са по-хубави сутрин! Иванка бързаше в прозрачната утринна сянка и витрините като че ли отразяваха само нейния образ. Беше едра и някак пастелна, чертите ѝ още не бяха надмогнали моминското равновесие и бяха лишени от възбуждащи контрасти. Вървеше, без да се заглежда, тънката рокля само привидно скриваше тялото ѝ, но мен повече ме вълнуваше походката ѝ. Винаги съм обръщал голямо внимание на походката. Не мога да обясня добре, но ми се струва, че тази най-обикновена проява на човешкото тяло е свързана с нещо по-особено. Съществуват например красиви жени, които стъпват като коне и така развалят цялото впечатление. Или може би походката е свързана с приближаването и отдалечаването? В този миг Иванка се приближаваше...

Тя се приближаваше и аз отдалеч чувах шума на роклята ѝ: човек трябва да има необикновено остър слух, за да долови този почти несъществуващ шум. Видях розовината на лицето ѝ, от погледа ми – макар да носех очила – не убягваше дори полюшването на косите ѝ. А може би нищо не виждах и нищо не чувах, просто носех всичко това в себе си и когато пожелаех, можех да създам онзи образ на Иванка, който в момента ми бе нужен.

Пресякох улицата и се изправих на два метра от мястото, дето след миг трябваше да стъпи красивият крак на Иванка. Тя мина покрай мен, но сякаш не ме позна. Погледна ме, а в погледа ѝ прочетох спокойствие, еднакво равнодушно към всичко и всички. После я видях как се отдалечава – в походката ѝ нямаше никакво колебание. И може би тъкмо туй ме спря да я настигна.

На касата в закусъчната поръчките се маркираха от един дебел грубиянин с буца на челото. Той винаги се учудваше на моето недоволство и искрено смяташе, че за неучтивост може да се говори едва когато някой те удари с цепеница по главата. Взех кафето и сандвича и се изправих пред масата до стената. Тесните дълги маси приличаха на рафтове. Но това ми правеше впечатление всяка сутрин, нещо друго не беше в ред. Обърнах се към човека на касата – той ми беше казал „Добро утро“ и продължаваше да се усмихва! Не беше нов – буцата си стоеше на челото му. После

сръбнах кафето и като усетих топлината му, не изпитах удоволствието, което очаквах.

Погледнах се в огледалото зад масата, свалих очилата си и започнах да ги бърша, макар че нямаше нужда. Когато бях объркан и трябваше да взема някакво решение, неволно посягах към очилата си – не можех да измисля друго, по-успокояващо движение. Без очила лицето ми изглеждаше напрегнато, вторачено. Кога успях и да напълнея? Нямах още тридесет години, но леката заобленост на лицето ми придаваше нещо запуснато и староергенско. Ненавиждах лицето си без очила. Но и с тях то не изгубваше учудено тъповатия вид на трудно съобразяващ човек.

Бях свикнал да подчинявам настроението си на изводи, изводите градах върху факти. Какви факти имах сега пред себе си? Всъщност пред себе си имах огледало и не разбирах кому е нужно в заведенията да се окачват огледала. То ми пречеше да се съсредоточа. Дори и когато не гледах към него, пак виждах себе си. Виждах озадаченото си лице и сякаш не стоях край масата в закусьчната, а във фоайето на някое кино и безнадеждно чаках. Във фоайе на кино, защото досега обикновено бивах влюбен през мъгливи есенни и зимни дни. Мъгливи и студени дни, през които често ми се налагаше да се утешавам, че от хубавите момичета много рядко излизат хубави жени. Отново ли ме чакаше същата съдба?

Зарязах недопитото кафе. Закъснявах и нямаше време да гледам в огледалото отчаяната си очилата физиономия. На Иванка можех да позвъня следобед. Ние се познавахме от четири месеца, имах основание да си спомням повече приятни, отколкото неприятни неща и не биваше да се разкисвам. Все пак, когато излязох от закусьчната, градът бе изгубил утринното си очарование. Прекалено много коли, шум и забързани хора, сянката вече не бе така прозрачна, между нея и осветените от слънцето тротоари се бе появило златисто сияние. Градът изглеждаше променен, защото не се интересуваше от моите неприятности, ала златистото сияние на сянката ме развълнува.

Във фоайето на нашия институт хвърлих цигарата си, но вместо в пепелника тя падна върху пода. Какво ставаше, дявол да го вземе? До днес пепелникът стоеше вдясно, сега някой го бе избутал наляво. По навик погледнах големия електрически часовник и си помислих, че е спрял. Показваше седем и четири минути. В този миг стрелката щракна – седем и три! Почувствувах се зле. За първи път виждах стрелка на часовник да се движи назад. Със същото рефлекторно движение, с което бях хвърлил цигарата, се упътих към асансьора, но вместо гладкото, излъскано от пръстите ни копче натиснах грапава стена. Асансьорът бе останал зад гърба ми и аз добре знаех, че никога не се е намирал от онази страна. Не бързах да допусна, че съм заболял от разстройство на усета за посока. Бях слушал за възвратно опиянение, ала възможно ли бе да стане това от една чашка коняк, изпита преди повече от десет часа? Да се кача на асансьора не посмях. Смътно предчувствувах, че там ме очакват други изненади, а вече бях сит. Тръгнах полека нагоре по стълбите. Стълбището изглеждаше като винаги до днес, но ми правеше впечатление пустотата, никой не се качваше и не слизаше по него. На първата площадка ме стресна часовникът, стрелката отново щракна. Седем и две! Ако аз не бях болен, болни бяха часовниците. Огледах се, наоколо все така нямаше никого, но не можех да се отърва от усещането, че не съм сам. Или навярно тъй ми се струваше – изправен пред ненормално явление, аз неволно се страхувах от свидетели.

Срещнах човек едва на нашия етаж. Беше прислужникът бай Стойне. Той кимна с глава, както всяка сутрин, ала не знам защо, видя ми се променен.

– Какво има, бай Стойне? – запитах бързо аз. – Много ли съм подранил?

Върху лицето му се изписа изненада.

– Два пъти пращаха да проверя защо не се обаждате... Заседанието трябваше да започне преди няколко минути...

Той посочи часовника, но аз схванах движението му като израз на навик и сърдито измърморих, че по-добре е да повика някой да поправи часовниците.

Когато влязох в малката заседателна зала, първо заставах пред вратата и подирих с поглед свободно място. После тръгнах към източната страна и в същия миг забелязах още едно свободно място, съвсем до вратата, но го отминах. Често постъпвам така, без да съзнавам мотивите на постъпките си. Щом седнах на мекия стол, изведнъж се успокоих. В ръката си държах цигара, навярно съм я извадил още

докато стоях пред вратата, и се преструвах на равнодушен млад човек, комуто е безразлично дали някой е възмутен от закъснението му. Запалих цигарата, вдъхнах дима и се облегнах назад. Ако не бяха повредените часовници, които ме объркаха, и срещата с Иванка, тази сутрин по нищо нямаше да се различава от толкова други. Слънчевите лъчи минаваха през средата на залата, димът от цигарите като че ли изпълваше само осветеното пространство и то изглеждаше синьо.

Седях и чаках да започне заседанието. Недалеч от мен, към средата на дългата, покрита със зелено сукно маса, седеше директорът. Лицето му беше красиво, изтънчено и от всичко най-малко можеше да подсказва, че този човек е роден някъде из шопските села. Той държеше ръцете си скръстени пред гърдите и аз гледах профила му – почти болезнен, с чувствителни, но упорити ноздри. Кой знае защо понякога ми се струваше, че тези ноздри могат да бъдат дори безогледни, но предположението ми не се беше потвърдило нито веднъж досега.

Какво имаше в това лице? Бяхме приблизително на еднаква възраст, но когато се появявахме някъде двамата, хората веднага отгатваха кой от нас е директорът. При това той нищо не правеше да ги улесни. Те го отгатваха по лицето. Има хора, които много дължат на осанката и изражението си, те сякаш са родени да бъдат забелязвани и изтъквани. Струва ми се, че техният живот е лек, изграден върху жестове, интонации и подходящи погледи. С нашия директор работата не стоеше така и все пак лицето му носеше нещо неповторимо, което подсказваше успехи и вдъхваше доверие. Но най-странно бе впечатлението ми, че той нито разбира, нито е способен да мисли за това.

По диагонала на зелената маса седеше друг човек, почти пълна противоположност на директора. Едрото, месесто и мустакато лице на Стоянчев, завеждащ научния отдел, ми напомняше едновременно за кварталното кино и за бакалницата, от която купувахме някога – и на двете места миришеше на подово масло. Тази миризма ми бе неприятна още от детинство. Интересно, ала същата неопределеност ми пречеше и когато се опитвах да си представя неговите мисли. Той имаше буйна черна коса, свежи, леко издути устни и самодоволен поглед. Обичаше да седи с наклонена глава и вежди, за които ти се струва, че следващия миг ще се извият в иронична дъга. Не мога да си обясня защо, но го подозирах в тайното желание да прилича на Талейран и Фуше, Цезар и Аполон и не бях сигурен само дали държеше да прилича на себе си. Говореха, че когато назначава нов сътрудник, внимава той в никакъв случай да не го превъзхожда, ала неизвестно по каква причина всички негови сътрудници му приличаха.

Аз не случайно задържах погледа си толкова дълго върху директора и Стоянчев. Директор опора, но както тревожната изтънченост на единия не можеше да ме успокои, така и дразнещата нападателност на другия не ме разгневяваше достатъчно. Разгневен, понякога аз също ставах самоуверен.

Най-после директорът повдигна глава и се усмихна. Аз бях точно толкова смутен, колкото в мига, когато предпазливо затварях вратата на заседателната зала зад гърба си. С една-единствена разлика: тогава още ми предстоеше времето, което вече бе изминало, а сега – само времето до моето изказване...

– И така, другари – каза директорът, – решихме да заседаваме по-рядко... Има полза от нашето решение, разсъждаваме по-самостоятелно. Може би въпросът не е толкова в самостоятелното мислене, колкото в навика изобщо да се мисли...

Това беше вярно – т.е. желанието на директора да се научим да мислим. Въпреки всичко неговите встъпителни думи не ми харесаха. Не ми хареса и тишината, с която се посрещнаха, макар да не помнех да са били възприемани по друг начин.

Стоянчев победоносно ни гледаше. Заместникът на директора рисуваше човечета в бележника си. И сам той беше едно човече – дребно, с бели нежни ръце и лъскава гола глава. Неговата любезна усмивка го правеше понякога странен, тъй като не винаги бе уместна. Предполагах, че той недочуваше.

В тоя миг забелязах, че Денев, един от двамата млади лаборанти, заради които се бяхме събрали, отсъства. Колегата му Попов седеше до прозореца. Насрещната светлина ми пречеше да виждам лицето му, но добре познавах неговата нахална, манекенска красота. Историята на двамата лаборанти бе доста уплетена, трудно можеше да се определи откъде започва вината на единия и къде свършва наивността на другия. Всъщност трудно само на пръв поглед. Началото на историята – изгубено някъде в зимата – бе един погрешен анализ с не особено приятни последици. От лабораторията

тръгнаха приказки и те изкарваха, че Попов е бил подведен от Денев и сетне злепоставен от него. Отзвукът от историята се изчерпа с тези приказки и заглъхна. Да се разбута отново всичко бе причина Денев, по-точно неговото поведение. Вместо предпазливо да мълчи, той се бе оплакал – не в института, разбира се – и сега вече ставаше дума за клеветата и интригантство.

Попов отмести стола си и излезе от насрещния поток светлина. Днес той не изглеждаше толкова нахално красив – очите му бяха застарели, брадичката му сякаш тегнеше надолу. Този човек нямаше основания за безпокойство и неговият вид ме изненада. Както винаги досега, зад гърба му надеждно бдеше началникът на лабораторията Дригелов.

– И така, другари – продължаваше директорът, – макар и случки като тази да са изключение, те повдигат въпроси, които, за жалост, не винаги са изключение...

Беше ми все тъй неприятно да слушам. Мъчех се да отгатна какво всъщност мисли той. И се страхувах, че зная, страхувах се, че много добре разбирам погледа на присвитите му очи и значението на беглата му усмивка.

Погледнах часовника в залата – беше шест и половина. Моя часовник не погледнах, не успях – стана Стоянчев.

Той говореше високо и ясно и не винаги вярно поставяше ударенията – нямам предвид само на`учен, защото и по-умни от него се изразяваха така. По-важното е, че трябваше да се съглася още с първите му думи. Да се съглася въпреки изненадата.

– Истинско безобразие, другари, е това, че в лабораторията не могат сами да се оправят... Излиза, че трябва да съдим Денев не за грешния анализ, а задето се е оплакал. Когато търпяхме грешката им, в лабораторията си мълчаха и сигурно още щяха да мълчат. Не знам какво мисли другарят Дригелов...

Дригелов втренчено го гледаше, но не можех да определя какво има в погледа му. Всеки случай не беше по-малко изненадан от мен. После погледнах директора – той се усмихваше. Усмихваше се, ала не както друг път – това беше странна, дебнеща усмивка – и аз побързах да се изпълня със съпротива срещу думите на Стоянчев.

Заместник-директорът престана да рисува човечета. Изкашля се, поколеба се дали да говори от място, но стана. Лъскавата му глава блесна в осветеното пространство, свитите му пръсти плахо докосваха зеленото сукно на масата.

– Не е въпросът какво мисли Дригелов сега – с тънък, ала непоколебим глас каза той. – Какво е мислил преди, когато е разбрал, че анализът на Попов е погрешен? Повторният анализ на Денев е потвърдил грешката...

Той ме изненада още повече – еднакво с думите и с начина, по който ги произнасяше. Дригелов махна с ръка и заместник-директорът заплашително се обърна към него:

– Да, другарю Дригелов, вие сте сметнали, че Денев иска да злепостави Попов, сетнешните събития показват, че не може и дума да става за злепоставяне. Странно предположение от ваша страна! Вие не предприехте нищо, когато смятахме, че Попов е злепоставен и автор на грешния анализ е Денев, не предприехте и по-късно... Сега – предложение за наказание, за тежко наказание! Да бъде наказан Денев! Защо, моля?

Задавайки въпроса си, той изглеждаше смешно патетичен, но на мен не ми беше до смях. И Стоянчев, и заместникът седяха от страната на директора и не го виждаха. Не знаех и какво мислят, но се учудвах, че са забравили влиятелния брат на Попов. Най-малко можех да очаквам това от заместника. Не му приличаше – не толкова на характера, просто не подходеше на вида му, на неговата лъскава гола глава, на усмивката му.

Всички слушаха мълчаливо. Дригелов замислено почесваше брадичката си, само директорът продължаваше да се усмихва. Стори ми се, че в усмивката му се е появило нещо ехидно. Навярно това беше предвестникът на онази безогледност, която винаги ме стряскаше, когато се вглеждах в лицето му.

Заместникът свърши изказването си и седна. Голата му глава повторно блесна в осветеното от слънцето пространство. Сега бе моят ред. Знаех ли какво трябва да кажа? Бях неспокоен. Слюнката в устата ми гъстееше и горчеше. Упреквах се, че съм толкова малодушен и неспособен на безвъзвратни решения; докато говорех Стоянчев и заместникът, напразно се заблуждавах, че допълвам и уточнявам решението си – всъщност се лъсках от една крайност в друга и единственото, което не забравих нито за миг, бе лицето на директора.

Трябваше вече да стана, не се обръщах, но усещах погледите. Такъв бе обичаят при нас – никой никога не бе определял кой подир кого ще говори, но моят ред бе след заместника.

– Другарите от лабораторията – тихо и неуверено започнах аз – винаги са си въобразявали, че те най-добре знаят какво правят...

Директорът вплете пръсти и подпря брадичката си на тях.

– Имам предвид Денев! – побързах високо да уточня аз. – Искан да кажа, че някои другари от лабораторията си въобразяват! Трудно ми е да кажа, че сега сме вършили безобразие... Да се говори това пред една клевета, пред интригантство, пред опитите да се подрони доброто име на нашия институт... – чувствах, че се уплитам, подир малко щях да надърнкам ония глупости, които ми идваха наум винаги, когато не бях уверен в това, което говоря.

Всичко ме смущаваше. Еднакво ме разсейваха и тишината, и лекият шепот, устните на Стоянчев, и очите на директора. Защо директорът не ми помогнеше?

– Съвсем не искам да кажа... т.е. ако вече съм го казал... Но преди всичко нужно е да се разбере, че отговорността не е риза, която всеки може да съблече, когато си иска! Ако другарят Попов, т.е. другарят Денев, съжалявам, че го няма, щях да запитам защо не е повикан... Ако другарят Денев е мислел, че може да си съблече ризата...

Беше ужасно топло, яката лепнеше около врата ми, имаше нещо и в очите ми – образите не бяха на фокус. После съобразих – навярно от запотените стъкла... Докато бършех очилата, спомних си часовниците и неочаквано ме хвана страх. Бях убеден, че с мен става нещо, ала не можех да проумея какво. През съзнанието ми сякаш преминаваха в обратен ред всички странни случки тази сутрин и се почувствувах тъй, както се бях събудил – с крака към възглавницата.

Сложих с треперещи ръце очилата и се огледах. Стори ми се, че докато залата е била извън погледа ми, в нея се е случило нещо. Говорех глупости, а никой не реагираше на тях. Боже мой – помислих си аз, – няма така често върша това, та вече никому не прави впечатление?

2

Моят часовник показваше дванайсет, навън обаче бе три и половина. Не зная отде имах такова усещане – че времето три и половина е именно някъде извън мен. Колата ми седеше непобутната там, дето я бях видял сутринта. Ако необяснимото ѝ преместване и странното поведение на часовниците бяха халюцинация, тя продължаваше прекалено дълго. Толкова ли скъпо трябваше да заплатя чашката коняк? Преди да потъна във входа, не изтраях и подмамен от надеждата, че може би сега ще настъпи мигът, когато всичко ще дойде на мястото си, повторно погледнах колата. Уви, този миг не настъпваше...

В антрето на апартамента заварих жената, която веднъж седмично идваше да ми почисти.

– Ха! – възкликна тя. – Гледай ти, онзи позна!

– Да не си спечелила от тотото? – запитах аз.

Най-после днес срещнах нещо устойчиво, непроменено. Обикновено тя ми досаждаше с предвижданията си кои числа трябва да излязат тази седмица, но сега се зарадвах.

– Шестица или пет плюс едно? – продължих да питам аз.

– Ами! – каза тя. – Чака ви един човек... Казах му, че няма да си дойдете, но той каза, че ви боли глава и затова ще си дойдете!

Докато слушах, наистина ме заболя глава.

– Той е там, в стаята, и чака от десетина минути...

Поех дълбоко въздух и го задържах в дробовете си. Нерви, разбира се. Само това ми липсваше – среща с непознат. Аз старателно бях избягвал всички познати на улицата, а сега ме чакаше непознат, дето на всичко отгоре знаеше, че ще ме заболя глава. Докато мислех как да постъпя, вратата се отвори и в рамката застана непознатият.

– Не се карайте на жената! Вината е у мен, аз настоявах. Заповядайте! –

покани ме той в собствената ми стая.

– Казвам се Борис Дерменджиев – представи се той, когато влязохме.

Бях чувал името му. С нищо не можех да го свържа, но то пораждаше в съзнанието ми представа за нещо бяло и лъхаше на дезинфекция. Самият Дерменджиев не пораждаше никакви представи. Впечатлението от него напълно се изчерпваше с видяното в мига на наблюдението – идеален модел за стандартна конфекция...

– Аз пък се казвам Страхил Милев! – Нямах желание да бъда нахакан, но се получи от само себе си.

– Зная.

Очаквах да каже още нещо, но той млъкна. Стоеше и сякаш искаше да ми даде възможност да го разгледам, преди да започне разговора. Той беше нормално висок и нормално пълен, с обикновено лице и средно високо чело.

– Каква работа имате с мен? – запитах аз. – Защо сте влезли в стаята ми?

Той не отговори, ала се усмихна и аз изненадан забелязах, че далеч не е толкова обикновен. Поне очите му – погледът им не се натрапваше, но оставяше впечатление за нещо, видяно вече другаде.

– Погледнете часовника си! – неочаквано предложи той.

– Я вървете по дяволите! – кипнах аз. – И не е зле да знаете, че в гимназията бях шампион по бокс!

– Успокойте се, знам с кого имам работа. Започвам с часовника, защото предполагам, че днес най-силно впечатление са ви направили часовниците! Не е ли така?

Малко беше да се каже, че има право. Но откъде знаеше? С никого не бях споделял и нямах намерение да споделям.

– Лъжете се. Днес нищо не ми е направило особено впечатление.

– Споменах само часовниците... Значи вие и друго сте забелязали? Това е напълно естествено!

– По-естествено ще бъде, ако веднага си отидете.

Той снизходително поклати глава:

– Как да ви кажа... Това „да си отидете“ при други обстоятелства би звучало неучтиво, в нашия случай обаче звучи нереално. Вие още не знаете, че не се намирате там, където предполагате, че сте...

– Е, и? – подигравателно запитах аз. – Да не искате да кажете, че някой от нас е избягал от лудницата? – И се изчервих, спомних си колата и часовниците.

– Седнете! – каза той. – Когато приказват седнали, хората са склонни по-внимателно да обмислят думите си. Не сте ли забелязали, че когато някой иска да изрече глупост, непременно скача от мястото си?

Думите му не можеха да съдържат подмятане за душевното ми изказване. Подчиних се и седнах. Вече не се гневях, бях любопитен как ще отговори на моя въпрос и продължаваше да ме безпокои неговата осведоменост за неща, които знаех само аз и никой друг.

– Не ви се сърдя. Мога да си представя – продължи той – какво бих изпитал сам аз, ако неочаквано се окажех във вашето положение.

– Какво е моето положение?

Той забави отговора. Усетих как ме обхваща нежелание да слушам, но се мъчех да скрия смущението си. Никому нищо не бях сторил, живеех според представите си и представите на околните, но това странно посещение след необяснимата история с часовниците вече ме плашеше. От любопитството ми не бе останало нищо.

– Вашето положение е изключително – бавно каза той. – Натоварен съм да ви дам обяснението, което ви дължим, затова, моля, слушайте ме внимателно и питайте веднага, щом нещо не ви е ясно.

– Кой сте вие? – тихо запитах аз.

– Сега ще ви кажа. – Той помълча малко, сякаш му беше нужно да посъбере мислите си. – Представете си – каза той – едно човечество, което в своето развитие се е убедило, че усвояването на далечния космос в дадения етап е фактически дело без реално значение. Не се изразявам сложно, нали?

Кимнах мълчаливо.

– Благодаря. Това човечество отдавна е усвоило планетите от своята система, но колосалните разстояния извън системата, разстоянията, които светлината изминава

за стотици хиляди години, на този етап от развитие, както казах вече, безвъзвратно го откъсват от далечния космос... Представете си, че е построен идеален звездолет. Той може да проникне не само до центъра на галактиката, може да отиде и до съседната галактика. А после? Нали трябва да се върне, неговите открития трябва по някакъв начин да ползват човечеството. Какво ще заvari звездолетът, когато се завърне? Той или ще заvari човечеството отишло толкова напред в своето развитие, че за него знанията, донесени от звездолета, ще бъдат елементарна древност, или може изобщо да не заvari Земята... Това е то парадоксът на времето! Тогава учените насочват усилията си в друга посока и откриват... Какво откриват? Вселената е безкрайна в още едно отношение, в отношение на измеренията!

– Навярно пишете научнофантастични романи? – предпазливо запитах аз и за всеки случай погледнах към масата – металният пепелник бе достатъчно тежък, можех да се защита при нужда.

Той проследи погледа ми и кимна с укор.

– Успокойте се и слушайте нататък... Как се стигна до това откритие, не мога да ви обясня, не съм специалист. Моя специалност е психологията... По-важен е фактът, че нашите учени откриха и възможността за прехвърляне от едно измерение в друго. Не настоявам, че откритието е обработено до съвършенство. Все още можем само да вземем от друго измерение при нас, но не и да се прехвърляме самите ние... Опитите започнахме с предмети, продължихме с животни, а сега... Сега сам се убеждавате, че последният ни опит е сполучлив! Вие се намирате в нашето измерение! – тържествено каза той. – И не мислете, че съм луд! Спомнете си поведението на часовниците, мястото на колата...

– Нима сте ме прехвърлили, както казвате вие, във вашето измерение заедно с целия град, с института, че дори и с колата?

– Не, разбира се! Работата е там, че световите въпреки разположението им в различни измерения в известен смисъл са почти идентични. Има и отлики, свързани с някои посоки и степени, но в нашия случай те не играят съществена роля. Сега притежаваме данни, че съществуват и светове без идентичност, дори е възможно такива светове да проявяват враждебност към нас... Зачестилите напоследък необясними изчезвания на самолети, подводници, появяват се странни тела, които още по-странно се губят...

– Щом е възможно едно, защо да не е възможно и друго? – невинно казах аз, за да не подозре клопката, която щях да му поставя. – Но как ще ми обясните, че продължавам да се намирам в своя дом, а жената, която във ми чисти, познавам от десетина години?

– Вие не се намирате в своя дом, нито познавате жената, която е навън – със снизходителна увереност каза той. – Вие сте в дома на Страхил Милев, но той живее в друго измерение, вие никога не сте го виждали и няма да го видите, защото това е невъзможно!

– Нещо не ви разбирам!

– Парадоксално би било обратното!... И така – ако ви е по-лесно за разбиране: един и същи свят съществува в много измерения. По наша воля ние ви взехме в нашето измерение. Но тъй като между измеренията съществува известна тъждественост, имаше опасност да се появят двама Милевци. Не знаем какво би се породило от това и за да избегнем последиците от още непроучени явления, отстранихме нашия Милев, т.е. изпратихме го извън орбитата на планетата. Но за неговото отсъствие знаят извънредно тесен кръг от хора. За останалите вие, това сте той, те не са уведомени за прехвърлянето.

– За всички останали?

– Да. Но кои точно принадлежат към кръга, на който е известен този и ще бъдат известни следващите опити, не зная.

– Надявам се, че вашият Страхил Милев не е женен!

– Вече ви обясних – нашият Страхил Милев това сте вие, но в друго измерение! Като изключим онези ваши преживявания, породени от необикновеното положение, в което се намирате, вие двамата имате еднакви мисли и чувства, възприемате света като един човек.

– А моето изказване тази сутрин в института? – усмихнах се стеснително аз. – Искам да кажа, то повлияно ли е от прехвърлянето ми в друго измерение?

– Мисля, че казах за посоките, в които протичат някои процеси! Това е трудно за представяне, но никому не пречи да си живее. Например понякога да ви изглежда, че след днес идва вчера – при нас някои неща ще ви се струват буквално тъй, но същността е друга... Както часовниците например, но то е малко по-различно, само външна обвивка на някои явления, които по същество са тъждествени. Ще се опитам да ви помогна с жабата... Не ми е известно дали знаете, но тя вижда само движението, останалото за нея не съществува, то е друг свят! Примерът е груб и няма нищо общо с идеята за многоизмеримостта на световите, но може да улесни въображението ви...

Бях уморен от безплодни усилия да съчетаая някак неговата осведоменост с безсмислиците, които се опитваше да ми втъпни.

– Разбирам – каза той. – Ще ви бъде изключително трудно да повярвате, защото вие още не сте способен да си представите съществуването на друго измерение. А неспособността да възприема непривичното е най-големият враг на човешкия мозък и същевременно негово нещастие. Вашият мозък е скован от досегашните ви представи, той така плътно е обхванат от тях, че да се намери в него място за една непривична представа, е нужна умствена енергия, равна едва ли не на енергията, която освобождава атомът. Разбирате ли колко трудно е да се възприеме нещо, което според досегашните ви представи е абсолютно невъзможно? Естествено е да ме смятате за луд или нещо от тоя род... Всъщност вашият мозък се защитава! Той ви рисува такава картина на света, каквато подхожда на досегашните му познания за материята, и яростно отхвърля всичко, което ѝ противоречи, макар че тази картина – поне от мига, в който ви прехвърлихме в нашето измерение – вече не отговаря на цялата истина! Знам, няма да ви убедя – трябва време... Но ще ви оставя телефона си. Обадете ми се обаче само в краен, действително наложителен случай!

Той записа телефонния номер, откъсна листа от бележника и го остави на масата. После стисна ръката ми и си отиде.

Бях все така замаян, но освободен от присъствието на този човек, сякаш по-ясно виждах противоречията в разказа му. Измерения, космос, идентичност на светове, обратна посока на явленията – категории от фантастични романи, които неговото болно въображение безцеремонно смесваше с действителността. Наистина часовниците, а и някои други неща си оставаха пълна загадка, но не губех надежда в нейното изясняване. И не само не губех надежда – след разговора с Дерменджиов дори мислех, че това трябва да стане колкото може по-скоро.

После запалих цигара и си спомних Иванка. Днес тя не ме видя или се престори, че не ме вижда. Сутринта не правех никаква разлика, сега вече можех да преценявам нюансите. Досегашните ни отношения изключваха и най-малката вероятност от преструвки.

Оставих цигарата в металния пепелник и посегнах към телефона. Ето един случай – весело си казах аз – да видя как стои работата с посоките... Дали трябва да извъртя телефонния ѝ номер отзад напред, или както обикновено?

Нейният глас ми се стори глух и уморен, но когато ѝ казах, че ако желае, може и да излезем заедно тази вечер, той изведнъж прозвуча ясен и жив.

– Добре, ако искаш, чакай ме до моста, там има удобно място за спиране!

– Днес съм без кола... Повредена е!

– Още по-добре! – засмя се тя. – Колата прекалено много те заангажира.

Уговорихме срещата ни да стане другаде и аз радостен оставих слушалката. Там, където я бяха докосвали пръстите ми, тя беше лъскаво черна от влага.

На улицата неволно погледнах колата и се усмихнах. Дерменджиов бе не само ненормален, а и мен искаше да въвлече в побърканите си представи. Както и да се бе озовала колата ми от другата страна на улицата, истинска лудост бе да се вярва в подобно съвпадение – че и в двете измерения колата ще бъде повредена. В незабавното съгласие на Иванка да излезем заедно също нямаше нищо съмнително. Защо трябваше да не се съгласява? Пък бях я поканил и съвсем определено, без уморителните усуквания, които понякога помрачаваха заедно прекараните часове.

В това време по улицата се зададе един познат катовец. Преди половин година беше продупчил талона ми заради неправилно паркиране, но тъй като бях виновен, не му се разсърдих и оттогава си кимвахме при всяка среща.

Той спря до колата, огледа я и каза:

– Защо не приберете чистачките... Ще ги отмъкне някой!

– Да, разбира се... Веднага ще ги прибера!

Когато осъзнах, че готовността ми е подозрителна, беше късно. Стоях и със замряло сърце чаках да ми направи забележка, задето колата е спряна на непозволено място, но той само кимна и продължи обиколката си.

Докато свалях чистачките, от съседната къща излезе другарката Мартулкова, майка на една от знаменитостите, с които се гордееше нашата улица. Синът бе напълно поносим човек, но майката обичаше да се намесва във всичко, каквото ставаше на разстояние поне километър от дома им. И във всички останали световни събития, но задочно, разбира се.

– Как върви науката, другарю Милев? – снизходително ме запита тя.

Срещите с нея ме вбесяваха. Нейното енциклопедическо самочувствие сигурно бе в състояние да породи чувство за малоценност дори и у Айнщайн. Сега разбрах, че съм очаквал въпроса ѝ с вълнение. Погледнах я със светнали очи и бодро казах:

– Отлично върви, другарко Мартулкова!

Днес имах необяснима слабост към хора, които са верни на навиците си.

Катовецът и Мартулкова ме забавиха повече от десетина минути, но не се страхувах, че ще закъснея. Интересно, тая увереност се появи, след като видях Мартулкова. И както винаги, на срещата Иванка дойде след мен. През всичкото време, докато се приближаваше, аз се наслаждавах на походката ѝ. Чувах шума на роклята ѝ, виждах розовината на запъхтяното бързане, в душата ми, както толкова пъти досега, оживяваше образ, който приличаше и не приличаше на Иванка. Подадох ѝ ръка. Иванка дишаше учестено и се усмихваше, но ми се стори, че има някаква промяна, и ме обзе малодушие. Забравил да пусна ръката ѝ, аз я гледах в очите и се мъчех да отгатна каква е промяната. После забелязах – днес тя бе отрязала косите си. Когато за миг извърна глава, видях, че на врата ѝ те са подстригани в тънка, нежна линия, тя правеше врата ѝ трогателен и вълнуващ.

– Не ти ли харесвам така – неуверено запита Иванка.

– Ти винаги си ми харесвала! – казах аз и държах ръката ѝ, сякаш щях да изгубя равновесие, ако я пусна. – Не съм ли ти го казвал досега?

– Не – широко отвори очи тя. – Ти никога не си отгатнал какво чакам да ми кажеш!

Толкова често си бях представял този миг, знаех предварително какво ще каже всеки от нас, бях чувал вече пресипналата глухота на гласа си и нейното звънко, радостно учудване. Нямах нищо ново и непредвидено и все пак известно време сякаш не можех да осъзная какво е станало.

После усетих върху лицето си леко докосване.

– Защо стоим тук?

Наоколо минаваха хора, помислих си, че не е твърде удобно да се милваме пред очите им, ала нищо не направих, не спрях ръката ѝ, бях тревожно щастлив, досега не бях преживял тази тревога и ми се струваше, че без нея щастието ми няма да е истинско.

Влязохме в градината на един ресторант. Място имаше единствено до улицата, но бяхме доволни, че масата е за двама души. Бях учуден от умението си да бъда мил и внимателен – колкото и точно да си представях някога как ще изглеждам в този миг, винаги ми бе липсвала смелост да видя и някаква лекота в държането си. Не помня за какво разговаряхме, помня само, че всеки бързаше да се съгласи с другия, от това разговорът ни се превръщаше в безкрайно и объркано повтаряне на едни и същи думи, но за миг те имаха по-дълбок смисъл и от най-умната книга, която бях прочел досега.

По улицата непрекъснато се точеха автомобили. Недалеч от нас, върху сребристото тяло на електрическия стълб, се виждаше вдлъбнатина, оставена от такъв един забързан автомобил, и аз си спомних, че бях свидетел на неприятната случка. Беше ли възможно и подобно съвпадение? Глупав въпрос! По-ясно отвсякога съзнавах, че светът е единствен и неделим, в него живееха двама души и в стремежа си един към друг те най-сетне бяха улучили свободния от недоразумения миг. Всъщност ние досега бяхме живели в различни измерения. Тази вечер двете измерения се покриха и вече нищо не можеше да измени посоката им.

Зад гърба ми висеше часовник, но не го поглеждах. За щастие Иванка не носеше часовник на ръката си. Бях убеден, че една женска ръка изглежда по-красива без всякакво полезно или излишно украшение. А може би всичко това бе глупост, умора и

нервно напрежение – наистина нещо раздвояваше часовниците, но прече ли ми да бъда щастлив?

Аз не вярвах на Дерменджиев и нямаше да му повярвам. Разговорът с него не ми беше повлиял и другаде трябваше да диря причините за смущението си. Навярно щеше да ми се наложи да отида при лекар. Но откъде се взе този Дерменджиев? Съвпадение – едно на сто милиарда случаи, една от ония невероятни вероятности, когато вместо към земята падаш към небето. Или пък той бе с необикновено развити телепатични способности. Това почти обясняваше неговата осведоменост, но аз не се успокоявах. Започвах да мразя този човек и в същото време съзнавах, че твърдението му за другото измерение е съмнително основание за омраза.

– Знаеш ли – неочаквано каза Иванка, – като те гледам, струва ми се, че сме се познавали някога отдавна, после сме се разделили и сега отново се срещаме.

– Как така? – уплашено преглътнах аз. – Не те разбирам.

– Фантазирам... Ти не си ли щастлив?

– Разбира се, че съм щастлив! Това, което става сега с нас, не е никаква фантазия!

– Толкова отдавна чаках тази вечер! А сега си мисля, не беше ли преди косата ти друга?

Неволно погладих косата си с ръка.

– Ти винаги си бил същият, нали?

– Винаги! – колебливо казах аз.

– И ще бъдеш същият, както тази вечер?

Погледът ѝ сякаш бе изгубил бистротата си и причина за това бе влажното сияние, в което тънеха очите ѝ.

– Ще бъдеш ли същият?

Кимнах.

– Колко бързо се съгласяваш! – засмя се тя. – Как ще бъдеш същият? Ти никога не си бил същият. Освен когато искаш да изглеждаш важен и се преструваш на безразличен... Някой сякаш те е сменил тази вечер! Но и аз не съм същата. Хвана ме виното и ми е приятно, че ме люлее! Знаеш ли какво ми се иска? Искане ми се да няма хора край нас...

Лицето ѝ бавно почервения, устните ѝ продължаваха да се усмихват, но в тях вече тегнеше смущение, очите ѝ сякаш се уголемиха. Трябваше да я пощадя, но кой знае защо струваше ми се, че ще сбъркам, ако бъда прекалено деликатен.

– Това е много лесно! – двусмислено казах аз.

– Не е... Може би защото много дълго чаках тази вечер...

Тя затвори очи и сложи ръката си върху моята.

– А може би се страхувам! – продължи тя със затворени очи. – Не ти ли е хубаво тук?

Не бях съгласен с нея, но замълчах.

Когато излязохме от ресторанта, тя се доближи до мен и аз я прегърнах през раменете. Така прегърнати влязохме в парка. Там беше тъмно и влажно, самичък едва ли бих дошъл да се разхождам под дърветата, но притиснат до Иванка, мислех, че паркът е прекалено малък за намеренията ми. Край една беседка Иванка спря и отново ме погали по лицето. Тогава я целунах. В досегашните ми представи целувката бе една от връхните точки на отношенията ни. Бях щастлив, че я целувам, но усетих, как връхната точка на нашите отношения изведнъж се отдалечава, заприличах на човек, комуто не само предстоеше да изкачи стълба, а преди всичко да открие отде започва тя. На всяка крачка спирахме и се целувахме, докато най-после зад дърветата засия булевардът.

– Дотук! – каза Иванка. – Най-добре е сега да се кача на трамвая. Защо ще идваш чак в другия край на града?

Дотук? Стисках раменете ѝ и дишах тежко. Ако ръцете ми не бяха заети, сигурно щях да сваля очилата си и да ги изтрия. После осъзнах, че съм ги прибрал някъде между целувките, защото прече, и ми стана тежко. Не заради очилата. Нима всичко, което си бяхме говорили тази вечер, е било обикновена размияна на думи?

Бях раздвоен. Действията ми като че ли бяха независими от собствената ми

преценка за тях. Иванка каза „дотук“ и аз трябваше да се примиря. Не знаех какво мислеше тя и дали очакваше нещо друго от мен, но чувствавах, че ако не се съглася, ще изглеждам нахален и груб.

Стиснах по-силно раменете ѝ и пресипнало казах:

– Искам да те помоля нещо... Не се качвай на трамвая... Нали не е толкова късно?

Навела глава, Иванка млъкна. Стоеше леко прегърбена, самотна и тъжна. Нямах ли да ми отговори?

– Не е късно... Но измръзнах... В парка е влажно!

Ето този отговор чаках аз. Но леснината, с която го постигнах, изведнъж ме смути и вместо намисленото предложение малодушно казах:

– Защо само парка? Има такива хубави улици за разходка!

Преди още да стъпим на нашата улица, аз няколко пъти измънках, че съм уморен, а когато наближихме къщата, дето живеех, спрях.

– Не те ли заболяха краката? Ужасно ми се иска да седнем някъде... Живея насреща и ако дойдеш да пием кафе... Аз ще го сваря!

И в същия миг осъзнах, че ако днес не бях разговарял с Дерменджиев, сега нищо нямаше да ѝ кажа. Щях да си го мисля, но нямаше да я поведя към нашата улица и да ѝ предложа да се качи с мен в квартирата ми. Все така не вярвах на Дерменджиев, но вече не го мразех, а от раздвоението ми бе останало някакво странно чувство, че някой друг ще отговаря за постъпките ми.

– Сега ли си го помисли? – запита Иванка и сама си отвърна: – Ти го помисли още в ресторанта...

Тя говореше тихо, в погледа ѝ нямаше никакъв упрек:

– Аз съм виновна.

Тя не упрекваше и себе си, но още се колебаеше и трябваше нещо да говори.

3

Сутринта Иванка я нямаше. Не помнех кога си е отишла и дори се питах била ли е изобщо някога при мен. Стори ми се, че долавям аромата на одеколона ѝ, но не бях съвсем сигурен. Можех да допусна, че съм сънувал, но след сънища обикновено ме мъчеха неудовлетвореност и самота.

Станах, направих гимнастика и отидох да се бръсна. После се окъпах и докато хладката вода от душа валише върху тялото ми, спомних си, че днес трябва да дойде техникът за колата. Облякох се набързо и слязох на улицата.

Бях свикнал да виждам колата на постоянното ѝ място, затова не забелязах веднага, че тя отново е там. Погледнах знака за еднопосочност на движението – също! Измерения – помислих си аз, – глупости! Но не бях достатъчно уверен – оставах още и часовниците.

Утрото беше хладно и бистро, улицата лежеше в сянка, но покривите отсреща вече блестяха. Имаше нещо познато – не толкова в картината, колкото в начина, по който я възприемах.

Изправих се пред колата. Нейният сивосинкав цвят беше свеж като утринта. Полагах големи грижи да запазя този цвят и два пъти през годината виках майстор да пастира боядисаните повърхности. По този начин поне отчасти си създавах самочувствие, че карам добър автомобил. Моторът беше истинска таратайка.

Изправен пред нея, аз се любувах не само на примамливата ѝ лъскавина, а несъзнателно дирех и следи от преместването насам-натам. При това знаех, че нищо няма да открия. Колата седеше на десетина сантиметра от тротоара, паважът наоколо бе осеян със стари и по-пресни маслени петна. Отсреща нямаше нищо.

Изминаха двамазет минути, а техникът все не идваше. Много чудно, защото бе необикновено точен и изпълнителен въпреки несериозния си вид. След още десет минути с неприязън мислех за навиците му. Той започваше всеки разговор с едно насмешливо „парле ву франсе“ и после до края неизменно повтаряше „уи“. Половин час – това не беше дори и закъснение, а откровено неспазване на дадената дума. Не можех да повярвам, че няма да дойде, ала не можех и да го чакам.

На трамвайната спирка големият часовник показваше осем, но това още нищо не означаваше. Под надписа „Точно време“ стрелката се премести на осем и две.

Втречено я гледах и усещах как в душата ми се връща старото спокойствие. Вече бях готов да простя и на техника.

В добро настроение и недалеч от мисълта да се откажа завинаги да пия коняк, тръгнах към закусъчната. Всъщност заслужавах едно по-добро кафе и реших да удължа пътя си, да намина към „Бразилия“. В този миг зърнах Иванка. Тя вървеше по отсрещния тротоар и идваше към мен. Вървеше спокойно и леката ѝ походка ме развълнува повече от вчера. Отново чух шума на роклята и виждах розовината на лицето ѝ, но сега въображението ми създаваше един съвършено друг образ.

Усмихнах се и спрях да я дочакам. Искях да се появи внезапно пред нея. Не ми стигаше изненадата – исках да видя и радостта ѝ от неочакваната среща.

Тя мина покрай мен, но не спря, не се обърна, дори не ме погледна. Да не забележиш един човек – можех да го разбера. Но в два последователни дни, по едно и също време, на едно и също място – не, това беше невъзможно! Влязох в закусъчната и дълго гледах в огледалото очилатата си физиономия. Каква беше тази история? В повторението имаше нещо досадно... Спомнях си изминалата нощ и напразно се опитвах да открия поне един миг, в който да съм наскърбил Иванка.

Тръгнах към института, без да бързам. Улиците не се различаваха от това, което бях свикнал да виждам сутрин. Коли, забързани хора – но всички ли бяха и разсеяни?

Стълбището на института бе пусто. На нашия етаж ме срещна прислужникът.

– Какво има, бай Стойне? – запитах аз и неволно добавих: – Много ли съм подранил?

– Два пъти ме праснаха да проверя защо не се обаждате! Заседанието трябваше да започне преди няколко минути!

Отново повторение. Не бях толкова тъп, за да не го забележа. Единият ден като че ли бе репетиция на другия – но с каква цел? Имаше ли изобщо някаква цел?

Целта на повторението проумях половин минута по-късно. Когато влязох в малката заседателна зала, директорът повдигна глава, чувствителните му ноздри трепнаха и той с укор каза:

– Е, другарю Милев... Ако само аз ви чаках! Уважавайте колегите си!

Усмихнах се – не на думите му, – бях налучкал най-после целта! Преди да отговоря на директора, забелязах, че до прозореца вместо Попов седеше Денев. Разбира се – опит! Колкото и невероятно да беше, това, което ставаше сега, ужасно много приличаше на опит. Повтаряне на условията, за да се постави нова задача или да се потвърди получените вече резултат. Така можех да си обясня и постъпката на Иванка, тя не зависеше от нея. Иванка трябваше да не ме забележи. Техникът трябваше да не дойде.

Директорът чакаше отговор и сдъвках няколко думи за извинение. После пропуснах мястото до вратата и седнах на вчерашния стол. Трябваше ли и аз да постъпя като вчера? Седнах и се почувствувах като равен сред равни, само малко ме смушаваше мисълта, че ще бъда наблюдаван.

Директорът повдигна глава и повтори вчерашното си въстъпление. Да си убеден, че нещо вече е било! Не ми се случваше толкова рядко, но тогава ме обхващаше мъчителен желание да си спомня кога и къде. Сега бях спокоен. Гледах колегите си и мислех кои от тях са в кръга на посветените. Директорът би трябвало да влезе в този кръг от само себе си. А Стоянчев и заместникът? За тях не можех да реша, а присъствието на Денев кой знае защо ме караше да мисля, че днес ще има някаква промяна в програмата... Смукнах от цигарата – интересно, и вчера, докато стоях до вратата, бях извадил цигара.

И пак като вчера, първо се изправи Стоянчев, а подир него – заместникът. Следователно колкото се отнасяше до реда, той се спазваше. Но изказванията им бяха други и напълно им прилягаха. Те повториха познатите обвинения срещу Денев. Нарече го интригант и кариерист, похвалиха Попов и настояха Денев да бъде наказан. Говореха спокойно и не се палеха: въпреки тежката съдба, която думите им подготвяха за Денев, те говореха делнично и, бих казал, деловито. Гледах ги без изненада и постепенно престанах да слушам – знаех предварително какво ще кажат, думите им сякаш се раждаха в мен, преди да прозвучат в залата; после забелязах, че всъщност отдавна не ги гледам – просто знаех, че на определени места седят определени хора и от тях се чакат определени постъпки. Но не бях равнодушен към

това, което говореха. Те никому нищо не можеха да предложат от сърце, затова никога не обичаха, но си присвояваха правото да съдят. Познавах ги така добре, както познавах себе си. Бяха страхливи и жестоки, само че не съзнаваха нито едното, нито другото. Стоянчев беше едър и пълен, говореше гръмогласно, заместникът – дребен и плешив, скрит зад неуместна усмивка, но и двамата си приличаха като близнаци... Към края се уморих и не им обръщах повече внимание.

Преди да стана, погледнах директора. Той седеше с безстрастно лице, но в изражението му имаше нещо пресилено. Той като че ли искаше да изглежда безстрастен и тъкмо тая преднамереност го издаваше. Не бяха ли също така пресилени и Стоянчев, и заместникът? Вече знаех, че те играят роля, основното в която не бе същността, а външната видимост, но ме смущаваше тяхната старателност. Трябваше да стана, ала още не знаех какво очакват те – да повтора вчерашното или да продължа като тях. Една прозявка на Стоянчев реши вместо мен – той беше доволен от себе си и се изолираше вече от света.

– Работата е толкова дребна, че не разбирам защо цяло съвещание се занимава с нея – казах аз. – Ами че на всички е ясно – виновен е Попов! И още как е виновен!

Директорът бавно извърна глава към мен. Стоянчев и заместникът се спогледаха. Усмивнах се и на тримата, макар да ми се щеше да им се изплезя.

Дригелов смени ръката, с която се подпираше. Не знам какво очакваше пък той, но едва ли вярваше, че ще се случи нещо по-особено. Той беше тежък човек, ала не тежината му пречеше. Много по-тежки от Дригелов ставаха и световни шампиони! Пречеха му големите уши. Неговият работен ден започваше с обиколки по етажите – преди да мисли, той трябваше да чуе. Но се ослушваше все в една посока.

– Не е толкова трудно да се влезе в деликатното положение на другаря Дригелов – издевателски продължих аз. – Известни са връзките на Попов, само че те са си негова роднинска работа. Анализът обаче, с който бяхме ошастливени, ни излезе през носа! Сложно е положението на другаря Дригелов, но не разбирам защо го доусложнява? Грешният анализ е на Попов, Денев само не се е примирил с необяснимата за него позиция на Дригелов! Вие знаете ли – весело запитах аз – каква е съдбата на онези рефери, които си позволяват обратни присъждания? И не разбирам още защо другарят Дригелов, който не наказва Попов, когато трябваше – не е късно и сега! – не разбирам, защо е толкова възмутен, така обиден от постъпката на Денев? Ако е малко по-умен, той ще се възползва от неговата постъпка, за да поправи собствената си грешка! За другите изказвания преди мен ще бъде по-тактично да премълча!...

Директорът ме гледаше изненадан, Стоянчев и заместникът бяха вбесени, ала това не ме смущаваше. Имах опит и знаех, че именно тъй трябва да се приемат думите ми. Малко ме смущаваше само мисълта, че и смелостта ми може би е фалшива като принципиалността на Стоянчев и заместника.

– Питам, другари – завърших аз, – защо е по-осъдително да разкриеш една грешка, отколкото да я сториш?

– Милев! Мерете думите си, Милев! – извика Стоянчев.

– А какво правя, другарю Стоянчев? Иначе нали вместо грешка щях да кажа престъпление?

Всъщност аз не мислех за подобно обвинение и внезапно излетялата дума ме стресна. Не си ли позволявах повече, отколкото бе допустимо и в друго едно измерение, където нещата само приличаха на истински?

– Имате ли да добавите още нещо, Милев? – сухо запита директорът.

– Да – любезно казах аз. – Имам.

– Да му се отнеме думата, другарю директор! – възпротиви се Стоянчев. – На всички е ясно къде бие той!

– На всички? – удивих се аз. – Може би да, но без вас, другарю Стоянчев! На вас никога нищо не ви е било ясно!

– Без лични обиди, Милев...

– Другарю Милев! – поправих го аз.

– Какво съм седнал да ви приканвам към приличие, когато за вас няма нищо свято! Обвинявате честни другари в престъпление, опитвате се да поставите под съмнение доброто име на института...

До тоя миг се надсмивах, но сега изведнъж ме хвана яд:

– Вижте какво, другарю Стоянчев... Оставете доброто име на института! За вас то

е прост набор от букви, които звучат! И като звучат, вие си мислите, че спокойно може да прикриете чужда грешка, ако знаете, че ще се прикрие и ваша. И сте безпощаден, щом усетите, че тази безпощадност се оценява добре...

Исках да му кажа още нещо, но ме прекъсна заместникът. Той вдигна бялата си, нежна ръка и стана:

– Другари, в неправилна посока тръгна нашето заседание, в неправилна и, бих казал, опасна! Ето, слушам другаря Милев... Не мога да одобря думите му, но се питам, защо не назначихме една предварителна комисия? Не одобрявам думите на другаря Милев, но те ме насочват към някои неясноти. Може би се предоверихме на другаря Дригелов? Не искам да кажа, че ни е излъгал, но се явяват подробности... Тези подробности трябваше да се изяснят.

Приликата отново бе така пълна, че не можах да се сдържа.

– Именно подробности – саркастично казах аз. – Те са великолепен повод да погребете всичко в една безкрайна комисия!

– Другарю Милев – възмути се заместникът. – Не разбирате ли, че искам и на вас да помогна да се измъкнете от положението, в което сам се поставихте?

Неговото възмущение бе гладко и лъскаво като голата му глава. Струваше ми се, че е почти готов да се усмихне.

– Слава богу! – възкликнах аз. – Никога не съм се намирал в удобно положение, без да е моя заслугата! И в прекия, и в преносния смисъл на думата!

Последното бе насочено към директора, но той не обърна внимание на думите ми.

– Вашето самочувствие ме смайва – сви рамене заместникът. – Наистина ме смайва! Нямате никакво основание!

– Лъжете се! – втори път се ядосах аз. – Моето основание е това, че вие сте дръвник!

Гневът ми беше мигновен и аз се отдръпнах като опарена котка. В каквото измерение и да се намирах, няха право да го обиждам. Той беше много по-възрастен от мене и предстоящата пенсия навярно събуждаше други мисли в душата му. Гледаше ме с полуотворени уста и аз съжалявах за невъздържаността си, ала нещо все още ми пречеше да възприема напълно скандала. Наоколо имаше достатъчно възмутени лица, над залата тегнеше неприятна тишина, такава тишина можеше да бъде начало на много изненади... Липсваше отношението на директора, само че сега това не ме безпокоеше. Бях обхванат от непривична за мен решителност, за първи път ми се случваше да бъда така убеден в необходимостта на онова, което говорех. Бях изненадан, че са престанали да ме измъчват съображения: не се боях, можех спокойно да осъдя невъздържаността си, но не се страхувах от последствията, нито пък ме интересуваше в какво измерение се намирам.

С мен ставаше нещо невероятно, като че ли аз не бях вече аз!

– Достатъчно! – каза директорът. – Прекратявам заседанието и го отлагам за утре.

Той ме гледаше със съжаление.

– Свободни сте, другари! Вие, Милев, елате при мен!

Влязох след него в кабинета му. Той седна, но мен не покани. Отвори чекмеджето на писалището, погледна вътре, блъсна го обратно и запита:

– Какво е това държане от вас, другарю Милев?

– Прекалих ли?

Директорът смаян ме изгледа:

– Откъде паднахте, другарю Милев?

– Не исках да изпадна в онова глупаво положение, както вчера – скромно отвърнах аз, но директорът рязко ме прекъсна.

– Не ме интересува какво сте преживели вчера! Отговорете ми защо се държите така безобразно днес!

– Как така не ви интересува? – на свой ред се смаях аз. – Да не би по своя воля да съм се забъркал в тая история?

– Милев! – официално каза директорът и се изправи. – Не разбирам какво намекувате!

– Е, другарю директор, и на мен ми е трудно да обясня защо на някои хора всеки неудобен въпрос им звучи като намек! Още по-трудно ми е, защото тия неща вие ги знаете по-добре от мен!

Думите ми не съдържаха нищо особено, нито гласът ми изразяваше повече от това, което исках да кажа, но лицето на директора се оживи и той се усмихна стеснително.

– Грешите, Милев... Много от детайлите по историята Денев – Попов ми стават ясни едва сега... Но вашата грубост на заседанието обезсмисли желанието ви да бъдете доблестен! Как може да говорите така на хора като моя заместник или другаря Стоянчев? Изобщо никога ли не ви е занимавал проблемът за формата, в която трябва да изразявате своите мисли?

– Съжалявам за невъздържаността си – казах аз. – Но по един пункт вие също дълбоко грешите – нищо не може да обезсмисли истината!

– Предполагам, че тази истина не е известна само на нас двамата? – с ирония запита той.

– Но другите си мълчат, искате да кажете вие? – със същата ирония запитах и аз.

– Защо бързате да преиначите думите ми? Току-що ви казах какво знам по историята Денев – Попов!

Усмихнах се. Най-после директорът се сети да ме покани и посочи стола. Седна и той.

– Моят заместник е твърде далеч от идеалния пример и това също всички го знаят.

– Готов съм да му се извиня за моята невъздържаност. Ще потърся други думи, по възможност не обидни, но точни!

– Не разбирам вашата упоритост... Не мислите ли, че всичко би приключило по-безболезнено, ако не бяхте вземали думата?

– Може би...

– Не искам да кажа, че не бива изобщо да вземате думата! – Той беше започнал да се дразни и не можеше да скрие това.

– Досега винаги вземах думата именно така – изобщо – отвърнах аз и се питах какво дразни директора повече: моето изказване на заседанието или сегашното ми поведение. – Това „изобщо“ ми пречеше да се уважавам, другарю директор!

– Откога пък започнахте да смятате, че оценката ви за дейността на хората трябва да бъде съобразявана изключително с вашето самоуважение? Не ви ли идва наум, че съществува и друга реалност, извън вашите собствени норми?

Можех да допусна, че го дразни непокорството ми, но това щеше да е елементарно.

– Как да не ми идва наум! Нали всичко се струпва на главата ми!

– Толкова повече ме изненадва максимализмът ви!

– Оставете сега максимализма! По-добре ми кажете защо непрекъснато се преструвате на неосведомен!

Директорът направи движение, като че ли искаше да стане от мястото си, но, изглежда, се отказа.

– Какъв е този език от вас, Милев? Не мога да ви позная?

– Аз също не мога да се позная... Но вие би трябвало да се досещате, защото сигурно принадлежите към тесния кръг на посветените! Дерменджиев ме предупреди! Невъзможно е и вас да не е предупредил!

Струваше ми се, че не бива да говоря за Дерменджиев, не знаех защо не бива, но ми приличаше на отстъпление. Очите на директора станаха по-големи от друг път.

– Дерменджиев? Вие казахте Дерменджиев?

– Какво от това, че казах? – побързах да го успокоя. – Тук никой не може да ни чуе. Работата е, че има нещо, което и Дерменджиев не знае, а и едва ли е предполагал! Прехвърлянето влияе на характера! Но тази промяна на характера не ми е неприятна! Сега не ме влече към постъпки, които ми осигуряват спокойствие. Нямам желание да се примирявам, особено когато това примирение ми носи изгоди...

Млъкнах намръщен. Сякаш исках да оправдая поведението си, говорех, сякаш исках да върна себе си там, отдето бе започнал днешният ден – при съзнанието, че участвам в опит. Но тъкмо това съзнание щеше да обезсмисли всичко.

– Значи – Дерменджиев – каза директорът. – Не предполагах, макар че трябваше... И вие как се чувствувате?

– Много добре.

Чувствувах се неуверен пред преценяващата му усмивка и това ме унижаваше.

Когато се прибрах, в антрето срещнах жената, която ми чистеше.

– Ха! – възкликна тя. – Онзи позна!

– Добре, добре – казах аз. – Ясно е вече, че това измерение не се отличава с голямо разнообразие. Човек може да умре от скука. До гуша ми идва от вашите повторения! – Не бях съвсем прав, защото нямах предвид всяко повторение.

Жената ме погледна уплашено и леко отстъпи назад.

– Какво съм виновна, че някой си дойде и влезе насила?

– Никой не е виновен. Само почнахте да ми омръзвате...

Вратата на стаята се отвори и в рамката застана Борис Дерменджиев.

– Не се карайте на жената...

– Днес можехте да намерите други думи!

Побързах да вляза, преди да ме е поканил повторно в собствената ми стая.

– Казвам се Борис Дерменджиев.

– Честна дума, не съм против всяко повторение, но след днешния тежък ден ви моля да не започваме всичко отначало.

– Мислех, че ви интересува кой съм!

– Ясно, че вие сте роби на ритуала си, но вървете по дяволите – мен вашият ритуал никак не ме интересува! Отлично знам кой сте и за какво сте дошли!

– Още по-добре – каза той и нещо в неговия глас не ми хареса.

– Аз пък не мисля, че е толкова добре! – отвърнах едва сдържайки се. – Вземате ме, без да сте ме питали дали желая да се местя във вашето измерение... После повтаряте деня, без да смятате, че е нужно да ме предупредите! Преди да съм изсърбал една каша, вие вече ми тикате муцуната в друга!

– Успокойте се, моля ви... За вас не е хубаво да се вълнувате...

– Когато бяхте тук вчера, знаехте ли, че денят ще се повтори?

– Как да ви кажа...

Той отбягваше погледа ми, но усещах, че използва всеки удобен миг да ме наблюдава. Отново ме лъхна миризмата на стерилност. Както вчера, пред мен стоеше един идеален манекен за стандартна конфекция и видът му не пораждаше никакви представи.

– С удоволствие бих ви удушил!

Той спокойно ме гледаше и странно, моята закана да го удуша, като че ли го въодушевяваше.

– Нали мога да седна?

– Заповядайте – казах аз. – Когато хората приказват седнали, те са по-склонни да обмислят думите си!

Дерменджиев не реагира, сякаш никога не бе казал това, или пък имаше някоя друга причина, която го заставяше да се държи така. Той се разположи удобно върху стола срещу мене.

– Имате много хубав костюм – неочаквано каза той. – Бихте ли ми дали адреса на шивача си? Тия дни мисля да си шия костюм, а не познавам добър шивач.

– Не съм сигурен дали той има идентичен колега във вашето измерение – подиграх го аз.

Дерменджиев втренчи поглед в лицето ми и аз неволно се намръщих, потърках с ръка челото си.

– Често ли ви боли глава?

Не знаех дали трябва да отговарям и на този идиотски въпрос, но кимнах.

– Кога?

– Кое?

– Кога ви боли?

– Когато ми досаждат... Когато ме насаждат на пачи яйца... Изобщо – намират се причини!

– Как се появява болката?

– Махнете се сега с тази болка!

– Нужно е – меко каза той. – Нужно е да ми отговорите. В момента боли ли ви?

Дерменджиев все така ме дразнеше с поведението си, но в тоя миг разбрах, че единственото, което може да ме избави от неговото присъствие, е да отговарям на

въпросите му.

– Още не ме боли, но ако продължавате... – И го погледнах в очите, очаквайки да ми зададе следващия си въпрос.

– Как се появява болката?

– Винаги внезапно!

– Даа... – Той затропа с пръсти по масата. – Всъщност това няма значение! – После той се усмихна: – И така, вие добре си спомняте какво ви казах вчера?

– Много сте се променили за един ден! Вчера бяхте по-възпитан и не така досаден!

Той добродушно поклати глава, но на мен ми се стори, че това е преструвка.

– И все пак прекалено се вълнувате – със същия престорено мек тон каза той. – Въпросът, който ви зададох, е съвсем безобиден! Нима наистина не си спомняте какво ви казах вчера?

– Трябвало пък да не си спомням! Съобщихте ми, че съм прехвърлен във вашето проклето измерение... Но аз не повярвах, защото обратният ход на часовниците не беше достатъчно доказателство!

– А след това убедихте ли се?

– Срегнах една позната...

– Вие имате познати в нашето измерение?

– Мисля, че го знаете по-добре от мен...

– И след като срещнахте вашата позната, ми повярвахте? И целия ден днес вярвате?

Маниерът му да разговаря с мен като с малолетен отново ме подразни.

– Особено като ви гледам... Но аз също имам въпроси към вас, уважаеми... Ако не бяхте дошли, щях да ви позвъня...

Взех от масата листчето с номера на телефона, който вчера бе записал Дерменджиев, и му го подадох. Дерменджиев го погледна от разстояние, както всички далекогледни хора, и подхвърли листчето на масата.

– Да, моят телефон... И като че ли моят почерк...

– Естествено. Записахте го вчера, преди да си отидете. Искях да ви питам за повторението на деня. Не всичко се повтори. По-точно не мога да твърдя, че съм забелязал всички подробности. Но ми направи впечатление едно странно усещане. Знаех, че Стоянчев и заместникът са реални само в рамките на собственото си измерение, извън него те не могат да съществуват, но чувствата ми към тях бяха искрени. Когато те заговориха, аз забравих, че са от друго измерение!

– Освен повторението на събитията нямаше ли и нещо друго, което да ви даде увереност, че не присъствувате в своето измерение?

– Това е друга работа! – Нямах желание да се впускам в подробности за Иванка.

– Но реагирайки на думите и постъпките на някои хора, почувствувах, че се е променил характерът ми! Подобна промяна беше ли предвидена в опита?

– Можете ли да ми опишете в какво се изрази тази промяна?

– А вас не ви ли осведомиха?

– Осведомиха ме...

– Но вие като че ли не бяхте очаквали такова нещо!

– Защо? Интересно е, не ви ли безпокои промяната на вашия характер, не ви ли пречи?

– Въпросът е малко по-друг. Ще ви дам един пример. Грубичък е, но ще помогне... Не се ли смущавате, когато сте в нов костюм? Смущавате се, понякога дори се стремите да минете незабелязан, но въпреки това не го сваляте!

– Да, наистина примерът е грубичък... Все пак не бихте ли ми разказали нещо от детинството си, нещо, което най-често си спомняте! Детинството на всеки от нас е тайна и тя обяснява много от сетнешния ни живот. Спомнете си някоя случка... или някой приятел.

– Приятел? Разбира се! Имах много приятели...

Не знаех за какво му е всичко това, но след като бях решил да отговарям на въпросите му, не разбихах защо тези трябваше да ги смятам за по-безсмислени от досегашните.

– Имахте? И вече не дружите с тях?

– Те останаха там, в детството... Щом пораснем, спомените от детството само ни

мъчат и ние не можем да бъдем същите приятели. При възрастните има йерархия. Има недостижими стремежи. Това внася хладина... Човек дири друга среда.

Учуден, забелязах, че Дерменджиев утвърдително поклаща глава.

– Вие успяхте ли да намерите друга среда? – с участие запита той.

– Намерих, после – изгубих.

– И сега сте самотен, така ли?

– Не. Просто – имам нови приятели!

– Казахте – непостижими стремежи... Какви бяха стремежите ви през детските години?

– Не си спомням много добре – засмях се аз. – Но като юноша се увличах в бокса. В действителност няхах никакво влечение. Ядох много бой, три години ме биха като тъпан, но успях да стана шампион на гимназията!

– Защо упорствувате толкова?

– Двама мои приятели вече бяха станали шампиони. Ние възмъжавахме и непостижните стремежи придобиваха някакво значение.

– Държахте да бъдете непременно като другите?

– Може би. По едно време дружих с едно момче от село. То говореше на диалект. И аз правех същото, правех го несъзнателно. Преди няколко дни кондукторът в трамвая каза една невероятна глупост – съгласих се с него и бях доволен, че той забеляза това.

– Искате да кажете, че бяхте лош ученик, биехте се, обичахте да подражавате на калпазаните, така ли?

– Нищо подобно! Често дори ме сочеха за пример! Но никак не е леко да бъдеш пример... Налага се да обмисляш всяка стъпка, страхуваш се да не сгрешаш. Събуждах се нощем, изпълнен със страх, че през деня съм сгрешил. Страдах, че не винаги мога предварително да отгатна какво се очаква от мен, за да продължа да съм пример на околните...

– А как съчетавахте желанието си да сте пример с необходимостта вие сам да подражавате? Разбрахте ли въпроса ми?

– Никога не съм си задавал такъв въпрос. Но винаги съм усещал, че хората не обичат да мислиш и да постъпваш различно от тях. Това различие може да породви омраза.

– Вие си противоречите! Да бъдеш пример значи да се различаваш! Или ви е било много неприятно, че ви сочат за пример!

– Беше ми приятно. Искях на всяка цена да остана пример. И до болка желях да бъда както всички!

Дерменджиев продължаваше да ме гледа. С някаква свръхчувствителност долавях, че той е почти еднакво доволен и недоволен от отговорите ми.

После той погледна часовника и сложи длани върху коленете си.

– Даа... поприказвахме си! Уморихте ли се? Уморихте се. След всичко за вас като че ли е най-умно да си починете. Легнете си, прочетете някоя интересна книга, послушайте музика... Постарайте се обаче до утре да не излизате! Точно в осем аз ще бъда отново при вас. Съгласен ли сте? Не се плашете, че ще закъснеете... Всичко е уговорено с директора на института! Съгласен, нали!

Не виждах защо да не се съглася.

Докато го изпращах, мина ми през ума, че имам още въпроси към него, но махнах с ръка. В края на краищата нищо не ми пречеше да му ги задам и утре.

После се прибрах в стаята и забелязах, че течението е свалило бележката с телефонния номер върху пода. Когато я вдигнах, забелязах на обратната страна някакъв текст. „Другарю Милев – прочетох аз, – търсих ви до този миг. Няма никакво време! Днес забравих да ви предупредя най-важното – вие ще останете в нашето измерение точно двадесет и четири часа. Мисля, че споменах нещо такова, но и не съм сигурен. Нито секунда повече! Абсолютно невъзможно е да се наруши срокът! Още по-важно е, и това именно трябва да знаете – вие ще се озовете обратно във вашето измерение в секундата, в която ви взехме. Не знам как да го изразя във ваше понятие, навярно вчера ще стане днес, или обратното, всеки случай нещо подобно... Дано навреме прочетете това и се оправите!“

Вече всичко ми бе ясно: в телефонната книга зад името на Дерменджиев Борис пишеше – лекар-психиатър. Съществуваха няколко възможности. Първо – че аз съм луд, второ – от продължително общуване с нервно болни психиатърът се е побъркал и съм жертва на манията му. И трето – наистина съм бил в друго измерение и поради разсеяността на Дерменджиев I сега в очите на всички минавам за внезапно полудял човек.

Беше глупаво даделя света на възможности. Имах всички доказателства, че съм прекарал двайсет и четири часа в друго измерение, но тия доказателства бяха валидни само пред мен. Всяко позоваване на тях беше излишно и опасно. Не знаех какво да предприема. В съзнанието ми живееха и двата, еднакви и толкова различни дни. В тяхната еднаквост и разлика се криеше нещастieto ми. Единственото, за което мислех с удовлетворение и не съжалявах за нищо, бе Иванка.

Сега, след като бях прочел закъснялото писмо на Дерменджиев, трябваше да зная, че онази Иванка е била друга, непостижимо далеч от мен, но не изпитах никакво раздвоение – и в двете измерения чувствата ми към нея бяха останали непроменени.

Малко преди да мръкне, й позвъних. Не бях мислил какво ще й кажа и нямах никакъв план за предстоящата вечер. Да, тази Иванка никога не се бе разхождала с мен в парка, не бе пила вино в градината на ресторанта и не се беше съгласявала да дойде с мен в квартирата ми, ала не се поколебах да й позвъня.

– Ти ли си? – запита тя, но аз не вярвах, че в гласа й няма изненада.

Поканих я да излезем заедно.

– При моста, нали?... Където спираш колата?

– Днес съм без кола – със затаен дъх казах аз. – Повредена е.

– Още по-добре – засмя се тя. – Колата прекалено много те заангажира.

Бях радостен и уплашен. Имах вече лоши спомени от тези повторения.

Тя дойде веднага след мен. Още отдалеч забелязах, че косите й са отрязани.

После видях нежния й врат и не можех да повярвам, че днешната среща не е продължение на вчерашната.

– Не ти ли харесвам така? – неуверено запита тя.

– Ти винаги си ми харесвала... – повторих аз, като стисках ръката й и се изчервих. – Толкова много ми харесваш! Не съм ли ти казал досега?

– Не... И не се надявам, че най-сетне ще отгатнеш с какво нетърпение чакам да ми го кажеш!

Споменът за прекараната вечер оживя с такава сила, че посегнах да я погала, но тя ме изпревари.

Наоколо пак минаваха хора и ни заглеждаха и аз отново бях тревожно щастлив. Но тревогата ми не бе същата. Бях готов не повторно, а безброй пъти да преживея тази вечер, но нали онази Иванка бе друга и днешната не знаеше какво ми е казала вчерашната?

– Защо стоим тук? – запита Иванка.

Смутих се. Сега следваше да я заведа в ресторанта и да седнем в градината. А после? Това после бе още далеч – преди него бе нужно да си изясня защо смятам, че трябва да я заведа непременно там, дето бяхме вчера. Не приличах ли на престъпник, когото го влече мястото на престъплението му?

– Ела! – каза тя и ме хвана за ръката.

Стори ми се, че знае къде отиваме. Докато вървахме към ресторанта, често я поглеждах. Лицето й беше почервенияло от възбуждане също както вчера, но откритието, което направих, нямаше нищо общо с Иванка. Изведнъж почувствувах, че отново не се страхувам. Все така не ми беше безразлично какво мисли тя за мен, но липсваше вечният гнет на очакването. И това състояние бе тъй непривично, че веднага се появи съмнение дали не съм попаднал пак в нереален свят, сред нереални отношения...

„Повторение? – попитах се аз. – Или сънувам и когато се събудя, мъчително ще съжалявам, заедно сънят не е продължил безкрайно?“

Седнахме на една маса до улицата. Беше още светло, но лампите в градината горяха. В смесената светлина сенките бледнееха и това правеше лицето на Иванка по-спокойно и по-меко. Тя и сега носеше същата бяла затворена блузка. Полупрозрачната материя като че ли не докосваше тялото й, но в никакъв случай не можеше да се

говори за празнота под нея, особено там, дето изведнъж, с остри чупки се издаваше напред. Ръцете ѝ лежаха върху масата. Те бяха неподвижни, но аз си спомних движенията им, допира на тънките ѝ, силни пръсти, на ноктите ѝ – остри, лакирани в неопределим, пастелен цвят.

Когато изпи първата чаша вино, Иванка усмихната се наведе през масата:

– Знаеш ли какво си мисля, като те гледам? Ти си така спокоен, така уверен, сякаш сме били вече тук!

– Кога? – И неволно се запитах не прибързах ли много, като реших, че вече от нищо не се страхувам.

– Вчера... или преди един месец... Има ли някакво значение?

– Е, да – поех дъх аз. – И на мене понякога... После разбирам, че е съжаление... Могло е да се случи по-рано, нали, но съм го пропуснал...

– Така ли? – закачливо ме погледна тя. – Аз не искам да съжалявам, или пък... Ти криеш нещо. Много бързо ме хвана виното, но още не съм пиан! И ти не си пиан, нали?

– Не съм.

– Защо тогава не ми кажеш, че вече сме били тук?

– Защото не съм пиан...

– Само пианите ли имат въображение? Трудно ли е човек да си представи и после да си спомни? Аз си спомням, но няма да ти кажа какво!

Страхувах се, че зная какво си спомня.

– Защо престана да се усмихваш? Ти никога не можеш да отгатнеш... После ще отидем в парка, нали?

Тя се засмя, без да съзнава какво е казала. Или може би съзнаваше?

– Не разбирам, какво те развълнува толкова? Вече зная, че можеш да бъдеш уверен, искам да те виждам уверен... Или ти е неприятно? Прекалявам ли?

Не разбрах какво дири в погледа ми, но очите ѝ не трепваха. Нима беше възможно? Изпих виното и отново напълних чашата. Знаех, че ме безпокои нечистата ми съвест. Навярно тя пораждаше впечатлението за повторение. Навярно тя превръщаше думите на Иванка в двусмислени намеци. Когато мислех, че не изпитвам раздвоение и чувствата ми са независими от измеренията, аз се лъжех.

Посегнах към чашата, но Иванка спря ръката ми.

– Защо бързах да се напиеш? Аз не те упреквам!

В какво не ме упрекуваше? Миглите хвърляха вече сянка върху очите ѝ, но така сякаш беше по-хубава. Всяка промяна и всяко настроение я правеха по-хубава. За нейната красота бяха без значение облеклото и обстановката, шегата и скръбта... Ала ще бъде ли същата, ако научи за снощното ми приключение?

– Докога ще блуждаеш? – запита тя.

Усмихнах се.

– Какво стана, след като се разходихме из парка? – Този въпрос трябваше да реши много, а може би и всичко.

Страхувах се да го задам и не разбирах защо предизвиквам съдбата, но не можех да се овладеем.

– Нищо – спокойно отвърна Иванка. – Просто стигнахме спирката, на която трябва да взема трамвая.

– Чакай! – разтреперах се аз. – Това вече не е шега! Когато стигнахме спирката, ти каза: „Дотук! Защо ще идваш чак в другия край на града?“

– Може и да съм го казала... Защо да не го кажа? – с предишната закачливост запита тя.

– Каза го! – настоях аз.

– Може пак да го кажа! Ще ми се разсърдиш ли, ако го кажа?

– Ти го каза, но после постъпи иначе.

– Кога?

Аз се огледах и всичко наоколо бе непознато, сякаш не бях влизал два пъти в този ресторант. Иванка се доближи към мен и погали ръката ми.

– Нали ще ми кажеш кога?

– Ще ти прозвучи невероятно. И се страхувам, че може да го изтълкуваш неправилно... Всичко е така неправдоподобно!

– Ще се помъча да го изтълкувам правилно! – насърчително стисна пръстите ми

тя. – Дори може да ми хареса, ти още не знаеш! Кога?

– Вчера... Но историята не започва оттам... Първо забелязах обратния ход на часовниците. Вместо към осем и десет стрелките отиваха към осем без десет. Не беше приятно, мислех, че полудявам. После, в института, едно учудващо заседание, което много ме смути. И когато се прибрах у дома – Дерменджиев... Той ми разкри тайната, съобщи, че съм преместен в друго измерение. Не повярвах, сметнах го за побъркан и ти позвъних. Сутринта ти беше минала край мен, без да ме забележиш...

– Аз бях ли в другото измерение?

– Не, т.е. да, тъй като съществуваше идентичност в някои работи...

– Например – желанието да ме видиш...

– И това. Беше съгласна и ние се срещнахме на днешното място.

– Предполагам, че веднага си ме предупредил за смяната в измеренията?

– Не, защото не вярвах. Повярвах едва днес, когато видях, че денят се повтаря. Само че бях върнат в нашето измерение, без да зная, и забърках една каша...

– Нима не се разбира кога си в едното и кога в другото измерение?

– Може да се разбере, но не е толкова лесно... Сега не знам как ще се оправям в института!

– За това ще ми разкажеш после... Върни се на мястото, дето се срещнахме!

– Срещнахме се и дойдохме в този ресторант. Седнахме на същите места. Ти беше с тази блуза и ноктите ти имаха тоя цвят, не знам как се казва...

– После се разхождахме в парка и аз ти казах „Дотук! Защо ще идваш чак в другия край на града?“ Нали?

– Дда...

– Нещо да не криеш?

– Нищо не крия!

– Ти каза, че съм постъпила иначе.

– Това беше после.

– Значи и преди това е имало нещо?

– Не може да се каже съвсем определено. Ти каза, че трябва да се качиш на трамвая. Тогава аз си помислих, че се познаваме от четири месеца, че те обичам и не желая толкова бързо да се разделим. Всяка вечер се разделяме на някоя спирка, тази вечер не желая...

Тя обхвана раменете си с ръце, сякаш й беше студено.

– Можеш и ти да се качиш на трамвая!

– Все едно, не на тази, а на другата спирка! Ти се съгласи да тръгнем по нашата улица...

– И друг път съм се съгласявала.

– Но сега ти предложих да дойдеш с мен горе... да пием кафе. Ти прие. Ние се качихме горе... но кафето изкипя...

Млъкнах и посегнах към виното.

– После? – запита Иванка.

– Повече не си спомням. Вечерта като че ли свърши тук...

– Изкипялото кафе ли беше причината?

– Повече не си спомням – отминах закачката аз. – Може причината да е в измеренията... може и в паметта ми...

– Или в мене?

– Може би.

Тя пак погали ръката ми.

– А не помисли ли, че тази вечер може напразно да те чакам в другото измерение?

– Това е невъзможно. Там също има един Страхил Милев...

Иванка не каза нищо повече. Останахме около десетина минути в ресторанта. Стори ми се, че настроението й не е същото. Беше ли повярвала? Сега бях по-спокоен, ала не знаех дали няма да съжалявам после.

Иванка отново обхвана раменете си с ръце.

– Студено ли ти е?

– Не... Но можем да ставаме.

Когато излязохме от ресторанта, аз спрях и по навик започнах да търся в джобовете си ключа от колата. Естествено, че го нямаше, но докато осъзная това,

Иванка се изправи пред мен и както ми се видя, насмешливо каза:

– Забравих да те попитам... Няма ли да ти е скучно да повториш сега разходката?

Навярно съм изглеждал твърде смутен, защото тя веднага допря ръце до брадичката си:

– Извинявай! Няма вече... Обещавам!

За щастие тя не удържа обещанието си.

В парка беше тъмно и влажно, както вчера. Тъмнината доближи Иванка до мен и аз я прегърнах през раменете. Тя мълчаливо се притисна. Когато стигнахме беседката, аз спрях, обърнах Иванка към себе си и я целунах. Днешната целувка беше много по-дълга от вчерашната, най-после тя ме отблъсна, за да си поеме дъх.

Не забелязахме кога сме стигнали булеварда – светлините ни изненадаха и ние спряхме недалеч от трамвайната спирка. Трамваят току-що бе дошъл, но никой не слизаше, на тротоара също никой не чакаше и той всеки миг можеше да потегли. Погледнах Иванка – тя стоеше с отпуснати ръце, лицето ѝ беше съсредоточено, но очите – разсеяни и лесно можеше да се познае, че досега се е целувала в парка.

– Другата – запита тя, – в онова измерение, по-хубава ли беше?

– Не съм ти казвал такова нещо! – започнах да протестирам аз.

– То може да се изрази и по друг начин!

– Но ти още не си казала: „Дотук! Защо ще идваш чак в другия край на града?“

Тя се усмихна неопределено:

– Добре... Казвам го!

Стори ми се, че в гласа ѝ пак прозвуча насмешка. Вярваше ли ми тя, или ми се подиграваше? Все още не знаех как ще бъде по-добре...

Нашият истински разговор се състоя през нощта. Иванка лежеше неподвижна върху ръката ми. Гледах в тъмното и мислех за идващия ден. Беше още рано за шума на колите и трамваите, но аз го усещах, че приближава. Не виждах лицето на Иванка, но знаех, че и тя не спи.

По едно време се надигна и седна до мен.

– Спиш ли?

– Като тебе...

– Знаеш ли какво искам сега? Искам нашата среща да започне отначало.

Любопитно ми е, какво ще се случи, ако повторим всичко? Съгласи се, че моята шега много ти помогна.

– Защо мислиш така?

– Питам се, дали е било шега? В този миг ми се струва, че вече съм била тук, в тази стая... Че повтаряме нещо, което вече е било!

– Когато човек не вярва, може да се изрази и по-просто, без подигравка!

– Но ти слушай – срещал ли си хора, които никога не си виждал, а ти се струват познати? Откъде са тези хора? Веднъж разговарях половин час с една жена. Половин час и двете мислехме, че сме познати, всичко в разговора ни съвпадаше и едва накрая разбрахме, че никога не сме се виждали! Каква беше тази жена?

– И теб те прихвана! – въздъхнах аз.

– Но ти първо ми отговори, защо в ресторанта ми хрумна да се шегувам с тебе точно по такъв начин?

– Съжалявам, но изглежда, ще ми правиш компания в лудницата! Не биваше нищо да ти разказвам!

– Но ако не ми беше разказал, нямаше да съм сега тук! Ти не смяташе, че веднага ще ти повярвам, нали? Но беше много приятно за слушане... Аз чаках един разговор, може би не съвсем същия, и се радвах, че ти е хрумнал толкова интересен начин!

– В ресторанта ти не ми вярваше – мрачно казах аз. – Сега защо се опитваш да вярваш?

– Искам да вярвам – и вярвам! Имаш ли нещо против?

Логиката ѝ беше смайваща, но на мен не ми беше до смях.

– Вярвай, но не забравяй, че от мен вече се интересуват психиатрите!

– И ти се страхуваш?

– Да.

– На твоето място не бих се страхувала! На твоето място бих се гордяла! Ти единствен знаеш нещо, което другите дори не могат да повярват...

– ... и ме смятат за ненормален!
– А защо да е нормален само този, който се затваря в собствените си понятия и изключва възможността да съществуват и други.

– Психиатрите мислят по-иначе.

– Толкова по-зле за тях! За психиатрите кой не е бил луд? Икар е бил луд! Прометей е бил луд!

– Отлиташ много далече! Утре тук ще дойде Дерменджиев!

– Аз ще остана с теб!

Представих си учудването на Дерменджиев и се усмигнах.

– А в института ще дойдеш ли? Всъщност директорът е, който пръв ме сметна за луд! Дерменджиев е негова работа. Предполагам, че са познати и той го е изпратил...

– И вашият директор е еснаф като другите! От гледището на еснафите по-нормални от тях няма и не може да има. Ти не се интересуваеш от история и не знаеш... Всичко, което за еснафа е извън нормата, той го осъжда, може дори да го изгори на клада. След сто години, а понякога и по-рано други еснафи, малко по-напреднали от предшествениците си, превръщат в догма осъденото преди тях. И започва отначало – всичко, което е извън тази норма, те го осъждат, но след нови сто години...

– Нямам време да чакам толкова дълго!

– Искам само да разбереш, че не е толкова страшно, тебе никой няма да те изгори на клада!

Тя говореше толкова сериозно, че въпреки неприятния ден, който се беше приближил с още един час, стана ми весело.

– Благодаря!

– Няма защо. Говоря ти най-сериозно!

– Тъкмо за това!... Директорът на нашия институт не е еснаф, а най-обикновен човек. Нима е длъжен да вярва на всяко бълнуване? Аз също не бих повярвал... Има мигове, когато се съмнявам. Защо да не е било сън?

– Двама души никога не могат да сънуват еднакви сънища!

– Двама?

– Разбира се – великодушно каза тя, – аз не искам да прибавям и себе си! В онова измерение ти си бил сам... Но и аз съм съществувала в него, нали? И сега това усещане, че нещо се повтаря... Ти ще ми го обясниш ли?

Тя бе трогателна в желанието на всяка цена да ме убеди, че вярва. Целунах я и ми се искаше с това да сложа край на разговора, но тя се освободи от ръцете ми, седна върху петите си и повтори:

– Ще ми обясниш ли?

– Ти си луда колкото мен и вече не се нуждаеш от обяснения! Но в института работата е много по-сложна.

– Там ти просто си казал истината!

– Как не разбираш – обидих свои колеги?

– Ако са заслужили – защо не?

Какво трябваше да й отвърна? Станах, запалих цигара и седнах в края на леглото. Тя се примъкна до мене.

– В очите на хората изключителното винаги е на една крачка от лудостта, но ти нищо не губиш...

Познавах я от четири месеца, не помнех вече колко пъти сме ходили на театър и кино, бяхме извървели заедно най-малко сто и петдесет километра в разходки и изпращания, ала още не знаех, че е толкова упорита.

– Целият свят трябва да научи за твоето отиване в другото измерение!

– Няма ли да е твърде много? – запитах, потиснат от въодушевлението й, защото до този миг не подозирах и нейната жертвоготовност. – Освен това не смяташ ли, че независимо от изненадата на света, по-меродавно ще бъде мнението на психиатъра?

– Ти си напълно нормален и той няма никакви доказателства!

– За съжаление – има, и това доказателство е категорично! Доказателството съм аз – моите постъпки и поведение!

Тя се опита да протестира, но аз хванах ръцете й и я притеглих към себе си! В този миг навярно я обичах повече от всякога и ми беше тъжно, защото след малко трябваше да й разкрия другата страна на приключението си. Аз я обичах, нейното въодушевление от моята изключителност ме радваше, но идваше неумолимото време,

когато трябваше да говоря за основното.

– Нарекох заместник-директора дръвник – неуверено започнах аз. – Възможно е да съм имал право. Предизвиках скандал, сигурно не без основание...

– Ти не си такъв човек, да правиш скандали без основание! – възкликна Иванка.

– Кой знае... Но сега това не е важно. По-важното е, че след като забърках кашата, веднага заговорих за другото измерение. Извинявайте, другари, но аз не съм подозирал, че вие не сте вие, а ви смятах за някои други!

– Но ти нали наистина през това време си бил в другото измерение? – каза Иванка и аз усетих как тя се поотдръпна от мене.

За втори път през тая нощ ми се искаше да прекратя нашия разговор. Вече не мислех за неверието на останалите – директора, Дерменджиев и всички като тях. Не знаех откъде идваше това убеждение, но досега ние с Иванка като че ли не отивахме по-далеч от обитателите на един птичарник, където се е промъкнала кокошка с друг цвят пера. С какво се отличаваха нашите възгледи от възгледите на пернати, които ожесточено кълват други, различни от тях пернати? Иначе щеше ли да ни занимава толкова много дали ще ми повярват или не, когато работата бе съвсем независима от предполагаемата изненада на света пред моите приключения?

– И щом си бил там – продължи Иванка, – това ще ти даде сили да посрещнеш всичко останало!

– Да, бях... И в моето прехвърляне там се крие най-неприятното за мен. Бях и затова смятах, че всичко ми е позволено! Не само в института, но и с тебе... Дълбоко в себе си предполагах, че за моите постъпки ще отговаря другият Милев... Мислиш ли, че всичко това може да се нарече промяна на характера и липса на влечение към постъпки, които осигуряват спокойно живуркане?

Исках да продължа, но спрях тук и не казах, че щом ме признаят за луд, ще ме освободят от отговорност. Дори временното побъркване беше достатъчно, за да ме измъкне от кашата...

После Иванка проговори и аз разбрах, че през всичкото време сме мислили за различни неща.

– Тази нощ аз съм щастлива... Искам да я запомня... Човек рядко среща истинските си мечти. А като ги срещне, предпочита да ги промени, за да си остане същият. Щом съмне – идва логиката! Две тела не могат да заемат едновременно едно и също място в пространството. Ти си ходил на училище, нали? Но телата щяха да бъдат неспособни да го заемат и без твоите знания. И какво от това?... Времето се движи едноточно, минало, после – бъдеще! Не може да си първо стар, после – млад, уви – първо младост, а после – ум! Не можеш да видиш света след триста години и да си съвременник на Рафаел, не можеш да гледаш Ана Каренина на филм и да познаваш юношата Толстой... Знам, че приказките са измислица, или мислиш, че не съм била дете? Защо се стараеш толкова? Нима е прекалено през една-единствена нощ да имаш всичко, да притежаваш световите във всичките им измерения? Една-единствена нощ!

Всъщност вече не беше нощ, навън разсъмваше.

5

Слънцето рано изгря в прозореца и аз дръпнах пердето. Сенките в стаята изчезнаха, светлината стана равна и безжизнена.

– Искаш ли да закусим заедно?

Облечена и сресана, Иванка като че ли изглеждаше вече по-строга. Опитах се да я прегърна, но тя не позволи, показа ми часовника. Часовникът смътно ми напомни нещо.

– Ако побързаш...

Изтичах да купя кифли и мляко. Закусихме прави, стояхме един срещу друг и се гледахме. Безсънната нощ не бе оставила никакви следи по лицето й, то бе все така чисто и спокойно, изпълваше ме с гордост и тъга. После оставих кифлата и чашата върху дъската на прозореца. Иванка нищо не каза и аз я целунах. Без да се отделя от мен, тя също остави чашата и кифлата. Целувахме се и аз не знаех откога стоим така. Нощта сякаш продължаваше, макар да бе съмнало, камионите разтърсваха сградата, трамваите свежо и бодро скриптяха на завоя. „Не – мислех аз, – ние самите сме

измерение, където две тела спокойно заемат едно и също място в пространството и времето..." От нея лъхаше на близост и постоянство, аз вече можех да видя нощите, които ни предстоеше да прекараме заедно.

— Господи! — уплашено възкликна тя. — Закъснявам!

И докато говореше, посегна към чантичката, но се върна и погледна косите си в огледалото.

— Целуни ме бързо, защото къснях! Бъди смел!

Равната светлина без сенки ме гнетеше, сякаш бях попаднал в неподвижен свят без посоки. Дръпнах пердето настрани и в същия миг някъде удари осем. Сърцето ми лудо заби и чух звънеца. Когато излязох да отворя, вън нямаше никого. Стълбището беше трезво и делнично, мократа мозайка блестеше, отдолу идваше шум и затвореното пространство го усилваше като фуния.

Дерменджиев пристигна в осем и половина. Той не беше сам, с него дойде и директорът. И двамата изглеждаха загрижени, но в изражението на Дерменджиев продължаваше да ми прави впечатление стереотипността. Той седна, без да го каня — вчера не бе посмял да стори това! — погледна кифлите и чашите и ми смигна:

— Как сме днес?

— Както обикновено.

Той пак погледна кифлите и чашите.

— Всичко ли излиза двойно във вас?

Не можах да го разбера веднага.

— За всяко измерение по закуска, а?

Подобен въпрос бе в състояние да озадачи и истински луд, но Дерменджиев остана доволен и бързо погледна към директора. На него обаче това не му се хареса и той сви вежди.

— Извинете, Милев, че се бъркаме там, дето не ни е работа...

— Не се стеснявай! — успокои го Дерменджиев. — За него нашите категории нямат същата стойност!

— Като боксьор бях средна категория! — казах аз.

— Видя ли? — зарадва се Дерменджиев. — Подчинена асоциативност. Той не може да се освободи от веднъж поета неправилна посока. Вчера говорихме, че е бил боксьор, и оттогава за него понятието категория е свързано само със значението, което се употребява в спорта. Манията му за измеренията пък е свързана с неспособността му да преодолява околната среда.

На директора му беше неудобно, че говорят за мен, сякаш ме няма в стаята, и мълчаливо го дръпна за ръкава.

— Както искаш! — каза Дерменджиев. — Млъквам!

— Много ви моля, Милев — обърна се към мене директорът, — не показвайте на практика какво значи средна категория в бокса!

Едва сега усетих, че съм стиснал юруците си. Усмихнах се и отпуснах ръце. Днес директорът беше просто един млад мъж в хубаво ушит сив костюм, с бяла риза и синя връзка. Не трябваше да се страхувам от него — този млад мъж се смушаваше и устните му криеха извинение.

— Ще запушите ли? — запитах аз и извадих цигарите си.

Беше ми приятно да чувствавам свободата на движенията си. Директорът не пушеше, но взе цигара. Дерменджиев отказа.

— Трябва незабавно да оставите пушенето!

— Прав сте. Всичко, което съм чел досега, потвърждава вашите думи!

— Не се шегувам! Действието на никотина върху нервната ви система...

— И аз не се шегувам! При това вредното въздействие на никотина не е ограничено само върху нервната система.

Директорът ми смигна. Бях забравил да запаля цигарата му. Извиних се и извадих кибрита.

— Струва ми се, че в онова измерение вие пушехте, другарю Дерменджиев! И имахте по-приветлив вид!

Дерменджиев доволен се засмя:

— Не било в тикви, а — в кратуни...

Забележката беше предназначена за директора. После се обърна към мене:

— Винаги съм бил приветлив към младите хора. Имате да ми кажете нещо, така

ли?

– Не съвсем. Вчера вие питяхте, аз отговорях. Може ли днес да направим обратното?

Не знаех още какъв ще бъде резултатът от хрумването ми, но и при успех, и при неуспех пред този човек нищо не губех.

– Моля! – великодушно се съгласи Дерменджиев.

Предвкусвайки удоволствието от представлението, което щеше да се разиграе пред директора, той отново се бе оживил.

Взех от масата бележката с телефонния номер.

– Вчера казахте, че този номер е написан от вас?

– Да, това е номерът на моя телефон!

Обърнах бележката.

– И този почерк е ваш?

Без да се опитва да чете написаното, Дерменджиев лекомислено потвърди.

– Откакто се помня, пиша все така!

– Радвам се на вашето постоянство. Другарю директор, ще бъдете ли така добър да прочетете какво пише?

Директорът, недоумяващ, сви рамене, но аз пхнах бележката в ръцете му.

– „Другарю Милев...“ – зачете той.

Дерменджиев благосклонно ме гледаше, усмивката му беше почти бащинска. Само след миг очите му се окръглиха, лицето му почервения.

– Стига! Това е шантаж!

– Моля ви, другарю Дерменджиев, запазете спокойствие! Или поне проявете любопитство!

– Вие ме шантажирате и аз ще ви дам под съд!

През всичкото време се бях страхувал, че той ще пропусне да ме заплаши със съд. Но впечатлението ми за неговата стандартност не ме беше подвело.

– Много добре! – посегнах и безцеремонно прибрах бележката от директора. – Да запазя за всеки случай вещественото доказателство!

– Има свидетели!

– Още по-добре! Но кога ще ми издадете свидетелство за ненормалност: преди или след съда?

Никога не се бях чувствувал по-спокоен и уверен в себе си. Директорът се смееше. В лицето на Дерменджиев вече нямаше нищо стереотипно – той ме ненавиждаше и неговата ненавист издаваше всички особености на характера му. После се обърна и бързо излезе.

– Съжалявам много! – казах аз.

Не съжалявах особено много, но в тишината, настъпила след излизането на Дерменджиев, по-ясно си спомних предишния ден в института. Бях доказал на директора, че не съм луд, но вече чувствах умора. Седнах върху леглото, от същата страна, дето беше мястото на Иванка, и с треперещи пръсти запалих нова цигара.

– И аз съжалявам, Милев – каза директорът. – Беше много нетактично от моя страна да се обаждам на Дерменджиев преди един нов разговор с вас. Надявам се, че ще ме извините?

Преди малко подозирах, че той лесно може да смачка извинението между стиснатите си устни. Сега неговото разкажание ме изпълваше с досада. Излишен труд ли бе старанието ми да докажа, че съм напълно нормален.

– Всъщност Дерменджиев е добро момче – продължи директорът, – но малко странен. И професията му е странна, нали разбирате – професионално недоверие!

Той се разсмя, като вярваше сигурно, че смехът ще разсее и последната неловкост, която още ни сковаваше. Продължавах да мълча и да мисля за вчерашния ден. Смехът на директора спадна до преценяваща усмивка и аз не знаех дали след малко няма да се чувствам унижен.

– Снощи водих продължителен разговор със Стоянчев и с моя заместник. За съжаление тяхната служебна осведоменост е била равна на нула, така че и те носят еднаква вина за инцидента. Като се прибави и необикновеното положение, в което сте били вие... Кой на ваше място не би се объркал, питам аз?

Отдавна се досещах какво очаква от мен и щом заговорих, не се изненадах, че той веднага оглуша като изключен телефон.

– Защо дириш причините там, дето те не са?

Той се обърна към прозореца и аз трябваше да разбера, че не иска да ме слуша. Нещо сякаш бе угаснало в красивия му профил, в него нямаше никакво съчувствие към думите ми, той бе станал суров и непреклонен.

– Когато взех думата, вече не мислех за никакви измерения! Не мислех и за служебната неосведоменост на Стоянчев и вашия мил заместник! Мислех само за тяхното бездушие...

– Имате право, Милев. Когато разбрах какво се е случило в лабораторията, аз също не можах да запазя спокойствие!

– А не помислихте ли, че ако бяха по-добре осведомени, Стоянчев и вашият незаменим заместник щяха да бъдат и по-умно несправедливи?

– Винаги съм ви давал за пример, Милев, но никога не съм предполагал, че един ден можете да станете толкова упорит! Защо искате да се отречете от себе си?

Аз съм искал да се отрека от себе си? Той си представяше лесни работи, докато аз никога не си бях представял, че светът може да бъде толкова сложен.

– Вие също се отричате! Вчера сметнахте, че съм луд, и се обадохте на Дерменджиев!

– Това няма никакво значение!

– Значи, сега вие вярвате – не без ехидство го запитах аз, – че съм пребивавал в друго измерение?

– Да.

Той ме гледаше с най-обаятелната си усмивка.

– Завиждам ви за лекотата, с която сте готов да повярвате! Аз се съпротивлявах по-дълго. И сега все още се съпротивлявам! Съзнанието ми отказва да приеме непривичната представа. Знаете ли, другарю директор, че за да направи място за една непривична представа, на съзнанието му е необходима енергия, умствена енергия, равна едва ли не на енергията, освободена от атома? Завиждам на вашата умствена енергия!

– Но вие блестящо се справихте с Дерменджиев! – без да обръща внимание на подигравката, каза директорът. – Не допусках, че сте така остроумен!

– Хрумна ми съвсем случайно. Най-обикновен шантаж!

– Не, Милев! За вас е трудно да се погледнете от страни! Само преди един ден вие бяхте съвършено друг човек!

– Значи, ни най-малко не се съмнявате, че моите приказки могат да се окажат бълнуване на луд?

– Сега е мой ред да кажа, че ви завиждам. Такова щастие – да бъдеш единственият човек, преживял това изключително пътешествие през измеренията! Радвам се, че сме колеги. Необикновеното събитие, в което сте взели участие, открива необикновени възможности пред нашия институт! Ще създадем отдел за изучаване на измеренията! И ще го ръководите вие! Представете си само перспективите за научна работа! Съгласен ли сте?

Той продължаваше да се усмихва преценяващо, но аз вече не се страхувах от унижение. Като мислех какво ще кажа след малко, усещах как при мен се връща всичко най-хубаво, преживяно през нощта. Долавях дъха на Иванка и разбирах, че ние с нея винаги ще бъдем две тела, заемащи едно и също място в пространството, и светът ще бъде наш във всичките му измерения. Само не трябваше да променяме мечтите си, за да останем ние непроменени...

– Съгласен ли сте? – отново запита директорът.

– От едно морално измерение аз преминах в друго... Сега вие искате от мене да го напусна. Защо?

– Морално измерение! – присмя ми се директорът. – Милев, не разбирате ли, че тъкмо сега ще се подхлъзнете? Морално измерение! Да преценявате хората едностранно, съобразно с някакъв измислен от вас идеал! Това ли е вашето морално измерение? Само че хората са по-проста материя и затова – много, много по-сложни! Дали те ще приемат мярката ви, или само ще им досаждате с нея?

Директорът напразно мислеше, че съм толкова елементарен. Аз знаех: и Стоянчев, и заместникът също имаха свое измерение и в тяхното измерение може би им изглеждах истинско чудовище. Свое измерение имаше и директорът. Още няхах точна представа за същността му, но навярно то беше много стабилно, едно измерение, към

което едва ли можеше да се прибави нещо ново. Той ме гледаше вече без очакване, сигурен в себе си и в своето непоклатимо измерение.

– Е, Милев, не смятате ли, че резултатите от вашата научна работа са по-важни от всичко останало?

– Да, смятам!

– Тогава?

Засмях се. Никак не ми беше весело, защото само нощем можеше безнаказано да се прескача от едно морално измерение в друго.

– Или може би искате да се превърнете в чудак? – запита директорът. – Но дали ще ви стигнат силите, а на останалите – търпението да ви понасят?

Не, директорът не беше еснаф. Иванка грешеше в прибързаната си преценка, той само много добре си представяше бъдещето ми.

– Не зная – откровено признах аз. – За съжаление никога не съм бил в измерението, за което говорехме. Пошегувах се и сега съм готов да понеса цялата отговорност за инцидента в института!

Най-после го казах. Отричах се от онова, с което според Иванка трябваше да се гордея. Отричах се и лъжех, но сега за мен лъжата имаше по-голяма стойност от истината. Сетне погледнах директора и учуден видях насмешката му.

– Питам какво смятате да правите с научната си работа, Милев, и никак не ме интересува намерението ви отново да предизвикате бъркотии в института!

Красивото му изтънчено лице ме смазваше с подигравката си. В тоя миг разбрах, че през всичкото време директорът ме е разигравал, той продължаваше да ме смята за луд, по-луд, отколкото допускаше Дерменджиев. И неизречената заплаха, че ще брани тишината и спокойствието на института, не беше никаква шега. Той ме гледаше с леко повдигнати вежди, здраво застанал в измерението, което никога не бе напуснал и нямаше да напусне.

– И така – с усмивка повтори директорът, – смятате ли, че резултатите от вашата научна работа са важни?

Затворих очи и си спомних деня, когато говорех глупости и никой не реагираше на тях.

– Смятам – тихо отвърнах аз и се изчервих.

Пак лъжех, но сега вече не можех да се гордея с лъжата си.

После директорът си отиде и аз останах сам. В стаята беше прекалено светло и както през една неотдавнашна сутрин, слънцето грееше като луминесцентна лампа. Осветлението беше странно, то повече подходеше за вечер и за градина, отколкото за стаята ми.

Върнах се към леглото, дето бях седял, докато разговарях с директора, и изведнъж разбрах, че вече не се вълнувам. Не знаех дали субективното ми впечатление отговаряше на действителността, но запалих цигара и ръцете ми не трепереха. Още не бях сигурен какво ще реша, не знаех дали изобщо нещо ще реша. Да останеш сам със себе си не беше равносилно да разговаряш с някого, особено когато този някой не искаше нищо изключително от теб, освен да не се отричаш от вчерашните си думи.

После станах и взех писмото на Дерменджиев I. Допирът до лъскавата, гладка хартия ми беше неприятен. Мислех да го изгоря, но когато кибритената клечка, вече догаряйки между пръстите ми, ме опари, се отказах. За какво мислех в тоя миг? За всичко – за себе си, за Иванка, за директора, за моето високопарно изявление относно моралните измерения. Виждах изминалите два дни – за останалите това беше само един ден – и настроението ми беше отвратително... Хвърлих догорялата, сгърчена клечка на пода и я смачках с крак. Предполагах, че запазвам писмото на Дерменджиев I като свидетелство за едно изключително събитие, но не бях много сигурен, защото си спомнях как тази сутрин, докато прегръщах Иванка, си мислех за постоянството, а сега чувствах, че то няма да бъде онова постоянство, което ми беше нужно, за да уважавам себе си...

После сложих писмото на Дерменджиев I върху масата и го затиснах с тежкия метален пепелник, дръпнах пердето, отрязвах луминесцентните лъчи на слънцето и сенките в стаята изчезнаха. После излязох на улицата. Като минах покрай надписа „Точно време“, погледнах часовника на ръката си – разликата беше на равнището на секундите и ми се стори, че никога не се е случвало нищо особено...

Купувачът на ябълки

„Ново! Натурален ябълков сок от петкин!“

Буквите бяха големи и червени; надписът висеше, окачен над щайгите с картофи, моркови и целина, които запълваха витрината. Беше късна есен, влажна и студена, с кални тротоари и сърдити минувачи. Кой знае по силата на какви асоциации това сгрешено петкин вместо правилното пектин ми напомни един зареян в безбрежния океан остров, облечения в кожи брадат корабокрушенец Робинзон, неговия верен Петкан и в душата ми се пробуди момчето, което може би изобщо не е заспивало, а само бе расло и възмъжавало, без да изгуби напълно влечението си към тайнственото и необикновеното.

Всъщност за тези неща щях да си помисля по-късно, а тогава, влизайки в магазина, само видях, че вътре освен продавачката няма никого. Това беше голямо неудобство за мен, защото няхах представа какво ще купя, и изобщо беше детинщина от моя страна да хуквам подир произволните си асоциации, породени от някакъв неграмотен надпис. Какво дирех наистина тук? И защо трябваше непременно веднага да нахълтам в магазина?

Продавачката с досада ме гледаше, но млъкна, явно целта на моето появяване й беше напълно безразлична. Друг път търговското бездушие ме ядосваше, но сега то бе в моя полза, затова го приех като нещо нормално. После забелязах, че в магазина има още един човек. Някакъв пълен мъж с кафяв балтон се беше навел над металните кошове до отсрещната стена: в едната си ръка той държеше издута кожена чанта, а с другата енергично разбутваше мрежестите торбички с ябълки, с които бяха пълни кошовете. Като го гледах разсеяно в гърба, широк и тежък в дебелия балтон, но някак нереален под светлината на луминесцентните лампи, неволно се запитах, не съм ли го виждал вече в един есенен трамвай с миризма на току-що извадени от нафталина зимни дрехи?...

Доловил сякаш мисълта ми, непознатият се изправи изненадващо бързо за тежката си кафява фигура и загрижено запита продавачката нямат ли найлонови пликове или нещо подобно.

– Нямаме! – незабавно, като че ли очаквала тъкмо този въпрос, отвърна продавачката.

– Лошо. А преди имахте. В колко затваряте?

– В седем.

– Значи деветнайсет нула нула. Сега колко е? – изведнъж се обърна той към мен.

– Почти без четвърт седем – подчинявайки се на рефлекс да бъде любезен и услужлив, рекох аз.

– Я виж ти! – стреснато възкликна купувачът на ябълки и ме назова по малко име, и то употребявайки онази съкратена негова форма, която бе известна само на най-близките ми приятели. – Какво правиш тук?

Свих рамене – нали тъкмо това се питах и аз!

Той усмихнат ме гледаше през големите стъкла на очилата си. Беше по-нисък, взираше се в мен от долу на горе и това придаваше на усмивката му почти глуповата напрегнатост, която нищо не ми напомняше, дори вече не и есенния трамвай с нафталинената миризма, но създаваше впечатлението, че в същия този миг непознатият се опитва да долови някакъв шум. Неволно се вслушах и аз – нищо не се чуваше освен привычните шумове от улицата. После отново се вгледах в купувача. Той не носеше шал и през отвора на балтона се виждаше бялата яка на ризата му, изрядно чиста и изгладена, както и добре вързаният възел на вратовръзката. На тези подробности винаги особено съм държал, затова ми направиха впечатление, но толкоз, въпросът кой всъщност е тоя човек, който ме знае по малко име, висеше все така без отговор.

– Слушай – като че ли разочаровано рече той, – ти май си ме забравил?

Усмигнах се смутено – излишно беше да признавам, че е прав, то се виждаше от само себе си.

– Значи не помниш онова лято, студентския лагер Р.? И ябълките си забравил! Какви ябълки имаше там, от едната страна червени, от другата, дето по-малко ги е гряло слънцето – жълти и лъскави, сякаш някой ги бе търкал с восък! А какъв вятър духна една вечер, всичко скърцаше, сякаш а-ха и ще се разпадне, дърветата чак до

земята се превиваха, едва не се изпотрошиха, не си ли спомняш? После пък един колега... как му беше името? Все едно, няма значение, домъкна кошница с ябълки... Значи не си спомняш? А разходките? Бяхме обикнали един черен път, все през градините, покрай една горичка, от слънцето кората на дърветата изпускаше странен мирис, така миришат дърветата, като ги запалиш зиме в печката... При дъжд прахът по пътя отгоре се измокряше, но отдолу оставаше сух и топъл... Как може да не си спомняш за мен?

Не си спомнях. Предполагах, че усмивката ми е глупава. Спомнях си студентския лагер край Р. – тъкмо за него ми бе минало през ума, когато в устата му прозвуча малкото ми име, спомнях си и разходките, и вятъра, дето духна една вечер, мярна се през съзнанието ми лицето на колегата, който донесе ябълките, но името му бях забравил, спомних си още много лица, гласове, жестове – само човека пред мен не! Къде беше пропаднал той? В каква черна дупка на съзнанието ми се спотайваше?

Докато той говореше, напразно се бях надявал, че някоя изпусната дума или пък по-особена интонация ще ме подсетят нещо. Очилата му също така нищо не ми подсказваха, познавах толкова много хора с очила. По едно време съсредоточих вниманието си върху чантата му, кафява като балтона, солидна, с голяма вместимост, добре натъпкана сега и издута. Такива чанти почти не се носеха, бяха изместени от плоските, с лъскави лайстни „дипломатически“ куфарчета. Не се ли криеше някъде тъкмо в това несъответствие изпадналото звено от спомените ми, не говореше ли то за някакви познати, но забравени черти от характера на човека, който стоеше усмихнат пред мен и търпеливо чакаше да се проясни паметта ми?

– Много време е изтекло – уклончиво рекох аз. – Може ли човек всичко да носи със себе си?

– Сигурно имаш право.

– Нали!

Продавачката с нетърпелива досада ни напомни, че вече е седем и следователно трябва да я освободим от присъствието си, за да затвори магазина. Обещахме си в най-близко бъдеще непременно да се видим, без обаче да уточняваме кога и къде, сякаш тези неща се разбираха от само себе си, и се разделихме. Почаках го да се поотдалечи и погледнах след него. Бях чувал, че походката доста дълго се помни, запитах се дали в някои случаи, като той например, тя не може да играе ролята на пръстови отпечатъци? Човекът с балтона се движеше нормално, тоест нямаше нищо по-особено, запомнящо се във вървежа му, освен може би онова характерно за късокраките хора по-голямо усилие при бързане. Но и то нищо не ми говореше. Изобщо едва ли беше правилно походката да се сравнява с отпечатъци от пръсти, за разлика от тях времето променяше всичко останало, походката също не правеше изключение... После си тръгнах.

Всъщност обичах загадките, те правеха живота по-интересен, но все пак предпочитах онези от тях, които не затваряха съвсем плътно пътя към тяхното разгадаване. Навярно тази беше причината бързо да забравя човека с балтона. Същата вечер в предаването „По света и у нас“ участвуваше една от говорителките, която винаги ме дразнеше със сладникавото си човешко присъствие. Раздразнен веднъж по някаква причина, аз неволно се връщах към предишни неприятни преживявания. Не знаех защо беше така и откъде идваше стремежът на неприятното да подсеца за себе си. Спомних си толкова други неща, които уж бях забравил, само за купувача на ябълки не си спомних. Той ме беше принудил да се почувствувам неудобно, но в същото време не ми беше оставил никакъв ключ за разгадаването му и да си спомня сега за него означаваше за мен много по-голямо натоварване, отколкото повторното изживяване на други някои неприятности. Освен това съзнанието ми хитруваше и подбираще по-леките случаи.

Подир няколко дни обаче, ровейки се из архивата си, неочаквано намерих един списък, който отново ми напомни този човек. Списъкът съдържаше имената на колегите, с които бях прекарал в Р., а се намираше у мен, защото по едно време влизах в инициативния комитет, който организираше среща на участниците в лагера. Срещата не се състоя, но този факт беше без отношение към сегашния случай. Докато четях имената, всяко едно от тях пораждаше в съзнанието ми и съответната представа за този, който го носеше, само човекът с балтона липсваше, по-точно не остана свободно нито едно име, зад което евентуално можеше да се намести и той. Дали пък не бяхме

забравили да го включим в списъка? Неправдоподобно: в съставянето му бяха участвували повече хора, не можеше да се смята, че всички те са страдали от същия провал в паметта като мен.

В магазина на „Плод-зеленчук“ се бях смаял, че купувачът на ябълки знае съкратената форма на малкото ми име, сега, възстановявайки в паметта си срещата ни, още по-голямо впечатление ми правеха подробностите, които си бе спомнил той. Нима със същата натрапчива яснота не си ги спомнях и аз? Жълтата, по-малко огрявана от слънцето страна на ябълките, миризмата на напечената кора на дърветата, сухата, топла пепел под горния, мокър слой на пътя... Това съвпадение ми се виждаше особено необяснимо. Как бе възможно такова нещо – след една почти педантична еднаквост на спомените ни за него самия нищичко да не бе останало в паметта ми? Не знаех името му или не си го спомнях, което по същество представляваше едно и също, и сега ми се виждаше странно, задето той не го каза, може би тъкмо името му щеше да задействува механизма на припомнянето?... Докато ме занимаваха тези мисли, изпълвайки ме с измамното усещане, че още миг и непременно ще налучкам нещо изключително важно, но всеки път то ми се изплъзваше, преди още да се е оформило в някакъв определен образ, в стаята влезе жена ми.

– Слушай! – възкликнах аз. – Просто не знаеш колко навреме идваш! Ще пощурея, ако продължава така!

– Какво се е случило?

– Нищо всъщност. Ти спомняш ли си всички твои познати?

– Не съм проверявала. Защо?

– Интересува ме да знам.

– А ти?

– Току-що проверих. Възможно е обаче ти да си спомниш този човек!

Описах й колкото можех по-подробно купувача на ябълки.

– Първо трябва да го видя – колебливо сви рамене тя. – Добре описваш, но все пак не е същото!

– Но ти поразрови паметта си! Нисък, пълен, очила с дебели рамки и кафяв балтон...

– Да се надяваме, че през лятото не ходи с балтон. Не, не мога да си спомня така, само по описание! Защо те занимава толкова много този човек?

– По-скоро съм учуден... Щом помни същите незначителни подробности, които помня и аз, значи наистина сме били заедно! Но защо го няма в списъка?

– По същата причина.

Погледнах я с недоумение.

– Забравили сте го – поясни тя.

– Списъкът е правен от няколко души, поне един щеше да си спомни!

– Тогава го няма в списъка, защото не сте били заедно!

– Уважавам логиката ти, но как ще обясниш пълното съвпадение на спомените ни?

– Сам казваш – съвпадение. Защо не допуснеш, че са възможни всякакви съвпадения?

– Чак всякакви едва ли, но да не спорим.

– Да не спорим – съгласи се тя. – Той разбра ли, че не го помниш?

– Там е работата, че дори не му направи впечатление, ето какво ме учудва! Сякаш бе очаквал подобно нещо! И тогава знаеш ли какво си спомних? Пилев!

– Пилев ли? Какво общо има той?

– Той – не, но ситуацията!

– Не те разбирам – поклати глава тя. – Каква ситуация?

Аз се усмихнах. Вече няколко пъти ми бе идвало наум за Пилев, но като че ли едва сега с по-голяма сигурност напипвах какво всъщност можеше да го свързва с купувача на ябълки. И около двамата витаеше нещо необяснимо. Как беше възможно да бъде забравен един човек, който има спомени, идентични на твоите, както аз бях забравил купувача? И нима беше по-малко необяснимо онова, което се бе случило с мен някога, когато с най-голяма точност си бях представил външния вид на Пилев, преди още да съм видял как изглежда той?

Припомних това на жена ми.

– Ти беше не по-малко учудена от случайното улучване!

– Аз и тогава не мислех, че е толкова случайно! Нали казват: стилът – това е

човекът? Ти го отгатна по стила му, докато четеше неговата книга. Съчинението му беше твърде кухненско, нали?

Жена ми имаше право, ако не напълно, поне донякъде. Пилев се беше представил пред вътрешния ми поглед именно докато четях неговата книга. Виждах един мънкащ, недоволен от съдбата си дребен човечец с розово лице и със сива мека шапка; върху панделката на шапката бяха избили тъмни мазни петна, яката на сакото му беше обилно поръсена с пърхут, от дрехите му лъхаше на кухня... Точно такъв го видях по-късно, вече на живо, когато ме запознаха с него и бях толкова изненадан, че се запитах дали не бълнувам. От дрехите му продължаваше да дъха на запръжка и миризмата ми беше така добре позната, че не оставаше място за никакво съмнение: този Пилев аз го знаех! Само че откъде? Възможно ли беше единствено посредством страниците на неговата кухненска, както вярно я определяше жена ми, книга? И образът му се беше родил от нейната лъхаша на яхния атмосфера, както Афродита – от морската пяна?

– Разбира се, не изключвам и друга една възможност – усмихнат на фантазиите си, казах аз. – Например все пак да съм го срещал някъде, без да зная кой е той, и после паметта ми, подбудена от текста на книгата, да е възпроизвела образа му, залегнал вече в съзнанието ми...

– И така да е, а и да не е – рече жена ми с неочаквана досада, – какво общо може да има това с онзи от „Плод-зеленчук“?

– Не зная. Освен може би чувството, че уж всичко мога да си обясня, а пък не съм много уверен, че е така! Ето например и това: защо той не се изненада, че съм го забравил? Освен ако предположим, че е стара моя черта да забравям, която другите добре знаят, но аз не я подозирам и затова нямам съзнанието, че забравям...

– Много далеч отиваш – прекъсна ме тя. – Как може от такава дреболия да правиш подобни заключения?

Не знаех дали отивам далеч и колко далеч, но срещу настроението, което ме бе налегнало, имаше едно средство, което понякога като че ли помагаше: Стаменов, тоест атмосферата в дома на моя приятел. За щастие днес ми предстоеше среща с него, вечерта щяхме да играем карти у тях. Стаменов беше архитект, в дома му нямаше двусмислени неща, всичко лежеше точно на мястото си и беше именно това, което се виждаше, и означаваше именно това, което се чуваше... Възможно беше и да пресилвам – като всеки неравнодушен към приятелите си, и на атмосферата в този дом да й липсваше приписваната от мен яснота, във всеки случай у Стаменови нищо не предразполагаше към самоизмама...

Привечер към шест и нещо излязох. Ръмеше противен студен дъжд, който само от инат не се пресичаше в сняг, както и само формално можеше да се каже, че уж е привечер. Защото беше необичайно тъмно и улиците бяха съвсем пуссти. Купих цветя от магазина на „Раковски“ и петнайсетина минути след като бях излязъл от къщи, се озовах у Стаменови. Мелодичният звук, който издаде звънецът, вероятно още не бе огласил целия дом, когато вътре се разнесе енергичен кучешки лай. Отвори Тони, в същия миг изпреварена от лъскав, дългокосмест пес с увиснали уши и любопитна муцуна. Въртейки отрязаната си опашка, като при това извиваше цялото си тяло, сякаш по този начин помагаше за движението на опашката, той побутна с муцуна панталона ми, изсумтя и без да разбере от какво остана недоволен, изтича обратно. Неговото поведение ме учуди, обикновено аз добре се разбирах с животните и кучето на Тони не беше единственото доказателство за това.

– Заповядай! – рече Тони.

Тони всякога изглеждаше така, сякаш очакваше гости. Гледаше ме възторжено, като че ли от всички очаквани гости най-желан бях именно аз. Добре подредената й кестенява коса блестеше под лампата. Беше в избелели дънки, впити в бедрата й, и бяла блузка с дълги ръкави. Харесваше ми да я гледам в дънки, впрочем не по-малко ми харесваше и всичко друго, свързано с нея. „За съжаление никога не съм ти го казвал! Само веднъж имах такава възможност, но я пропуснах, изпревариха ме и след това вече нямаше как!“ „Да не мислиш, че не зная? Но така е по-добре, вярвай ми!“ „Какво е по-добре?“ „По-добре е животът да си тече такъв, какъвто е!“ „Какъвто е или какъвто сме го направили? Отговори де, защо мълчиш, нали всичко знаеш!“

– Добър вечер – с шеговита бодрост казах аз, не можех да допусна в гласа ми да прозвучат нотки от другия разговор, който мислено водех с нея. – Закъснях ли?

– Отдавна те чакат!

– Ще излезе, че напразно съм бързал! – въздъхнах аз и й подадох карамфилите.
– Толкова обичам карамфили! – радостно възкликна тя и ме погледна радостно със зелените си очи. – Само ти си спомняш това!
Повдигнах рамене.
– Какво друго може да купи човек, в София сега няма нищо повече от карамфили!

В хола всички лампи светеха. В дъното, пред големия прозорец, от който в друго време се виждаше Витоша, гъсто и лъскаво зеленееха две лимонени дръвчета в правоъгълни керамични саксии, жълти като бъдещите плодове на дръвчетата. Край масата, постлана под полилея, вече бяха насядали приятелите ми. Долу на килима, в позата на малък черен сфинкс, лежеше кучето и любезно ме гледаше. Не знам какво беше възвърнало благоразположението му към мен, защото в последния миг изведнъж се облиза.

– Закъсняваш, закъсняваш! – вместо поздрав рече Стаменов.

Той не ме упрекваше, само установяваше факта. Емоциите оставяше за мен, както и възможността да се почувствувам виновен. Гледаше ме усмихнат през очилата си – мургав, с високо чело, сливащо се с плешивината на темето му, и трапчинка на брадичката. Яката на бялата му риза и добре вързаният възел на вратовръзката отново ми напомниха човека с балтона. Възможно ли беше толкова дълго да ме занимава една глупава среща, учуден се запитах аз?

– Обичам да идвам тук, обичам спокойствието на вашия дом! Но какво да правя – старая се да бъда точен, ала не успявам. Трябва да ме приемете какъвто съм!

– Че ние сме те приели! – прихна Стаменов. – Теб какво те прихваща, чудак такъв!

– Нима ме прихваща! – запитах аз. – Ако искаш да знаеш, това е начин на извинение. Но дома ви го обичам, това е вече самата истина!

Едва млъкнах и в хола влезе Тони, внимателно носеше кристалната ваза с карамфилите, които й бях подарил.

– Ти спомняш ли си всички, с които бяхме на студентски лагер край Р.? – запитах, докато сядах на мястото, оставено за мен.

Стаменов учуден ме изглежда.

– Забрави ли, че тогава не можах да дойда с вас?

Господи, как можех да не си спомням какво се беше случило през онази година и поради което в последния миг Стаменов бе възпрепятствуван да дойде на лагера край Р.? Навярно със същата лекота бе изпаднал от паметта ми и човекът от „Плод-зеленчук“ и, кой знае, може би съмнението ми, че забравям, без да го съзнавам, неочаквано щеше да се подкрепи? На Стаменов му бе попречила сватбата с Тони. Аз се замислих около някои подробности, предшествуващи събитието, което го бе задържало тогава в София, и като че ли съвсем забравих за какво съм дошъл тук. Стресна ме гласът на Стаменов.

– Ало! – подигравателно рече той. – Достатъчно сме се бавили!

Уви, така беше, винаги се бавех и винаги се оказваше, че безнадеждно съм закъснял!

– Хайде сега да теглим кой да дава пръв!

Знаех, че тоя род изпитвания на съдбата са безсмислени: щом някъде участвуваме заедно със Стаменов, животът вече го беше доказал, шансът винаги се нареждаше на негова страна. За голяма моя изненада този път се падна Стаменов пръв да раздава картите, следователно оказвах се заедно с моя партньор в по-изгодна позиция. Очевидно това се дължеше на по-благосклонния жребий на партньора ми.

У Стаменови почти винаги се развличах и намирах успокоение, което обаче съвсем не означаваше, че всеки път непременно си тръгнах и в добро настроение. Впрочем не ставаше дума толкова за настроение, колкото за особеното душевно разположение, в каквото изпадах понякога на излизане от тях. А какви могат да бъдат последствията от прекараната у Стаменови вечер, най-добре проличаваше сутрин. Сутрините, с тяхната безжалостна яснота на преживяванията, като че ли бяха създадени да измъчват хората като мен, които въпреки известна неувереност на

паметта им имат за какво да си спомнят...

Въпреки всички усилия аз не можах да си спомня дали наистина познавам човека от „Плод-зеленчук“, но затова пък тази сутрин много добре си спомнях как запознах Тони със Стаменов. А също и това, че около месец преди да отидем на студентски лагер, аз трябваше да се срещна с Тони, за да ѝ разясня отношението си към нея. Тя не го знаеше, макар че трябваше да се досеща, защото всички наши познати много добре виждаха какво става с мен. Даже да допуснех, че Тони е толкова ненаблюдателна, не беше възможно някой от тези, които дружеха тогава с нас, да не ѝ е обърнал внимание върху състоянието ми. Не беше в характера на хората да знаят нещо и да си мълчат. И все пак трябваше лично аз да си свърша работата...

Срещата беше уговорена за шест часа привечер. За беда тъкмо по обед видях един колега, който заминаваше да учи в чужбина. Той ме покани да пийнем по едно „За приятно пътуване и щастливо завръщане“. Не помня какво точно бях изпил, но каквото и да беше, то здравата ме хвана, макар и уж да не го усещах. Прибрах се у дома и реших, докато чакам часа на срещата с Тони, да почета нещо. Събудих се около полунощ и бях много учуден, задето съм седнал и държа в ръцете си разтворена книга...

Сутринта първата ми работа беше да позвъня на Тони, за да ѝ се извиня, но тя не си беше у дома. Нямах я и следобед, и на другия ден. Успях да ѝ се извиня едва в края на седмицата – по телефона. Беше привечер, вълн се изливаше пороен дъжд и плющеше по покривите, влагата проникваше навсякъде, във въздуха се носеше дъх на колендро и на пропаднали надежди. Оттатък най-сетне вдигнаха телефона. Беше Тони и доста вяло отвърна на извиненията ми, още по-вяло се учуди, че обръщам внимание на подобни дреболии. Каза ми, че не трябва да се извинявам, на човек винаги можело да му се случи нещо непредвидено... Предложих ѝ да се видим, без да предполагам, че непредвиденото се е случило именно с нея. Тя ме помоли да не настоявам, но ме успокои, че ще се видим, само че по-късно, за съжаление не знае точно кога. Тази неопределеност се проточи толкова много, че обхвана в обсега си дори заминаването ни за лагера.

Всяко зло за добро – мислех си тогава аз и може би тайно се радвах, че срещата се е осуетила, защото не се чувствавах напълно готов за решителния разговор, който трябваше да разкрие чувствата ми и да определи характера на нашите отношения. Мислех си също, че есента ще бъде особено подходяща за целта, която преследвах, щях да се възползвам от настроението на красивата софийска есен, когато небето меко светеше над града, улиците потъваха в матова кротост, а листата на дърветата неусетно изгаряха в непарещия огън на жълтия цвят... Тъкмо под позлатените дървета щях да ѝ кажа и т.н. Всъщност още не подозирах, че никога нищо няма да ѝ кажа, защото вече ме бяха изпреварили...

По едно време, малко след като жена ми бе излязла и вече нищо не ми пречеше напълно да се отдам на печалните си спомени, на вратата се позвъни. Никого не чаках, помислих си, че може да е някоя от инкасаторките – за електричеството или отоплението. Като отворих, мрачно настроен да се пошегувам с тяхното идване по никое време, изненадан направих крачка назад.

На площадката стоеше човекът с балтона.

– Добро утро – поздрави ме той и се усмихна, та чак очилата му светнаха.

После забелязах, че не е самичък. Придружаваше го някакъв човек на неопределена възраст, по-дребен от него, с джинси, червено яке и започнала да оплешивява руса глава. Те стояха на стълбищната площадка, както винаги немного добре осветена, домсъветът на нашата кооперация от съображения за икономии предпочиташе по-слабите крушки – и очаквателно ме гледаха.

– Добро утро – поздравих и аз.

– Изненада ли се много? – човекът с балтона ме гледаше прекалено втрещено през очилата си.

Естествено, че бях изненадан. Бяхме се разделили преди няколко дни с уговорката пак да се видим, но без да уточняваме къде и кога. Не си спомнях също така да съм му давал адреса си. Наистина съществуваша множество начини човек да се добере до онова, което го интересува, но все пак недоумявах как е успял да ме намери.

– Няма ли да ни поканиш да влезем? – запита той.

Очевидно прекалено дълго бях забавил отговора си – открай време не можех да

се похваля с бързи реакции. Свих рамене, отместих се от входа и ги поканих с ръка да влязат. Входното антре на нашия апартамент правеше една лека, заблуждаваща чупка и гостите ни обикновено поемаха в невярна посока. Човекът с балтона не се подведе, той уверено мина точно оттам, дето трябваше, и влезе в хола.

– Седнете – гостоприемно им посочих фотьойлите.

Придружителят с червеното яке веднага се възползва от поканата, но човекът с балтона сякаш не чу. Мина ми през ум, че преди това навярно трябваше да ги поканя да се съблекат, но вече беше късно да изправам пропуска си.

– Нашето идване те изненада, нали? – усмихнат попита купувачът на ябълки. – Сега обаче ще чуеш нещо, което още повече ще те изненада.

– Така ли? – предпазливо казах аз.

– Но преди това искам да те попитам, може ли и после да си говорим на ти?

– Мислиш ли, че има нещо, което може да ни попречи? – отвърнах аз, малко удивен от молбата му.

– Ние не сме оттук!

Свих рамене. След като не го бях срещал толкова време, достатъчно, за да го забравя, очевидно беше, че не живее в София.

– Погрешно ме разбираш – усмихна се гостът ми. – Ние не сме оттук в друг смисъл.

Исках да бъда любезен и гостоприемен, поне по този начин да компенсирам неудобството, че съм го забравил, затова потиснах досадата си и с малко пресилен веселост запитах:

– Добре де, откъде сте? Да не сте от Пловдив?

За Пловдив ми беше хрумнало съвсем случайно.

– Много по-отдалеч – поощри ме той.

– Тогава от Бургас!

– Странно понятие имаш за отдалеченост. В известен смисъл Бургас е точно толкова далеч оттук, колкото, да речем, тази маса. Същото се отнася за някои държави – Италия например... Да не говорим пък за луната...

– Ти отиде съвсем далече...

– Нищо подобно. Ние сме още по-отдалеч!

– Брей!

– Говоря сериозно и с пълно съзнание за отговорността, която поемам с думите си. Ние сме от Космоса!

Беше толкова важен и тържествен, че не можах да се сдържа и се разсмях.

– Значи си от Космоса... Ами че направи тогава едно чудо!

– Аз не съм фокусник!

– Но по какво ще разбера, че си от Космоса? Дори нямаш скафандър!... Опитай да се поставиш в моето положение: звъни някой на вратата и заявява: аз съм от Космоса! Впрочем в края на краищата не сме ли всички от Космоса?

– Така е – каза той, без ни най-малко да се смути от смеха ми и от скрития смисъл, който влагах в думите си, тоест че е лесно да будалкаш някого с Космоса. – И все пак нашето е друго!

Навярно неговата сериозност стана причина изведнъж да ми хрумне нещо, което всъщност отдавна трябваше да забележа. Луди! Веднага ми се изясни защо той не пожела да седне, а остана да стърчи между мен и вратата. Наистина телефонът не беше много далеч, но кой щеше да ме остави да посегна към него? Да, налагаше се да бъда предпазлив, но каква полза, след като вече ги бях пуснал у дома?

– Не сме луди, успокой се!

– Аз съм съвсем спокоен. При това е много забавно.

– Напразно се държиш така. Повтарям ти, не сме луди!

После изведнъж на свой ред се засмя.

– Фокуси не мога да правя, но ще ти докажа, че говоря истината по друг начин!

– Моля – внимателно го подканих аз.

Единствено правилният начин на поведение от моя страна беше да проявявам съгласие с него, за да не го предизвикам. Наистина както винаги шансът ми бе лош – да срещна някой, за когото не само нищо не можех да си спомня, но ще се окаже и ненормален, обзет от някаква космическа мания! Не се опитвах да гадая какво ще произлезе от всичко това. Само примирено повторих:

– Моля...

– Не съм луд! – повтори той, сякаш с горчивина в гласа. – Сега ще те помоля да си спомниш срещата ни в магазина.

Нали тъкмо това правех, какво повече ми трябваше!

– Разочаровах ме! Мислех те за по-съобразителен!

– Какво трябва да съобразя според теб?

– Подробности, подробности! Ти не можа да си спомниш откъде се познаваме. Няма и да си спомниш, което не е било, не оставя спомени! Но ябълките, които са жълти от по-малко огряваната страна, миризмата на напечената от слънцето кора на дърветата... Или колегата, чието име не можах да си спомня, впрочем не си го спомних, защото ти именно го беше забравил, нали точно това си мислеше, че си забравил името му? Още ли не си разбрал откъде мога да знам тези неща?

– Какво искаш да кажеш?

– Искам да те помоля да се запиташ, откъде мога да знам какво си си представял и за какво си мислел в магазина, когато се срещнахме.

– Той може да смята, че това е недостатъчно – обади се придружителят с червеното яке, който досега бе мълчал, – и пак да настоява за фокус!

– Ти не се намесвай – със същия горчиво-любезен глас, с който говореше и на мен, му рече човекът с балтона. – Макар, общо взето, да имаш право. Желанието му да бъде убеден чрез някое чудо още не го е оставило. Това е характерно за тях и понякога им причинява големи беди!

Тази спокойна размяна на реплики по мой адрес, сякаш аз изобщо не се намирах в стаята, ми беше неприятна, но нямаше как, и сега трябваше да преглътна.

– Да се върнем на нашия въпрос – рече купувачът на ябълки. – Чудеса на този свят няма! Но ще се съгласиш, че не на всеки може да му се случи да чуе това, което ти ще чуеш само подир миг!

Той ме погледна втренчено, почти безизразно и аз изпитах безпокойство. Не знаех какво се крие зад този поглед. По-точно не знаех още, че погледът му става такъв от очилата. Големите, леко изпъкнали стъкла отразяваха част от движенията и предметите, които се намираха пред тях, и тази непрекъсната игра на светлини и сенки по стъклата сякаш изземваше от погледа му неговата изразителност...

– Преди малко – каза моят гост – ти си спомняше, и очевидно не за пръв път, един списък, който отдавна се намира у теб! Той съдържа имената на хората, прекарвали онова лято край Р., но име на човек като мен там няма. Мислеше си също, и то неведнъж, за един твой близък приятел, който няма да повярва това, което сега става с теб, но има жена със зелени очи и ти, въпреки изминалите години и липсата на надежда, още не можеш да се примириш... Няма да продължавам, щом ти е неприятно, макар тази твоя черта да е много важна и ще играе голяма роля в живота и в съдбата ти! Ще добавя още, че мислеше и за един писател на име Пилев, мисълта за него винаги те е изпълвала едновременно с насмешка, но и с гордост... Да си срещал хора като нас? Да ти се е случвало да слушаш подобно нещо досега? Какво ще кажеш?

Какво можех да кажа! Бях ужасен. Той не само говореше за неща, които поне в тоя миг и в тази стая не можеха да бъдат известни на никой друг освен на мен, но и по този начин се изясняваше всичко: еднаквите спомени, липсата на името му в списъка, накрая дори неговото посещение, без да съм му давал някога адреса си. Изясняваше се, но нима даваше отговор какво означава то? Безсмислено беше да се питам откъде знае всички тези подробности и как ги беше узнал, потресаващ беше фактът, че ги знаеше! Коленете ми самопроизволно потрепераха, имах нужда да се опра на нещо... В същия миг отново срещнах погледа на гостенина си и изведнъж се почувствувах безпомощен и прозрачен като прозорец без перде. Това състояние не продължи дълго, но беше по-неприятно от всичко почувствувано от мен досега. И все пак тъкмо то ми помогна да се съвзема. Изведнъж се ядосах на безцеремонното нахалство, с което този човек си позволяваше да подслушва мислите ми. Гневът ми превърна света в нещо едноизмерно, което ме унижаваше, засягаше достойнството и честолубието ми...

Какво искаше от мене той! Първо ме заприказва в „Плод-зеленчук“, представяйки се за мой познат; сега тук, у дома ми, вече като уж някакъв гост от Космоса, ми демонстрираше цирков трик с четене на мисли. Защо ме разиграваше? Така делнично и скучно ли щеше да изглежда едно истинско космическо посещение? А самият той –

пълнен, с шкембенце и очила с дебели стъкла, приличаше просто на служител в райсъвета или нещо подобно, но в никакъв случай не и на пришълец от далечна звезда... Но откъде знаеше мислите ми, спомените ми? И какво друго четеше той в съзнанието ми? Потреперах, но агресивността вече бе изместила страха ми.

– Удивително! – възкликна той. – Никога не си признавал телепатията, защо сега се хващаш за нея?

Действително току-що бях помислил, че този човек навярно владее особен вид хипноза или пък успява по някакъв телепатичен път да се включи в мислите ми. Помислих го, но нямах дори представа как може да стане, нито вярвах да е възможно, изобщо винаги се бях отнасял към телепатията и разните явления от този род с насмешка и недоверие.

– Дори да е телепатия – с негодувание казах аз, – тя все пак не е никакво доказателство!

– Нищо ли не може да те накара да повярваш?

Не отговорих. Нещо се беше променило и аз вече не смятах купувача за луд, макар да не се затруднявах да търся доводи, които трябваше да подкрепят промяната на отношенията ни. Но гост от Космоса? На много неща се налагаше да намеря обяснение, да вникна в смисъла им, но ме смущаваше и ми пречеше чувството, че с тази умствена работа не се занимавам сам. Никой не ми помагаше и не насилваше ума ми, но бях изгубил усещането за духовно уединение.

– Та значи сте от Космоса? – подигравателно, сякаш за компенсация на предишното ми малодушно държане, запитах аз. – И двамата?

– Да – отвърна купувачът на ябълки.

– И сте представители на извънземна цивилизация?

– По-скоро на извънгалактична!

Не знам на какво разчитам, но неговото спокойствие ме вбесяваше, правеше ме още по-нападателен.

– Я виж ти! И как пристигнахте, още не си ми обяснил! С трамвай? Пеша? На книжна лястовица или върху метла?

– Иронията ти е неуместна.

Именно в този миг в думите му прозвуча нещо, отекна някакъв особен тон, който непременно трябваше да ми направи впечатление, но аз го отминах, без да го забележа.

– Нима желанието ми да се осведомя означава иронизиране?

– Ти не желаеш да се осведомиш, а целиш да ме подиграеш!

– Така ли? И по какъв начин стигна до това забележително заключение?

Той въздъхна и поклати глава. Лицето му беше посивяло, очите му гледаха уморено иззад дебелия стъкла на очилата, в цялата му иначе пълна и тежка фигура като че ли се бе появило нещо безпомощно и безнадеждно... Но всичко това не ме интересуваше. Инициативата беше преминала в мои ръце и нямаше да я изпусна, докато не нанесе решаващия удар. От време на време някакъв далечен отглас, макар и твърде слаб, от първоначалното ми впечатление, че този човек може да е луд, ме предупреждаваше да бъда по-благоразумен. Предупреждението сигнализираше в съзнанието ми, приканвайки ме да бъда по-предпазлив и да не прекрачвам определени граници. Но да се вслушам в този глас означаваше да се откажа от удоволствието последната точка от разговора ни да сложа аз. И то каква точка!

– Слушай – дебнешо казах аз. – Ще разкопчеш ли балтона си?

Той послушно се подчини. Телепатия ли? – злорадо си помислих аз. – Четене на мисли ли? Явно беше, че той няма и понятие от клопката, която му готвех.

– Предполагам, че знаеш да четеш, нали? В такъв случай какво пише върху вътрешния джоб на балтона ти? Да не би и във вашата галактика да има завод за конфекция „Витоша“?

Признавам, че очаквах ефекта от думите ми да бъде по-друг. Спокойствието, с което купувачът на ябълки се отнесе към изобличаващия го надпис, ме разочарова. Все пак не мога да кажа, че той съвсем не му подеждуваше, само че истинската посока на това въздействие остана неизвестна за мен.

– Това изобщо не е доказателство, защото аз мога да си купя дрехи откъдето искам – каза той. – Много жалко, бях убеден, че ще повярваш. Аз също не вярвах, че до такава степен може да се окажеш неподатлив към непривичното... Много жалко, всичко

трябва да започнем отначало! Да си вървим! – обърна се той към спътника си. – Тук няма какво повече да търсим!

Отидоха си и ме оставиха раздвоен. Бях доволен, че така остроумно и с чест съм се отървал от неканените гости, но в същото време изпитвах необяснима неудовлетвореност, която, както и трябваше да се очаква, бе свързана именно с гостите. Опитах се да не мисля повече за тях и успех. В действителност само си въобразявах, че е така... С мен се беше случило нещо твърде странно, за да съм в състояние наистина да не мисля за него...

Привечер реших да отскоча до Стаменови. Решението ми дойде внезапно, през целия ден нито веднъж не ми беше минавало през ума за тях. Донякъде ме смущаваше обстоятелството, че липсва повод да ги посетя, но това беше формална пречка. Когато ставаше дума за приятели, поводът, който ги събираше, бе самото им приятелство. Отбих се да купя цветя, пак имаше само карамфили, изглежда, тази есен нищо друго не цъфтеше така обилно в цветарниците. Малко по-нататък се намираше магазинът за южни плодове. Не знам какво ме накара да вляза. Ако въпросът наистина опираше до южни плодове, те можеха да се купят, когато ги внасяха, естествено и от другите магазини, при това по-евтино... сега върху кръглата поставка току-що бяха накамарили мрежести торбички с едри червени ябълки. Ябълките отново ми напомниха човека с балтона. Всъщност само проумях колко много съм се заблуждавал: мисълта за него и приятеля му не ме бе напускала нито миг! Осъзнавах също и това, че именно тазсутрешните ми гости са истинската причина да се отправя към Стаменови...

Взех една торбичка ябълки да занеса на Тони заедно с карамфилите. За съжаление най-интересното, което щеше да има неизмерно по-висока цена от карамфилите и ябълките, не можех да й занеса. Това, с което отивах при нея, пак беше подарък, но донякъде обезценен по моя вина. Най-после разбихах, и то изненадващо добре, сякаш разсъдъкът ми неочаквано се бе прояснил, че купувачът на ябълки не може да бъде нито луд, нито мошеник. Доказваха го нашите общи спомени, както и мислите ми по разни други поводи. Фактът, че се бях опитал да обясня разгадаването на мислите ми посредством фокуси, хипноза или телепатия, само изваждаше на показ моята ограниченост. Всъщност имаше едно-единствено възможно обяснение, до което се добирах с отчайващо закъсняла лекота: бях срещнал особени същества, които само приличаха на земни хора. Обяснението беше единствено възможно и все пак беше ли то достатъчно, за да повярвам, че съм бил обект на космическо посещение?

Позвъних и Тони ме посрещна като най-скъп и желан гост. Мисля, че тъкмо в дадения случай това не можеше да се оспори, тъй като подаръкът, който й носех, не бе в състояние да й поднесе нито един друг земен човек. Носех и една истинска история за среща с хора от далечна звезда. Бях убеден, че колкото и неправдоподобно да й прозвучеше моят разказ, тя нямаше да прояви недоверие. Източникът на скептицизъм щеше да бъде Стаменов.

Поканиха ме в хола, дето се настанихме до лимоновите дръвчета. В краката ни седна кучето и веднага захвана енергично да се пощи. Аз им разказах за посещението на човека с балтона и неговия придружител. Стаменов ме слушаше с разсеяно изражение на суховатото си лице. Тони порозовя от вълнение.

– Искам още веднъж да ми го разкажеш! – помоли тя. – Но преди това ще ида да направя кафе. Обещай ми, че няма да приказвате, докато ме няма!

Обещах.

– Кога го измисли? – запита ме Стаменов, щом останахме сами.

– Защо трябва да измислям нещо, което се е случило?

– Сериозно ли говориш?

– Да.

Той ме изглежда с недоверчива насмешка.

– Не разбирам защо ти е нужна тази история, но тя не е интересна, а още по-малко пък – умна!

– Възможно е, но е истина. Защо според теб трябва да измислям?

– Сигурно да направиш впечатление, да бъдеш по-интересен... Може да се намерят много причини. Гости от Космоса – как пък не! И все са ни посещавали в

предисторически времена! Ти си първият, който ги посреща в наше време. Браво бе!

Очакванията ми се оправдаха, той вече мърмореше.

– Защо ми говориш така?

– Не обичам да ме баламосват!

– Но ако наистина се е случило?

– Хайде де! Космическите срещи са невъзможни, това – първо. Второ – ако все пак се беше случило нещо подобно, ти как мислиш, вестниците, радиото и телевизията щяха ли да мълчат? Трето – защо пък направо при теб? Да не те смятат за нещо като космически консул?

– Не знам защо дойдоха при мен, но факт е, че дойдоха!

– Значи си решил да упорствуваш докрай? Добре. Да продължим тогава. Сега идва ред на така наречената телепатия...

Усмихнах се – тази сутрин и аз се отнасях с насмешка към телепатията или по-скоро към онова явление, за което нямаше име и лесно можеше да бъде сбъркано с нея.

– Не се усмихвай! Няма никаква телепатия! Човешкият мозък генерира някакви вълни, това е известно, но те не могат да пренасят мисли, навярно предават само чувства и настроения... Нали понякога казваме, че еди-кой си има положително или отрицателно излъчване? Дотук се простират възможностите на онова, което ти наричаш телепатия!

Между впрочем аз още не бях споменал пред него думата телепатия, но нямаше смисъл да му обръщам внимание върху тази подробност, съвсем незначителна в сравнение със събитието, което той упорито се опитваше да отрече. Беше започнало да ми се прояснява, че той се заяжда между другото и защото разказът ми бе направил впечатление на Тони. Но наистина ли можеше да бъде и такава причината за неговия инат, или просто по навик от едно време щеше да се успокои едва когато ми докажеше колко много ме превъзхожда?

– Ако някой на теб ти беше казал: в момента мислиш това и това, не знам какви щеше да ги говориш сега!

Стаменов не побърза да ми отговори. Изглежда ме продължително и внимателно, сякаш отдавна не ме беше виждал или пък неочаквано бе открил в мен нещо незабелязано досега от него. После започна да се смее.

– Не, изключено! Макар че може да се допусне и такова нещо: да си се сблъскал с явление, което не си в състояние да обясниш. И понеже обяснението те затруднява, използваш първия попаднал ти подръка шаблон. А най-разпространените днес са – космическа среща и гости от Космоса!

– За толкова безпомощен ли ме смяташ?

– А ти мен за толкова наивен ли ме вземаш? Чувал ли си за кучета, които могат да броят? Или за кучета, които пишат мемоари?

– Да не би вашето да е прописало? Такъв свидетел на домашния живот, от който нищо не се крие...

– Не схващаш същината – намръщи се Стаменов. – Работата е там, че с помощта на разни трикове може да се създаде такава видимост: куче, което брои, смята или пише мемоари. Което е едно и също, защото и цифрите, и буквите кучето ги пролайва, за всяка буква лае определен брой пъти, както и за цифрите, но забележи: само по знак, който тайно от наблюдателите му дава неговият господар. Както виждаш, голямо лаене пада!

– Не виждам какво общо може да има с моята история?

– Възможността човек да стане жертва на хитро скроено мошеничество! На хората винаги им се е искало животните да са умни, както и да не са сами в Космоса! Това е! – най-после доволен от себе си каза Стаменов.

Веднъж тази сутрин вече бях мислил за мошеници и ненормални. Сега същото го слушах от Стаменов. Думите му не ме разколебаваха, само се питах какво още може да измисли, за да продължи да ми възражава. Той седеше усмихнат във фотьойла – с набола брада, по чехли и в светлокафяв домашен халат, под който се подаваше яката на риза с някакъв мръсносив цвят, също като цвета на косите, които ограждаха жълтеникавата му, рано появила се плешивина. Като го гледах така прибързано състарен, неочаквано ми хрумна, че знам на какво се дължи старанието му да ми доказва невъзможността на това, което се бе случило. Дразнеше го фактът, че то не се бе случило с него! Обяснението беше приемливо още и по тази причина, че не беше

в противоречие с една от най-характерните му черти: постоянно да доказва своето превъзходство. Естествено най-често го доказваше спрямо мен, защото винаги му бях подръка!

Не успях нищо да кажа. Кучето изведнъж се изправи и обърна влажната си муцуна към вратата. Влезе Тони с поднос в ръцете, а върху подноса – стъклена каничка с кафе, три бели порцеланови чашки и чиния с кафяви сладки.

– Не е честно – още от вратата каза тя, – нали обещахте да ме чакате?

Разстоянието от вратата до лимоновите дръвчета не беше много голямо, но имах достатъчно време още веднъж да се уверя колко по-състарен и увехнал изглежда Стаменов в сравнение с Тони. Дребна и стройна, тя продължаваше да излъчва младежка свежест, кожата ѝ беше нежна и здрава, бюстът ѝ не се нуждаеше от никакъв сутиен, походката ѝ беше лека и грациозна. Някои смятаха, че една хубава жена като нея не би трябвало да устоява на съблазните и дори да ги предизвиква. Това обаче не важеше за Тони. Тя беше отчаяно вярна на Стаменов. Впрочем само го предполагах и нито веднъж не ми бе минало през ум да проверя наистина ли е така. Не ставаше дума за смелост, а за нещо съвсем различно. Неуспешната проверка, без да говорим за унижителното и смешно положение, в което щях да се поставя, щеше да ме лиши от нейното присъствие от време на време и от надеждата. Макар че тъкмо тази безпочвена надежда изпълваше живота ми с двусмисленост, от която бракът ми изглеждаше поносим, но не и щастлив...

– Ти мислиш, че си изпуснала нещо? – подигравателно рече Стаменов. – Не разбра ли, че всичко е глупост и половина!

Не бях очаквал, че той и пред Тони ще повтори каквото ми беше казал преди малко насаме. Впрочем – защо не? В поведението му имаше последователност, която той продължи да проявява и през следващите минути. Без да чака отговор, си наля кафе – само на себе си, останалите трябваше сами да се погрижат. После взе с лъжичката малко захар, претегли я на око и навярно му се видя много, защото отсипа от нея няколко песъчинки обратно в захарницата.

– Освен ако не е някой номер, скроен от приятели – продължи той. – Но и като номер е глупаво!

– Не разбирам, защо смяташ, че е глупаво – възрази Тони и лицето ѝ отново порозовя. – Нали се е случило?

– Моля? – с убийствен сарказъм запита Стаменов. – Какво се е случило? Космическа среща?

Исках да му възразя, Тони трябваше да знае, че не съм съгласен с него, но махнах с ръка. Знаех, че ще бъде излишно. Още повече в момента Стаменов отново беше зает – сега разбъркваше с лъжичка кафето си. Изцяло отдаден на тази грижа – колкото може по-пълно да бъде разтворена захарта в кафето, той бе недосегаем. Преувеличеното внимание към себе си, така характерно за мнозина бездетни, в този миг го отделяше от всички събития и хора по земята.

– Защо не пиеш кафе? – запита Тони и посегна към каничката, за да ми напълни чашката. – Нали винаги си харесвал кафето, което правя аз?

Кимнах. Тони също беше бездетна, но нея аз отделях, когато мислех за егизма на Стаменов, породен от липсата на деца в семейството им. Впрочем бях убеден, че ако тя се бе омъжила за мен, непременно щеше да роди... Не мислех нищо ново, но както всеки път тази мисъл и сега сякаш ме направи прозрачен и аз се изчервих...

За моята нова среща с купувача на ябълки разказах на жена си чак на следващия ден. Забавих се, защото подир разговора у Стаменови чувствавах потребност историята да отлежи в съзнанието ми. Неведнъж ми се бе случило преживени от мен неща истински да ги проумея едва след повторното им изживяване, но вече по памет. Не че се опитвах да прекроя някои неща в моя полза или да ги направя по-приемливи. При възстановяването отделях по-голямо внимание на дребните подробности, които иначе оставаха засенчени от емоциите...

Към моя разказ жена ми се отнесе спокойно.

– Сега вече няма какво да те тревожи – рече тя. – Важното беше да си докажеш, че наистина не си го познавал, нали? Какво от това, че той излиза човек от друга планета? Нима за него ти също не си от друга планета? И не съжалявай, че си се

отнесъл с недоверие... Никой не би повярвал веднага, особено пък след като е бил облечен в балтон конфекция „Витоша“!

Тя беше умна жена и добре ме разбираше. Понякога може би щях да бъда по-доволен, ако по-рядко проявяваше тези си качества, но, общо взето, всичко зависеше от случая. Сега случаят беше такъв, че способността ѝ да ме разбира ме изпълваше с благодарност.

През следващите няколко дни я заведох на кино, на театър и дори на опера. Отдавна не бяхме излизали заедно, напоследък все имах някаква работа, която ми пречеше да бъда по-внимателен с нея, сега тя се радваше и също ми беше благодарна. Учудвах се на себе си: къде и кога бях видял двусмисленост в живота си? Наистина, откакто синът ни отиде войник, у дома стана прекалено тихо и понякога дори пусто, но защо трябваше да смятам, че бракът ми не е щастлив? Аз само си въобразявах, че все още съм увлечен по Тони, всъщност отдавна се бях излекувал от тази болест. Обичах жена си и ми беше ясно, че трябва да преустановя посещенията си у Стаменови, за да престана да се раздвоявам...

Подир някое време срещнах Стаменов и с неудобство разбрах колко е по-лесно да се вземат решения, отколкото да се обяснят разумно, щом стане нужда. Стаменов обаче ме освободи от неудобството.

– Как са ти гостите? – подигра ме той. – Сигурно пак се появиха, та затова нямаш време за нас!

– Толкова време ли е минало? – учудих се аз. – Не съм забелязал... Но непременно ще дойда!

– Е да, ако те пуснат твоите космически гости!

А от моите космически гости нямаше никаква вест, нито следа. След „В края на деня“ бързах да угася телевизора и посягах към транзистора, който почти без преход ме въвеждаше в бурния, пронизан от музика и човешка реч нощен ефир.

Въртах копчето за избиране на станции и напрегнато се вслушвах. Знаех добре един чужд език, разбирах по стотина думи от останалите европейски езици, към езиковите ми познания естествено трябваше да се прибавят и неизбежно общите за цивилизацията понятия, така че можех да разчитам – ако отнякъде се чуеше съобщение за необясними явления по Земята или в атмосферата, аз нямаше да го пропусна и щях да бъда единственият човек на планетата, на когото щеше да му бъде ясно за какво става дума. Понякога вместо музика и реч от транзистора се изсипваше остро прашене, над далечни земи и морета вилнееха бури и мощните светкавици се превръщаха в неприятни смущения; друг път в монотонния коментар на някоя станция внезапно се вклиняваше, идващ неизвестно откъде, нервен и също като ругатня нетърпящ възражение говор, сопнатата му настойчивост прекъсваше дишането ми и аз изтръпнал очаквах тоз миг да онемееят всички нощни предаватели, за да дадат възможност по цялата земя да прозвучи единствената новина... Нощта буквално кипеше от съобщения, коментари и комуникета, но за това, което ме интересуваше, станциите все така не обелваха нито дума...

През тези нощи обаче отново се срещнах с тревогата на Земята. Аз и досега не бях живял настрани от нея, но като че ли я възприемах някак по-приглушено. Това най-вече се дължеше на учудващата лекота, с която човешкото съзнание бе готово да се приспособи към непосредствените житейски грижи, а лекомислено да отхвърли действителните опасности само защото не му се вярва в тяхната реалност, докато те са далеч от него. Нощем проумявах клопката на собственото си съзнание. Сутрин, преглеждайки вестниците, бегло плъзгах поглед по редовете, дето можех да прочета едва ли не същото, за което слушах след полунощ, но тъй като все бързах за някъде, тревогата сякаш не ме достигаше. През нощта всичко звучеше по друг начин, зловещи и заплашителни бяха изказванията на политиците, коментарите на наблюдателите и съобщенията за малките, локални войни и конфликти, които още следващия миг можеха да се превърнат във всеобща, изпепеляваща всичко живо ядрена катастрофа...

В първите дни след неуспешната ми втора среща с купувача на ябълки аз желях отново да го срещна повече от любопитство. Впоследствие, когато нощ подир нощ потъвах във водовъртежа на събития, които притежаваха страшната способност внезапно да се превърнат в нещо неуправляемо, аз вече се каех и се заричах никога да не бъда високомерен. Не знаех къде са моите гости и колкото по-самотен се чувствах в изпълнената със заплашителни звуци радионощ, толкова по-отчаяно ясно разбирах каква

спасителна възможност бях изпуснал. Нима купувачът на ябълки нямаше да се вслуша в молбата ми: техният по-висш разум да упражни някакво влияние върху жестоките ни земни дела?

През тези нелеки за мен нощи понякога си спомнях за Стаменов. Какво общо можеше да има той с моите преживявания освен факта, че напълно отричаше вероятността да съм се срещал с пратеници на чужда цивилизация? Всъщност това беше основното и аз мислех за него много по-често, отколкото съзнавах: водехме ожесточени задочни спорове и се опитвах да му обясня къде греши, като предварително знаех, че нищо няма да постигна. Виждах подигравателната му усмивка и чувах надменния му глас. Но той беше не само упорит. За Стаменов отрицанието беше средство, с което се отърваваше от онова, което не му беше ясно или пък застрашаваше по някакъв начин спокойствието му. Той не обичаше да се тревожи напразно, а напразно означаваше всичко, което можеше да го ангажира с грижи извън собствената му личност. Сега разбирах, че отсъствието на многозначност в неговия дом, нещо, което толкова много ми харесваше някога, е представлявало само обикновена плоска видимост, зад която нищо не се е криело.

И все пак, ако нещо ми липсваше в тези мигове, колкото и парадоксално да звучеше, това бе именно домът на Стаменови. Чудно? Необяснимо? Да, но не само защото бях решил да не ходя повече у тях. В този дом аз нищо приятно не бях преживявал. Там всичко бе свързано с Тони и на първо място с очакването ми един ден тя да разбере допуснатата от нея грешка. Отдавна се бях убедил в нещо твърде нерадостно: даже и да разбере, че е сгрешила, Тони никога нямаше да го признае. Нещо повече – тя сякаш бе свикнала със своята грешка, също както децата свикват с плача си и продължават да хленчат дълго след като са забравили какво ги е разплакало, защото плачът вече им доставя само удоволствие и те не желаят да се разделят с него...

Но ако Тони можеше да изпитва някакво удоволствие от грешката си, нещо, което не ми се вярваше все пак, то какво означаваше моето необяснимо желание отново да попадна в техния дом? Не само не можех да си спомня нищо хубаво, преживяно от мене там, но докато все още се надявах Тони да осъзнае грешката си, никой от тези, дето ме познаваха, не забелязваше как наред с благополучния живот, който водя пред всички, аз непрекъснато участвувам и в още един, където обаче винаги аз съм потърпевшият, аз съм човекът, който трябва да жертвува и да се примирява, когато го лишават от скъпи за него неща... Не показваше ли това степента, до която бях свикнал с положението си в дома на Стаменови? И в такъв случай какъв беше смисълът да се изкарвам по-добър от моя приятел Стаменов? И не бях ли вече непоправим?

Тази есен бяха започнали да отсичат брезите на булеварда. Първо уж само изсърхналите, сетне захванаха наред. Работниците обясняваха, че това се правело за подмяна на остарелите вече дървета.

Една сутрин стоях на тротоара, мрачно гледах как превръщат току-що повалената бреза в мъртви бели трупи и нерадостно си мислех, че трябва да ни е обзело голямо равнодушие, щом до този ден не съм прочел нито ред във вестниците срещу неразумната сеч в самия център на града.

– Необмислени работи – рече познат глас до мен и ме накара стреснато да се извърна. – Ще засадят фиданки, но ще бъдат ли те равностойни на отсечените брези? За какво засаждат хората дървета по улиците? Да пазят сянка, да пречистват въздуха, да омекотяват шума... Докато короните на фиданките станат толкова големи, че да вършат същата работа, току-виж на някой друг му хрумнало да отсече и тях, за да ги подмени с нови, и така безкрай...

Едва го изчаках да млъкне.

– Къде се загуби толкова време? – най-после успях да запитам аз.

Човекът с балтона неопределено сви рамене.

– С тези жалки фиданки булевардът дълго ще изглежда пуст и гол – опита се да продължи той, но аз го прекъснах.

– Остави сега булеварда на мира, никъде няма да ни избяга той! – може би проявявах грубост, говорейки му така, но радостта, че пак сме се срещнали, ме правеше нетърпелив. – Къде се изгуби? – повторно запитвах аз. – Все се надявах да

чуя нещо за теб, говоря ти най-сериозно, всяка нощ слушах радио...

Докато говорех, крадешката го разглеждах, отначало без да си давам сметка защо го правя, а после вече убеден, че ми е била необходима тъкмо липсата на каквато и да било промяна във външния му вид, за да бъде напълно спокоен. Той бе така идентичен на образа си от първата и втората ни среща, включително безупречната яка на ризата, идеалния възел на вратовръзката, очилата и взирацията се от долу на горе поглед, че се стопяваше всякакво усещане за изминало време. Всъщност днес ли се срещаме за първи път? Достатъчно бе да се запитам това и спокойствието ми веднага ме напусна. Имаше нещо, което не бе в ред. Човекът с балтона не реагираше на думите ми, той не показваше никакви чувства, а подобно състояние, ако съдех по предишните ни две срещи, беше крайно непривично за него!

– Променил си се – рекох аз.

Той се усмихна все така неопределено, бих казал дори показвайки ми, че интересът, който проявява към мен, е минимален. Неговото отношение ме огорчи. Толкова време бях чакал тази среща, съзнавайки при това, че е най-вероятно никога повече да не го видя. Следващия миг си спомних как се бяхме разделили – наистина проява на прекалена чувствителност беше от моя страна да се огорчавам и обиждам, след като вече бях станал причина той да изпита и едното, и другото...

– Преди започваше веднага и направо – поясних аз. – Нямаше обичай да принуждаваш другите да те чакат!

– А ти какво чакаш?

– В известен смисъл може би вече няма какво да чакам. Но на твоето място не бих се отказал така бързо от възможността да убедя някого в правотата си!

Нима беше изгубил способността си мигновено да отгатва какво мисли другият – запитах се аз. Или го беше отчаяла моята предишна упоритост и той просто не смяташе за възможни по-нататъшните разговори с мен? Ето откъде идваше неговото равнодушие, аз наистина му бях безинтересен!

– Жалко – въздъхнах аз. – Мислех, че днес ще се разберем!

Той замислен ме гледаше, под стъклата на очилата очите му бяха кръгли и неподвижни. Започнах да губя търпение, но страхувайки се от нова погрешна стъпка, полагах всички усилия да изглеждам спокоен.

Човекът с балтона изведнъж се усмихна.

– Все пак искам да продължа за булеварда, чудно защо ме прекъсна, ти живееш на него и трябва повече да те засега съдбата му... За мен пък е важно, че от този булевард се отива на нашия кораб.

Пропуснах диалектния изговор на две от думите му, без да обърна внимание на това. Имах вече опит – заяжданията никога не са били в моя полза.

– Одеве исках да кажа – продължи той, – че ако некой, който е свикнал да вижда булеварда потънал в зеленина, сега изведнъж се върне отнякъде, сигурно няма да го познае... Впрочем ти не си в състояние да оцениш проблема с промяната на мястото, откъдето си тръгнал...

Той отново изпадна в предишната замисленост, само че този път тя не беше така продължителна.

– Да, връщането понякога може да се превърне в ужасен проблем... Възложено ми е да те заведа на кораба. Естествено, ако не възразяваш.

Сега не се пошегувах с начина, по който можеше да се отиде до кораба, дори не ми мина през ум, че е допустима такава шега.

– На кораба ти ще научиш всичко: кои сме, защо се обръщаме към теб и какво искаме... Прощавай – за какво молиме...

– Добре – казах аз. – Съгласен съм, но първо трябва да си ида за малко у дома, да се приготвя и да оставя бележка да не се безпокои жена ми!

– Няма да ни отнеме много време... А приготовленията са излишни, ти веднага ще се убедиш, че е така!

– Тогава да вървим! – казах аз, без да усетя, че в гласа ми се прокрадват нотки на чувство за обреченост.

Навярно това накара купувача на ябълки окуражително да ми кимне.

– Ще се убедиш също, че няма никакви поводи за безпокойство!

– Не се безпокоя – казах аз, – но е непривично. Такова нещо не се случва всеки ден!

Все още крачехме по нашия булевард, когато отново си спомних какво ми беше направило впечатление преди малко.

– Искам да те запitam нещо – не много уверено започнах аз. – Когато ти беше у дома, отгатваше мислите ми... Днес ми се струва, че нито веднъж не се опита да направиш същото... Познах ли, или се лъжа?

– Не се лъжеш. Между прочем аз още тогава, у вас, престанах да се вслушвам в мислите ти, престанах веднага щом разбрах колко ти е неприятно. Аз нямам право да ти причинявам неприятни неща! Освен това за четене на мисли се иска много енергия, а както ти е известно, енергията не е неизчерпаема...

Повървахме още малко, след което му зададох нов въпрос:

– Към мен ти още в началото се обърна на малкото ми име. А твоето как е? Ти не може да нямаш някакво име!

– Разбира се, че имам. Името ми е Спас.

Когато минахме моста на „Граф Игнатиев“, аз погледнах към Спас с намерение да го запitam какво все пак значи „няма да ни отнеме много време“ – за миг ми беше минало през ума да не бърка нещо понятията за земни и космически мащаби.

– Още малко – засмя се той, сякаш отгатнал мисълта ми.

Неговите думи ми направиха впечатление, но не допуснах, че той отново си позволява да чете мислите ми. Впрочем нямаше какво толкова да се отгатва, беше повече от ясно за какво мога да мисля в тези мигове. Спас крачеше до мен леко прегърбен, очевидно искаше да върви по-бързо, но му пречеха тежкия балтон и късите крака. Сега ми се струваше, че тъкмо това, което преди ме изпълваше със съмнения – видът му на служител в райсъвета, днес играе важна роля в утвърждаването на доверието ми към него. Защо беше така, не знаех и пак се връщах към одевешната си мисъл, че ако бях забелязал някаква, па макар и нищожна промяна в облика му, сигурно нямаше да съм толкова спокоен, което също не знаех защо е така...

– Ето – каза Спас, – стигнахме! Нали ти казах, че е съвсем близко?

Той посочи с подканващо движение входа на кооперацията, пред която беше спрял.

Не знаех какво съм си представял и какво съм очаквал, в никакъв случай обаче не и това! Този шест-седем-етажен дом се намирал почти в нашия квартал. Не можех да си спомня дали преди съм минавал покрай него. Наистина тази подробност не беше много важна, още повече бях убеден, че ако накараха някого да опише по памет къщите, покрай които минава всяка заран, непременно нещо щеше да сбърка или пропусне. И все пак това с нищо не можеше да промени факта, че бяхме тръгнали към космически кораб, а спряхме пред обикновен софийски дом, на обикновена софийска улица.

– Спасе – запитах аз. – Ти сигурен ли си, че сме стигнали? Все пак не познаваш града така добре...

Спас направи широко движение с ръка, което трябваше да отхвърли всичките ми съмнения.

– Много прилича на кооперация вашият кораб!

– Кооперацията не е кораб, той е вътре в нея!

– Ти да не ми връщаш сега за книжната лястовица и метлата?

– Не съм злопамятен... Положението ни е тежко и не мога да си позволя такъв разкош!

Вратата, през която щяхме да влезем, ако се съгласях, че действително съм доведен пред космически кораб, беше солидна, с непрозрачни армирени стъкла. Върху едната стена до входа се намирал тясно продълговато табло с четвъртити копчета за звънци, другата беше съвсем свободна, нямаше нищо по нея. Следващия миг сякаш някакво шесто чувство прекъсна наблюденията ми, накара ме рязко да отскоча и така се предпазих от дебелия мръсна струя вода, която шурна някъде отгоре и се изля точно там, дето стоях.

– Мият балконите – обясни Спас, който преди мен се бе озовал на безопасно място. – Чучурите така са монтирани, че струята стига до средата на тротоара. Много е весело, но при условие, че не те измокри!

Тази „веселост“ ставаше вече прекалена! Нима Спас не се боеше, че сме на път да повторим историята с конфекция „Витоша“? Или бях толкова непоправим наивник, че можех всичко да отхвърля или всичко да приема само защото някой ми прилича на

служител в райсъвета? Какво ме задържаше и не ми позволяваше да си тръгна? Щях ли да се оставя да бъда убеден, че в някаква кооперация в нашия квартал има космически кораб, и след това да продължа да се смятам за нормален? Постоях малко пред входа, после погледнах Спас, който с търпелива усмивка чакаше. Сега вече знам, че ако бях забелязал в тази усмивка насмешка или прекалена увереност, навярно щях да постъпя по друг начин, но обикновеното, съвсем делнично търпение на Спас ме успокои... Не мога да кажа, че в един миг успях да разсея всичките ми съмнения и противоречиви чувства, аз все така не можех да приема, че между седеметажна софийска кооперация и космически кораб е възможно да има нещо общо, но тласкан от любопитство, вече нямах почти нищо против да вляза вътре...

Когато минахме покрай пощенските кутии, внимателно ги разгледах. Тук-таме по тях бяха грубо начертани с тебешир големи букви Д и Ф, тоест показваха къде раздавачът да пхне „Работническо дело“ и къде „Отечествен фронт“. До кутиите беше залепена обява за предстоящо ОФ събрание, както и съобщение за трудов ден в събота за почистване на дворовете и мазетата. Не това обаче дирех да видя аз, макар че все така нямах понятие какво трябваше да представлява то.

После се изправихме пред вратата на асансьора. Спас натисна копчето за повикване – това беше мигът, в който все още можех да се върна назад, – копчето светна мъждиво-червеникаво под равнодушната млечна повърхност и някъде горе се чу как потегля асансьорът. Мина доста време, докато дойде при нас. Чакахме мълчаливо, въпреки че лично аз имаше за какво да говоря. Не знам защо, но пред асансьора хората приказват предимно когато изпращат гостите си, и то след като дълго са приказвали с тях, така че едва ли е останало нещо за споделяне.

В кабината на асансьора отново се засили чувството за несъответствие, което ме гнетеше още от мига, в който се бях изправил на тротоара пред кооперацията. Стените на кабината бяха овехтели, изподраскани, точно срещу погледа ми беше написано с остър предмет: „Пепи плюс Кети равно на вечна любов? Ха-ха!“ Под надписа се мъдреше нелюбопитно нарисован женски профил. Не зная защо, но тъкмо в кабината на асансьора, дето под командното табло бе закрепена табелка с името на фирмата производител, съществувала преди повече от четиридесет години, изведнъж осъзнах какво е дирел погледът ми долу край входа и върху пощенските кутии. Търсех дали няма да видя от онези алуминиеви фирмички с красиви черни надписи, които показваха, че в съответния дом се помещава някаква кантора или представителство на чуждо търговско предприятие, смесено дружество или нещо от този род. Защо пък тъкмо това? Какво щеше да се промени от наличието на подобно представителство? Или може би продължавах да търся обяснение, което със своята приемливост трябваше да примири някак противоречията, пред които непрекъснато се изправях?

– Спасе – казах, – да не бъркаш все пак кораб с представителство?

– Кораб е! – уверено потвърди той. – Ако беше представителство, щях така да кажа – представителство!

Значи – кораб! С вида си на служител в райсъвета Спас вдъхваше доверие, но беше ли напълно достатъчно то, за да продължа да го следвам? Къде отивах аз, къде ме водеше той? Нямах ли да ми излезе твърде скъпо това мое любопитство?

– Пристигнахме – каза Спас.

Асансьорът ни беше издигнал до необходимия етаж.

Вратата на апартамента – единствен на етаж, беше без табелка с името на живеещите в него, но имаше две ключалки. Спас не позвъни, а сам отключи. Едната ключалка меко и услужливо щракна, но другата вдигна доста шум, превъртането на заяждащия ключ сякаш отекна по цялото стълбище.

Докато Спас още се занимаваше с ключалките, на площадката, слизайки по стълбите от горния етаж, се появиха двама младежи.

– Ясно ли ти е – каза на другаря си единият от двамата, с червеникава брада и насмешливи очи, – дори и за ползване на асансьор се иска култура!

– Тоест – поясни другият, с малко птиче лице и дълга шия, – ползвай го, но затваряй вратата, за да го ползват и другите!

– Моля за извинение – смутено промърмори Спас и се изчерви, нещо, което досега не бях виждал да се случва с него. – Не знам как съм забравил да затворя вратата!

Смущението на Спас ме изненада – в края на краищата той нищо лошо не беше

извършил, на всеки можеше да му се случи да не затвори веднага след себе си вратата на асансьора, неговата реакция в никакъв случай не отговаряше на величината на постъпката му. Това ме накара да се запитам какво може да представляват тези двамата, които – сега ми правеше впечатление – всъщност не се бяха обърнали директно към Спас, а го упрекнаха косвено, преструвайки се, че дори не го забелязват?

Когато влязохме в антрето, първото, което чух, беше ясен телефонен звън, звънеше някъде съвсем наблизо, навярно в съседното помещение. Ясно, търсеха „кораба“!

– Как ги уреждате тези работи? – неволно запитах аз.

Спас кимна, но не ми отвърна, беше зает с вратата, заключваше, но този път по обратен ред, първо заяждащата, после меката ключалка. Оттатък звънът престана, някакъв мъжки глас въпросително каза: „Да, моля?“ Вън на вратата нямаше табелка, но беше ясно, че съм попаднал в обитаван апартамент. Впрочем това личеше и по закачалката на стената срещу входа, там висяха няколко шлифера и един балтон. Долу върху мозайката съхнаше разтворен чадър, някой бе излизал или влизал по времето на дъжда тази сутрин... Апартаментът беше обитаван, но от кого? Следващия миг учуден осъзнах, че нямам никакво желание да се запознавам с нови хора, предпочитах да имам работа само със Спас...

Спас още не беше привършил с ключалките, когато вратата, която водеше към вътрешността на апартамент, се отвори и при нас дойде едър чернокос мъж в тъмен костюм и бяла риза. Видът му беше подчертано официален.

– Вие сте вече тук! – усмихнат възкликна той и ми подаде ръка. – Моля, заповядайте!

Поколебах се, погледнах към Спас, вече привършил, но все още с ключ в ръката, и накрая тръгнах. След мен вървеше Спас.

– И така, добре дошъл на нашия кораб!

Веднъж вече бях казал мнението си за кооперацията, сега направих това за апартамент.

– Нещо много ми прилича на апартамент вашият кораб!

– Така е – не преставайки да се усмихва, се съгласи той. – Истински апартамент, но е кораб!

Холът, в който се намирах, ми изглеждаше прекалено светъл и просторен, може би защото беше полупразен, освен една продълговата масичка с дантелена покривка и три бежови фотьойла край нея друго не се виждаше. Дори радио или телевизор нямаше, макар че отнякъде се чуваше оживен коментар на футболен мач, непрекъснато заглушаван от запалнянковски викове. Странно защо не си спомнях днес да има мач!... Тогава откъде предаваха? Познат ли ми беше гласът на коментатора?... Огледах се, но нищо ново не забелязах. Къде бях попаднал? Вече напълно осъзнавах колко неразумно съм постъпил – тук можеше да е свърталище на бандити, можеше да е някаква квартална психиатрия и сега всеки миг трябваше да се очаква появата на лекар или санитар. Струваше ми се, че започвам да разбирам защо Спас се смути толкова много от упреците на двамата младежи, така можеше да се смути някой, който върши или замисля да извърши нещо нередно... В същото време правех всички усилия да потисна страха, който ме беше обзел, и да не се поддавам на изпреварваща събитията паника. Какво от това, че тръгнахме към кораб, а влязохме в кооперация и сега се намирахме в апартамент? Може би така именно трябваше да изглежда всичко, защо бързах да давам определение на нещата, които ме смущаваха, след като не познавах света, с който бяха свързани?

– Да, наистина – казах аз. – Всеки кораб може да прилича на апартамент, както и един апартамент – на кораб!

– Ето че започнахме да се разбираме! – похвали ме чернокосият красавец.

Следващия миг една от вратите, които бях забелязал още когато прекрочвах прага на хола, се отвори. Нямаше нищо необикновено в тази промяна, но като видях кой се изправи в рамката на вратата, хлъцнах от изненада. Пилев! Още по-изненадан останах, като улових погледа му – равнодушен и без ответ. Беше изключено да не ме е забелязал, намирах се на не повече от две-три крачки и бях добре осветен. За всеки случай направих крачка напред, готов да го повикам по име, но ме спря погледът му. Той продължаваше да се плъзга така безучастно край мен, че изпитах странно чувство

за неприсъствие. Сякаш един от двамата ни в тоя миг се намираше някъде другаде.

Но Пилев беше тук и стоеше в рамката на отворената врата. Откъде се беше взел? Защо се преструваше, че не ме познава? Нямаше никакво съмнение, че това е той, с една само разлика от друг път, но иначе съществена – днес той изглеждаше необикновено доволен от себе си. Усмивката му беше като всепроникваща разсеяна светлина, така се усмихваха, когато предметът на съзерцанието, породил усмивката, се намираше не вън, а вътре в човека. Впечатлението за неговото задоволство като че ли се засилваше още от лъскавината на плешивата му розова глава. Също – и от дрехите. Беше облечен в много добре скроен син костюм, с бяла риза и червена връзка. Кога бе успял да се натъкми така?

Докато напразно се питах и не стигах до никакъв отговор, Пилев кимна на чернокосия и го повика с поглед при себе си.

– Прокопов – напевно и уж любезно, а всъщност твърде настойчиво запита той. – Съобщихте ли каквото ви бях помолил? Казахте ли, че ви е натоварил Пилев, членът на ръководството Пилев?

Не можах да чуя какво му отвърна Прокопов, но по кимването разбрах, че отговорът е бил положителен. Това веднага пролича както в усмивката, така и от думите на Пилев.

– Много добре, много добре! Вие винаги се справяте с възложените ви задачи!

Задачи! Ръководство! Тези думи не бяха от речника на Пилев. Независимо от приликата, която стигаше до такава идентичност, че бе в състояние да заблуди и родната му майка, този човек не можеше да бъде Пилев. Пилев никога и при никакви обстоятелства нямаше да пропусне да ми се обади, за да се похвали с новото си положение и да се наслади на учудването ми. В рамката на вратата стоеше друг човек, който само имаше външността на Пилев, и между нас не бе възможно никакво взаимно влияние, нито пък обмен на чувства... И все пак неговото присъствие ме смущаваше. Наистина този идеален двойник можеше да представлява едно от доказателствата, че действително се намирам в космически кораб на чужда цивилизация с големи възможности. Но защо тъкмо чрез Пилев трябваше да доказват това? Със своята суетност и самомнителност истинският Пилев бе толкова обикновен и отчайващо незначителен, толкова безличен и сив (тук не играеше роля розовият цвят на темето му), че поставяше под съмнение съществуването на всичко необикновено, към което човек се стремеше още от раждането си. Присъствието му можеше да убие мечтата и да направи порива към нейното постигане безсмислен... Ако се налагаше да срещна тук като доказателство някого от моя досегашен жизнен опит, защо той непременно трябваше да е Пилев? Делничната му посредственост не само можеше да превърне необикновеното в зрителна измама, но издълбаваше и непреодолима бразда по пътя към него... Пилев беше основата на всяко отрицание...

Бях възмутен от неговото присъствие и същевременно се учудвах на наивността на домакините. Наистина ли не съзнаваха колко е нелогично хрумването им? Нима толкова трудно беше да се разбере, че Пилев няма място тук? Той все така не ме забелязваше, стоеше колебливо в рамката на вратата, нито влизаше към нас, нито си отиваше, после отстъпи малко назад, наведе леко глава напред и встрани, та светлината сега падаше по върха на темето му, накрая изведнъж се махна от прага, сякаш изтласкан от моята неприязън.

Имах пълно основание да го ненавиждам. Миг преди неговата поява аз вече бях почувствувал, че не бива да се оставям под влиянието на недобре преценена от мен видимост, сега отново не можех да се отърва от мисълта, че все пак се намирам в апартамент. Не знам дали моите домакини почувствуваха недоволството ми, или просто доловиха промяна в настроението ми.

– Защо не седнеш? – покани ме Спас.

Спомних си как той също не бе седнал у дома и се усмигнах. Но аз седнах, оглеждайки критично стените и тавана на апартамента. Не беше боядисвано най-малко пет или шест години, по стените и над радиаторите на парното се бяха проточили нагоре продълговати опушени петна, тесни в основата си и все по-широки към тавана.

Срещу мен се разположи Прокопов. Той вече не се усмихваше, лицето му бе сериозно и съсредоточено.

– Не ви ли направи впечатление – запита той – че в кораба още не сте забелязали жени?

– Не... Впрочем ако човек се поогледа... – имах предвид запуснатия вид на апартамента, но не се доизказах. – Всъщност тук съм съвсем отскоро!

– На кораба няма нито една жена! Вече няма нито една жена! Това е нещастieto, което ни сполетя!

– Исках веднага да ти го кажа – намеси се Спас, – но ти не ме остави. Тогава ти изобщо нищо не искаше да вярваш!

Размърдах се от неудобство. Не беше време сега да си напомняме стари работи. Спас разбра това и ми се извини с неговата късогледа усмивка.

– Прощавайте – неочаквано се смути Прокопов. – Не ви запитах какво ще пиете – чай, кафе или нещо друго?

– Благодаря, нищо не искам.

– Тъй като не сме оттук, невинаги улучваме необходимото!

– Вече зная...

– Не мисля, че добре го разбирате.

– Искам да кажа, зная, че не сте оттук?

– Така – да. Но без да се обиждате, ще ви е трудно, ако не невъзможно, да си представите нашето положение. Такова нещо трябва да се изпита. Галактиката ни е ужасно далече, една, бих казал, супердалечна галактика. Когато нашите прадеди, които са започнали пътуването, са минали оттук, вашата Слънчева система е била още в процес на формиране... Като казвам, че прадедите ни са присъствували при раждането на системата ви, искам само да добиете някаква представа за немислимите разстояния във времето и пространството, които ни разделят... Както може би – и в мисленето...

Слушах неща, които не можеше да чуе нито един друг жител на планетата. Но вместо да се изпълня с чувства и мисли, подходящи за неповторимостта на случая, аз тъкмо в този момент се запитах какво означава това, че на кораба си нямат жени? И защо тъкмо мен занимаваха с този въпрос? Как се бяха размножавали? Прокопов каза: прадедите ни, значи е имало смяна на поколенията и следователно размножаване?

– Интересно – казах аз. – А къде са ходили прадедите ви? От смисъла на казаното разбрах, че сега вие се връщате. Или е тайна?

– Тайна? Трудно е да се обясни... Впрочем не посягайте да откъснете тази забранена ябълка! Споменах, че разстоянията в мисленето са почти равностойни на разстоянията във времето и пространството...

– Ясно.

Прокопов горчиво се усмихна.

– Не се обиждайте, но се съмнявам дали ви е напълно ясно. И все пак вие сте човекът, който може да ни помогне!

– Аз?

– Тъкмо вие!

Поклатих глава.

– Поне имате ли представа колко са ограничени моите възможности?

– Ще се убедите, че не става дума за възможности в обикновения смисъл на думата, а за разбиране... Или по-точно: за нагласа, за душевно състояние, за някои съставки на онова, което понякога хората наричат съдба, а всъщност става дума за подробности на характера, на същността на човека, с която той участва във взаимоотношенията си с останалия свят! Но да не изпреварваме нещата... Нашето положение е трагично!

Беше започнал да ми омръзва с обясненията си, които навярно трябваше да омаловажат някак нелюбезното му нежелание да ми разкрие целта, гонена от неговите прадеди, но последните му думи ме стреснаха.

– Това го казвате вие, които разполагате с фантастични възможности и навярно с още по-фантастична наука, щом тя е могла да ви ги осигури!

– Има неща, които не са подвластни на така наречените възможности... Във всеки случай поне не са в състояние с нищо да облекчат участието ни на хора, които са обречени да не се завърнат у дома си! За да продължим своя път, тоест да върнем кораба там, отдето са потеглили нашите прадеди, на нас ни са необходими жени, защото в действителност края на пътя ще го достигнат наследниците ни...

– А къде са жените ви? – запитах аз.

– Измряха. Всички до една, в съвсем кратък срок, нищо не можахме да направим, оказахме се безсилни пред заболяването, което ги покоси – млади и стари, не пощади

дори децата... А звездата ни е толкова далеч, че ако не намерим жени, обратният път става наистина безсмислен, когато корабът наближи звездата, ще са изминали векове след смъртта на последния от нас!

– Но с какво мога да ви помогна? – възкликнах аз.

Вратата отсреща отново се откряна и оттам погледна Пилев – впрочем напълно типична за него проява: да надзърта. Докато траеше разговорът ни, той вече няколко пъти бе надзъртал така. И бездруго потресен от това, което научавах от Прокопов, поведението на Пилев ме ядоса, не се стърпах и запитах:

– Какво иска от нас Пилев?

– Проверява докъде сме стигнали с разговора.

– Той нещо като инспектор ли се явява, или се интересува само от любопитство?

– Може да се каже и любопитство, макар да не е точно.

– Тогава защо не дойде тук и той да участва в разговора?

– Не може. Той участва в друг разговор, който се води по същото време.

– Да не би случайно и Пилев да е кандидат за женитба?

– Не. Той заради сина си. Пилев е член на ръководството и сега заедно с другите ръководители обсъждат въпроса, породен от някои съмнения, дали все пак е разумно да продължаваме полета си към нашата звезда. Смята се, не без основание, че когато корабът я наближи, тя отдавна ще е прекратила съществуването си. Още преди измирането на жените се спореше: не е ли по-целесъобразно да се заселим на първата по-удобна за нас планета? Жените настояваха да продължаваме, те искаха да се завърнем независимо от всичко, всъщност те не вярваха, че една звезда може да умре. Сега жените ги няма, но споровете продължават, надделяват ту едните, ту другите. В момента превес имат привържениците на завръщането. Ако те се наложат окончателно, въпросът с жените става първостепенен. По тази именно причина Пилев е толкова неспокоен, той много държи първата жена да е за неговия син. Нали не се знае колко жени ще пожелаят да ни придружат и дали някъде другаде също ще успеем да създадем връзки?

– Значи Пилев е грижлив баща! Стори ми се обаче, че вие го осъждате...

– Нямам право да го осъждам. Но първата жена е предназначена за друг човек.

Аз съм длъжен да ви запозная с него.

В това време в съседното помещение някой започна да вика и да удря с юмрук по масата: „Няма да позволя да ме занимава с нестандартни кофи за смет! Това е проблем за боклукчи, а не на ръководството!“

Изглежда, учудването ми е било голямо, защото Прокопов усмихнат поклати глава.

– Защо мислите, че в един космически кораб трябва да липсват проблеми, свързани със сметта?

Почти в същия миг зад стената утихна, а през вратата, откъдето беше надзъртал Пилев, излезе потен, зачервен шишко в джинси и бяла памучна фланелка, с дълги ръкави, на гърдите на фланелката беше щамповано лицето на шишкото, но за разлика от натуралното то се усмихваше.

– Хайде де – мърмореше шишкото, – той ще ми каже на мене, той ще ми каже на мене...

Прекося хола, без да ни удостои с вниманието си, сякаш нас изобщо ни нямаше, и влезе в друга една врата, за която – кой знае защо бях убеден в това – смятах, че води към сервизните помещения.

– Понякога споровете вземат много остри форми – не без неудобство в гласа каза Прокопов. – Какво да се прави, при положението, в което сме изпаднали, не може във всичко да сме безупречни!

Спас излезе да доведе определения за „космически Адам“ член на екипажа. Докато го чакахме да се върне, отново се появи шишкото. По мястото, дето ръката му още шаваше върху джинсите, разбрах, че съм познал за сервизните помещения. Прокопов предпочиташе да не ме гледа. Не знаех какво да му кажа, за да разсея неудобството, всъщност най-добре беше да се мълчи, от опит ми беше известно, че независимо от добронамереността приказките само задълбочаваха неудобството.

Най-после се върна и Спас. Още като зърнах младия човек, който го придружаваше, изтръпнах. Не, това беше невъзможно, немислимо! Към мен, усмихвайки се, идваше Стаменов, но Стаменов, какъвто беше преди около двадесет години,

времето, когато току-що бяхме излезли от казармата. Същото лице, същите очи, да не говорим за бенката на лявата буза или за характерното движение, с което потупваше джоба си, за да провери носи ли цигарите си. Той идваше към мен уверено, бих казал дори – нахакано. До срещата ми с Тони оставаха две години и половина, а до деня, в който стях да имам непредпазливостта да ѝ го представя, още пет месеца отгоре...

– Да ви запозная – каза Прокопов.

Поклатих отрицателно глава. Не виждах смисъл отново да се запознаваме. Нито пък имах такова желание.

Прокопов странно се усмихна и кимна на Стаменов II да си отиде.

– Това е – каза той, – видяхте ли го?

Не разбирах защо държи да потвърдя, че съм го видял, но изпълних желанието му.

– Да, видях го!

В това време отново се появи Пилев и повика Прокопов при себе си. Прокопов се извини с жест, стана и отиде в съседната стая.

– Напразно се отказа от кафе или нещо друго – рече Спас. – По-лесно минава времето... Ако мислиш да го чакаш...

– Много ли ще се забави?

– Всичко се случва. Щом го вика началството...

– Странен кораб сте вие! Не стига, че приличате на отдавна небоядисван апартамент, но тъкмо когато трябва да се върши работа, идва някой и я прекъсва! Това често ли се случва?

Все още бях неспокоен след кратката среща със Стаменов II и това ме правеше раздразнителен.

– Случва се... – каза Спас. – Днес важното беше ти да почувствуваш нашата предварителна готовност да ти благодарим...

– Станал си толкова сложен, че престанах да те разбирам! Не може ли по-просто?

– Не може... Всъщност нямам право!

На първо време Спас беше спокоен и чакането сякаш не му досаждаше, но по-късно стана ясно, че забавянето на Прокопов всъщност отдавна го притеснява.

– Странно – рече той, – това не влизаше в програмата!

След още няколко минути напразно очакване той стана и отиде в съседното помещение. Оттам се върна леко смутен.

– На Прокопов му се е наложило спешно да излезе!

– Но той не успя нищо да ми обясни...

Спас поклати глава.

– Той не го преценява по този начин. В „Дневник за извършена работа“ е записано: „Проблеми няма!“

– Но той нищо не ми обясни. Нито пък аз съм давал някакво съгласие!

– Аз съм само изпълнител!

Не знам защо ми се стори, че зад тази иначе удобна позиция той всъщност иска да скрие неудобството си от необяснимата постъпка на Прокопов.

Навън пак беше валило. Над булеварда виснеше лека мъгла, от голите клони на дърветата се отцеждаха бистри капки, тревата вместо зелена изглеждаше сива. По мокрия асфалт на платното, шляпайки с гуми, отминаваха коли със зацапани стъкла, движението на чистачките рисуваше по тях прозрачни полукръгове, които пръските изпод колелетата на предните коли отново покриваха с кални капки...

Малко беше да се каже, че съм развълнуван и смутен. Нетактичната постъпка на Прокопов не бе в състояние да повлияе на чувствата ми. Да попадна в космически кораб с вид на апартамент, да изслушам една трагична история, да срещна неразличимите от оригинала двойници на двама души, които добре познавах! Допусках ли още, че е възможно да съм жертва на някаква измама? Дори бях намислил обяснение за апартамента. Защо да не предположех, че истинският кораб не може така лесно да се приземи – малко ли научнофантастични романи бях прочел! – затова те бяха наели този апартамент, но по дълбоко вкоренен навик продължаваха да го наричат кораб? Какво оставаше?

Измирането на жените ми беше направило потресаващо впечатление. Непрекъснато мислех за тяхното нещастие и по едно време дори ми се струваше, че налучквам вярното обяснение: не беше ли ги убила еволюцията по силата на някакви неоткрити още природни закони? Теорията ми беше несъстоятелна, разбира се, а тяхното нещастие – обяснено или не – ме лишаваше от възможността да ги занимаю с незавидното състояние на земните работи. Един подобен разговор щеше да бъде най-малкото нетактичен, истински пазарлък – помогнете ни, за да ви помогнем и ние!

Аз ги разбирах и им съчувствувах. Не бях напълно убеден, че не съществува и още някой на планетата, който би ги разбрал по-добре и най-важното – по-резултатно от мен, но това вече беше друг, страничен въпрос. Всъщност предполагах, че изборът им може би се дължи на двойниците на двамата мои познати. Съпадението почти задоволително обясняваше защо именно аз съм се оказал подходящ. Но оттук започваше необяснимото за мен. Ако въпросът директно опреше до жени, не виждах с какво ще мога да им бъда полезен. Не разполагах с харем и нямаше откъде да взема жените, от които те толкова много се нуждаеха. Просто бях безсилен да им помогна! Освен всичко друго и опитът ми с жените не бе особено голям... Жена ми, Тони, Катя...

Катя беше момичето, което понякога срещах да разхожда по булеварда един великолепен кокер-шпаньол. С нея се бях запознал съвсем случайно, веднъж ѝ помогнах да улови кучето си, което бе изтръгнало каишката от ръцете ѝ и тичаше в истинския смисъл на думата като изтървано по тревата. Понякога разговаряхме, друг път само я поздравявах – когато много бързах и по неизбежност трябваше да се разминем, но присъствието ѝ винаги ме радваше. Тя беше дребна, стройна, с приятно лице и много красиви очи. Тази есен носеше избелели дънки, които я правеха още по-стройна, и червено яке. Когато я срещнех, очите ѝ заблестяха – виждаше се, че на нея също ѝ е приятно да бъдем заедно. Разговаряхме за най-различни неща, от нея научих много за кучетата, за техните навици, чувствителност и вярност. Нито веднъж обаче не чух история, подобна на тази, която ми разказа Стаменов, когато искаше да ми изтъкне колко разнообразни могат да бъдат триковете на измамниците. Стаменов наистина беше мрачен човек и виждаше само мрачни неща. Тази есен аз също като че ли започнах да гледам по-мрачно на света. Навърших четиридесет и пет години и понякога неволно се оплаквах, че вече съм стар. Катя негодуваше, пламенно ме убеждаваше, че не бива да се предавам толкова рано. Аз продължавах да твърдя, че за съжаление старостта настъпва, без да пита някого дали той се предава или не, този път упорствувах, защото ми харесваше начинът, по който Катя ме укоряваше, трогваше ме погледът ѝ, както и нежността, която прозвучаваше в нейния глас.

Между впрочем пак бе започнало да вали. Ръсеше досаден есенен дъжд и макар капчиците да бяха ситни, мокреха по-бързо и по-цялостно от проливен порой. Пороят непременно те принуждаваше да се скриеш някъде, докато ръмежът подвеждаше със своята кротост и привидна безвредност. Скоро тук-там по тротоарите лъснаха локви. Внимавайки да не цопна в някоя от тях, аз като че ли за първи път откривах колко неудобни могат да бъдат софийските тротоари в дъждовно време. „Електроника отдавна произвеждаме – ядосан си мислех аз, – а тротоари не се научихме да правим!“ Не споменавах името на Стаменов, но остротата на възмущението ми бе насочена именно към него, въпреки че той бе далеч от всичко свързано с направата на тротоарите. Прибрах се съвсем мокър, както можеше да се предполага – лекомислено бях подценил безспирния и уж безобиден дъжд. Когато влязох в асансьора, спомних си за Спас и разбрах, че всъщност имам голямо желание да се видя отново с него.

Срещах го чак подир седмица. Преди това веднъж или два пъти наминах към кооперацията, дето бях видял двойниците на Пилев и Стаменов, но в последния миг нещо ме спираше да вляза. Беше ми неудобно без покана. Страхувах се също да не изтълкуват погрешно нетърпението ми. Наистина разговорът ни бе останал недовършен. Прокопов се бе задоволил да ми обрисова общата картина на сполетялото ги нещастие и да ми представи кандидата за „космически Адам“ – Стаменов II. За формата и начина на помощта не остана време. Не знам на чия съвест трябваше да лежи прекъсването на разговора – неговата или на Пилев, но беше факт, че аз си излязох от кораба без ясната представа какво се иска от мен. Такова беше истинското състояние на нещата и все пак не беше много редно аз да проявявам инициатива за нещо, от което те бяха много по-заинтересовани от мен.

Сега вече не слушах радио, но понякога се случваше след програмата на

телевизията да посегна по навик към транзистора и веднага да го оставя на мястото му.

– Много си непостоянен – забеляза веднъж жена ми, – ту по цяла нощ въртиш радиото, ту не го поглеждаш!

Какво можех да й отговоря? Всъщност едва се сдържах да не й разкажа за необяснимото измиране на жените, но тъй като съзнавах, че разговорът ни на тази тема няма да се ограничи само с основната информация, полагах всички усилия да запазя мълчание. Освен това съществуваше опасност разговорът ни да се изроди и в друга една посока. Жена ми беше умна и разбрана, но едва ли щеше да устои пред изкушението да започне с намеци, че в последна сметка съдбата на една жена е твърде много зависима от поведението на нейния мъж и т.н. Умът изобщо не беше пречка да се мисли и да се говори по този начин.

Не бих казал, че преди моето посещение в кораба-апартамент животът ми е вървял прекалено интересен, но сега той се провлече съвсем скучен. Единствено развлечение можеше да бъде само Катя, но за съжаление тя се появяваше твърде рядко, лошото време често ги задържаше – нея и кучето й – в дома им. Светът беше сив и влажен, дните започваха мрачни и свършваха в още по-голям мрак, от сутрин до вечер всичко бе потънало в неспирното, монотонно ромолене на водосточните тръби. Накрая, когато вече бях напълно изнервен и не знаех накъде може да избие досадата ми, срещнах най-после Спас.

Нямах представа защо съм се изправил пред витрината на книжарницата. Там рядко се появяваше нещо за разглеждане, интересните книги почти никога не достигаха до витрината, обикновено те се разпродаваха за час-два и ако някой държеше непременно да си купи, това се оказваше невъзможно, без да се нареди на опашка. Понякога опашката се проточваше чак до сладкарницата на ъгъла.

Дъждът бе поспрял, но продължавах да държа чадъра разпънат над главата. По мокрия тротоар зад мен бързаха насам-натам жени с мрежи или найлонови торби, мяркаха се младежи, притичваха деца – всеки гледаше да използва някак паузата между две превалвания. Не мога да кажа кога забелязах Спас: дали първо ми направи впечатление някакво неясно отражение в стъклото на витрината, или беше чиста случайност да се зададе тъкмо когато се извърнах и посоката на погледа ми съвпадна с посоката, от която идваше той. После този въпрос отстъпи на заден план...

Бях свикнал да виждам Спас винаги един и същ и приличащ само на себе си: кафяв балтон, ярко бяла риза, очила и кафява чанта. Днес обаче той носеше и чадър! Наоколо толкова други също бяха с чадъри, чадър носех и аз, но тъкмо в неговата ръка това най-обикновено приспособление за предпазване от дъжда правеше странно впечатление. Спас крачеше с характерната за късокраките хора походка и държеше чадъра подобно на мен, разтворен над главата си, независимо че в момента не валише. Гледайки го, неволно си спомних фразата, с която си служехме като деца, щом искахме да означим нещо абсурдно: „Поп на моторетка!“ Тя обаче никак не ми помогна да проумея пред какво необикновено и необяснимо съм се изправил сега.

После и този въпрос се понесе назад, увлечен сякаш от неспирното движение на впечатленията ми.

– Охо! – казах аз. – Вече си мислех, че си забравил къде живея!

Спас гузно се усмихна, но не отговори. Ръката му си играеше с чадъра, стори ми се, че иска с него да скрие лицето си.

– Всъщност бързам – неочаквано каза той.

– Нищо, ти пак можеш да бързаш, но знаеш ли колко време чакам някой да ме потърси?

– Как! – учуди се той. – Нима никой не те е потърсил?

Учудването му изглеждаше съвсем искрено, нещо обаче ми пречеше да му повярвам. Той отново завъртя чадъра, това ме дразнеше, но се сдържах.

– Вече се питах дали цялата история с помощта няма да излезе някаква измислица!

– Няма такова нещо! – възмути се той.

– Много време измина, мисля, че работата не търпи такова отлагане или протакане!

– Никой не протака – отвърна Спас. – Защо мислиш така?

– Не знам. Но така ми се струва!

Следващия миг отново забелязах едва скритото му нетърпение.

– За къде пък си се разбързал? – не много тактично запитах аз. – Преди, когато ме срещнеш, ти за никъде не бързаше!

– Аз съм изпълнител – сви рамене той.

– Нали това казвам и аз! Щом си изпълнител, трябва да изпълниш задължението си към мен – да ми обясниш каква точно помощ трябва да ви окажа!

– Това вече е задължение на Прокопов и аз нямам право да се намесвам в работата му.

– Бюрокрация! – възкликнах аз. – И при това вие се нуждаете от помощ, не аз!

– Сигурно е така...

– Спасе, Спасе, сега ми се струва, че аз те знам отнякъде, пък ти не можеш да си спомниш откъде!

Той замислено ме погледна през очилата си, от долу на горе, както правеше, когато беше нещо озадачен.

– Не е толкова просто...

– Какво му е сложното? Казвате ми и аз преценявам дали е по силите ми!

– Става дума за взаимната връзка между нещата... Изобщо... – той не продължи; беше се появила някаква безпомощност в изражението му, която аз свързвах с необходимостта да бърза за някъде.

– Не си забравил, че имам телефон, нали?

Той кимна.

– Е, знай, че може да ми се звъни по всяко време!

Когато Спас си тръгна с разтворен чадър в ръка, въпреки че все така не валеше, аз стоях разочарован пред книжарницата и гледах как той се отдалечава. Какво му попречи да се държи с мен както преди? Промяната беше очевидна! Нещо се беше случило и аз не можех да си обясня какво...

През целия ден мислех за този наш разговор. Основният извод, който се налагаше, беше пределно ясен: нещо твърде съществено не позволява на Спас да задоволи любопитството ми и то именно определяше останалото: неискреността му, неговото смущение, както и лъжата, че уж бърза за някъде. Постепенно у мен започна да зрее решението да ида в апартамента-кораб и там да разбера каква е истинската причина за необяснимото поведение на Спас, а също и дали все още аз съм човекът, на чиято помощ ще разчитат!

Скоро обаче заваля и продължи до късно подир обед. Когато излязох, вятърът гонеше облаци по небето и улицата бе потънала в някаква странна светлина. После видях, че и Катя е излязла с кучето си. Само че този път не беше сама, а придружена от някакъв млад човек, който много ми заприлича на Стаменов II. Беше невъзможно, разбира се, това да е той, бях убеден, че се припознавам – те не само бяха с гръб към мен и се намираха на не по-малко от трийсетина крачки, но и присъствието на Стаменов II беше не просто изключено, а невъзможно. Въпреки това останах на мястото си – исках все пак да разбера кой е този младеж. Те щяха да минат по моста, да направят кръг и да се върнат от обратната посока към точката, на която чаках. За обиколката бяха необходими около пет минути. Чаках повече от час, започна да се стъмва, но те не се появиха...

Бях много учуден каква може да бъде тази работа, но беше безсмислено да оставам на улицата. Тръгнах полека към кооперацията, дето се намираше апартаментът-кораб. Бях запазил несигурната надежда, че нещо е забавило Катя и младежа и може би ще ги срещна. Не ги срещнах и продължих пътя си към кооперацията, който сега ми се видя не само дълъг, но направо безкраен. Най-после разбрах, че всъщност отдавна съм я отминал, и се върнах. Беше много странно, но на връщане също я отминах и се намерих на мястото, откъдето, преди да тръгна, бях видял Катя и младежа.

Не ми се харесваше тази моя разсеяност, но не ми оставаше нищо друго, освен още веднъж, трети път вече, да се отправя към кооперацията. Сега вървях бавно, най-внимателно, една след друга оглеждах къщите, но до тази, която ми беше необходимо, пак не стигнах, по едно време осъзнах, че се движа по онази част на улицата, която се простираше оттатък кооперацията... Не разбирах какво става. Беше изключено да съм пропуснал дома с кораба, много добре си спомнях как изглежда, помнех входа с непрозрачни, армирани стъкла... Навярно всичко се дължеше на умората. Реших да отложам за следващия ден.

Всъщност следващия ден се случи най-необяснимото. Още с излизането от дома си срещнах Катя и младежа. Не можеше вече да има някакво съмнение – той беше Стаменов II. Докривя ми – имаше много причини за това, но се помъчих да прикрия чувствата си.

– Я виж ти – усмихнат казах аз. – Интересно откога се познавате!

В същия миг, в който Катя ме погледна, разбрах, че тя не може да ме познае. Какво ли нямаше в погледа ѝ – любопитство, недоумение, досада, само не и онази приветлива усмивка, с която някога ме гледаше като стар познат. Стаменов II враждебно присви очи.

– Какво ви интересува откога се познаваме? И кой сте вие, та трябва да ви даваме обяснения?

Долових, че той е готов на нещо повече от размяна на враждебни погледи.

– Извинявайте – смутено казах аз. – Припознал съм се!

Което не беше вярно. Не се бях припознал, пред мен стояха Катя и Стаменов II, но нещо се беше случило с тях и те вече не ме познаваха. А може би не с тях, а с мен?

И на дневна светлина кооперацията с апартамента-кораб липсваше. Беше необяснимо как някога тя се е намирала тук – между останалите къщи нямаше никакво свободно място. Но вече като че ли бях подготвен и почти не се учудвах... Какво се беше случило наистина? Катя и Стаменов II не ме познаваха. Но познавах ли ги аз? Действително ли бях разговарял някога със Спас? Или само бях срещнал по пътя си странната форма, която бе приела една отдавнашна моя мечта? Какво се беше случило през онази вечер, когато за първи път прочетох сгрешения надпис за ябълков сос с пектин и каква роля играеше образът на зареяния в безбрежния океан остров на корабокрушенеца Робинзон – не можех да си отговоря, защото не знаех... Не знаех ли? Тогава откъде бях толкова сигурен, че те ме намериха, защото им бях необходим именно аз – човекът, от когото най-лесно можеше да се вземе? И те взеха, тоест той, Стаменов, както веднъж вече бе сторил това. Той имаше опит. Взе без всякакви угризения. Когато разбраха, че ми е неприятно да се четат мислите ми, те престанаха. Толкова трудно ли беше да отгатнат, че за Катя ще ме заболи?

Малко преди да се прибера у дома, срещнах Пилев.

– Искам да ти съобщя нещо, което непременно ще те зарадва – целият светнал от възбуда, каза той. – Синът ми се сгоди!

Да, разбира се, място не можех да си намеря от радост. След като се появи и Пилев, за да ми се похвали, вече спокойно можех да предположа, че всичко е било сън.

Впрочем не трябваше ли довечера да се съберем у Стаменови на карти?

\$id = 5006

\$source = Моята библиотека

___Издание:___

Атанас Наковски. Без сенки

Новели

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1988

Библиотека „Галактика“, №92

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров, Елка Константинова, Агоп Мелконян, Димитър Пеев, Светослав Славчев, Христо Стефанов, Георги

Марковски

Редактор: Гергана Калчева-Донева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Пламен Антонов

Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Българска, I издание

Дадена за набор на 29.IX.1987 г. Подписана за печат на 11.II.1988 г.

Излязла от печат месец април 1988 г. Формат 70×100/32 Изд. №2108

Страници: 288. Тираж 50 111. Цена 2 лв.
Печ. коли 18. Изд. коли 11,65. УИК 12,61
ЕКП 95362 5605-10-88
Книгоиздателство „Георги Бакалов“ – Варна
Държавна печатница „Георги Димитров“ – София
Б-32

© Атанас Наковски, 1988

© Иван Гранитски, предговор, 1988

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1988

c/o Jusautor, Sofia